

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ДРАГАНА Р. ПЕТКОВИЋ

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ
ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ
МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

- докторска дисертација -

Ниш, 2018. година

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ДРАГАНА Р. ПЕТКОВИЋ

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ
ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ
МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

- докторска дисертација -

Текст ове докторске дисертације
ставља се на увид јавности,
у складу са чланом 30, ставом 8. Закона о високом образовању („Сл. гласник РС“, број 76/2005,
100/2007 – аутентично тумачење, 97/2008, 44/2010, 93/2012, 89/2013, 99/2014).

НАПОМЕНА О АУТОРСКИМ ПРАВИМА

Овај текст се сматра рукописом и само се саопштава јавности (члан 7 Закона о ауторским и
сродним правима, „Сл. гласник РС“, број 104/2009, 99/2011 и 119/2012).

Ниједан део ове докторске дисертације не сме се користити ни у какве сврхе, осим за
упознавање са садржајем пре одбране.

Ниш, 2018. година

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ДРАГАНА Р. ПЕТКОВИЋ

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ
ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ
МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

- докторска дисертација -

Ниш, 2018. година

UNIVERSITY OF NIŠ

FACULTY OF ECONOMICS

DRAGANA R. PETKOVIĆ

**REPERCUSSIONS OF THE TRANSFER SYSTEM IN
THE PUBLIC FINANCES ON SELECTED
MACROECONOMICS VARIABLES**

- Doctoral dissertation -

Niš, 2018

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације

Ментор:

Др Јадранка Ђуровић-Тодоровић, редовни професор ,
Универзитет у Нишу, Економски факултет

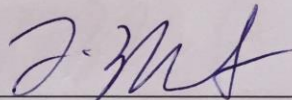
Чланови комисије:

Датум одбране докторске дисертације: _____

**ИЗЈАВА МЕНТОРА О САГЛАСНОСТИ ЗА ПРЕДАЈУ
УРАЂЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ**

Овим изјављујем да сам сагласана да кандидат Петковић, Раде, Драгана може да преда Реферату за последипломско образовање Факултета урађену докторску дисертацију под називом **РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**, ради организације њене оцене и одбране.

Ниш, 29.05.2018. године

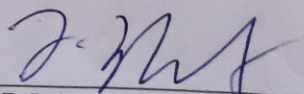

(Потпис ментора)

**THE STATEMENT OF THE MENTOR'S CONSENT FOR THE SUBMISSION
OF THE COMPLETED DOCTORAL DISSERTATION**

Hereby, I declare that I agree that the candidate Dragana R. Petković, can submit the completed doctoral dissertation entitled **REPERCUSSIONS OF THE TRANSFER SYSTEM IN THE PUBLIC FINANCES ON SELECTED MACROECONOMICS VARIABLES** to the officer for doctoral studies at the Faculty, for the purpose of its evaluation and defense.

Niš, 29.05.2018. године

Mentor: PhD Jadranka Đurović-Todorović

Научни допринос докторске дисертације

У докторској дисертацији „*Реперкусије система трансфера у јавним финансијама на изабране макроекономске варијабле*“ извршена је анализа динамике волумена и структуре трансфера у јавним финансијама на нивоу Европске уније, са посебним освртом на развијене земље и земље у развоју. Имајући у виду чињеницу да се ефикасном и наменском употребом трансферисаних средстава остварују циљеви политике јавних финансија и ствара повољна инвестициона клима, планирани ниво социјалне сигурности и развој привредног система у будућности, у овој докторској дисертацији испитана је међузависност и утицај трансфера у јавним финансијама на кључне макроекономске варијабле, пре свега стопу раста БДП-а, стопу незапослености, стопу инфлације, обим јавног дуга и буџетског дефицита.

Научни допринос докторске дисертације огледа се у идентификовању кључних фактора који детерминишу обим и структуру појединих врста трансфера у развијеним земљама и земљама у развоју, са посебним освртом на Републику Србију. Поред тога, допринос дисертације огледа се и у идентификованом смеру и интензитету међузависности између појединих врста трансфера у јавним финансијама и изабраних макрoваријабли, како у развијеним земљама, тако и у земљама у развоју. Посебан допринос огледа се у презентованом предлогу мера за унапређење система трансфера, пре свега, у јавним финансијама Републике Србије.

The Scientific Contribution of the Doctoral Dissertation

In the doctoral dissertation "*Repercussions of the system of transfer of public finances to the selected macroeconomic variables*" an analysis of volume dynamics and structure of transfers in public finances at the level of the European Union was carried out, with particular reference to developed and developing countries. Regarding the fact that efficient and targeted use of transferred funds achieves the objectives of the public finance policy and creates a favorable investment climate, just as the planned level of social security and the development of the economic system in the future, this doctoral dissertation examined the interdependence and the impact of transfers in public finances on the crucial macroeconomic variables, above all GDP (Gross Domestic Product) growth rate, unemployment rate, inflation rate, volume of public debt and budget deficit.

The scientific contribution of the doctoral dissertation is reflected in the identification of key factors that determine the scope and structure of certain types of transfers in developed and developing countries, with particular reference to the Republic of Serbia. In addition, the contribution of the dissertation is reflected in the identified direction and intensity of interdependence between certain types of transfers in public finances and selected macroeconomic variables, both in developed countries and in developing countries. A special contribution is reflected in the presented proposal of measures to improve the transfer system, primarily in the public finances of the Republic of Serbia.

Ментор:

Проф. др Јадранка Ђуровић-Годоровић, Универзитет у Нишу,
Економски факултет Ниш

Наслов:

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ
ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ
ВАРИЈАБЛЕ**

Резиме:

Трансфери представљају врсту текућих јавних расхода и доминантних елемената у јавним финансијама. Изузетно су значајни за систем јавних финансија, и у великој мери утичу на степен развијености земље и на све макроекономске варијабле. Са аспекта њихове намене и циља који се жели постићи трансферисаним средствима, разликују се трансфери са економским циљем, трансфери са социјалном наменом и трансфери отплате камате на јавни дуг. Предмет истраживања у овој докторској дисертацији јесу јавни расходи на име трансфера у развијеним земљама и земљама у развоју, као и њихов утицај на кључне макроекономске варијабле.

Сврха истраживања у овој докторској дисертацији јесте да се изврши квантитативна и квалитативна анализа динамике трансфера у јавним финансијама и њиховог утицаја на кључне макроекономске варијабле. У складу са тим, у дисертацији је, као главна хипотеза истраживања, тестирана хипотеза да су трансфери значајан и ефикасан инструмент фискалне политике којима се утиче на економска и социјална кретања у земљи.

Дизајн и методе истраживања - За сваку врсту трансфера, у овој дисертацији је анализиран обим и структура, као и међузависност и дејство на стопу раста БДП-а, стопу незапослености, стопу инфлације, обим јавног дуга, као и на

обим буџетског дефицита. Анализом су обхваћени трансфери у изабраним развијеним земљама (САД, Немачка и Француска) и земљама у развоју (Словенија, Мађарска, Словачка) у временском периоду од 2007-2016. године. У складу са постављеним задацима истраживања, при изради ове докторске дисертације коришћено је више научних метода. Методама компаративне анализе сагледана је структура трансфера у земљама различитог степена развијености. Применом метода динамичке анализе утврђен је облик и смер дугорочне тенденције (тренда) у кретању појединих врста трансфера, као и интензитет промена у обиму и структури трансфера по земљама на којима се базира истраживање. Статистичке методе, пре свега регресиона и корелациона анализа, примењене су у циљу утврђивања узрочно-последичних веза између истраживаних појава.

Налаз истраживања - Добијени резултати регресионе и корелационе анализе примењене у овој дисертацији, потврђују полазну хипотезу да трансфери представљају значајан и ефикасан инструмент фискалне политике којима се утиче на економска и социјална кретања у земљи. Поред тога, потврђена је и хипотеза да су обим и структура трансфера значајно детерминисани нивоом економског развоја земље, јер је анализа учешћа трансфера по врстама у БДП-у анализираних земаља резултирала закључком да између развијених и земаља у развоју постоје разлике, као и хипотеза да су ефекти употребе трансфера у јавним финансијама хетерогени, тј. да постоји разлика између развијених и земаља у развоју. Посебна пажња у овој докторској дисертацији посвећена је анализи трансфера у јавним финансијама Републике Србије.

Значај истраживања - Уочене тенденције у обиму и структури трансфера Републике Србије указују да је систем

трансфера у Републици Србији неадекватан и да би га требало значајно унапредити. Резултати истраживања у овој докторској дисертацији ће добити на значају уколико креаторима фискалне политике у Републици Србији послуже као основа у проналажењу одговора и решавања проблема редизајнирања система трансфера, у циљу повећања његове ефикасности и побољшања макроекономских перформанси земље и животног стандарда становништва.

Научна област:

Економске науке

Научна
дисциплина:

Макроекономија

Кључне речи:

Јавни расходи, трансфери у јавним финансијама, трансфери са економским циљем, трансфери са социјалном наменом, трансфери на име отплате камате на јавни дуг

УДК:

336.1,351.72(497.11)(043.3)

CERIF
класификација:

S-181 Наука о финансијама

Тип лиценце
Креативне
заједнице:

CC BY-NC-ND

Doctoral
Supervisor:

PhD Jadranka Đurović-Todorović, Full professor, University of Niš,
Faculty of Economics

Title:

**REPERCUSSIONS OF THE SYSTEM OF TRANSFER OF
PUBLIC FINANCES TO THE SELECTED
MACROECONOMIC VARIABLES**

Abstract:

Transfers represent the type of current public expenditures and dominant elements in public finances. They are extremely important for the public finance system, and greatly affect the level of development of the country and all macroeconomic variables. From the aspect of their purposes and the aims that are to be achieved through transferred funds, transfers with an economic purposes, transfers for social purposes and transfers for payments of interest on public debt are different. The subject of research in this doctoral dissertation is public expenditures in the name of transfers in developed and developing countries, as well as their impact on key macroeconomic variables.

The purpose of the research in this doctoral dissertation is to make a quantitative and qualitative analysis of the dynamics of transfers in public finances and their impact on key macroeconomic variables. Accordingly, in the dissertation, the main hypothesis in the research is that the transfers are a significant and effective fiscal policy instrument that influences economic and social movements in the country.

Design and Methods of the Research - For each type of transfer, the scope and structure, as well as interdependence and effect on GDP growth rate, unemployment rate, inflation rate, volume of public debt, as well as volume of budget deficits, are analyzed in this dissertation. The analysis covers transfers in selected developed countries (USA, Germany and France) and developing countries (Slovenia, Hungary,

Slovakia) over the period 2007-2016. In accordance with the tasks of the research, several scientific methods were used in the preparation of this doctoral dissertation. The methods of comparative analysis were used on the transfer structure in countries of varying degrees of development. The dynamic analysis method was used to determine the form and direction of the long-term tendency (trend) in the movement of certain types of transfers, as well as the intensity of changes in the volume and structure of transfers by the countries on which the research is based. Statistical methods, primarily regression and correlation analysis, were applied in order to determine causal and consequential relationships between researched phenomena.

Research finding - The obtained results of the regression and correlation analysis applied in this dissertation confirm the initial hypothesis that transfers represent a significant and effective fiscal policy instrument that affects economic and social trends in the country. In addition, the hypothesis that the volume and structure of transfers is significantly determined by the level of economic development of the country is confirmed, since the analysis of the participation of transfers by types in the GDP of the analyzed countries resulted in the conclusion that there are differences between the developed and the developing countries as well as the hypothesis that the effects of using transfers in public finances are heterogeneous, since there is a difference between developed and developing countries. Special attention in this doctoral dissertation is devoted to analysis of transfers in public finances of the Republic of Serbia.

Significance of research - The observed tendencies in the scope and structure of transfers of the Republic of Serbia indicate that the transfer system in the Republic of Serbia is inadequate and should be significantly improved. The results of the research in this doctoral dissertation will gain in importance if the fiscal policy creators in the Republic of Serbia use it as a basis for finding the answers and solving

the problems of redesigning the transfer system, in order to increase its efficiency and improve the macroeconomic performance of the country and the standard of living of the population.

Scientific
Field:

Economic Sciences

Scientific
Discipline:

Macroeconomics

Key Words:

Public expenditures, transfers in public finances, transfers with an economic goal, transfers for social purposes, transfers in the name of repayment of interest on public debt

UDC:

336.1,351.72(497.11)(043.3)

CERIF
Classification:

S-181 The science of finance

Creative
Commons
License Type:

CC BY-NC-ND

СПИСАК ТАБЕЛА

II ТРАНСФЕРИ СА ЕКОНОМСКИМ ЦИЉЕМ КАО ВИТАЛНА КОМПОНЕНТА УКУПНИХ ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА

Табела бр. 1	Расходи на име државне помоћи у Европској унији у периоду 2007-2016. године.....	23
Табела бр. 2	Структура државне помоћи по инструментима у Европској унији.....	24
Табела бр. 3	Релативна структура државне помоћи према инструментима у ЕУ.....	25
Табела бр. 4	Трансфери са економским циљем на име државне помоћи у периоду 2007-2016. година.....	27
Табела бр. 5	БДП у анализираним земљама.....	27
Табела бр. 6	Структура државне помоћи по инструментима у Европској унији.....	29
Табела бр. 7	Релативна структура државне помоћи према инструментима у ЕУ.....	30
Табела бр. 8	Буџетски расходи у периоду 2007-2016. година.....	32
Табела бр. 9	Учешће државне помоћи у укупним буџетским расходима у %.....	32
Табела бр. 10	Учешће расхода на име укупне државне помоћи у укупним трансферима у ЕУ.....	34
Табела бр. 11	Укупни трансфери у анализираним земљама у периоду 2007-2016. година.....	35
Табела бр. 12	Учешће државне помоћи у укупним трансферима.....	36
Табела бр. 13	Вредности Спирмановог коефицијента корелације између државне помоћи и стопе раста БДП у Европској унији.....	39
Табела бр. 14	Стопа раста БДП-а у периоду од 2007-2015. године.....	40
Табела бр. 15	Међузависност између државне помоћи и стопе раста БДП-а.....	41

Табела бр. 16	Спирманов коефицијент корелације између државне помоћи и стопе незапослености.....	43
Табела бр. 17	Оцењене вредности регресионих параматара.....	44
Табела бр. 18	Стопа незапослености, % од укупне радне снаге.....	44
Табела бр. 19	Међузависност између државне помоћи и незапослености.....	46
Табела бр. 20	Оцењене вредности регресионих коефицијенат.....	48
Табела бр. 21	Стопа инфлације у анализираним земљама.....	49
Табела бр. 22	Међузависност између државне помоћи и стопе инфлације.....	50
Табела бр. 23	Јавни дуг ЕУ у периоду 2007-2016. година.....	51
Табела бр. 24	Вредности Спирмановог коефицијента корелације између државне помоћи и јавног дуга.....	52
Табела бр. 25	Оцењени параметри регресионог модела.....	53
Табела бр. 26	Јавни дуг у % БДП-а.....	53
Табела бр. 27	Међузависност између државне помоћи и јавног дуга.....	54
Табела бр. 28	Буџетски дефицит у ЕУ.....	56
Табела бр. 29	Параметри оцењеног регресионог модела.....	57
Табела бр. 30	Буџетски дефицит посматраних земаља у периоду 2007-2016. година.....	57
Табела бр. 31	Међузависност између државне помоћи и буџетског дефицита....	59
Табела бр. 32	Федерална помоћ Сједињених Америчких Држава.....	61
Табела бр. 33	Модел дистрибуције средстава на име субвенција у САД.....	62
Табела бр. 34	Структура државне помоћи у Француској.....	64
Табела бр. 35	Стопе раста државне помоћи	65
Табела бр. 36	Струкура државне помоћи у Француској.....	66
Табела бр. 37	Релативна структура државне помоћи.....	67
Табела бр. 38	Структура државне помоћи у Немачкој.....	68
Табела бр. 39	Структура државне помоћи у Немачкој према инструментима.....	70
Табела бр. 40	Релативна структура државне помоћи у Немачкој.....	71
Табела бр. 41	Структура државне помоћи у Словенији.....	73
Табела бр. 42	Структура секторске помоћи у Словенији.....	74
Табела бр. 43	Структура државне помоћи у Словенији према инструментима....	75

Табела бр. 44	Структура државне помоћи.....	77
Табела бр. 45	Структура секторске помоћи.....	79
Табела бр. 46	Структура инструмената државне помоћи у Мађарској.....	80
Табела бр. 47	Релативна структура инструмената државне помоћи у Мађарској.....	81
Табела бр. 48	Државна помоћ у Словачкој.....	83
Табела бр. 49	Секторска помоћ у Словачкој.....	84
Табела бр. 50	Структура државне помоћи према инструментима.....	85
Табела бр. 51	Структура државне помоће према инструментима (у %)......	85

III ТРАНСФЕРИ СА СОЦИЈАЛНОМ НАМЕНОМ КАО НАЈОБИМНИЈА КОМПОНЕНТА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА

Табела бр. 52	Динамика и структура социјалних трансфера у ЕУ.....	87
Табела бр. 53	Укупни трансфери са социјалном наменом у развијеним земљама и земљама у развоју.....	89
Табела бр. 54	Расходи на име трансфера са социјалном наменом у % БДП-а.....	90
Табела бр. 55	Социјална давања у натура у периоду 2007-2016. година.....	91
Табела бр. 56	Социјална давања у новцу у периоду 2007-2016. година.....	92
Табела бр. 57	Учешће трансфера са социјалном наменом у буџетским расходима.....	94
Табела бр. 58	Учешће социјалних трансфера у укупним трансферима ЕУ.....	97
Табела бр. 59	Учешће трансфера са социјалном наменом у укупним трансферима.....	98
Табела бр. 60	Међузависност између трансфера са социјалном наменом и стопа раста БДП-а.....	100
Табела бр. 61	Међузависност између трансфера са социјалном наменом и стопе сиромаштва.....	102
Табела бр. 62	Међузависност између трансфера са социјалном наменом и стопе инфлације.....	103

Табела бр. 63	Међузависност између трансфера са социјалном наменом и јавног дуга.....	106
Табела бр. 64	Међузависност између трансфера са социјалном наменом и буџетског дефицита.....	107
Табела бр. 65	Стопе сиромаштва на нивоу ЕУ и у анализираним земљама.....	109
Табела бр. 66	Међузависност између трансфера са социјалном наменом и стопе сиромаштва.....	110
Табела бр. 67	Структура социјалног осигурања у САД.....	113
Табела бр. 68	Динамика социјалног осигурања у САД.....	114
Табела бр. 69	Обавезно социјално осигурање у Француској.....	116
Табела бр. 70	Динамика врста обавезног осигурања у Француској.....	117
Табела бр. 71	Релативна структура обавезног осигурања у Француској.....	117
Табела бр. 72	Структура трансфера са социјалном наменом у Немачкој.....	119
Табела бр. 73	Динамика врсти осигурања у Немачкој.....	120
Табела бр. 74	Облици обавезног осигурања у Словенији.....	122
Табела бр. 75	Динамика трансфера са социјалном наменом по врстама у Словенији.....	123
Табела бр. 76	Структура трансфера за социјалне намене у Мађарској.....	125
Табела бр. 77	Динамика врсти трансфера са социјалном наменом у Мађарској.....	125
Табела бр. 78	Структура трансфера са социјалном наменом у Словачкој.....	128
Табела бр. 79	Динамика врсти трансфера са социјалном наменом у Словачкој.....	129

IV КАМАТА НА ЈАВНИ ДУГ КАО ТРАНСФЕР СА РАСТУЋИМ ТРЕНДОМ

Табела бр. 80	Трансфери на име камате - општа влада.....	133
Табела бр. 81	Трансфери на име отплате камате - централна влада.....	134
Табела бр. 82	Трансфери на име отплате камате - локална влада.....	135
Табела бр. 83	Учешће камата на јавни дуг у БДП у периоду 2007-2016. година.....	137

Табела бр. 84	Учешће трансфера на име камате у укупним расходима.....	139
Табела бр. 85	Коефицијенти корелације између трансфера на име камата и стопе раста БДП-а.....	146
Табела бр. 86	Коефицијенти корелације између трансфера на име камата и стопе незапослености.....	148
Табела бр. 87	Коефицијенти корелације између трансфера на име камата и стопе инфлације.....	153
Табела бр. 88	Коефицијенти корелације између трансфера на име камата и јавног дуга.....	163
Табела бр. 89	Коефицијенти корелације између трансфера на име камата и буџетског дефицита.....	170
Табела бр. 90	Врсте трансфера на име отплате камате у САД-у.....	172
Табела бр. 91	Структура трансфера на име камате у Француској.....	175
Табела бр. 92	Структура трансфера на име камата у Немачкој.....	177
Табела бр. 93	Врсте трансфера на име отплате камате у Словенији.....	179
Табела бр. 94	Структура трансфера – камата на јавни дуг у Мађарској.....	184
Табела бр. 95	Релативна структура трансфера на име камата на јавни дуг у Словачкој.....	185

V ПЕРФОРМАНСЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Табела бр. 96	Кретање БДП-а Републике Србије у периоду 2007-2016. година...	193
Табела бр. 97	Државна помоћ у Републици Србији.....	194
Табела бр. 98	Кретање укупних буџетских расхода у периоду 2007-2016. година.....	195
Табела бр. 99	Структура укупних трансфера по врстама.....	196
Табела бр. 100	Кретање учешћа државне помоћи у укупним трансферима.....	197
Табела бр. 101	Структура државне помоћи.....	198
Табела бр. 102	Структура секторске помоћи у Републици Србији.....	199
Табела бр. 103	Инструменти државне помоћи у Републици Србији.....	201

Табела бр. 104	Кретање изабраних макроекономских варијабли у периоду 2007-2016. година.....	203
Табела бр. 105	Вредности коефицијената корелације.....	206
Табела бр. 106	Учешће трансфера са социјалном наменом у БДП-у Републике Србије.....	207
Табела бр. 107	Учешће у укупним буџетским расходима.....	208
Табела бр. 108	Учешће у трансфера са социјалном наменом у укупним државним трансферима.....	209
Табела бр. 109	Трансфери са социјалном наменом по категоријама.....	210
Табела бр. 110	Динамика трансфера са социјалном наменом у периоду 2007-2016. година.....	211
Табела бр. 111	Релативна структура трансфера са социјалном наменом у Републици Србији.....	212
Табела бр. 112	Вредности коефицијената корелације.....	214
Табела бр. 113	Учешће трансфера на име камата у БДП-у Републике Србије.....	215
Табела бр. 114	Релативна структура укупних трансфера.....	217
Табела бр. 115	Структура трансфера на име камата у Републици Србији.....	218
Табела бр. 116	Динамика трансфера на име камата у периоду 2007-2016. година.....	219
Табела бр. 117	Релативна структура трансфера на име камата у Републици Србији.....	220
Табела бр. 118	Вредности коефицијената корелације.....	223

СПИСАК СЛИКА

Слика бр.1	Однос стопе незапослености и раста БДП-а у САД-у.....	42

СПИСАК ГРАФИКОНА

II ТРАНСФЕРИ СА ЕКОНОМСКИМ ЦИЉЕМ КАО ВИТАЛНА КОМПОНЕНТА УКУПНИХ ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА

Графикон бр.1	Графички приказ учешћа државне помоћи у БДП-у.....	29
Графикон бр.2	Динамика учешћа државне помоћи у укупним буџетским расходима.....	33
Графикон бр.3	Динамика учешћа државне помоћи у укупним трансферима.....	37
Графикон бр.4	Кретање стопа раста БДП-а у Европској унији у периоду 2007- 2016. година.....	38
Графикон бр.5	Компаративни приказ стопа раста анализираних земаља.....	40
Графикон бр.6	Кретање стопе запослености на нивоу Европске уније.....	43
Графикон бр.7	Стопе незапослености у развијеним и земљама у развоју.....	45
Графикон бр.8	Кретање просечне стопе инфлације на нивоу ЕУ.....	47
Графикон бр.9	Дијаграм растурања.....	48
Графикон бр.10	Дијаграм распршености.....	52
Графикон бр.11	Стопе раста јавног дуга и државне помоћи.....	52
Графикон бр.12	Кретање буџетског дефицита у БДП-у анализираних земаља.....	58
Графикон бр.13	Кретање расхода на име државне помоћи у САД.....	60
Графикон бр.14	Кретање државне помоћи у Француској.....	63
Графикон бр.15	Релативна структура државне помоћи у Француској.....	65
Графикон бр.16	Кретање државне помоћи у Немачкој.....	68
Графикон бр.17	Релативна структура државне помоћи у Немачкој.....	69
Графикон бр.18	Кретање државне помоћи у Словенији.....	72
Графикон бр.19	Релативна структура државне помоћи у Словенији.....	74
Графикон бр.20	Динамика релативног учешћа субвенција и пореских олакшица...	76
Графикон бр.21	Графички приказ кретања државне помоћи у Мађарској.....	77
Графикон бр.22	Релативна структура државне помоћи у Мађарској.....	78

Графикон бр.23	Динамика државне помоћи у Словачкој.....	82
Графикон бр.24	Релативна структура државне помоћи у Словачкој.....	84

III ТРАНСФЕРИ СА СОЦИЈАЛНОМ НАМЕНОМ КАО НАЈОБИМНИЈА КОМПОНЕНТА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА

Графикон бр.25	Релативна структура трансфера са социјалном наменом.....	93
Графикон бр.26	Динамика учешћа трансфера са социјалном наменом у укупним буџетским расходима.....	95
Графикон бр.27	Одступања од просека ЕУ.....	96
Графикон бр.28	Учешће трансфера са социјалном наменом у укупним трансферима.....	99
Графикон бр.29	Дијаграми распршености.....	105
Графикон бр.30	Стопе сиромаштва у анализираним земљама.....	110
Графикон бр.31	Кретање трансфера са социјалном наменом у САД.....	112
Графикон бр.32	Релативна структура социјалних трансфера у САД.....	114
Графикон бр.33	Кретање трансфера са социјалном наменом у Француској.....	115
Графикон бр.34	Кретање трансфера са социјалном наменом у Немачкој.....	119
Графикон бр.35	Кретање трансфера на име социјалног осигурања у Словенији.....	122
Графикон бр.36	Кретање трансфера на име социјалног осигурања у Словенији.....	124
Графикон бр.37	Релативна структура трансфера са социјалном наменом у Мађарској.....	126
Графикон бр.38	Кретање трансфера са социјалном наменом у Словачкој.....	127
Графикон бр.39	Релативна структура трансфера са социјалном наменом у Словачкој.....	130

IV КАМАТА НА ЈАВНИ ДУГ КАО ТРАНСФЕР СА РАСТУЋИМ ТРЕНДОМ

Графикон бр.40	Трансфери на име отплате камате - општа влада.....	134
Графикон бр.41	Учешће трансфера на име камате у укупним јавним расходима....	140
Графикон бр.42	Ефекти монетарне експанзије (повећање понуде новца) на БДП и каматну стопу.....	151

Графикон бр.43	Реални приход од инфлаторног пореза.....	151
Графикон бр.44	Крива понуде и тражње за средствима (капиталом).....	165
Графикон бр.45	Кретање трансфера на име камата на јавни дуг у САД- у у периоду 2007-2016. године.....	171
Графикон бр.46	Камата на јавни дуг САД према врсти и нивоу власти.....	173
Графикон бр.47	Структура камате на јавни дуг САД.....	173
Графикон бр.48	Графички приказ кретања расхода на име камата на јавни дуг Француској.....	174
Графикон бр.49	Графички приказ динамике трансфера – камата на јавни дуг у Немачкој.....	176
Графикон бр.50	Кретањетрансфера – камата на јавни дуг у Словенији у периоду 2007-2016. година.....	178
Графикон бр.51	Графички приказ структуре камата на јавни дуг.....	180
Графикон бр.52	Кретање трансфера –камата на јавни дуг у Мађарској.....	181
Графикон бр.53	Релативна структура камата на јавни дуг у Мађарској.....	182
Графикон бр.54	Кретање камата на јавни дуг у Словачкој.....	183
Графикон бр.55	Учешће трансфера на име камата у БДП-у.....	188

V ПЕРФОРМАНСЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Графикон бр.56	Реалтивна структура државне помоћи.....	199
Графикон бр.57	Релативна структура секторске помоћи.....	200
Графикон бр.58	Динамика инструмената државне помоћи.....	202
Графикон бр.59	Слагање варијација државне помоћи и макроекономских варијабли.....	205
Графикон бр.60	Дијаграми распршености – трансфери са социјалном наменом и макроекономске варијабле.....	213
Графикон бр.61	Учешће трансфера на име камата у укупним буџетским расходима.....	216
Графикон бр.62	Графички приказ структуре укупних трансфера.....	217

САДРЖАЈ

УВОД	1
I ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА ..	4
1. Позиција трансфера у структури јавних расхода.....	4
2. Класификација трансфера	5
2.1. Трансфери са економским циљем	6
2.2. Трансфери са социјалном наменом	13
2.2.1. Модели држава благостања.....	14
2.2.2. Модели социјалног осигурања.....	16
2.3. Камата на јавни дуг	18
3. Значај трансфера јавних финансија за обављање државних функција.....	19
II ТРАНСФЕРИ СА ЕКОНОМСКИМ ЦИЉЕМ КАО ВИТАЛНА КОМПОНЕНТА	
УКУПНИХ ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА	22
1. Волумен и структура расхода на име трансфера са економским циљем	22
2. Критеријуми за оцену издашности трансфера са економским циљем	30
2.1. Учешће трансфера са економским циљем у укупним буџетским расходима.....	30
2.2. Учешће трансфера са економским циљем у укупним трансферима.....	34
3. Дејство трансфера са економским циљем на кључне макроекономске варијабле	37
3.1. Утицај трансфера са економским циљем на стопу раста БДП-а.....	37
3.2. Консеквенце трансфера са економским циљем на стопу незапослености	41
3.3. Ефекти трансфера са економским циљем на стопу инфлације	46
3.4. Импликације трансфера са економским циљем на јавни дуг	50
3.5. Детерминисаност буџетског дефицита величином трансфера са економским циљем.....	55
4. Искуства у примени трансфера са економским циљем у развијеним земљама	59
4.1. Перформансе система трансфера са економским циљем у САД-у	60
4.2. Специфичности система трансфера са економским циљем у Француској	63
4.3. Карактеристике трансфера са економским циљем у Немачкој	67
5. Искуства у примени трансфера са економским циљем у земљама у развоју.....	72
5.1. Обележја система трансфера са економским циљем у Словенији.....	72

5.2. Улога и значај система трансфера са економским циљем у Мађарској	76
5.3. Главне одлике система трансфера са економским циљем у Словачкој.....	81
III ТРАНСФЕРИ СА СОЦИЈАЛНОМ НАМЕНОМ КАО НАЈОБИМНИЈА	
КОМПОНЕНТА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА	87
1. Волумен и структура расхода на име трансфера са социјалном наменом	87
2. Критеријуми за оцену издашности трансфера са социјалном наменом	94
2.1. Учешће трансфера са социјалном наменом у укупним буџетским расходима.....	94
2.2. Учешће трансфера са социјалном наменом у укупним трансферима	97
3. Дејство трансфера са социјалном наменом на кључне макроекономске варијабле	99
3.1. Утицај трансфера са социјалном наменом на стопу раста БДП-а.....	99
3.2. Консеквенце трансфера са социјалном наменом на стопу незапослености.....	101
3.3. Ефекти трансфера са социјалном наменом на стопу инфлације	102
3.4. Импликације трансфера са социјалном наменом на јавни дуг	104
3.5. Детерминисаност буџетског дефицита величином трансфера са социјалном наменом.....	106
3.6. Деловање трансфера са социјалном наменом на стопу сиромаштва	108
4. Искуства у примени трансфера са социјалном наменом у развијеним земљама.....	111
4.1. Перформансе система трансфера са социјалном наменом у САД.....	111
4.2. Специфичности система трансфера са социјалном наменом у Француској	115
4.3. Карактеристике трансфера са социјалном наменом у Немачкој	118
5. Искуства у примени трансфера са социјалном наменом у земљама у развоју	121
5.1. Обележја система трансфера са социјалном наменом у Словенији.....	121
5.2. Улога и значај система трансфера са социјалном наменом у Мађарској	124
5.3. Главне одлике система трансфера са социјалном наменом у Словачкој	127
IV КАМАТА НА ЈАВНИ ДУГ КАО ТРАНСФЕР СА РАСТУЋИМ ТРЕНДОМ	131
1. Волумен и структура расхода на име трансфера- камата на јавни дуг.....	131
1.1. Структура трансфера отплате камате на јавни дуг према нивоима власти.....	132
2. Критеријуми за оцену издашности трансфера- камата на јавни дуг.....	136
2.1. Учешће трансфера- камата на јавни дуг у укупним буџетским расходима	136
2.2. Учешће трансфера - камата на јавни дуг у консолидованим расходима.....	138
3. Дејство трансфера- камата на јавни дуг на кључне макроекономске варијабле	140

3.1. Утицај трансфера- камата на јавни дуг на стопу раста БДП-а	142
3.2. Консеквенце трансфера- камата на јавни дуг на стопу незапослености	146
3.3. Ефекти трансфера- камата на јавни дуг на стопу инфлације.....	148
3.4. Импликације трансфера - камата на јавни дуг на јавни дуг	154
3.4.1. Мастрихтски критеријуми о висини фискалног дефицита и јавног дуга	161
3.5. Детерминисаност буџетског дефицита величином трансфера камата на јавни дуг.....	164
4. Искуства у примени трансфера- камата на јавни дуг у развијеним земљама	171
4.1. Перформансе система трансфера- камата на јавни дуг у САД.....	171
4.2. Специфичности система трансфера- камата на јавни дуг у Француској.....	174
4.3. Карактеристике трансфера- камата на јавни дуг у Немачкој	176
5. Искуства у примени трансфера- камата на јавни дуг у земљама у развоју.....	178
5.1. Обележја система трансфера- камата на јавни дуг у Словенији	178
5.2. Улога и значај система трансфера - камата на јавни дуг у Мађарској	180
5.3. Главне одлике система трансфера - камата на јавни дуг у Словачкој.....	183
6. Компаративна анализа значаја трансфера- камата на јавни дуг у развијеним и земљама у развоју.....	185
V ПЕРФОРМАНСЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	191
1. Положај трансфера у јавним расходима у Републици Србији	191
2. Позиција и значај појединих врста трансфера у систему трансфера у јавним финансијама у Републици Србији.....	192
2.1. Улога трансфера са економским циљем у Републици Србији	192
2.1.1. Место трансфера са економским циљем у БДП-у, консолидованим расходима, укупним буџетским расходима и укупним трансферима у Републици Србији	193
2.1.2. Структура трансфера са економским циљем у Републици Србији	198
2.1.3. Утицај трансфера са економским циљем на кључне макроекономске варијабле у Републици Србији.....	202
2.2. Значај трансфера са социјалним циљем у Републици Србији.....	206
2.2.1. Место трансфера са социјалном наменом у БДП-у, консолидованим расходима, укупним буџетским расходима и укупним трансферима у Републици Србији	207
2.2.2. Структура трансфера са социјалном наменом у Републици Србији.....	210

2.2.3. Дејство трансфера са социјалном наменом на кључне макроекономске варијабле у Републици Србији.....	212
2.3. Камата на јавни дуг у Републици Србији.....	214
2.3.1. Место трансфера на име камате на јавни дуг у БДП-у, консолидованим расходима, укупним буџетским расходима и укупним трансферима у Републици Србији.....	215
2.3.2. Структура камате на јавни дуг у Републици Србији	218
2.3.3. Утицај камате на јавни дуг на кључне макроекономске варијабле у Републици Србији.....	221
3. Предлог мера за унапређење система трансфера у Републици Србији	223
ЗАКЉУЧАК.....	227
ЛИТЕРАТУРА	235
БИОГРАФИЈА.....	250
ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ.....	251
ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ.....	252
ИЗЈАВА О КОРИШЋЕЊУ.....	253

УВОД

Трансфери представљају врсту текућих јавних расхода и доминантних елемената у јавним финансијама. Изузетно су значајни за систем јавних финансија, и у великој мери утичу на степен развијености земље и на све макроекономске варијабле. Ефективном и ефикасном употребом трансферисаних средстава остварују се циљеви економске политике, једноставније достиже планирани ниво социјалне сигурности и стабилан привредни систем у садашњости и будућности.

Улога трансфера није иста у условима кризе и просперитета. Наиме, трансфери пошто директно утичу на тражњу, треба да се крећу асиметрично у односу на привредна кретања. Треба их повећавати у условима кризе, а смањивати у условима просперитета. Колики ће обим и каква ће структура трансфера бити у некој земљи зависи од већег броја фактора, међу којима су најважнији следећи: обим и структура јавних прихода, фаза привредног циклуса, достигнути ниво привредног развоја земље, достигнути ниво БДП-а по глави становника, итд. За стабилан и успешан развој привреде веома су значајни економски трансфери: премије, регреси, субвениције, супсидије, рефакције, дотације, компензације, итд. С друге стране, трансфери са социјалним наменама представљају најобимнију компоменту трансфера. Држава путем разних фискалитета врши прикупљање буџетских средстава, а онда део тако прикупљених прихода путем трансфера усмерава ка најугроженијим деловима становништва. На овај начин врши се прерасподела националног дохотка. Камата на јавни дуг је трансфер који изазива негативне ефекте, јер условљава раст пореског оптерећења садашњих и будућих генерација. Стога је треба свести на најмању могућу меру.

Предмет ове докторске дисертације јесте сагледавање утицаја трансфера у јавним финансијама на кључне макроекономске варијабле. Циљ истраживања у овој докторској дисертацији јесте да се изврши квантитативна и квалитативна анализа консеквенци трансфера у јавним финансијама и њиховог утицаја на кључне макроекономске варијабле.

У складу са тим, у дисертацији је, као главна хипотеза истраживања, тестирана хипотеза да су трансфери значајан и ефикасан инструмент фискалне политике којима се утиче на економска и социјална кретања у земљи. Како би се у потпуности остварио циљ

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

истраживања, постављене су и следеће хипотезе, чије је тестирање довело до репрезентативних закључака:

- обим и структура трансфера значајно су детерминисани нивоом економског развоја земље,
- ефекти употребе трансфера у јавним финансијама су хетерогени између развијених и земаља у развоју и у оквиру ових групација,
- систем трансфера у Републици Србији је неадекватан и требало би га значајно унапредити.

Како би одговорила постављеном предмету и циљу истраживања, ова докторска дисертација је структурирана тако да је, у првом поглављу, најпре извршена теоријска опсервација система трансфера у јавним финансијама, тј. сагледана њихова теоријска утемељеност, као и фактори који детерминишу обим и структуру трансфера. Затим је, у наредним поглављима, анализирана свака врста трансфера поанособ.

Трансфери са економским циљем, који су анализирани у другом поглављу, представљају врло важну компоненту укупних трансфера. То је доказано кроз учешће трансфера са економским циљем у консолидованим јавним расходима, буџетским расходима и укупним трансферима. Након тога анализирано је њихово дејство на базичне макроекономске варијабле: стопу раста БДП-а, стопу незапослености, стопу инфлације, обим јавног дуга и буџетског дефицита. Како би се дошло до валидних закључака, извршена је компаративна анализа примене трансфера са економским циљем у изабраним земљама.

Надаље је, у трећем поглављу, пажња у истраживању усмерена на трансфере са социјалном наменом, као најобимнију компоненту укупних трансфера. У анализи ових трансфера коришћена је иста методологија.

У четвртном поглављу, анализирана је трећа врста трансфера - камата на јавни дуг, која представља издатак који не резултира у повећању, већ у смањењу друштвеног благостања, јер значи или уступање дела друштвеног производа иностраним повериоцима или пораст фискалног терета садашњих и будућих генерација.

У петом поглављу, посебна пажња посвећена је систему трансфера у Републици Србији. У овом делу дисертације биће анализиран положај трансфера у јавним расходима у Србији, детерминанте обима и структуре трансфера, врсте трансфера, али и предлог мера за унапређење система трансфера у нашој земљи.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Значај дисертације огледа се у томе што ће се, за сваку од врста трансфера, анализирати обим и структура трансфера у условима кризе и просперитета и њихово дејство на стопу раста БДП-а, стопу незапослености, стопу инфлације, обим јавног дуга, као и на обим буџетског дефицита. Анализом су обхваћени трансфери у изабраним развијеним земљама (САД, Немачка и Француска) и земљама у развоју (Словенија, Мађарска, Словачка) у временском периоду од 2007-2016. године.

У складу са постављеним задацима истраживања, при изради ове докторске дисертације, коришћено је више научних метода. У истраживању је најпре примењена метода дескрипције, како би се изнеле различите чињенице које се тичу буџета и јавних расхода у анализираним земљама, с посебним освртом на Републику Србију. Методама компаративне анализе сагледана је структура трансфера у земљама различитог степена развијености. У циљу тестирања значајности разлике у структури трансфера између земаља различитог степена развијености примењене су методе инференцијалне статистике и статистичког закључивања. Применом метода динамичке анализе утврђен је облик и смер дугорочне тенденције (тренда) у кретању појединих врста трансфера, као и интензитет промена у обиму и структури трансфера по земљама на којима се базира истраживање. Статистичке методе, пре свега регресиона и корелациона анализа, примењене су у циљу утврђивања узрочно-последичних веза између истраживаних појава, са посебним акцентом на утицај трансфера на стопу раста БДП-а, стопу незапослености, стопу инфлације, обим јавног дуга, као и на обим буџетског дефицита анализираних земаља.

Ова докторска дисертација ће, надасве, добити на значају ако успе да помогне креаторима фискалне политике у Републици Србији у проналажењу одговора на изазов да систем трансфера треба редизајнирати у циљу повећања његове ефикасности и побољшања макроекономских перформанси земље и животног стандарда становништва.

**I ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ
ФИНАНСИЈАМА**

1. Позиција трансфера у структури јавних расхода

Под јавним расходима подразумевају се расходи државе и њених органа, који служе за финансирање јавних потреба. Јавни расходи у непосредној су вези са јавним потребама које проистичу из функција и задатака државе, утврђених уставом и законима одређене земље. За њихово извршење држави су потребна новчана средства која представљају њен расход чија је висина и намена одређена државним буџетом. Расходи државног буџета представљају најважније средство у остваривању функције алокације и расподеле и у значајној мери (поред политике прихода и начин финансирања дугова) помажу у остваривању функције стабилизације.

У економској науци расходи се групишу првенствено према њиховом утицају на макроекономију. Иза тога се крије стабилизациона функција, и такво груписање усмерено је првенствено према утицају расхода на тражњу. На основу овог критеријума могу се разликовати (Трклџа, 2014, стр. 50):

- административни расходи;
- расходи ради одржавања инфраструктуре и инвестициони расходи;
- финансијски трансфери према домаћинствима и
- трансфери према сектору предузећа.

Због све већег раста јавних расхода у савременим условима, као и због повећања њихове улоге у економском животу јавља се проблем класификовања јавних расхода у одговарајуће групе, а у циљу лакшег проучавања појединих категорија расхода.

У савременој теорији јавних финансија, све расходе је могуће класификовати на следећи начин (Јовановић М., и др., 2001, стр. 395):

1. редовни и ванредни;
2. према објекту трошења;
3. производне и трансферне;
4. продуктивне и непродуктивне и
5. рентабилне и нерентабилне.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Према функционалној класификацији, укупни расходи деле се на текуће, капиталне и нетобуџетске позајмице. *Текући расходи* представљају коначне одливе средстава из буџета, а који нису намењени набавци нефинансијске имовине. Текући расходи су расходи државе који се манифестују кроз исплату новчаних средстава за финансирање плата радника и службеника, као издавање материјалних добара која су неопходна зарад државних органа.

Капитални расходи обухватају све исплате намењене набавци нефинансијске имовине, изградњи грађевинских објеката и инфраструктуре, набавци опреме и залиха и куповини земљишта. *Нето буџетске позајмице* представљају расходе за набавку финансијске имовине, која за циљ има спровођење одређене државне политике.

Инвестициони расходи утичу на повећање извоза, смањење увоза, бржи развој појединих грана и подручја. Инвестициони или капитални расходи представљају расходе којима одговара противвредност добијена у економским добрима којим ће се у будућности остварити приходи. Другим речима, инвестициони расходи доводе до директног или индиректног повећања друштвеног производа (изградња привредних објеката, комуналних објеката итд.).

Трансферни јавни расходи се карактеришу тиме што се њима не стварају нова економска добра нити се њима увећава друштвени производ. Они врше само прерасподелу већ оствареног друштвеног производа, тако што преносе (трансферишу) финансијска средства од једног дела популације или привреде другом делу популације или привреде. Типичан пример трансферних јавних расхода представљају исплате социјалне помоћи, помоћ незапосленим, пензије, субвенције и камате државним зајмовима.

2. Класификација трансфера

Трансфери предстаљају механизам путем кога се преносе средства из сфере буџета у сферу привреде и становништва, тј. део дохотка се трансферише из једне у другу привредну делатност или из једне у другу социјалну групацију. Путем приходног механизма држава захвата део дохотка физичких и правних лица, а онда путем трансфера средстава усмерава ка угроженим привредним субјектима и гранама, као и према сиромашним слојевима становништва. Трансферима у јавним финансијама се део дохотка трансферише из једне у другу привредну делатност или из једне у другу социјалну групацију. Ако посматрамо

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

циљеве који се желе постићи трансферима јавних финансија, постоје следеће врсте трансфера: трансфери са економским циљем, трансфери са социјалном наменом и трансфери на име отплате камате на јавни дуг. Савремене државе највише издвајају за социјалне намене а потом за трансфере са економским циљем.

2.1. Трансфери са економским циљем

Трансфери са економским циљем обухватају широку лепезу инструмената, међу којима су: субвенције, премије, регреси, компензације и извозни примови.

Субвенције су најприсутнији вид трансфера са економском наменом и највише средстава се трансферише путем њих у сектор пољопривреде, индустрије челика, угља, бродоградње, саобраћаја и рибарства и аквакултуре. **Премије** су новчани износи који се исплаћују нпр. пољопривредним произвођачима за испоручене пољопривредне производе, док су **регреси** новчани износи који се у одређеном проценту исплаћују за купљену количину инпута за пољопривредну производњу, услуге осигурања и трошкове складиштења у јавним складиштима.

Сектор пољопривреде је област која је под великим утицајем објективних фактора попут елементарних непогода, нестабилности понуде и тржишне цене услед сезонског карактера пољопривредне производње, при чему је присутна ограниченост једног фактора производње тј. фактор земље. Због тога се у овом сектору јављају опадајући приноси, када се додатним улагањем у радну снагу не може добити и константно увећање резултата рада. Након одређеног нивоа улагања, гранични приноси ће почети да опадају. Из тих разлога државна интервенција је значајна за стабилност цена пољопривредних производа у току рецесионих кретања. Регресирањем нпр. цена нафте подстиче се потрошња овог добра и стварају се стабилнији услови за развој пољопривредне делатности, док се компензацијама за вештачко ђубриво смањују трошкови инпута. Премијама за: млеко, месо, извоз итд. подстичу се активности у том домену и тиме се стварају погоднији услови за пословање пољопривредних произвођача, и делимично се неутралишу негативни ефекти наведених објективних фактора.

Како би се стекао потпунији увид у све видове активне државне улоге у привредном систему биће анализирана **државна помоћ**. У питању је интервенција државе која обухвата

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

сваки стварни или потенцијални јавни расход или умањено остварење јавног прихода, којим корисник државне помоћи стиче повољнији положај на тржишту у односу на конкуренте. Овим путем се нарушава или постоји опасност од нарушавања конкуренције на тржишту, због чега је од велике важности креирати умерени систем државне помоћи. Сам систем функционисања потребно је организовати тако да се предузимањем мера подстицаја привредног развоја очува ефикасна економија. Стимулисани привредни субјекти ће моћи своје резултате да реализују на слободном тржишту, и потребно је створити повољно пословно окружење за успешно пословање и након тог прелазног периода државне помоћи. Умереност државне интервенције је битна, с обзиром да је тржишни модел привређивања заступљен у већини земаља и пословним партнерима је битно да се систем тржишне конкуренције не угрози. Зато је бројним прописима регулисана ова област и наша земља се прилагођава новинама у складу са Споразумом о стабилизацији и придруживању Европској унији, који је потписан 2008. године. Између осталог, споразумом је предвиђено успостављање зоне слободне трговине и усклађивање законодавства Републике Србије са правом Европске уније. При чему су приоритетна следећа подручја: заштита конкуренције и контрола доделе државних помоћи (субвенција), право интелектуалне својине, јавне набавке, стандардизација и заштита потрошача.

У складу са тим контрола државне помоћи у нашој земљи регулисана је позитивним законским прописима (Закон о контроли државне помоћи "Сл. гласник РС", бр. 51/2009, Уредбом о правилима за доделу државне помоћи "Сл. гласник РС", бр. 13/2010, 100/2011, 91/2012, 37/2013 и 97/2013 и Уредба о начину и поступку пријављивања државне помоћи), и при том је формирана Комисија за контролу државне помоћи која је надлежна за успешно спровођење контроле. Годишњим извештајем о додељеној државној помоћи детаљно се приказују додељена средства, сем средстава које је доделило министарство надлежно за послове пољопривреде, рибарства и шумарства – која се приказују само у укупно додељеним износима. У поступку израде извештаја, примењује се методологија Европске уније, при чему у зависности од примарних циљева, разликујемо хоризонталну и секторску државну помоћ.

1. *Хоризонтална државна помоћ* је мање селективна од секторске државне помоћи, јер је за разлику од ње намењена већем броју унапред неодређеним корисницима. Тиме се у мањој мери нарушава тржишна конкуренција и остварују се већи целокупни ефекти.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Врсте хоризонталне државне помоћи су (Министарство финансија, *Извештај о додељеној државној помоћи у Републици Србији у 2012. години*):

- Државна помоћ за промоцију извоза и интернационализације,
- Државна помоћ за регионални развој,
- Државна помоћ за истраживање, развој и иновације,
- Државна помоћ за мала и средња предузећа,
- Државна помоћ на име накнаде штете од природних катастрофа,
- Државна помоћ у области културе,
- Државна помоћ за запошљавање,
- Државна помоћ за заштиту животне средине,
- Државна помоћ за заштиту националног наслеђа,
- Државна помоћ индивидуалним потрошачима,
- Државна помоћ за обуку.

Регионална државна помоћ је облик хоризонталне државне помоћи и додељује се привредним субјектима у регионима где је потребна интервенција да се побољша животни стандард подстицајем привредног развоја, смањењем незапослености и решавањем структурних и других проблема који су довели до регионалне неравномерности у развоју. У Србији је ова врста хоризонталне помоћи посебно разматрана због велике важности за равномерни привредни развој.

Секторска државна помоћ своју селективност испољава тиме што је намењена унапред одређеним привредним субјектима у појединим делатностима, тј. секторима. Држава тиме фаворизује одређене секторе и ремети слободну конкуренцију на тржишту, што може да представља потенцијални проблем. Постоје два начина класификације секторске државне помоћи, зависно од тога да ли се посматра намена трансферисаних средстава или одређени сектор коме су средства додељена (Ђуровић –Тодоровић, Ђорђевић и Томић, 2016, стр. 134).

Према намени:

- за секторски развој,
- за спасавање и помоћ за реструктурирање,
- помоћ при затварању.

Према секторима:

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

- помоћ пољопривреди,
- помоћ за рибарство и аквакултуру,
- помоћ за саобраћај,
- државна помоћ за угаљ, челик и бродоградњу.

На бази ових класификација потенцијалних државних интервенција, годишњи извештаји држава чланица Европске уније сачињени су у складу са „Уредбом Комисије 794/2004“ и обухватају расходе који су прописани мерама државне помоћи „Уговора о функционисању Европске уније“.

У Сједињеним Америчким Државама *The U.S. Census Bureau* (главна агенција Федералног статистичког система Сједињених Држава), одговорна за израду података о америчком народу и економији прикупља и даје информације о помоћи федералне владе државним и локалним владама. Део помоћи укључује (U.S. CENSUS BUREAU (2007-2012), „*Federal Aid to States*“):

- директне готовинске грантове јединицама државне и локалне самоуправе,
- уплате за грантове у природи,
- државна помоћ регионалним комисијама и организацијама,
- државна помоћ за истраживање и развој,
- државна помоћ у виду поделе федералног прихода државним и локалним самоуправама итд.

Врсте и значај субвенција у оквиру инструмената доделе државне помоћи

Субвенције су облик подршке привредном сектору у циљу промовисања економске политике и могу бити: директне субвенције и индиректне субвенције тј. пореске олакшице, амортизација отписа, издавање рабата итд. Сагледавањем врста инструмената доделе државне помоћи уочићемо које су могућности државне интервенције у овој области и значај сваког инструмента за посматрану земљу. Углавном су директне субвенције најзначајнији инструмент и због тога ћемо наставити са детаљном анализом овог дела јавних финансија - расхода, с обзиром да овај инструмент спада у трансфере са економским циљем.

Наиме, државна помоћ се додељује из јавних средстава и у зависности од инструмента доделе, директан ефекат биће усмерен или у домену расхода или у домену прихода. У

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

фокусу анализе биће трансфери на име субвенција, као вид трансфера са економским циљем. Њихово место и значај за реализацију државне политике може се уочити на бази сагледавања издвајања средстава према врстама инструмената јавних финансија, где спадају (Комисија за контролу државне помоћи):

-Субвенције, учешће у капиталу, гаранције,

-Порески подстицаји (умањење пореза; престанак пореског дуга; отпис пореза)

-Повољни зајмови – кредити (износ државне помоћи представља позитивни ефекат повољније каматне стопе по којима су кредити одобравани у односу на референтну просечну каматну стопу; у посебним случајевима државну помоћ представљају и отписана потраживања по основу раније одобрених кредита)

-Смањење доприноса за социјално осигурање итд.

Приликом националног и међународног извештавања користе се препоруке међународног статистичког стандарда националних рачуна¹ „SNA 2008“ (European Communities, International Monetary Fund, Organisation for Economic Co-operation and Development, United Nations and World Bank (2009), „*System of National Accounts 2008*“, New York).

У складу са тим, у ужем смислу субвенције се дефинишу као једносмерни пренос средстава од стране владе предузећима, било по основу њиховог нивоа производних активности, било по основу количина или вредности робе и услуга које та предузећа производе, односно пружају. (Ђуровић – Тодоровић, Ђорђевић и Томић, 2016, стр. 134).

Циљеви субвенционисања могу бити утицаји на ниво производње, на цене производа или утицаји на цене фактора производње. У ширем смислу, појам субвенције такође се често користи у смислу плаћања или пореских кредита одобрених појединцима по основу њиховог материјалног положаја. У оквиру њих постоје следеће врсте субвенција:

I Субвенционисање производа:

a) Увозне субвенције

b) Остале субвенције производа

II Остале субвенције за производњу.

¹ Систем националних рачуна „SNA 2008“ (*System of National Accounts - SNA 2008*) је најновија верзија међународног статистичког стандарда за националне рачуне, усвојена од стране Статистичке комисије Уједињених нација (United Nations System of National Accounts - UNSNA).

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

I Субвенције производа представљају субвенције које се плаћају по јединици робе или услуге које су произведене или увезене. Износ субвенција производа може се одредити на следећи начин:

- као специфичан износ новца по јединици количине робе или услуге,
- у одређеном проценту од цене по јединици,
- као разлика између одређене циљне цене и тржишне цене плаћене од стране купца.

Субвенција производа се обично исплаћује када је производ произведен, продат или увезен, али такође може бити исплаћена у другим околностима, нпр. када се производ издаје, доставља или се користи за сопствену потрошњу.

I а) Увозне субвенције се састоје од субвенција за робе и услуге које се исплаћују када се роба увезе, или када се услуге пружају резидентним институционалним јединицама. У складу са државном политиком уз помоћ увозних субвенција одређени производи се купују од нерезидентата, а затим продају по нижим ценама за становнике. На овај начин субвенције служе да надоместе умањени приход од продаје.

I б) Остале субвенције производа обухватају:

-субвенције произвођачима који у току производње користе субвенционисане производе или их конзумирају унутар економске територије;

-трансфер средстава на име покрића губитка државних трговинских организација чија је функција куповина производа од резидентних произвођача, а потом њихова продаја по нижим ценама резидентима или нерезидентима, у складу са државном економском или социјалном политиком;

-субвенције јавним предузећима за покриће губитака из пословања, који је резултат наплате цене производа које су ниже од просечних трошкова производње. Директне извозне субвенције исплаћују се директно произвођачима резидентима када се роба извезе или када се услуге пруже нерезидентима.

II Остале субвенције производње обухватају следеће трансфере:

-субвенције за запошљавање појединих врста лица, као што су физички хендикепирана лица или лица која су била незапослена дуже време, субвенционисање обуке итд.;

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

- субвенције за смањење загађења, које се састоје од текућих субвенција намењених за покривање неких или свих трошкова додатних процеса, који су предузети за смањење или елиминисање испуштања загађујућих материја у животну средину;

- каматне олакшице су намењене да олакшају оперативне трошкове произвођача и третирају се као субвенције;

- повраћај ПДВ-а, је вид субвенционисања делатности, који се често примењује у пољопривреди;

Међутим, постоје трансфери који не спадају у трансфере на име субвенција:

- текући трансфери између различитих делова владе;

- инвестициони трансфери;

- текући трансфери владе домаћинствима, услед чега се повећава њихова куповна моћ. Ови трансфери спадају у трансфере на име социјалне помоћи или као разни текући трансфери;

- ванредне уплате фондовима социјалног осигурања, с обзиром да се евидентирају као остали капитални трансфери;

- отпис дугова које произвођачи имају према влади, јер спадају у остале капиталне трансфере;

- трансфери генералне владе на име покрића штете или губитка капиталних добара, услед последица рата, националних катастрофа, итд. Они су евидентирани као остали капитални трансфери;

- акције и други капитал у корпоративним предузећима од стране владе, јер припадају капиталу и акцијама инвестиционог фонда;

- исплате владиних агенција које су преузеле одговорност за високе пензијске накнаде, које спадају у остале текуће трансфере;

- исплате владе произвођачима на тржишту у потпуности или делимично, за робу и услуге које они пружају директно и појединачно домаћинствима у контексту социјалних ризика или потреба, на које домаћинства имају право. На овај начин формирају се социјални трансфери у натури.

Услед преоријентације начина функционисања привреде ка тржишном моделу, у условима све веће нестабилности тржишта, јављају се нови проблеми и изазови за сваки привредни систем. Присутна је либерализација економије, повећање мобилности радне

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

снаге и капитала, при чему ови процеси могу да пруже велике могућности за организацију и функционисање привреде, али такође доносе и ризик нестабилности тржишта. Када се послује у условима глобалне економије, индивидуални проблем није само проблем појединачног привредног субјекта, у случају преамбициозних и високо ризичних подухвата, постоји опасност лошег индиректног утицаја на остале привредне субјекте, нарушавањем пословне климе. У прилогу томе, сведоци смо последње светске економске кризе која је узбуркала цео свет. У таквим условима потребно је имати конкретан и стабилан систем функционисања сваке земље.

2.2. Трансфери са социјалном наменом

Због несавршености тржишта, попут: несавршене конкуренције, присутва јавних добара, екстерних ефеката, непотпуних тржишта, несавршених информација, незапослености и других макроекономских поремећаја, бројни су разлози који потврђују да држава има важну улогу у сваком привредном систему. Међутим, потпуно контролисани модел путем државне интервенције није ни могућ, ни у потпуности оправдан, због постојања и неуспеха државе услед ограничених информација, ограничене контроле реакције приватног сектора на њене мере, ограничене контроле над бирократијом и ограничења која намећу политички процеси. Због тога у пракси не постоји потпуна доминација једног од ова два екстремна начина организовања привредног система. Мешовити привредни систем присутан је у већини земаља и временом се мењао обим државне интервенције, а у зависности од издвајања на име трансфера са социјалном наменом јављали су се и разни модели државе благостања. Наиме, трансфери са социјалном наменом обухватају разне програме трансфера социјалног осигурања и социјалне помоћи:

- Социјално осигурање обухвата скуп мера за заштиту у случају социјалних поремећаја попут: болести, инвалидности, материнства, старости итд. Због тога се формирају фондови социјалног осигурања, при чему социјално осигурање може бити основно тј. у оквиру државне социјалне политике и допунско тј. у оквиру организације приватних осигуравајућих организација;

- Социјална помоћ намењена је социјално угроженом становништву, најсиромашнијем делу популације и може да буде у новцу и натури.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Ако трансфере са социјалном наменом посматрамо према методологији извештавања која је у складу са „SNA 2008“², разликујемо следеће трансфере:

1. „Социјалне трансфере у новцу“ које чине:

- бенефиције социјалног осигурања на бази трансфера финансијских средстава и пружањем услуга предвиђених моделом социјалног осигурања конкретне земље.

- социјална помоћ која се састоји од новчаних трансфера од стране владиних јединица или јединица непрофитних институција које пружају услуге домаћинствима.

2. „Социјалне трансфере у природи“ који представљају обезбеђивање појединих роба и услуга од стране државе као што су: образовање, здравство и становање, бесплатно или по ценама које нису економски значајне.

Редистрибутивна улога државе у овом домену огледа се у томе што трансфери са социјалном наменом могу да се крећу: од активног ка пензионисаном становништву, од здравих ка болеснима, од богатих ка сиромашнима итд. Примаоци трансфера са социјалном наменом могу бити становници који су претходно доприносили таквој шеми социјалног осигурања (шема доприноса), или зато што су становници те земље (универзална шема за све становнике), или зато што испуњавају неки старосни критеријум (категоричке шеме), или живе у одређеним условима (шеме социјалне помоћи), или зато што испуњавају неколико ових критеријума истовремено.

2.2.1. Модели држава благостања

Држава благостања у свом традиционалном смислу означава земљу или друштвено-економски поредак у коме држава пружа главнину или велики део услуга социјалне заштите. Систем функционисања је на бази прерасподеле богатства, путем прогресивног опорезивања. Држава благостања почела је да се развија крајем деветнаестог века из програма социјалног и здравственог осигурања. Први такви програми уведени су у Немачкој, под вођством канцелара Бизмарка, у последњој деценији деветнаестог века. У наредним годинама и деценијама и друге земље увеле су сличне програме а јавили су се и први системи за осигурање у случају незапослености.

² Систем националних рачуна „SNA 2008“ је у великој мери конзистентан са Европским системом националних и регионалних рачуна - ECA 2010 (European system of national and regional accounts - ESA 2010)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Процват државе благостања везује се за период после Велике светске кризе из 1929. године и период после Другог светског рата. Искуство масовног сиромаштва, губљења послова и политичке нестабилности допринело је да се многе државе одлуче да успоставе програме који ће гарантовати приходе у случају четири основна и призната социјална ризика: старост, болест, инвалидитет и незапосленост. Овим програмима касније су прикључени системи јавног образовања, подршке породици и старима, стамбене политике, програми за младе итд. Као „идеални тип“ социјалне државе се најчешће спомиње тзв. нордијски модел који се развио у нордијским земљама у двадесетом веку.

Модел држава благостања према Еспинг-Андерсену (Андерсен 1990, стр. 19) су:

1. Социјал-демократска држава благостања, која представља модел заснован на принципу универзализма, тј. пружање услуга заштите на основу држављанства. Одликује се високим степеном декомодификације, тј. независношћу положаја појединца у овом моделу, од његовог статуса на тржишту. Дакле, овај модел промовише једнакост, обезбеђује висок степен аутономије грађана, ограничавајући ослањање на породицу и тржиште. Земље овог модела државе благостања су: Шведска, Данска, Финска, Норвешка, Холандија итд.

2. Хришћанско-демократска држава благостања се назива и корпоративним моделом, а представља конзервативан модел заснован на децентрализацији и доминацији система социјалног осигурања. У њему се сва права остварују по основу рада и уплата доприноса, због чега незапослени имају низак ниво декомодификације. Земље овог модела државе благостања су: Француска, Немачка, Шпанија, Аустрија, Италија, Белгија итд.

3. Либерални модел је заснован на додели ниских социјалних накнада, при чему је круг њихових корисника узак. У овом моделу држава интервенише једино да ублажи сиромаштво и обезбеди основне потребе. Социјална помоћ се додељује према имовинском статусу корисника и не сме да угрожава тржишне принципе. Земље овог модела државе благостања су: САД, Аустралија, Јапан, Швајцарска, Канада итд.

У Сједињеним Америчким Државама у програме новчане социјалне помоћи спадају (Закон о личној одговорности и раду, 1996)³:

³ Закон о личној одговорности и раду - Personal Responsibility and Work Opportunity Act (PRWORA) је савезни закон Сједињених Америчких Држава који се сматра главном реформом социјалне заштите.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

- „AFDC програм“ (*Aid to Families with Dependent Children – AFDC*) тј. програм помоћи породицама са издржаваном децом,

- „SSI програм“ (*Supplemental Security Income – SSI*) тј. програм заштитног додатка, који обезбеђује новчану помоћ сиромашним старим, слепим и особама са инвалидитетом.

-општа помоћ и друге врсте социјалне помоћи у новцу.

Док у програме социјалне помоћи у натури у САД-у спадају:

-„Medicaid“ којим се трансферише скоро половина социјалне помоћи, а којим се покривају трошкови лечења сиромашних;

-бонови за храну;

-помоћ за станарину породицама са ниским приходима;

-програм бесплатних ручкова у школама итд.

Трансфери су важан фактор у анализи благостања домаћинстава и неједнакости у приходима и редистрибутивне улоге владе у складу са тим. Зато нпр. у Сједињеним Америчким Државама „благостање“ може да се уочи приликом анализирања новчаних давања, при чему у први план је помоћ породицама са издржаваном децом (*Aid to Families with Dependent Children – AFDC*), а касније се јавила и привремена помоћ сиромашним породицама. Међутим, овај термин обухвата и програме који помажу појединцима и породицама да задовоље основне потребе, укључујући: здравство кроз „Medicaid“ програм, „SSI“ програм заштитног додатка, бонова за храну итд. Уважавајући све ове специфичности посматраних земаља, анализом трансфера са социјалном наменом биће представљен конкретан начин функционисања ових система.

2.2.2. Модели социјалног осигурања

Систем трансфера са социјалном наменом у домену социјалног осигурања организованог на бази текућег финансирања, показао је слабости у периоду кризе. У складу са тим постоје разлике између земаља када је реч о системима функционисања социјалног осигурања, при чему су најпознатији следећи модели социјалног осигурања (Јовановић et all, 2015. стр. 78):

1. *Бизмарков модел* подразумева постојање фондова обавезног социјалног осигурања којима су уплаћени доприноси од стране запослених и послодаваца - извор прихода, а

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

буџетски трансфери су вид државне интервенције у случају недостатка средстава. У последње време, све већа је улога државе у овом домену, с обзиром да је услед светске економске кризе порасла стопа незапослености, што доводи до смањења прихода ових фондова. Може да постоји јединствени фонд, али углавном су присутни одвојени непрофитни фондови: пензионог, здравственог и осигурања у случају незапослености. Њихов циљ је да се принципом солидарности угроженом делу становништва надомести умањени приход.

2. *Бевеџијев модел* карактерише финансирање пензија доприносима на терет запослених и послодаваца, док су остали трансфери са социјалном наменом препуштени држави. Разлог овој промени је потреба за смањењем оптерећења запослених, поготову ових са нижим примањима и држава преузима знатан део у организацији и финансирању система социјалног осигурања.

3. *Семашков модел* се назива и социјалистичким моделом, због присуства у земљама таквог уређења. У складу са тим организован је и модел социјалног осигурања при чему је доминантна улога државе, поготову у домену здравственог осигурања.

4. *Трџишини модел* се заснива на моделу финансирања социјалног осигурања на бази прихода од наменског пореза на фонд зарада. Између осталог, овај модел примењен је у САД-у, при чему је један од најважнијих и најобимнијих програма социјалног осигурања старосно, породично и инвалидско осигурање (OASDI). Због значајних трансфера са социјалном наменом овог програма, често га поистовећују са социјалним осигурањем САД-а, а сврха му је да обезбеди основни животни стандард старима, инвалидима и породицама преминулих осигураника. Други по величини програм социјалног осигурања у САД-у је „Medicare“ и он обезбеђује здравствену заштиту старима. Затим следи осигурање за случај незапослености, а у остале програме социјалног осигурања спадају: накнаде за повреде на раду, инвалиднине за ратне ветеране, пензије за раднике на железници и фондове за рударе из рудника угља итд.

Ако се посматра систем пензионог осигурања, у коме су приходи-уплаћени доприноси запослених лица и њихових послодаваца текуће године, а расходи-исплаћене пензије неактивном становништву истог периода, долази до појаве дефицита у фондовима у овом периоду рецесионих кретања. Због тога је потребна државна интервенција како би се надоместила неопходна средства, што додатно ствара проблем и у државном буџету. Зато

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

су трансфери са економском наменом значајни за привредне токове и целокупно успешно функционисање свих система, па и за успешно функционисање фондова социјалног осигурања, јер тада ће приходи од уплаћених доприноса активног становништва бити већи, и биће мање потребна корективна улога државе у овом домену.

2.3. Камата на јавни дуг

Трансфери на име камате на јавни дуг посматрају се као одлив средстава посматране привреде, услед отплате камате на домаћи и спољни јавни дуг, и услед отплате камате по основу активираних гаранција државе. Камата на јавни дуг је једна од најстаријих врста трансфера и повезана је са задуживањем државе. Бројни су разлози задуживања државе, али за анализу битни су ефекти таквих државних активности. Наиме, овим путем долази до одлива акумулације капитала задужене земље у земљу кредитора, што додатно имплицира негативне ефекте на садашње и будуће стање јавних финансија и привреде у целини. Поред тога, услед увећаног задуживања државе на домаћем тржишту, повећаће се и пореско оптерећење пореским обвезницима, како би држава прикупила што више јавних прихода како би измирила своје обавезе.

Такође, негативан ефекат додатног задуживања може да се испољи и на кретање каматне стопе на тржишту новца - на тржишту капитала. Продајом хартија од вредности држава мобилише финансијска средства са новчаног тржишта, и тиме нарушава претходну равнотежу. Услед тога долази до смањене понуде новца, због чега долази до пораста каматних стопа, тј. до пораста цене овог фактора производње. То дестимулише привредне субјекте да инвестирају, и долази до ефекта „истискивања инвестиција“. Због ових појава држава мора да пронађе баланс својих интервенција и на приходној и на расходној страни, како би се одржала стабилност тржишта. И када су трансфери у јавним финансијама у питању, приликом конципирања политике деловања у том домену, потребно је узети у обзир све позитивне, али и негативне ефекте активног државног деловања.

Још један сличан сценарио утицаја повећаног државаног задуживања на висину цене капитала, може да уследи приликом директног задуживања државе код централне банке. Том приликом долази до примарне емисије новца, која за разлику од предходне ситуације повећава понуду новца. Међутим, то доводи до инфлаторних кретања, с обзиром да је

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

дошло до повећања монетарних агрегата, без истовременог повећања у реалном сектору, тј. новокреирана новчана маса нема покриће у роби.

Због тога долази до повећања свих цена, па и цена фактора производње, услед чега долази до додатног смањења приватних инвестиција. То је још један аспект негативног утицаја прекомерног задуживања државе, и анализом трансфера на име камате на јавни дуг можемо да уочимо да ли су посматране земље успеле да пронађу начин финансирања који не доводи до додатног задуживања. Претходним излагањем уочили смо да је улога државе неминовна, али је потребно пронаћи оптималан обим државне интервенције, који приликом испољавања позитивних ефеката у једном домену, неће изазвати веће поремећаје у другом. Анализа у овом домену може да се прошири и према другим критеријумима, нпр. сагледавањем структуре јавног дуга према рочности, обзиром да је позната чињеница да краткорочне каматне стопе које се плаћају на краткорочни јавни дуг скупљи начин финансирања државе.

Сагледавањем свих ових ситуација могуће је боље уочити суштину субвенција и значај државне улоге у привредном систему. До државне интервенције доћи ће када уследе конкретни догађаји у складу са врстама субвенција, тј. услед: производње одређеног производа, продаје, увоза итд.

3. Значај трансфера јавних финансија за обављање државних функција

Политика јавних финансија треба да буде конципирана тако да се позитивна дејства трансфера са економским циљем и социјалном наменом испоље у том обиму, који ће моћи да пружи дугорочни излаз из рецесивних тенденција. Трансфери у јавним финансијама треба да остављају простор несметаном функционисању тржишног домена привреде и притом да пруже подстицаје привреди и подршку становништву када им је најпотребније. То је јако тежак задатак, али ако су већ савремени модели привредних система базирани на бази заједничког деловања и тржишта и државе, најбоље би било да се сваки учесник фокусира на оне области у којима ће моћи ефикасније да се организује од другог. На тај начин биће допуна једно другом и заједничким позитивним ефектима превладаће негативне нуспојаве.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Ако се пође од поделе државних економских функција према Ричарду Мазгрејву⁴ (Richard Musgrave, 1973, стр. 5-27) који указује на три основне функције: функцију алокације, стабилизације и расподеле (прерасподеле), могу се уочити начин деловања државне интервенције и најзначајнија дејства трансфера на обављање њених функција. Присутне су и функције регулације и развојна функција и све су међусобно повезане, али због јасније анализе посебно се посматрају.

1. Функцију алокације држава може да спроводи на два начина: директно издвајањем за образовање и националну одбрану, одређена неопходна добра попут образовања и националне одбране, али и индиректно путем субвенција и пореза. За анализу утицаја трансфера на функцију алокације фокусираћемо се на индиректни начин државне интервенције. Овим трансферима се неке активности стимулишу, а друге дестимулишу у циљу алокације средстава према унапред одређеној државној политици. Трансферима са економским циљем функцију алокације средстава држава индиректно спроводи, али је потребно напоменути да је тржишна алокација средстава показала ефикасније функционисање.

У питању је примарна алокација, која је спроведена на тржишту путем тржишних цена, и обухвата све учеснике, за разлику од индиректног утицаја државе путем трансфера са економским циљем који се фокусирају на одређене делатности, гране итд.

2. Када је потребна стабилизација привреде, тј. у условима инфлације, долази до смањења трансфера. Међутим, у условима рецесије, у циљу поспешивања потрошње, а тиме и производње, повећавају се трансфери са социјалном наменом. На тај начин, ови трансфери делују као аутоматски стабилизатори: спречавају даљи пад животног стандарда лицима која су услед кризних тенденција остали без посла. Међутим, ова врста трансфера треба да буде привремено решење, због потенцијалне опасности да се привремени примаоци ових накнада претворе у сталне. У супротном трансфери у овом домену након стабилизације привреде, могу да представљају и потенцијалну кочницу привредног развоја. Из страха да не изгубе овај вид прихода, примаоци трансфера са социјалном наменом су

⁴ *Richard Musgrave* (1910–2007), амерички економист немачког порекла, сматрао је да интервенционистичка активност државе треба бити усмерена на три гране: макроекономску стабилност, редистрибуцију националног дохотка и реалокацију ресурса. Стабилизациона грана треба да обезбеди постизање високе запослености и стабилност цена, редистрибуциона треба да уједначи доходак друштвених слојева, а реалокациона треба да обезбеди ефикасно коришћење привредних ресурса.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

дестимулисани да траже посао, или обављају послове у „сивој“ зони, не пријавивши своје приходе. На овај начин јављају се додатни негативни ефекти привредним кретањима, а и смањење прихода у буџету од наплате пореза и доприноса потенцијално запослених лица.

3. Функцију прерасподеле држава врши трансферима са социјалном наменом, и тим путем се спроводи секундарна расподела (прерасподела), након што је предходно спроведена примарна расподела на тржишту. И у овом домену постоји потенцијална опасност, тј. негативни ефекти великих трансфера, финансирани на бази претходно наплаћених јавних прихода који су оптерећење привредним субјектима и грађанима, могу да дестимулишу привредне субјекте, угрозе њихово пословање, преоријентишу их ка „сивој“ зони. Овде се јавља дилема између ефикасности и правичности, и потребно је наћи баланс у примени врста трансфера како се не би испољили још већи проблеми. Изјава једног савременика: „Подигнута, а не пружена рука! Рад мора да се исплати!“ (Stiglitz, 2000, стр. 92) указује на то да у моделу тржишне привреде, државном интервенцијом потребно је само подстакнути и покренути привредно способно становништво да привређује, а потом га постепено усмерити на реални тржишни модел привређивања.

На тај начин биће решен проблем успаваног становништва примаоца трансфера социјалне помоћи, а неће бити угрожено регулисање трансфера на име обавезног социјалног осигурања. Дакле, неће бити драстичних редукција пружања услуга од стране државе, јер су оне у овом домену од значаја за одржавање животног стандарда становништва и не сме се смањивати по сваку цену, иако државну интервенцију прати неефикасност. Она мора да обезбеди социјални мир, одређени животни стандард, али све то на бази ефикасне примене свих врста трансфера, њиховом координацијом и умереношћу, како би систем био одржив.

II ТРАНСФЕРИ СА ЕКОНОМСКИМ ЦИЉЕМ КАО ВИТАЛНА КОМПОНЕНТА УКУПНИХ ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА

У савременим економијама преовладава тржишни модел привређивања, али због присуства тржишних слабости присутна је улога државе, а самим тим и значајна за целокупно ефикасније функционисање система. Трансферима са економским циљем држава даје почетни импулс привредној активности и тиме уклања један од недостатака примарне алокације. Финансијски подржани привредни субјекти имају прилику да се боље организују и ускладе своје пословање са захтевним тржиштем и на тај начин створе још бољу основу за своје будуће пословање.

1. Волумен и структура расхода на име трансфера са економским циљем

Трансфери са економским циљем присутни су у јавним финансијама многих савремених држава и представљају део финансијске политике, која као превасходни задатак има остваривање одређених циљева економске политике. Трансфери са економским циљем појавили су се у финансијским-фискалним политикама почетком прошлог века, а њихово „бујање“ нарочито је испољено током Првог светског рата, за време Велике светске економске кризе тридесетих година, за време Другог светског рата, а нарочито у време економских рецесија последњих деценија XX века. Структуру економских трансфера, односно трансферних расхода са економским наменама чине донације, субвенције, премије, регреси, компензације, извозни примови и сл. Субвенционирање цена, регресирање пољопривреде, премирање извоза, дотирање географског размештаја производних снага, субвенционирање саобраћаја и појединих индустријских грана и друго јесу изрази државне помоћи.

Државна помоћ, у принципу, није дозвољена у Европској унији. Међутим, нека државна помоћ је корисна за привреду и подржава раст и друге циљеве политике. Државна помоћ може се пружити у циљу подршке широком спектру активности укључујући истраживање и развој, заштиту животне средине и помоћ малим и средњим предузећима.

Државна помоћ документима Европске уније дефинише се као "предност у било ком облику додељена, по селективним основама, предузећима од стране националних јавних

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

власти" (*Commission of the European Communities* Комисија Европских заједница, 2013). Члановима 107 до 109 Уговора о Функционисању Европске уније (*Treaty on the Functioning of the European Union - TFEU*) дефинисана је примена и контрола политике државне помоћи у земљама чланицама. Иако је чланом 107 овог Уговора генерално забрањена било која врста помоћи која нарушава или угрожава конкуренцију, члан 107 (2) и 107 (3) наводи изузећа од ове забране. Сходно томе, јавни расходи на име државне помоћи дозвољени су у следећим ситуацијама (Европска унија, 2008, стр. 91, 92):

- помоћ која има друштвени карактер;
- надокнађивање штете изазване природним катастрофама;
- промовисање економског развоја подручја где је стандард живота неуобичајено низак;
- промовисање важног пројекта заједничког европског интереса и уклањање озбиљног поремећаја у привреди;
- олакшавајући развој одређене активности или одређене економске области;
- и промовисање културе и очувања наслеђа.

Стога, владе могу пружити државну помоћ специфичним предузећима и делатностима, када се циљ ових расхода уклапа у горе наведене ситуације. У табели која следи дато је кретање расхода на име државне помоћи у периоду 2007-2016. година.

Табела бр. 1. Расходи на име државне помоћи у Европској унији
у периоду 2007-2016. године

(У мил.евра)

Година	Државна помоћ	Промена
2007	66,719	-
2008	73,918	10.79%
2009	72,652	-1.71%
2010	72,851	0.27%
2011	66,651	-8.51%
2012	68,182	2.30%
2013	67,808	-0.55%

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Година	Државна помоћ	Промена
2014	98,341	45.03%
2015	100,237	1.93%
2016	102,800	2.56%

Извор: *State Aid Scoreboard 2017*⁵,

Кретање државне помоћи у Европској унији карактеришу велике осцилације. Највеће повећање суме државне помоћи забележено је 2014. године, када су трансфери на име државне помоћи повећани са 67,808 милиона евра на 98,341 милион, тј. за 45%. Кретање државне помоћи у Европској унији у посматраном периоду карактерише функција парабличног тренда, која се може представити следећом релацијом:

$$Y_t = 71,730.84 + 3,780.63x + 882.03x^2$$

На основу оцењене функције трансфери на име државне помоћи су се у просеку сваке године повећавали за 3,780 милиона евра, што у релативном показатељу (геометријска стопа раста) износи 4,9%.

Структура државне помоћи у Европској унији (важећа од 2009. године) према инструментима дата је у табели која следи. У извештајима Европске комисије (*European Commission*), поред структуре државне помоћи по инструментима и циљевима, посебно је исказана државна помоћ пољопривредном сектору.

Табела бр. 2. Структура државне помоћи по инструментима у Европској унији

(У мил. евра)

Инструмент	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Учешће у капиталу	1,073	707	405	494	546	645	747	450
Субвенције	34,046	32,994	31,095	32,129	32,024	57,221	57,117	61,603
Гаранције	2,502	2,905	3,070	2,893	3,354	2,680	1,882	288
Повољни кредити	2,272	1,709	1,711	1,605	1,266	1,793	1,266	768
Пореско одлагање	192	59	35	37	41	35	27	1

⁵ http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/index_en.html (20.01.2018.)

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Инструмент	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Пореске олакшице	25,633	24,676	21,689	21,603	22,216	28,201	30,720	30,879
Други инструменти	15	775	8	759	341	247	1,833	3,310
Укупно без помоћи пољопривреди	65,733	63,825	58,014	59,520	59,787	90,822	93,590	97,299
Помоћ пољопривреди	6,919	9,026	8,637	8,663	8,021	7,518	6,646	5,511
УКУПНО	72,652	72,851	66,651	68,182	67,808	98,341	100,236	102,810

Извор: *European Commission, State Aid Scoreboard 2017⁶*,

Према апсолутним износима трансфера на име државне помоћи уочава се да доминирају субвенције, а да након тога следе пореске олакшице. Ради стицања бољег увида у структуру државне помоћи, у табели која следи биће дата релативна структура државне помоћи према инструментима.

Табела бр. 3. Релативна структура државне помоћи према инструментима у ЕУ

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Учешће у капиталу	1.48%	0.97%	0.61%	0.72%	0.81%	0.66%	0.74%	0.44%
Субвенције	46.86%	45.29%	46.65%	47.12%	47.23%	58.19%	56.98%	59.92%
Гаранције	3.44%	3.99%	4.61%	4.24%	4.95%	2.73%	1.88%	0.28%
Повољни кредити	3.13%	2.35%	2.57%	2.35%	1.87%	1.82%	1.26%	0.75%
Пореско одлагање	0.26%	0.08%	0.05%	0.05%	0.06%	0.04%	0.03%	0.00%
Пореске олакшице	35.28%	33.87%	32.54%	31.68%	32.76%	28.68%	30.65%	30.04%

⁶ http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/index_en.html (20.01.2018.)

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Други инструменти	0.02%	1.06%	0.01%	1.11%	0.50%	0.25%	1.83%	3.22%
Помоћ пољопривреди	9.52%	12.39%	12.96%	12.71%	11.83%	7.65%	6.63%	5.36%

Извор: Израчунато према Табели бр. 2.

На основу претходне табеле јасно се види да у оквиру инструмената државне помоћи доминирају субвенције, чије се учешће креће од 45,29% (2010. година) до 59,92% (2016. година). Сви остали инструменти имају далеко занемарљивије учешће. Помоћ пољопривредном сектору је расла све до 2012. године када почиње да опада, да би у 2016. години учешће трансфера пољопривреди достигло свој минимум од 5,36%. Разлог за то је, пре свега, промена заједничке политике Европске уније, у складу са којом још од 2013. године креће смањивање пољопривредног буџета, тј. пребацивање једног дела пољопривредног буџета на друге намене, пре свега развој нових технологија и подршку иновацијама.

Предмет анализе у овој дисертацији су и државни трансфери у развијеним земљама (САД, Француска и Немачка) и земљама у развоју (Словенија, Мађарска и Словачка). У складу са чињеницом да земље различитог степена развијености имају више или мање могућности подстицаја привредних активности. У Табели бр. 4 дат је приказ издвајања на име државне помоћи, на основу ког можемо да уочимо да су издвајања Сједињених Америчких Држава у апсолутном износу највећа и у 2012. години достигла су 775,763 милиона евра, да би након тога почела да опадају. Затим следе издвајања у Немачкој и Француској. У складу са економском снагом држава, државна помоћ је знатно мања у Мађарској, Словачкој и Словенији. У Словачкој и Мађарској се државна помоћ нагло смањила 2009. године. Овакве промене делимично су резултат деловања последње светске економске кризе, која је 2008. године приредила шок светској привреди. Очекивања су да ће ефикасном употребом трансферисаних средстава бруто домаћи производ имати тренд раста у будућем периоду.

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Табела бр. 4. Трансфери са економским циљем на име државне помоћи
у периоду 2007-2016. година

(У мил. евра)

Година	САД	Француска	Немачка	Словенија	Мађарска	Словачка
2007	298,210	10,347	15,607	0,209	1,407	0,324
2008	333,451	13,371	17,001	0,255	2,173	0,392
2009	384,273	15,040	17,373	0,367	1,340	0,330
2010	473,585	15,542	13,953	0,369	2,067	0,312
2011	526,893	13,347	12,213	0,398	1,204	0,173
2012	775,763	14,983	12,137	0,449	1,194	0,131
2013	393,325	12,285	13,606	0,481	1,495	0,200
2014	410,329	14,155	37,674	0,471	1,686	0,314
2015	н.п.	15,652	36,762	0,427	1,444	0,455
2016	н.п.	13,935	41,056	0,306	2,392	0,385

Извор: European Commission (2017), „*Overview of State aid expenditure by category of aid*“, Belgium; U.S.

CENSUS BUREAU (2007-2016), „*Federal Aid to States*“, U.S. Department of Commerce Economics and Statistics Administration⁷

Сасвим другачија слика о значају ових средстава за привредни систем се добија када се сагледа релативно учешће ових издвајања у бруто домаћем производу. Из тог разлога ће најпре бити дат преглед БДП-а у посматраним земљама.

Табела бр. 5. БДП у анализираним земљама

(У милијарама евра)

Година	САД	Француска	Немачка	Словенија	Мађарска	Словачка
2007	9,818,509	1,945,670.0	2,513,230.0	35,153	102,169	56,242
2008	10,450,262	1,995,850.0	2,561,740.0	37,951	108,122	66,003
2009	10,033,373	1,939,017.0	2,460,280.0	36,166	94,263	64,023
2010	11,240,921	1,998,481.0	2,580,060.0	36,252	98,826	67,577

⁷ Доступно на: http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/index_en.html (20.01.2018.)

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Година	САД	Француска	Немачка	Словенија	Мађарска	Словачка
2011	12,004,497	2,059,284.0	2,703,120.0	36,896	101,317	70,627
2012	12,310,221	2,086,929.0	2,758,260.0	36,076	99,502	72,704
2013	12,126,946	2,115,256.0	2,826,240.0	36,239	101,887	74,170
2014	12,588,696	2,147,609.0	2,932,470.0	37,615	105,574	76,088
2015	13,942,100	2,194,243.0	3,043,650.0	38,837	110,723	78,896
2016	14,496,600	2,228,857.0	3,144,050.0	40,418	113,731	81,154

Извор: IMF (2017), „*Gross domestic product*“, World Economic Outlook Database, Washington⁸

Позитиван резултат биће и онда када је апсолутни износ издвојених средстава на име државне помоћи исти, а њено процентуално учешће у бруто домаћем производу се смањи. То би била једна од идеалних ситуација, када се државни расходи држе под контролом и притом се остварују позитивни ефекти на целокупни привредни систем. Ако се пође од чињенице да су САД све до 2012. године константно имале раст државне помоћи, захваљујући ефикасној употреби тих средстава, као резултат и БДП је имао тренд раста. Бруто домаћи производ осталих земаља је често варирао, али ако се посматра почетак и крај овог интервала, упркос светској економској кризи уочен је пораст овог индикатора. На основу тога, можемо рећи да су ове земље успеле да очувају своју економију, и да без већих последица на БДП изађу из кризе.

Значај државне помоћи за функционисање привредног система, може се сагледати и на бази учешћа државне помоћи у БДП-у. У првим годинама када је државна помоћ имала лагану тенденцију раста у САД, ефикасном употребом и БДП је порастао и учешће државне помоћи у БДП-у није се знатно мењало, чак се и спорије повећавало. Дакле, систем је ефикасно функционисао, али због нагле интервенције у 2011. години, БДП није успео да се истом брзином увећа и због тога је и нагло скочило учешће државне помоћи у БДП-у САД-а у 2012. години.

⁸ http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/index_en.html (20.01.2018.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

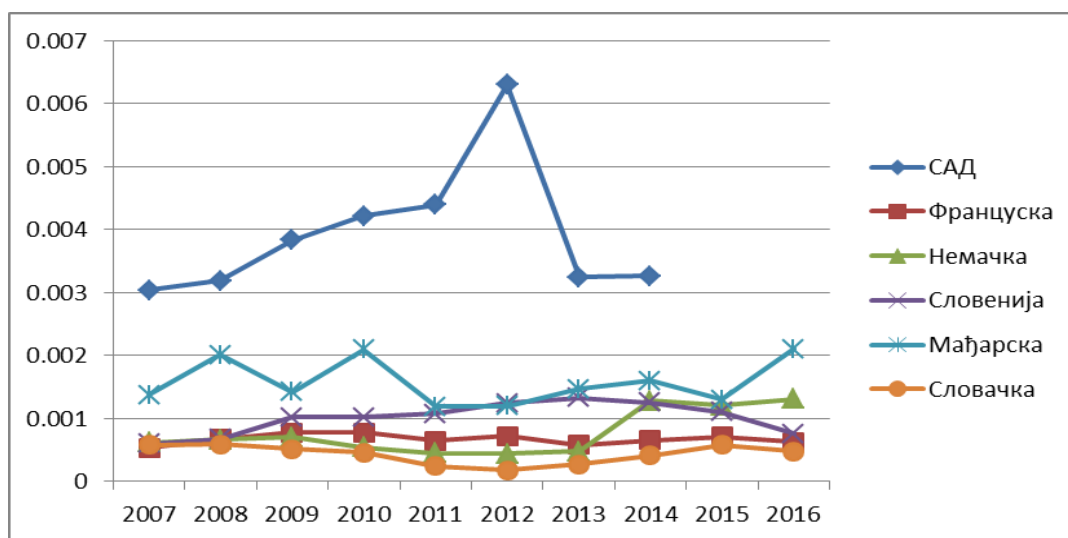
Табела бр. 6. Учешће државне помоћи у БДП у анализираним земљама (у %)

Година	САД	Француска	Немачка	Словенија	Мађарска	Словачка
2007	3.04	0.53	0.62	0.59	1.38	0.58
2008	3.19	0.67	0.66	0.67	2.01	0.59
2009	3.83	0.78	0.71	1.01	1.42	0.52
2010	4.21	0.78	0.54	1.02	2.09	0.46
2011	4.39	0.65	0.45	1.08	1.19	0.24
2012	6.30	0.72	0.44	1.24	1.20	0.18
2013	3.24	0.58	0.48	1.33	1.47	0.27
2014	3.26	0.66	1.28	1.25	1.60	0.41
2015	н.п.	0.71	1.21	1.10	1.30	0.58
2016	н.п.	0.63	1.31	0.76	2.10	0.47

Извор: Израчунато према Табелама бр. 4 и бр. 5.

У 2011. години осетно је опало учешће државне помоћи у БДП-у у Мађарској из разлога што су средства на име државне помоћи скоро преполовљена, тј. од 2,067 милиона евра из 2010. године у 2011. години су смањена на 1,204 милиона евра и уз то је БДП порастао са 98,826 милијарди евра из 2010. године на 101,317 милијарди евра у 2011. години. Ова ситуација је економски идеална, с обзиром да су се државни расходи смањили а позитивни ефекти претходних акција државне помоћи су наставили да увећавају БДП.

Графикон бр. 1 Графички приказ учешћа државне помоћи у БДП-у

Извор: Табела бр.6

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Међутим, већ наредне 2012. године осетио се и негативан утицај на БДП услед недостатка државне помоћи из 2011. године. Наиме, и у 2012. години државна помоћ је смањена на 1,194 милиона евра, због чега је БДП почео да опада па је у 2012.год. износио 99,502 милијарди евра.

Изузев у САД и Мађарској, у осталим анализираним земљама није било већих осцилација, тј. учешће државне помоћи у БДП-у било је сразмерно издвајањима. На крају посматраног периода БДП је био увећан у односу на 2007. годину. Раст БДП-а би био већи да се није десила светска економска криза 2008. године. У сваком случају позитивни ефекти су видљиви код свих земаља и може се закључити да су државе својом правовременом интервенцијом успеле да спрече крах своје привреде у периоду кризе.

2. Критеријуми за оцену издашности трансфера са економским циљем

2.1. Учешће трансфера са економским циљем у укупним буџетским расходима

При анализи кретања укупних расхода закључује се да, иако је у посматраном периоду дошло до раста БДП-а у анализираним земљама истовремено је било и великих издатака у јавним финансијама. Оваква политика је и оправдана, с обзиром да су се све привреде суочавале са светском економском кризом, и улога државе је била од великог значаја.

Табела бр. 7. Учешће расхода на име укупне државне помоћи
у укупним буџетским расходима у ЕУ

Година	Буџетски расходи	Промена	Учешће расхода на име државне помоћи у буџетским расходима	Промена
2007	5,776,445	-	1.16%	-
2008	6,015,631	4.14%	1.23%	6.39%
2009.	6,137,433	2.02%	1.18%	-3.66%
2010.	6,372,452	3.83%	1.14%	-3.42%
2011.	6,385,152	0.20%	1.04%	-8.69%

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Година	Буџетски расходи	Промена	Учешће расхода на име државне помоћи у буџетским расходима	Промена
2012.	6,560,497	2.75%	1.04%	-0.44%
2013.	6,578,222	0.27%	1.03%	-0.82%
2014.	6,716,166	2.10%	1.46%	42.05%
2015.	6,933,559	3.24%	1.45%	-1.27%
2016.	6,884,112	-0.71%	1.49%	3.29%

Извор: EUROSTAT, Government revenue, expenditure and main aggregates⁹,

Из горње табеле се може уочити да су буџетски расходи у Европској унији констатно расли у анализираном периоду. Њихово највеће повећање забележено је 2008. године, када су се повећали за 4,5% у односу на претходну годину, што се поклапа са периодом економске кризе. Након тога, значајно повећање буџетских расхода уследило је већ 2010. године када су повећани за 3,8%. Наредно веће повећање (3,24%) уследило је 2015. године. Учешће државне помоћи у укупним расходима креће се од 1,04% (2011. године) па до 1,49% (2015. године). Посматрањем стопа промена учешћа државне помоћи у укупним буџетским расходима уочава се да се учешће државне помоћи у буџетским расходима константно смањивало од 2008. године до 2013. године, да би у 2014. години повећано за чак 42%. Те године је уведен пакет реформи под називом Модернизација државне помоћи (*State Aid Modernisation – SAM*), чиме је учињена промена у управљању политиком државне помоћи ЕУ, која подразумева бољу расподелу јавних средстава и промовише њену већу ефикасност.

И у земљама Европске уније које су обухваћене анализом учешће државне помоћи у укупним буџетским расходима показује значајне осцилације. У табели која следи дат је најпре преглед укупних буџетских расхода у овим земљама у периоду 2007-2016. година.

⁹ <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (10.07.2017.)

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Табела бр. 8. Буџетски расходи у периоду 2007-2016. година

(У мил. евра)

	САД	Француска	Немачка	Словенија	Мађарска	Словачка
2007	3,488,320	1,016,166	982,123	12,933	46,733	15,547
2008	3,976,847	1,057,610	1,139,310	16,134	53,912	22,625
2009	4,294,886	1,100,609	1,109,532	15,865	45,343	25,294
2010	4,615,747	1,128,022	1,187,556	16,645	47,859	26,253
2011	4,828,449	1,151,537	1,262,948	18,292	53,243	28,485
2012	4,775,012	1,186,020	1,160,256	15,722	46,198	26,080
2013	4,638,921	1,205,267	1,263,000	21568	50,199	30737
2014	4,742,792	1,226,353	1,298,801	18655	52,258	31984
2015	4,881,500	1,243,990	1,334,874	18540	55,568	35692
2016	5,083,597	1,257,130	1,388,557	18238	53,093	33684

Извор: EUROSTAT DATABASE Government revenue, expenditure and main aggregates ¹⁰

На основу ових података добијено је учешће државне помоћи у укупним буџетским расходима, које је приказано у табели која следи. Може се уочити да је далеко највеће учешће државне помоћи у буџетским расходима САД-а, док је најмање у Словачкој.

Табела бр. 9. Учешће државне помоћи у укупним буџетским расходима у %

Година	САД	Француска	Немачка	Словенија	Мађарска	Словачка
2007	8.55%	1.02%	1.59%	1.62%	3.01%	2.08%
2008	8.38%	1.26%	1.49%	1.58%	4.03%	1.73%
2009	8.95%	1.37%	1.57%	2.31%	2.95%	1.30%
2010	10.26%	1.38%	1.17%	2.22%	4.32%	1.19%
2011	10.91%	1.16%	0.97%	2.18%	2.26%	0.61%
2012	16.25%	1.26%	1.05%	2.86%	2.58%	0.50%
2013	8.48%	1.02%	1.08%	2.23%	2.98%	0.65%
2014	8.65%	1.15%	2.90%	2.52%	3.23%	0.98%

¹⁰ http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=gov_10a_main&lang=en (10.07.2017.)

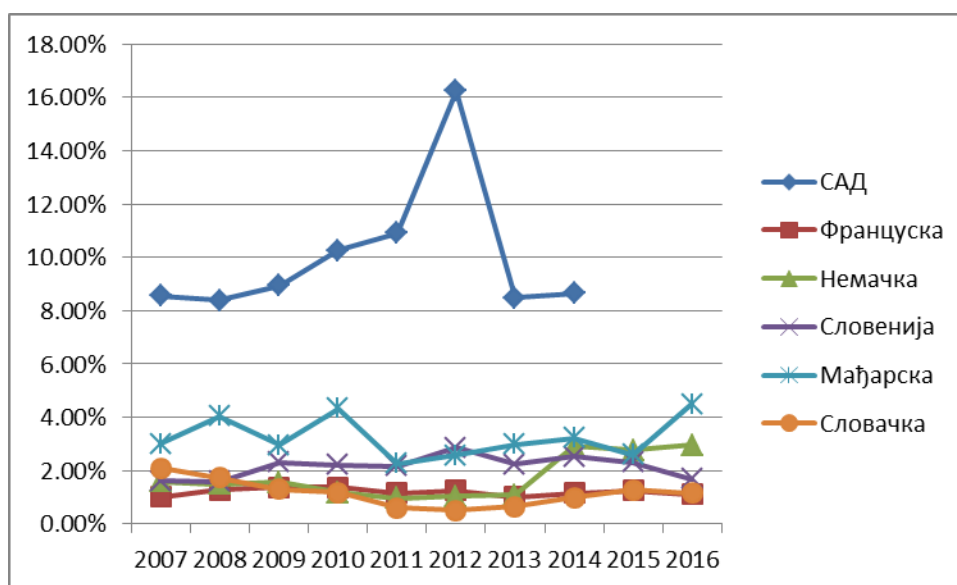
РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Година	САД	Француска	Немачка	Словенија	Мађарска	Словачка
2015	-	1.26%	2.75%	2.31%	2.60%	1.27%
2016	-	1.11%	2.96%	1.68%	4.50%	1.14%
Просек	10.05%	1.20%	1.75%	2.15%	3.25%	1.15%

Извор: Табеле бр. 4 и бр. 8.

Просечно учешће државне помоћи у буџетским расходима у САД-у у посматраном периоду износи 10,5%. Просечну вредност учешћа у посматраном периоду испод 2% имају Словачка (1,15%), Француска (1,2%) и Немачка (1,75%). У Словенији државна помоћ захвата 2,15% буџетских расхода, док у Мађарској то учешће у просеку износи 3,25%.

Графикон бр. 2. Динамика учешћа државне помоћи у укупним буџетским расходима

Извор: Табела бр. 9.

Према компаративном приказу динамике учешћа државне помоћи у укупним буџетским расходима јасно се може уочити да је далеко највеће учешће у САД. Ово учешће је у 2012. години достигло ниво од чак 16,25%. Све остале анализирани земље имају релативно усклађену динамику учешћа државне помоћи у укупним буџетским расходима. У последњој години посматрања највеће учешће се везује за Мађарску, где су расходи на име државне помоћи захватили 4,5% укупних буџетских расхода.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

2.2. Учешће трансфера са економским циљем у укупним трансферима

Трансфери са економским циљем, тј. у овом случају разматрана државна помоћ захвата врло мали проценат укупних трансфера на нивоу Европске уније. Учешће ове врсте трансфера у укупним трансферима креће се од 2,38% у 2007. години до 2,92%. У 2014. години остварено је највеће повећање учешћа које је са 2,08% повећано на 2,88%.

Табела бр. 10. Учешће расхода на име укупне државне помоћи у укупним трансферима у ЕУ

Година	Укупни трансфери	Промена	Учешће расхода на име државне помоћи у укупним трансферима	Промена
2007	2,807,414.40	-	2.38%	-
2008	2,904,191.10	3.45%	2.55%	7.10%
2009.	2,985,877.40	2.81%	2.43%	-4.40%
2010.	3,109,003.90	4.12%	2.34%	-3.70%
2011.	3,183,036.00	2.38%	2.09%	-10.64%
2012.	3,282,508.90	3.13%	2.08%	-0.80%
2013.	3,313,948.10	0.96%	2.05%	-1.49%
2014.	3,415,616.20	3.07%	2.88%	40.71%
2015.	3,506,151.00	2.65%	2.86%	-0.70%
2016.	3,525,591.20	2.55%	2.92%	1.99%

Извор:EUROSTAT, Government revenue, expenditure and main aggregates,¹¹

Динамика укупних трансфера у анализираним развијеним земљама и земљама у развоју приказана је у табели која следи. Може се уочити да су у свим анализираним земљама укупни трансфери имали тенденцију раста, осим у Мађарској.

¹¹ <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>(10.07.2017.)

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Табела бр. 11. Укупни трансфери у анализираним земљама у периоду 2007-2016. година

(У мил. евра)

Година	САД	Француска	Немачка	Словенија	Мађарска	Словачка
2007	2,396,457	504,503	664,629	6,270	23,764	10,325
2008	2,701,573	528,673	677,864	6,874	25,946	11,985
2009	3,020,844	545,185	707,171	7,472	23,412	13,576
2010	3,492,712	561,832	712,286	7,821	23,933	14,421
2011	3,677,968	579,824	713,565	8,232	23,006	14,463
2012	3,938,264	598,841	720,770	8,121	22,670	15,155
2013	3,742,708	605,308	736,023	8,348	22,644	15,682
2014	3,736,691	617,442	780,139	8,573	22,108	16,256
2015	н.п.	625,990	805,523	8,697	21,990	16,794
2016	н.п.	632,153	837,548	8,601	22,859	17,241
2016/2007	55.93%	25.30%	26.02%	37.17%	-3.81%	66.99%

Извор:EUROSTAT¹²

Према подацима горње табеле, највеће релативно повећање укупних трансфера остварено је у Словачкој, где су укупни трансфери у последњој 2016. години повећани за 67% у односу на прву годину посматрања. Након Словачке следи САД са релативним повећањем од 55,93% у 2014. години у односу на 2007. годину. У Словенији су укупни трансфери повећани за 37,17% у односу на почетни период. Француска и Немачка оствариле су приближно једнако релативно повећање укупних трансфера, при чему је у Француској повећање износило 25,3%, а у Немачкој 26,02%. Мађарска је једина земља, у оквиру анализираних, код којих су трансфери у последњој години анализе били нижи у односу на прву годину и то за 3,81%.

Учешће државне помоћи у укупним трансферима у анализираним земљама приказано је у Табели бр. 12. Може се уочити да је, као и када се ради о учешћу у укупним буџетским расходима, учешће ових трансфера у укупним трансферима највеће у САД, а најмање у Словачкој.

¹² <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Табела бр. 12. Учешће државне помоћи у укупним трансферима

Година	САД	Француска	Немачка	Словенија	Мађарска	Словачка
2007	12.44%	2.05%	2.35%	3.33%	5.92%	3.14%
2008	12.34%	2.53%	2.51%	3.71%	8.38%	3.27%
2009	12.72%	2.76%	2.46%	4.91%	5.72%	2.43%
2010	13.56%	2.77%	1.96%	4.72%	8.64%	2.16%
2011	14.33%	2.30%	1.71%	4.83%	5.23%	1.20%
2012	19.70%	2.50%	1.68%	5.53%	5.27%	0.86%
2013	10.51%	2.03%	1.85%	5.76%	6.60%	1.27%
2014	10.98%	2.29%	4.83%	5.49%	7.62%	1.93%
2015	-	2.50%	4.56%	4.91%	6.57%	2.71%
2016	-	2.20%	4.90%	3.56%	10.46%	2.23%
Просек	13.32%	2.39%	2.88%	4.68%	7.04%	2.12%

Извор: Израчунато према Табелама бр. 4 и бр. 11.

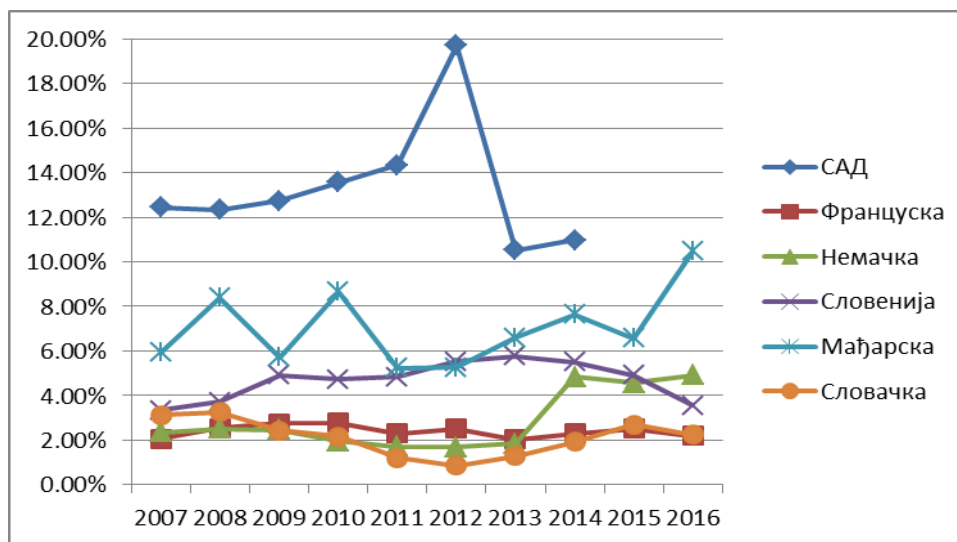
У циљу упоредивости, израчунате су и просечне вредности учешћа државне помоћи у укупним трансферима у свакој од анализираних земаља. Као што је већ уочено, највеће просечно учешће државне помоћи у укупним трансферима има САД (13,32%). У Словачкој је, као што је већ назначено, ово учешће најмање и износи 2,12%. У Француској и Немачкој учешће државне помоћи у укупним трансферима је приближно једнако и износи 2,39% и 2,88% респективно. У Мађарској, јединој земљи у којој је забележено смањење укупних трансфера, учешће државне помоћи износи 7,04%.

Када се анализира динамика учешћа државне помоћи у укупним трансферима, са Графика бр. 3 се може уочити да су највеће осцилације у учешћу карактеристичне за Мађарску. У САД се може уочити једна екстремна тачка, која указује на нагло повећање учешћа државне помоћи у укупним трансферима 2012. године, када је државна помоћ достигла скоро петину укупних трансфера, тачније 19,7% .

Учешће државне помоћи у укупним трансферима у Словенији константно опада од 2013. године, тако да је у 2015. години додељено 562,5 милиона евра државне помоћи, што је за 42% мање него у 2014. години (964,3 милиона евра) и за 86% мање у односу на 2013. годину (3,3884,3 милиона евра).

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Графикон бр.3. Динамика учешћа државне помоћи у укупним трансферима

Извор: Табела бр. 12.

Велико смањење државне помоћи је резултат истека кризног периода у коме је помоћ била намењена за решавање финансијских импликација криза у банкарском сектору, чији је највећи обим забележен у периоду од 2012-2014. године.

3. Дејство трансфера са економским циљем на кључне макроекономске варијабле

На адекватну фискалну политику се све више гледа као на неопходан инструмент путем којег се остварује одрживи раст, стабилност цена и повећава запосленост у једној економији (Лојаница, Крстић, 2016, стр. 2). С тим у вези, као кључне макроекономске варијабле на које могу утицати трансфери са економским циљем, биће анализирани стопа раста БДП-а, стопа незапослености, стопа инфлације, буџетски дефицит и јавни дуг.

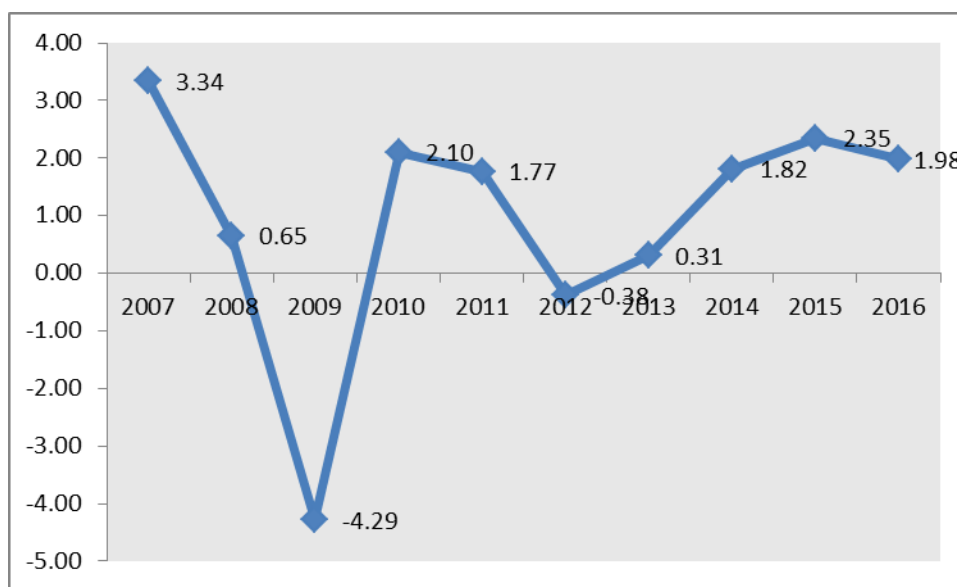
3.1. Утицај трансфера са економским циљем на стопу раста БДП-а

Експлозивни развој теорија ендеогеног раста подстакао је велики број емпиријских радова о детерминантима економског раста. Испитивање везе државне потрошње и економског раста свака које значајно питање у контексту ове дебате. Баро (1991) је користећи податке иза богате и сиромашне земље, показао снажну емпиријску евиденцију

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

да велики јавни сектор гуши економски раст. Добро је познато да обим владе тежи да се повећа са растом дохотка и ова тенденција је позната као Вагнерово правило (*Wagner's law*). Према постулатима Вагнеровог правила, државна потрошња је доходовно еластична и однос државних издатака и економског раста има тенденцију раста са економским развојем. Од деведесетих година двадесетог века, устаљена пракса је била да се испитивање Вагнеровог правила врши коришћењем анализе временских серија. Ефекат фискалне политике на економски раст је био и јесте једно од контроверзних питања економија. Постоји обимна емпиријска литература која испитује однос између фискалне политике и економског раста. Један од фискалних параметара, који има негативни утицај на економски раст је величина буџетског дефицита. Стандардно објашњење у литератури је да је државни дефицит спутава формирање приватног капитала путем повећања каматне стопе и смањења количине штедње за приватне инвеститоре.

Графикон бр. 4. Кретање стопа раста БДП-а у Европској унији
у периоду 2007-2016. година

Извор: ec.europa.eu/eurostat¹³

¹³ <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (10.07.2017.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Кретање БДП-а, а самим тим и стопе раста БДП-а, у Европској унији карактеришу велике осцилације. Највећа стопа раста забележена је у првој години посматрања (3,338%), док је у 2009. години и 2012. години БДП у Европској унији био смањен у односу на претходне године. Графички приказ стопа раста БДП-а у Европској унији дат је на следећем графикону:

Међузависност државне помоћи и стопе раста БДП-а најпре ће бити испитана корелационом анализом. Оваквом анализом се утврђује смер и степен слагања између варијабли. Пошто је анализом обухваћен период од 2007-2016. године, претпоставке о нормалности расподеле нису испуњене, тако да ће међузависност између анализираних варијабли бити испитана помоћу Спирмановог коефицијента корелације ранга, који припада групи непараметарских показатеља. Пошто се овде ради са временским серијама, две појаве могу бити у тесној међусобној вези иако коефицијент корелације не показује висок степен слагања. Наиме, варијације код временских серија показују квантитативно слагање после одређеног временског размака – са заостајањем. Тако, на пример, инвестициона улагања у једном периоду доводе до повећане производње тек након одређеног временског интервала. Зато се код истраживања оваквих појава мора извршити одговарајуће померање података временских серија.

На основу података о номиналном износу државне помоћи и стопе раста БДП-а у Европској унији израчунате су вредности поменутог Спирмановог коефицијента корелације.

Табела бр. 13. Вредности Спирмановог коефицијента корелације између државне помоћи и стопе раста БДП у Европској унији

	Државна помоћ
Стопа раста БДП	0,236 (значајност 0,511)
Стопа раста БДП са заостајањем од 1 године	0,450 (значајност 0,221)
Стопа раста БДП са заостајањем од 2 године	0,381 (0,352)

Извор: Самостална израчунавања аутора у SPSS

Као што се може уочити, највећи степен међузависности између државне помоћи и стопе раста БДП-а постоји у случају корелације са заостајањем од 1 године (0,450).. То значи да се прави ефекти државне помоћи у текућој години одражавају на стопу раста БДП-

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

а у наредној години. Позитивна вредност коефицијента корелације указује на директну међузависност између државне помоћи и стопе раста БДП-а у Европској унији. У екстремним случајевима дужничке кризе, изазване банкарском или валутном кризом, ови ефекти могу бити увећани.

Кретање БДП-а посматраних развијених земаља и земаља у развоју у периоду од 2007-2016. године приказано је у табели која следи.

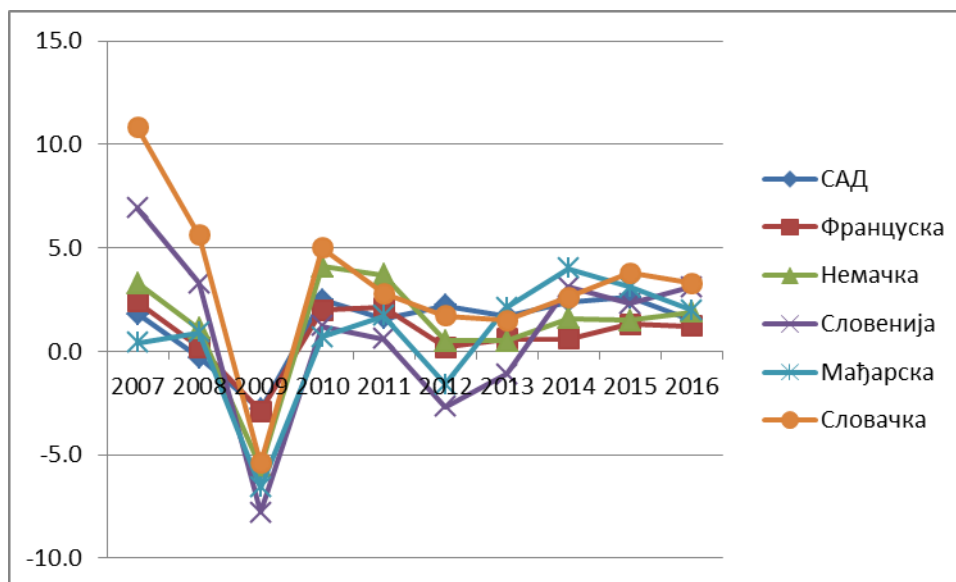
Табела бр.14 Стопа раста БДП-а у периоду од 2007-2016. године

Земља	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
САД	1.8	-0.3	-2.8	2.5	1.6	2.2	1.7	2.4	2.6	1.5
Француска	2.4	0.2	-2.9	2.0	2.1	0.2	0.6	0.6	1.3	1.2
Немачка	3.3	1.1	-5.6	4.1	3.7	0.5	0.5	1.6	1.5	1.9
Словенија	6.9	3.3	-7.8	1.2	0.6	-2.7	-1.1	3.1	2.3	3.1
Мађарска	0.4	0.9	-6.6	0.7	1.7	-1.6	2.1	4.0	3.1	2.0
Словачка	10.8	5.6	-5.4	5.0	2.8	1.7	1.5	2.6	3.8	3.3

Извор: <http://databank.worldbank.org/data/reports>.

Компаративни приказ стопа раста анализираних земаља дат је на Графикону бр. 5

Графикон бр. 5. Компаративни приказ стопа раста анализираних земаља

Извор: Табела бр. 14.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Са графикана се може уочити да су осилације у стопама раста анализираних земаља готово идентичне. Наиме, све земље су у 2009. години имале негативну стопу раста БДП-а, као последицу економске кризе. Након тога, и 2012. година је такође била критична за већину анализираних земаља.

Табела бр. 15. Међузависност између државне помоћи и стопе раста БДП-а

Територија	Вредност коефицијента	Реализовани ниво значајности
САД	0,286	0,493
Француска	0,706	0,034
Немачка	0,377	0,318
Словенија	0,142	0,705
Мађарска	-0,420	0,260
Словачка	0,367	0,332

Извор: Самостална израчунавања аутора у SPSS-у

Међузависност трансфера на име државне помоћи и стопе раста БДП-а у анализираним земљама мерена Спирмановим коефицијентом корелације (Табела бр. 15) значајно варира. Највећи степен директне међузависности остварен је у Француској (0,706), док је најмањи у Словенији (0,142). Значајно је напоменути да у Мађарској постоји индиректна међузависност у осцилацијама државне помоћи и стопе раста БДП-а (-0,420), да реализовани ефекти државне помоћи на стопу раста нису оправдали очекивања.

3.2. Консеквенце трансфера са економским циљем на стопу незапослености

Динамика раста БДП-а посредно утиче и на стопу незапослености чија промена оставља јасан траг у кретању других макроекономских агрегата. Наиме, бруто домаћи производ у односу на запосленост креће се један на према један, тако да промене домаћег производа доводе до једнаких промена запослености. Повезаност између раста БДП-а и промене стопе незапослености назива се Окунов закон по коме раст домаћег производа смањује незапосленост. Уз ову претпоставку важи релација

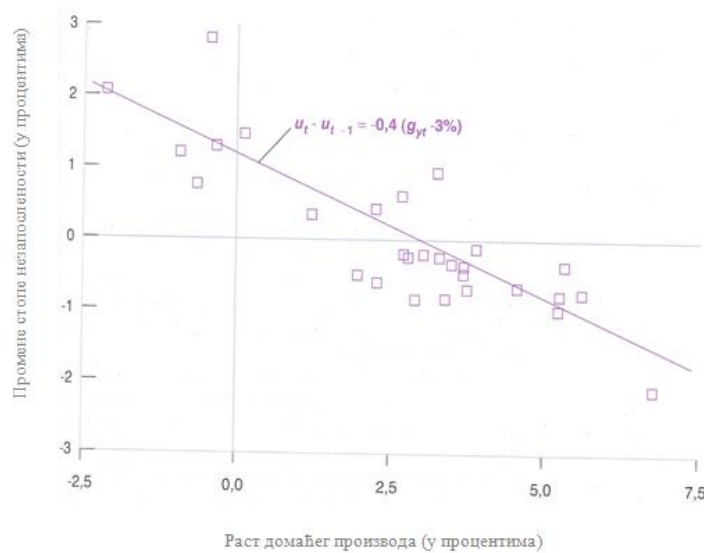
РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

$$u_t - u_{t-1} = -g_{yt}, \quad (1)$$

где је

- u_t - стопа незапослености у години t ,
- u_{t-1} - стопа незапослености у години $t - 1$,
- g_{yt} - стопа раста домаћег производа од године $t - 1$ до године t .

Ова једначина показује негативан однос између промене незапослености и раста БДП-а (због тога је знак “-“), другим речима раст БДП-а доводи до смањења стопе незапослености и обрнуто.

Слика бр.1 Однос стопе незапослености и раста БДП-а у САД-у
Blanchard O. (2005., стр. 183)

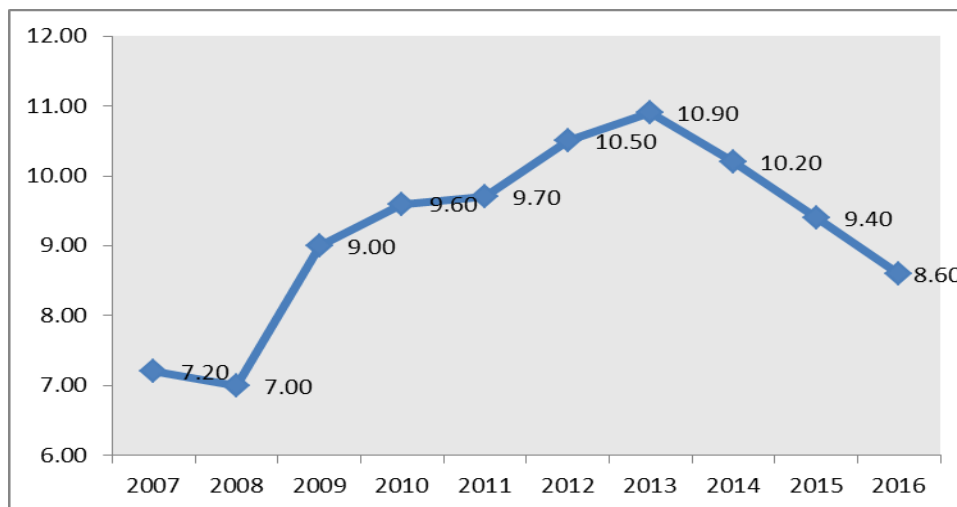
Користећи податке из примера САД-а и релације $u_t - u_{t-1} = -0,4 (g_{yt} - 3\%)$ (Слика бр.1) Бланшард (Blanchard O., 2005, стр. 183) закључује да би се спречио раст стопе незапослености годишњи раст БДП-а треба бити најмање 3%. На слици је приказана промена стопе незапослености у односу на стопу раста домаћег производа за сваку годину почевши од 1970. године и приказан је правац регресије који најбоље одговара распршеним тачкама. Висок раст бруто домаћег производа повезан је са смањењем стопе незапослености и обрнуто низак раст домаћег производа повезан је са повећањем стопе незапослености. Домаћи производ може расти само ако се повећа продуктивност или број

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

запослених. Пошто продуктивност обично споро расте, преостаје да се повећа број запослених. Да би запосленост порасла, потребан је осетнији раст улагања у производњу.

У Европској унији стопа незапослености у анализираном периоду кретала се од 7% у 2008. години до 10,9% у 2013. години. Кретање стопе запослености приказано је на следећем графикону:

Графикон бр. 6. Кретање стопе запослености на нивоу Европске уније

Извор: EUROSTAT DATABASE, Employment and activity by sex and age - annual data¹⁴

Степен и смер међузависност између државне помоћи и стопе незапослености у ЕУ измерен коефицијентом корелације дат је у Табели бр.16. И у овом случају се може уочити да је највећи степен остварен у случају заостајања од годину дана (-0,433).

Табела бр. 16. Спирманов коефицијент корелације између државне помоћи и стопе незапослености

	Државна помоћ
Стопа незапослености	-0,285 (значајност 0,485)
Стопа незапослености са заостајањем од 1 године	-0,433 (значајност 0,244)
Стопа незапослености са заостајањем од 2 године	-0,333 (значајност)

Извор: Израчунавања аутора

¹⁴ http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfisi_emp_a&lang=en (14.06.2017.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Индијектна међузависност указује на чињеницу да повећање државне помоћи има очекиван позитиван ефекат на стопу незапослености, тј. њено смањење. Интензитет утицаја државне помоћи на стопу незапослености измерен је регресионом анализом.

Табела бр. 17. Оцењене вредности регресионих параметара

Модел		Нестандардизовани коэффициенти		Стандардизовани коэффициенти	t	Sig.
		B	Станд. грешка	Beta		
1	Константа	10.870	2.496		4.356	.003
	Државна помоћ	-1.881E-5	.000	-.215	-.583	.578

Зависна варијабла: Стопа незапослености у ЕУ

На основу оцењених вредности регресионог модела може се закључити да је у ЕУ државна помоћ имала очекивани ефекат на стопу незапослености у посматраном периоду. Наиме, вредност коэффицијента $-0,00001881$, указује на чињеницу да је повећање државне помоћи за 10 милијарди евра имало за последицу смањење стопе незапослености у просеку за 0,18%.

Табела бр. 18. Стопа незапослености, % од укупне радне снаге

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
САД	4,6	5,8	9,3	9,6	8,9	8,1	7,4	6,2	5,3	4,9
Француска	8,0	7,4	9,1	9,3	9,2	9,8	10,3	10,3	10,4	10,0
Немачка	8,5	7,4	7,6	7,0	5,8	5,4	5,2	5,0	4,6	4,2
Словенија	4,9	4,4	5,9	7,3	8,2	8,9	10,1	9,7	9,1	8,0
Мађарска	7,4	7,8	10,0	11,2	11,1	11,1	10,2	7,8	6,9	5,1
Словачка	11,2	9,6	12,1	14,5	13,7	14,0	14,3	13,2	11,5	9,6

Извор: EUROSTAT DATABASE, Employment and activity by sex and age - annual data¹⁵,

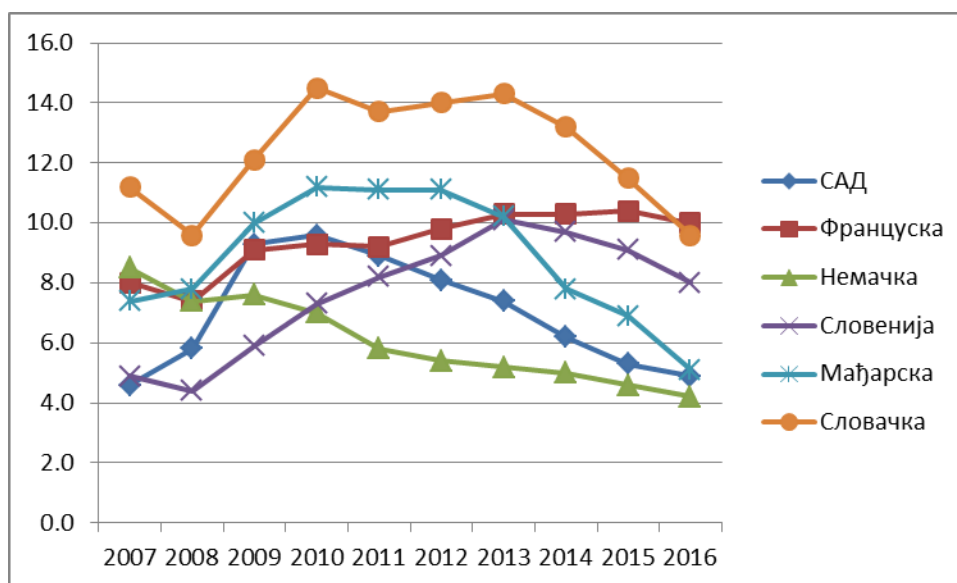
¹⁵ http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsl_emp_a&lang=en (14.06.2017.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Анализом стопе незапослености посматраних земаља може се уочити да најнижу стопу незапослености има Немачка и да се она константно смањује у анализираном периоду, а да је највиша стопа незапослености у Словачкој, где је достигла максимум од 14,5% у 2010. години. (Табела бр. 18)

Кретање стопе незапослености показује да незапосленост бележи пораст пораст након кризе, односно у време сталног раста дугова и већих трансфера камате на јавни дуг, што је узроковало пад инвестиција и привредне активности, што је за последицу имало смањење стопе раста БДП-а. (Графикон бр.7)

Графикон бр. 7. Стопе незапослености у развијеним и земљама у развоју

Извор: Табела бр. 18.

Већа стопа незапослености земаља у развоју се може објаснити чињеницом да земље у развоју, због ниског нивоа бруто домаћег производа и ниске стопе штедње, нису у могућности да обезбеде неопходна средства за финансирање инвестиција из домаће штедње. Због тога су оне принуђене да део средстава неопходних за финансирање привредног развоја прибављају у иностранству што повећава издвајање на име трансфера камате на јавни дуг а то утиче на смањење стопе раста БДП-а и већу незапосленост.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Табела бр. 19. Међузависност између државне помоћи и незапослености

Територија	Вредност коефицијента	Реализовани ниво значајности
САД	-0,048	0,911
Француска	0,167	0,667
Немачка	-0,150	0,700
Словенија	0,900	0,001
Мађарска	-0,303	0,429
Словачка	-0,527	0,145

Извор: Самостална израчунавања аутора у SPSS-у

Изузев у Француској и Словенији, у свим осталим земљама постоји индиректна међузависност између осцилација у кретању државне помоћи и стопе раста незапослености. Највећи степен индиректне међузависности уочава се у Словачкој (-0,527), где је уједно и највећа стопа незапослености. Најмањи степен индиректне међузависности постоји у САД (-0,048), па се може закључити да у овој држави готово да и не постоји.

3.3.Ефекти трансфера са економским циљем на стопу инфлације

Инфлација је једна од основних детерминанти опште макроекономске стабилности и представља стање нарушене монетарне равнотеже када је у оптицају већа количина новца од потребне што је праћено и растом цена. Она може да настане и када се смањи понуда робе на тржишту, а количина новца у оптицају остане непромењена. Дугорочну инфлацију неминовно прати стални раст новца у оптицају. Узрок инфлације је креирање новца да би се финансирали велики дефицити буџета. Буџетски дефицит може да се финансира директним задуживањем државе код централне банке, или узимањем кредита и продајом обвезница. Процес продаје обвезница централној банци познат је под називом монетизација дуга. Од начина финансирања дефицита зависи и узајамно дејство макроекономских варијабли. Исто тако утицај начина финансирања дефицита зависи од реакције монетарне политике на експанзивну фискалну политику. Уколико у овој ситуацији монетарна

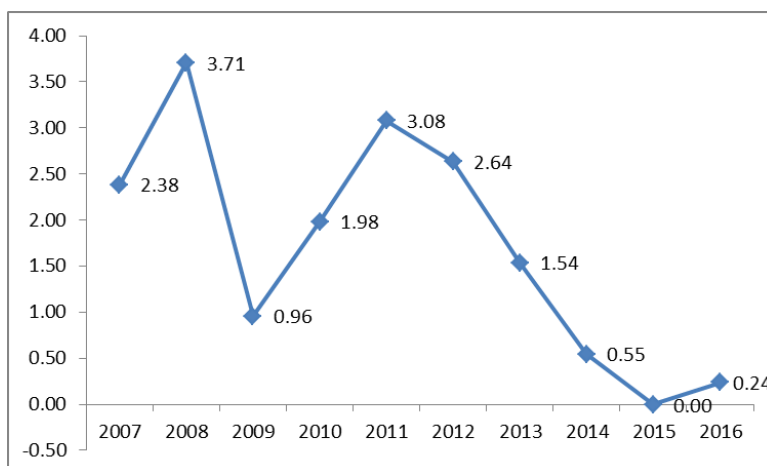
РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

политика буде рестриктивно оријентисана, ефекат дефицита на пораст каматних стопа и цена биће мањи (Ђуровић –Тодоровић и Ђорђевић, 2010, стр. 381).

Магнитуде нежељених ефеката високе инфлације су велике, тако се на пример процењује да повећање просечне стопе инфлације за 10 процената годишње смањи стопу раста реалног БДП-а по глави становника од 0.2-0.3 процента годишње. Дугорочно гледано реални бруто домаћи производ ће се смањивати након 30 година од 4-7% (Barro, 2013, стр. 107). Имајући у виду нежељене ефекте инфлације државе су, како би држале инфлацију на циљаном нивоу, за покриће дефицита користиле задуживање у иностранству.

Просечне вредности годишње стопе инфлације на нивоу Европске уније приказане су на графикону који следи.

Графикон бр. 8. Кретање просечне стопе инфлације на нивоу ЕУ

Извор: EUROSTAT DATABASE, Annual financial accounts for general government¹⁶,

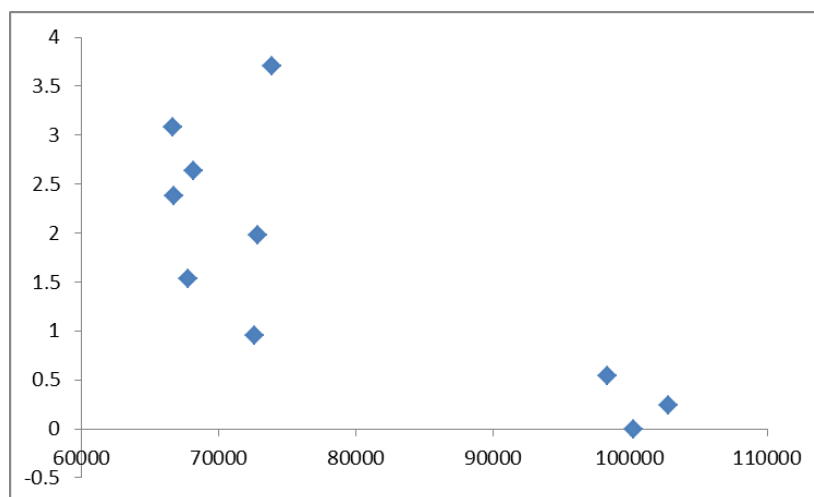
Просечна вредност годишње стопе инфлације у ЕУ у анализираном периоду свој максимум је достигла 2008. године (3,71%), да би након те године дошло до њеног драстичног смањења (0.96%). Након тога, уследио је још један скок у 2011. години (3,08%) да би у годинама које следе просечна годишња стопа инфлације бележила константан пад и у 2016. години била на нивоу од 0,24%.

¹⁶ <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (преузето 20.08.2017.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Паралелним посматрањем стопе инфлације и расхода на име државне помоћи, може се утврдити смер и степен њихове међузависности. Распоред тачака на дијаграму распршености (Графикон бр. 9) указује на постојање инверзне међузависности.

Графикон бр. 9. Дијаграм растурања

Извор: Табела бр. 4.

Израчунати степен међузависности (коэффициент корелације) који износи $-0,650$ ($0,043$) потврђује претпостављени смер међузависности. Интензитет утицаја расхода на име државне помоћи измерен је параметрима регресионог модела, који су приказани у доњој табели. Према добијеним резултатима, повећање расхода на име државне помоћи за милијарду евра изазива просечно смањење стопе инфлације за $0,06\%$.

Табела бр. 20. Оцењене вредности регресионих коефицијената

Модел		Нестандардизовани коефицијенти		Стандардизовани коефицијенти	Т	Sig.
		В	Ст. грешка	Beta		
1	(Константа)	6.695	2.145		3.122	.017
	Државна помоћ	-6.631E-5	.000	-.671	-2.393	.048

а. Зависна варијабла: Стопа инфлације

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Све развијене и већина земаља у развоју имају умерену и ниску стопу инфлације. Досадашња искуства показују да су државе користиле задуживање државе код централне банке за финансирање великих дефицита буџета само у ситуацијама када нису могли користити друге начине финансирања. Утврђено је да високе стопе инфлације негативно утичу на раст у средњем и у дугом року. Нижи раст може да буде резултат смањења укупне продуктивности, негативног утицаја неизвесности на инвестиције или због смањења ефикасности алокације кредита. Поменути ефекти доминирају при високим стопама инфлације, које се задржавају у довољно дугом периоду. Економисти се углавном слажу да земља улази у кризу високе инфлације када годишња стопа инфлације пређе границу од 40%. Та инфлација представља преломну тачку на којој расте ризик даљег убрзања инфлације и губитка макроекономске контроле. Искуство тржишних привреда показује да је раст био најбржи онда када су цене биле стабилне или благо растуће, а свако убрзање инфлације поставља пред економску политику посебне задатке.

Табела бр. 21. Стопа инфлације у анализираним земљама

Земља	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
САД	2,7	2,0	0,8	1,2	2,1	1,8	1,6	1,8	1,1	2,1
Француска	2,6	2,4	0,1	1,1	0,9	1,2	0,8	0,5	0,6	0,6
Немачка	1,7	0,8	1,8	0,8	1,1	1,5	2,0	1,8	2,0	1,7
Словенија	4,2	4,5	3,4	-1,0	1,1	0,3	0,9	0,8	1,0	0,5
Мађарска	5,4	5,0	4,0	2,3	2,2	3,4	2,9	3,4	1,7	1,7
Словачка	1,1	2,8	-1,2	0,5	1,6	1,3	0,5	-0,2	-0,2	0,2

Извор:IMF, *World Economic Outlook Database*¹⁷

Анализом кретања стопе инфлације увиђа се да је у анализираним земљама највиша стопа инфлације била у време светске економске кризе, посебно код земаља у развоју, а да је последњих година сведена на ниво испод 3% што ствара повољне услове за раст БДП-а. Највиша стопа инфлације карактеристична је за Мађарску, где је са нивоа од 5,4% у 2007.

¹⁷ <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/02/weodata/index.aspx> (преузето 20.08.2017.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

години сведена на 1,7% у 2016. години. Словачка, која припада земљама у развоју, у посматраном периоду бележи најниже стопе инфлације, па чак у три посматране године и благо дефлацију.

Корелационом анализом, и у овом случају, оцењена је међузависност између трансфера на име државне помоћи и стопе инфлације. Вредности Спирмановог коефицијента корелације, израчунатог са заостајањем од годину дана, приказане су у следећој табели.

Табела бр. 22. Међузависност између државне помоћи и стопе инфлације

Територија	Вредност коефицијента	Реализовани ниво значајности
САД	0,156	0,713
Француска	-0,134	0,733
Немачка	-0,059	0,880
Словенија	-0,367	0,332
Мађарска	-0,101	0,796
Словачка	-0,286	0,456

Извор: Самостална израчунавања аутора у SPSS-у

Највећа међузависност у осцилацијама стопе инфлације и државне помоћи постоји у Словенији (-0,367) и Словачкој (-0,286). У САД се смер осцилација у висини трансфера на име државне помоћи поклапа са смером осцилација у стопама инфлације, па позитивна вредност коефицијента корелације указује на директну међузависност између ове две варијабле.

3.4. Импликације трансфера са економским циљем на јавни дуг

Јавни дуг је једна од кључних макроекономских варијабли сваке државе и представља опасност за макроекономску стабилност земље. Њега чине новчани износи које позајмљује држава како би финансирала прошле буџетске дефиците. Јавни дуг је узрокован настанком буџетског дефицита који указује да су државни расходи већи од државних прихода, па износ дефицита повећава дуг који се мора финансирати позајмљивањем. Дакле, јавни дуг

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

се може дефинисати као, „акумулирани вишак трошења над приходима који су остварени у претходном раздобљу.“(Росен, 2007, стр. 458). Раст реалног нивоа прихода олакшава терет сервисирање јавног дуга у будућности.

Табела бр. 23. Јавни дуг ЕУ у периоду 2007-2016. година

Година	Јавни дуг	Учешће јавног дуга у БДП (%)	Стопе раста јавног дуга	Стопе раста учешћа јавног дуга у БДП
2007	7,472,941.20	57.6	-	-
2008	7,929,531.50	60.8	6.11%	5.56%
2009	8,955,945.80	72.8	12.94%	19.74%
2010	10,045,876.20	78.4	12.17%	7.69%
2011	10,699,240.60	81.1	6.50%	3.44%
2012	11,270,151.20	83.8	5.34%	3.33%
2013	11,618,769.90	85.6	3.09%	2.15%
2014	12,144,426.70	86.5	4.52%	1.05%
2015	12,503,469.00	84.5	2.96%	-2.31%
2016	12,402,057.00	83.2	-0.81%	-1.54%

Извор: EUROSTAT DATABASE, Annual financial accounts for general government¹⁸,

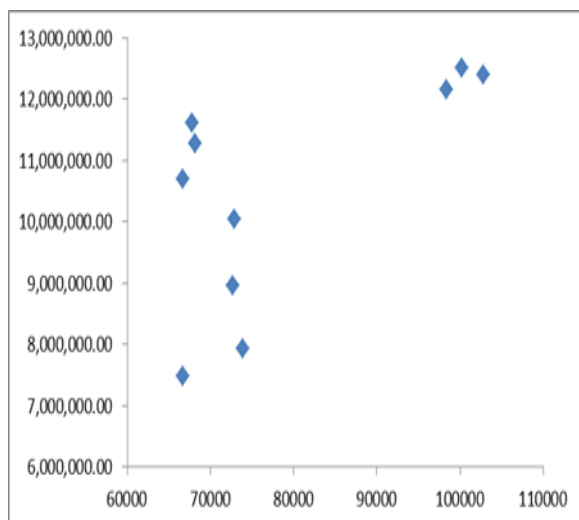
На основу података из горње табеле може се уочити да се јавни дуг у земљама ЕУ у посматраном периоду констатно повећава, а тако и његово учешће у БДП-у. Јавни дуг у земљама ЕУ је у последњој години посматрања (2016. година) повећан за 66%, док је његово учешће у БДП-у у истом периоду повећано за 44%.

На Графикону бр. 11 дат је компаративни приказ стопа раста расхода на име државне помоћи и стопа раста јавног дуга. Стопе раста државне помоћи, као што се може уочити показују велике осцилације, док са друге стране, стопе раста јавног дуга, почевши од 2008. године, константно опадају.

¹⁸ <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (преузето 20.08.2017.)

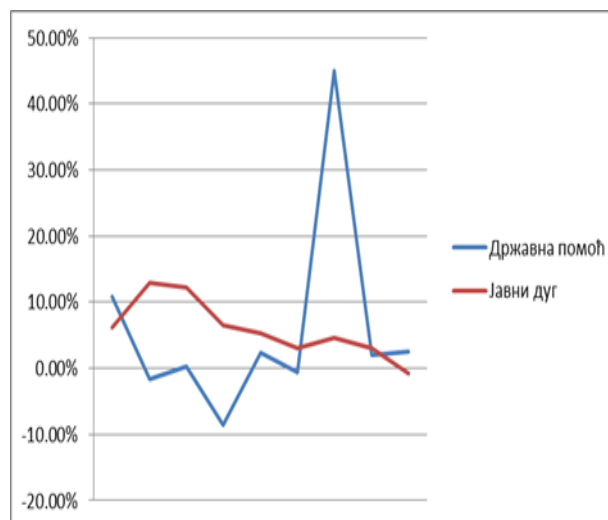
РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Графикон бр. 10. Дијаграм распршености

Извор: Табеле бр. 4 и 23.

Графикон бр. 11. Стопе раста јавног дуга и државне помоћи

Извор: Табела бр. 23.

На основу дијаграма распршености (Графикон бр. 10), према распореду тачака може се утврдити да између расхода на име државне помоћи и јавног дуга постоји директна међузависност. Интензитет међузависности у посматраном периоду оцењен је помоћу Спирмановог коефицијента корелације, чије су реализоване вредности потврдиле уочену директну међузависност.

Табела бр. 24. Вредности Спирмановог коефицијента корелације између државне помоћи и јавног дуга

	Јавни расходи на име државне помоћи
Јавни дуг	0,564 (значајност 0,090)
Учешће јавног дуга у БДП (%)	0,297 (значајност 0,405)

Утицај државне помоћи на јавни дуг испитан је регресионом анализом, чији су резултати приказани у табели која следи.

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Табела бр. 25. Оцењени параметри регресионог модела

Модел		Нестандардизовани коэффицијенти		Стандардизовани коэффицијенти	t	Sig.
		B	Стандардна грешка	Beta		
1	(Константа)	4343412.548	2678806.747		1.621	.144
	Државна помоћ	77.969	33.361	.637	2.337	.048

а. Зависна варијабла: Јавни дуг

Коефицијент нагиба, оцењен регресионом анализом, са вредношћу 77,96 упућује на закључак у смислу да повећање државне помоћи за милион евра за последицу има просечно повећање јавног дуга за 77,96 милиона евра.

Светска економска криза оставила је последице како на земље у развоју тако и на развијене земље што се види у повећању дефицита, континуираном задуживању и повећању јавног дуга који је у појединим развијеним земљама достигао забрињавајући ниво (преко 90% БДП-а) и прети да пређе у кризу дуга.

Табела бр. 26. Јавни дуг у % БДП-а

Земља	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
САД	64,01	72,84	86,03	94,73	98,99	102,49	104,62	104,60	105,15	107,15
Француска	64,40	68,06	78,99	81,69	85,20	89,58	92,39	95,34	96,14	99,34
Немачка	63,54	64,92	72,43	81,00	78,31	79,51	77,05	74,48	70,98	68,07
Словенија	22,7	21,64	34,47	38,17	46,43	53,89	71,01	80,89	83,14	78,37
Мађарска	65,61	71,64	77,95	80,58	80,76	78,29	76,75	76,18	75,32	74,06
Словачка	29,89	28,21	36,08	40,81	43,26	52,36	54,98	53,89	52,79	51,94

Извор: Brussels; IMF (2017), „ General Government Gross Debt“, World Economic Outlook Database, Washington¹⁹;

¹⁹ <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/02/weodata/index.aspx> (20.03.2017.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Са Табеле бр. 26 се уочава да су у томе посебно карактеристични примери развијених земаља САД-а са 107% и Француске са 99 % учешћа дуга у БДП-у. Код земаља у развоју висина дуга варира у посматраном периоду и креће се у распону од 50-80%, са тенденцијом повећања.

Многи економисти сматрају да је повећање јавног дугау земљама у развоју цена коју су морале да плате у процесу успостављања демократије, јер су им биле наметнуте скупе реформе које су морале бити спроведене. Према подацима Светске банке, најразвијеније економије света се континуирано задужују. Од кризе 2008. и 2009. године на нивоу просека ЕУ, удео јавног дуга као проценат БДП-а је изнад 60%, а просечни дуг се на нивоу Европске уније до 2015. године као проценат БДП-а повећао за готово 15%, те не постоји тенденција смањења задуживања. Највећи дужници у свету су управо најразвијеније земље света међу којима предњачи Јапан, а следи САД. Код осталих посматраних развијених земаља такође је присутан тренд раста јавног дуга, осим Немачке где постоји тенденција значајнијег смањења раста јавног дуга почевши од 2010. године.

Мађарска је била пред стечајем, са уобичајеном спиралом штедње-дуга-БДП-а. У 2014. години ова земља је имала стопу раста од 3,6% БДП-а, с односом буџетски дефицит / БДП испод 3%. Реформама и мерама фискалне консолидације Мађарска је смањила јавни дуг са 80.6% (2011) на 74,06% (2016), уз пројектовани даљи пад.

Међузависност између расхода на име државне помоћи и јавног дуга (Табела бр. 27) у анализираним земљама показује различит смер. У САД, Француској и Словенији постоји директна међузависност, док је у Немачкој, Мађарској и Словачкој инверзна. Највећи степен директне међузависности осцилација у расходима на име државне помоћи и јавног дуга постоји у Француској (0,917), док је међузависност супротног смера најизраженија у Немачкој (-0,467).

Табела бр. 27. Међузависност између државне помоћи и јавног дуга

Територија	Јавни дуг у номиналном износу		Јавни дуг као % БДП	
	Вредност коэффициента	Ниво значајности	Вредност коэффициента	Ниво значајности
САД	0,643	0,083	0,814	0,014

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Територија	Јавни дуг у номиналном износу		Јавни дуг као % БДП	
	Вредност коефицијента	Ниво значајности	Вредност коефицијента	Ниво значајности
Француска	0,383	0,308	0,383	0,308
Немачка	-0,467	0,205	-0,417	0,265
Словенија	0,917	0,001	0,967	0,001
Мађарска	-0,183	0,637	0,050	0,898
Словачка	-0,133	0,732	-0,683	0,042

Извор: Самостална израчунавања аутора у SPSS-у

**3.5. Детерминисаност буџетског дефицита величином трансфера са
економским циљем**

У економској теорији постоји општеприхваћена дефиниција да је фискални дефицит разлика између укупних прихода и укупних расхода државе, настала у одређеном временском периоду, најчешће години дана. Из дефиниције се може закључити да постоји директна веза између детерминисаности буџетског дефицита и величине јавних расхода у које спадају и расходи на име државне помоћи. Врло је тешко установити величину утицаја дефицита на поједине макроекономске варијабле с обзиром на то да тај утицај зависи од више фактора. Наиме, дефицит може настати као последица смањења пореза или као последица раста државних издатака, тако да ће одређивање његовог утицаја на поједине економске величине зависити од тога који се порези, односно издаци мењају. Исто тако у одређивању утицаја на макроекономске величине битан је и узрок његовог настанка као и то да ли се дефицит финансира задуживањем и/или емисијом новца.

Буџетски дефицит у земљама ЕУ достигао је свој максимум 2009. године и 2010. године. Након тога он почиње да се констатно смањује. Учешће буџетског дефицита у БДП прати осцилације у кретању буџетског дефицита у номиналном износу. У годинама економске кризе буџетски дефицит је захватао и преко 6% БДП-а.

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Табела бр. 28. Буџетски дефицит у ЕУ

Година	Буџетски дефицит (мил. еура)	Буџетски дефицит %БДП	Стопа раста буџетског дефицита	Стопа раста буџетског дефицита (% БДП)
2007	-112,166.60	-0.9	-	-
2008	-324,824.70	-2.5	189.59%	177.78%
2009	-814,580.90	-6.6	150.78%	164.00%
2010	-820,186.60	-6.4	0.69%	-3.03%
2011	-601,433.60	-4.6	-26.67%	-28.13%
2012	-571,100.00	-4.2	-5.04%	-8.70%
2013	-449,199.50	-3.3	-21.34%	-21.43%
2014	-415,580.00	-3.2	-7.48%	-3.03%
2015	-351,863.70	-2.1	-15.33%	-34.38%
2016	-249,436.80	-1.7	-29.11%	-19.05%

Извор: *ec.europa.eu/eurostat*²⁰

Како су трансфери на име државне помоћи категорија буџетских расхода, евидентно је да њихово повећање има негативан утицај на повећање буџетског дефицита (повећава буџетски дефицит). Међузависност између државне помоћи и буџетског дефицита у периоду 2007-2016. година у земљама ЕУ, мерена Спирмановим коефицијентом корелације је директна, али слабијег интензитета (коэф. 0,297).

Према резултатима регресионе анализе, повећање расхода на име државне помоћи за милион евра утиче на просечно повећање буџетског дефицита у висини од 5,14 милиона евра (Табела бр. 29)

²⁰ http://www.usgovernmentspending.com/federal_deficit_percent_gdp 10.07.2017.)

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Табела бр. 29. Параметри оцењеног регресионог модела

Модел		Нестандардизовани коэффицијенти		Стандардизовани коэффицијенти	t	Sig.
		B	Стандардна грешка	Beta		
1	(Констатна)	-877657.739	412024.588		-2.130	.066
	Државна помоћ	5.146	5.131	.334	1.003	.345

а. Зависна варијабла: Буџетски дефицит:

Пораст дефицита, или због пораста јавне потрошње, или због смањења пореза, у литератури је познат као фискална експанзија. (Blanchard, 2005, стр. 424). Уколико држава одлучи да смањи фискални дефицит, те то учини повећањем пореза уз истовремено непромењену јавну потрошњу, таква промена фискалне политике често се назива рестриктивна фискална политика или фискална контракција. Рестриктивна фискална политика може смањити инвестиције.

Табела бр. 30. Буџетски дефицит посматраних земаља у периоду 2007-2016. година

(% БДП)

Земља	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
САД	-1,1	-3,1	-9,8	-8,6	-8,3	-6,7	-4,0	-2,8	-2,4	-2,3
Француска	-2,5	-3,2	-7,2	-6,8	-5,1	-4,8	-4,0	-4,0	-3,5	-3,4
Немачка	0,2	-0,2	-3,2	-4,2	-1,0	0,0	-0,2	0,3	0,7	0,8
Словенија	-0,1	-1,4	-5,9	-5,6	-6,7	-4,1	-15,0	-5,0	-2,7	-1,9
Мађарска	-5,1	-3,6	-4,6	-4,5	-5,5	-2,3	-2,6	-2,1	-1,6	-1,9
Словачка	-1,9	-2,4	-7,8	-7,5	-4,3	-4,3	-2,7	-2,7	-2,7	-2,2

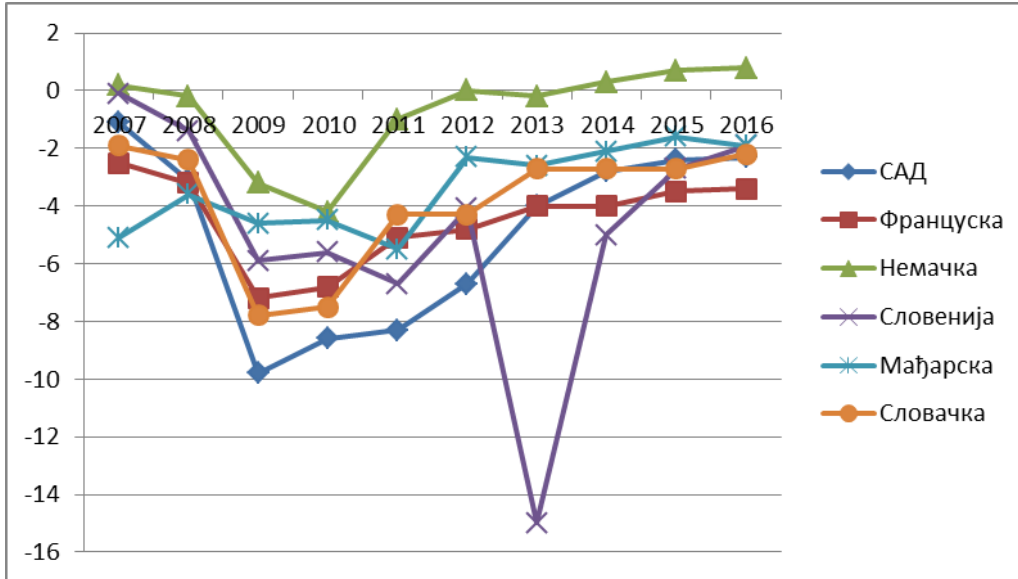
Извор: ec.europa.eu/eurostat http://www.usgovernmentspending.com/federal_deficit_percent_gdp

Из Табеле бр. 30 се уочава да је, у земљама које су предмет анализе, након кризе 2008-2009. године када је дефицит био на највишем нивоу, исти почео да се смањује. У

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

последњим годинама посматрања (2015 и 2016. година) углавном су све земље успеле да га сведу у оквиру Мастрихтског критеријума од 3%. Једино је у Француској буџетски дефицит био изнад тог нивоа и захватао је око 3,5% БДП-а. Компаративни приказ кретања учешћа буџетског дефицита у БДП-у дат је на графикону који следи.

Графикон бр. 12. Кретање буџетског дефицита у БДП-у анализираних земаља

Извор: Табела бр. 30.

Са графикона се може уочити да између анализираних земаља не постоје значајне разлике у осцилацијама учешћа буџетског дефицита у БДП-у (линије кретања су врло сличне). Једино одскаче Словенија са буџетским дефицитом који је у 2013. години износио 15% ДБП-а. Једино одскаче Словенија са буџетским дефицитом који је у 2013. години износио 15% БДП-а, а проузрокован је смањењем буџетских прихода, пре свега на име средстава прикупљених из ЕУ фондова.

Утицај фискалног дефицита на привредни раст разматра се кроз анализу како промена фискалне политике утиче на кретање БДП-а током времена и какав ће утицај имати промена на нови ниво равнотежног БДП-а. Суштина динамичког система одређивања БДП-а је у томе да се јавна потрошња и приходи, дефинишу у односу на временски период у којем се дешавају и да тај однос током времена има одлучујући утицај на кретање БДП-а.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Табела бр. 31. Међузависност између државне помоћи и буџетског дефицита

Територија	Вредност коефицијента	Ниво значајности
САД	0,310	0,456
Француска	-0,217	0,576
Немачка	0,133	0,732
Словенија	-0,417	0,265
Мађарска	-0,100	0,798
Словачка	-0,017	0,967

Извор: Самостална израчунавања аутора у SPSS-у

Када се посматра међузависност осилацаија у кретању расхода на име државне помоћи и буџетског дефицита може се уочити да је у већини анализираних земаља (осим САД-а и Француске) она индиректна. Највећи степен индиректне међузависности израчунат је за Словенију (-0,417), док је најмањи у Словачкој (-0,017), где се може рећи и да готово и да не постоји међузависност. Највећи интензитет директне међузависности везује се за САД (0,310).

4. Искуства у примени трансфера са економским циљем у развијеним земљама

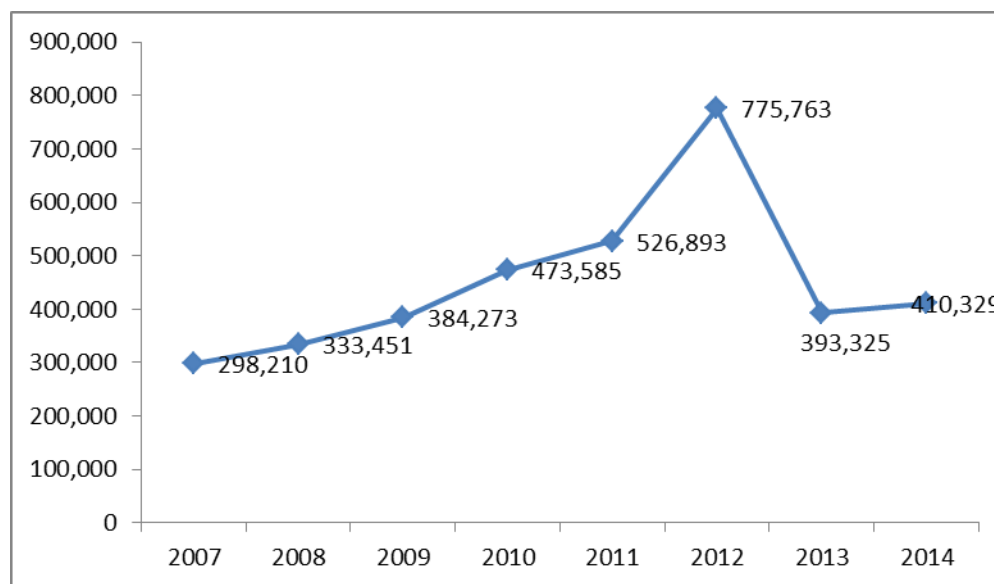
Структура јавних издатака се умногоме разликује између богатих и сиромашних земаља. Многи програми, који теоријски треба да имају позитиван утицај на раст, као на пример школство, инфраструктура, улагање у истраживање и развој, субвенције, чине мање од петине укупних јавних издатака у најразвијенијим земљама (ОЕСД земље). Са друге стране, у земљама у развоју удео ових програма чини преко једне половине укупних јавних издатака. Другим речима, преко 80% јавних издатака у најразвијенијим земљама, често не подразумева позитивне ефекте пораста економске активности. Гриер и Тулок (Grier&Tullock, 1989) су упозорили да оваква структура тражње указује на потребу раздвајања развијених и сиромашних земаља у емпиријским анализама, јер је евидентно да их не карактерише слична структура јавних издатака, самим тим се могу очекивати и различите вредности коефицијената еластичности.

4.1. Перформансе система трансфера са економским циљем у САД-у

У сложеном систему Сједињених Америчких Држава улога државе, посматрана кроз систем државне помоћи, доказује да је њена присутност неопходна за успешно функционисање сваког привредног система. САД имају лидерску позицију на светској економској сцени, пропагира либерално тржиште и слободну конкуренцију, а у позадини ипак има велика издвајања на име државне помоћи. То доказује и кретање расхода на име државне помоћи, које је приказано на графикону који следи.

У посматраном периоду јавни расходи на име државне помоћи порасли са 298,210 милиона евра из 2007. године на 775,763 милиона евра у 2012. години, да би након тога се смањили на 410,329 милиона евра у 2014. години. Ово нагло увећање државне помоћи 2.6 пута, указује на значајно присуство државне интервенције у САД у периоду након настанка светске економске кризе, као доказ да је тржишној привреди ипак потребна државна подршка и да не може све да држи под контролом.

Графикон бр. 13. Кретање расхода на име државне помоћи у САД

Извор: Табела бр. 4.

Кретање расхода на име државне помоћи у САД-у у периоду за који се располаже подацима у периоду 2007-2014. година карактерише функција парабличног тренда, облика

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

$$Y_t = 536.652,031 + 27.523,583x - 16,642,554x^2$$

Просечно годишње повећање расхода на име државне помоћи у САД-у износи 4,66% у анализираном периоду. Учешће државне помоћи у укупним расходима у периоду 2007-2012. година се удвостручило тј. порасло је са 8,55% на 16,25%, да би након тога у 2014. години поново спало на 8,6%. Променом државне политике прераспоређена су средства тако да се увећање издатака на име државне помоћи не одрази значајно на увећање укупних државних расхода.

Ако се погледа структура укупне државне помоћи дата у Табели бр. 32, може се уочити да је до повећања државне помоћи дошло услед повећања свих издатака на име државне помоћи, сем код помоћи за стамбени и урбани развој. Највећа су издвајања за здравље људи и људске ресурсе, која су са 170,938.30 милиона евра из 2007. године порасла на 213,560.10 милиона евра у 2012. години.

Табела бр. 32. Федерална помоћ Сједињених Америчких Држава

(У мил. евра)

Област	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Пољопривреда	17,290.47	19,735.89	21,433.55	24,648.67	-	-
Образовање	23,799.82	25,557.27	31,454.44	55,008.62	18,469.85	53,144.11
Стамбени и урбани развој	32,546.76	33,579.42	32,776.64	41,557.06	-	11,216.27
Транспорт	32,546.76	37,767.97	39,665.99	48,019.82	-	53,585.91
Здравље и људске ресурсе	170,938.30	189,975.70	226,026.60	261,666.70	215,996.80	213,560.10
Енергија	-	-	-	-	287,789.70	2,133.98
Остали сектори	21,087.59	26,835.14	32,915.82	42,684.29	4,636.78	442,123.20

Извор: U.S. CENSUS BUREAU (2007-2012), „Federal Aid to States“, U.S. Department of Commerce Economics and Statistics Administration²¹

Варијација је било и у расподели средстава секторима, али у 2007. години била су приближна издвајања за стамбени и урбани развој и транспорт. У посматраном периоду

²¹ <https://es.scribd.com/document/217684731/2013-Economic-Report-of-the-President> (29.10.2017.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

издаци за образовање порасли су са 23,799.82 милиона евра из 2007. године на 53,144.11 милиона евра у 2012. години и тако се приближили нивоу издвајања средстава за транспорт која су у 2012. години достигла 53,585.91 милиона евра.

У Сједињеним Америчким Државама укупна државна помоћ регулисана је на федералном нивоу и ова средства се третирају као федерална помоћ државама. Трансферисана средства се потом расподељују и стављају на располагање земљама чланицама федерације. У Табели бр. 32 може се видети на који начин је организован модел дистрибуције трансфера у јавним финансијама САД-а, анализом субвенционисаних средстава, као врсте трансфера са економским циљем. У складу са државним уређењем САД, анализом је обухваћен централни и државни ниво, а општи ниво представља целину система. Локални ниво није обухваћен анализом због присуства великог броја држава и делегирање одговорности у овом домену препуштено је нивоу државне владе.

Табела бр. 33. Модел дистрибуције средстава на име субвенција у САД

(У мил.евра)

Ниво власти	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Општа влада	37,011	37,312	40,604	41,979	46,332	43,415
Централна влада	32,175	35,204	39,625	40,802	45,910	43,069
Државна влада	4,836	2,108	979	1,177	422	346

Извор: OECD (2013), „National Accounts of OECD Countries“, General Government Accounts ²²

Трансфери на име субвенција у јавним финансијама САД-а имали су тренд раста, али се износ трансферисаних средстава није сразмерно расподељивао на ниво централне и државне владе. Улога централне владе је порасла и износ субвенција које су се додељивале са овог нивоа власти, порастао је са 32,175 милиона евра из 2007. године на 43,069 милиона евра у 2012. години. При томе је улога државне владе умањена скоро 14 пута, тј. износ трансферисаних средстава на име субвенција са овог нивоа власти смањен је са 4,836

²² <http://www.oecd.org/publications/national-accounts-of-oecd-countries-general-government-accounts-22215352.html> [29.11.2016.]

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

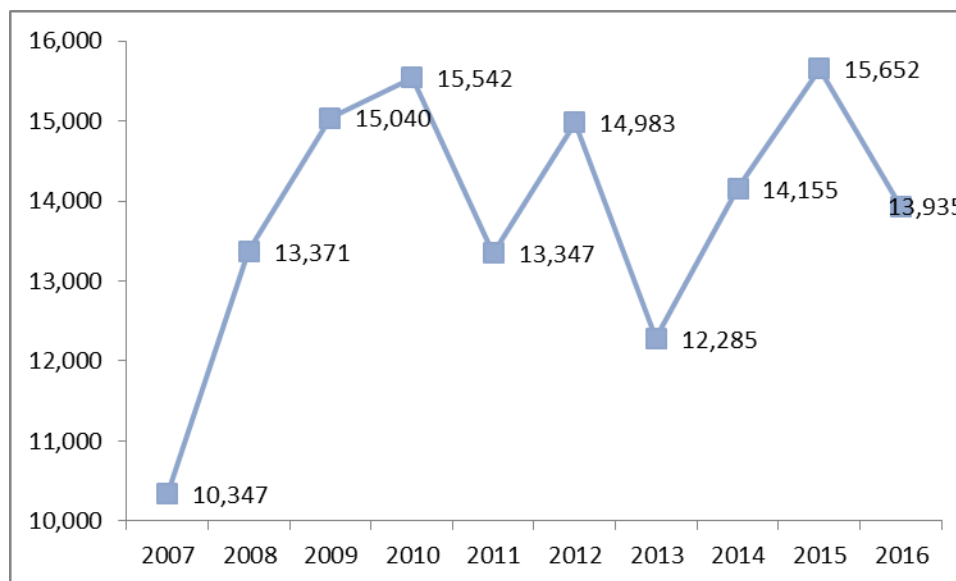
милиона евра из 2007. године на 346 милиона евра у 2012. години. На основу овог може се закључити да су поштрени критеријуми за доделу субвенција.

На нивоу федерације спроведено је 87% процедура за доделу субвенција у 2007. години, а у 2012. години чак 99%. Ово је добар метод када је у питању објективно додељивање средстава на име трансфера са економским циљем, али проблем може да се јави приликом контроле коришћења средстава. Следећи корак би био јасно дефинисање начина регулације и институције задужене за процесе који следе након додељивања подстицајних средстава у виду државне помоћи.

4.2. Специфичности система трансфера са економским циљем у Француској

Укупна државна помоћ у Француској је у првој години посматрања била на нивоу од 10,347 милиона евра, да би у последњој години достигла ниво од 13,935 милиона евра. Највећи износ трансфера на име државне помоћи у Француској забележен је такође у периоду економске кризе, када је државна помоћ била на нивоу преко 15,000 милиона евра. Просечна годишња промена расхода на име државне помоћи у посматраном периоду износи 3,36%.

Графикон бр. 14. Кретање државне помоћи у Француској

Извор: Табела бр. 4.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Динамика државне помоћи у Француској у анализираном периоду упућује на параболичну функцију тренда, која се може приказати следећом релацијом:

$$Y_t = 14.561,263 + 216,358x - 84,311x^2$$

Укупна државна помоћ у Француској је највише варирала због повећања хоризонталне помоћи која је у 2007. години износила 7,938 милиона евра, а у 2016. години порасла на 13,256 милиона евра. Секторска државна помоћ је само у 2008. години достигла 2,304 милиона евра, а потом опадала и у 2016. години износила је 678 милиона евра, (Табела бр.34).

Табела бр. 34. Структура државне помоћи у Француској

(У мил. евра)

Година	Укупна државна помоћ	Хоризонтална помоћ	Секторска помоћ
2007	10,347	7,938	2,149
2008	13,371	8,694	2,304
2009	15,040	12,957	2,083
2010	15,542	13,465	2,077
2011	13,347	11,552	1,795
2012	14,983	12,979	2,004
2013	12,285	10,861	1,423
2014	14,155	12,727	1,428
2015	15,652	14,927	725
2016	13,935	13,256	678

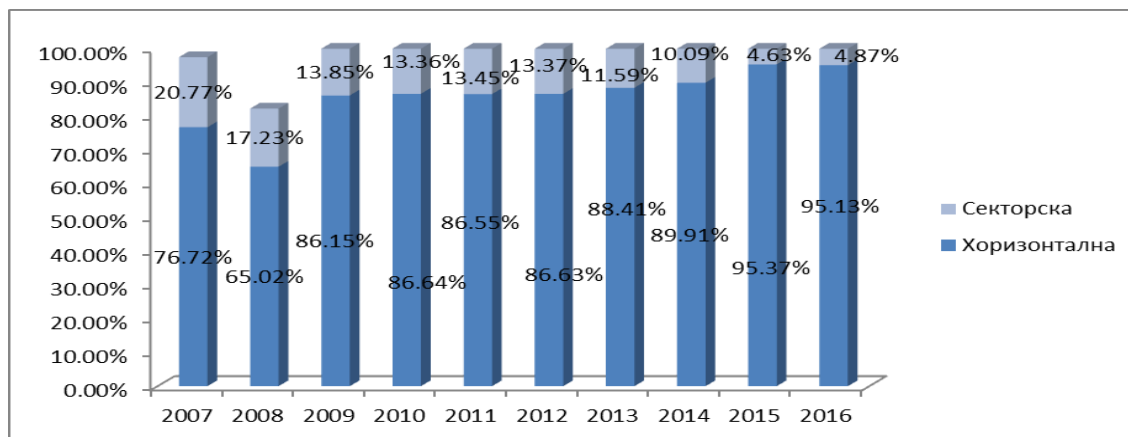
Извор: European Commission (2017), „Overview of State aid expenditure by category of aid“, Belgium²³

На основу релативне структуре државне помоћи у Француској (Графикон бр. 15) види се да доминира секторска помоћ, чије се учешће креће од 65,02% до 95%. С друге стране, учешће секторске помоћи у анализираном периоду константно опада.

²³ http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/index_en.html (20.01.2018.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Графикон бр. 15. Релативна структура државне помоћи у Француској

Извор: Табела бр. 34.

Динамика хоризонталне и секторске помоћи, као и укупне државне помоћи, приказана је у Табели бр. 35. На основу показатеља динамике може се уочити да је највеће повећање хоризонталне помоћи настало у периоду економске кризе (+49,03%), а највеће смањење 2013. године (-16,32%). У тој години је и секторска помоћ смањена за 28,98%, што је, све скупа довело до највећег смањења издатака на име државне помоћи за 18,01%.

Табела бр. 35. Стопе раста државне помоћи

Година	Стопа раста државне помоћи	Стопа раста хоризонталне помоћи	Стопа раста секторске помоћи
2008	29.23%	9.52%	7.21%
2009	12.48%	49.03%	-9.59%
2010	3.34%	3.92%	-0.29%
2011	-14.12%	-14.21%	-13.58%
2012	12.26%	12.35%	11.64%
2013	-18.01%	-16.32%	-28.98%
2014	15.23%	17.18%	0.35%
2015	10.57%	17.28%	-49.22%
2016	-10.97%	-11.19%	-6.47%

Извор: Табела бр.34

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Спровођење државне политике је сложен процес и држава има на располагању велики број инструмената и мера, зато је за успешност целокупног процеса потребан склад свих предузетих акција. Инструменти државне помоћи у Француској (у номиналном износу) приказани су у табели која следи.

Табела бр. 36. Струкура државне помоћи у Француској

(У мил. евра)

Година	Учешће у капиталу	Субвенције	Гаранције	Повољни кредити	Пореско одлагање	Пореске олакшице	Други инстр.
2007	1.35	5,043.20	4.66	446.35	0.52	4,824.79	25.76
2008	4.15	4,612.96	32.09	349.39	0.53	8,329.25	42.92
2009	23.61	5,441.83	32.19	348.18	0.45	9,122.61	71.14
2010	9.95	6,015.72	36.99	308.36	0.47	9,036.41	134.44
2011	10.01	6,136.29	24.69	342.62	0.53	6,695.93	137.07
2012	145.04	6,484.32	14.53	285.13	7.49	7,165.91	880.87
2013	157.40	5,537.70	0.40	375.80	4.50	5,972.10	236.70
2014	45.20	5,694.50	0.00	618.20	7.10	7,685.80	104.60
2015	89.10	5,805.50	0.00	193.10	0.50	8,286.20	1277.80
2016	105.60	6,701.00	0.00	64.10	0.50	6695.60	368.00

Извор: *ec.europa.eu/eurostat* http://www.usgovernmentspending.com/federal_deficit_percent_gdp²⁴

Анализом инструмената које је Француска користила у посматраном периоду (Табела бр. 36) може се уочити да су субвенције биле водећи инструмент у 2007. години, али су пореске олакшице преовладале од 2008. године Затим следе повољни кредити, учешће у капиталу, гаранције, пореско одлагање.

²⁴ <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (10.07.2017.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Табела бр. 37. Релативна структура државне помоћи

Год.	Учешће у капиталу	Субвенције	Гаранције	Повољни кредити	Пореско одлагање	Пореске олакшице	Други инстр.
2007	0.01%	48.74%	0.05%	4.31%	0.01%	46.63%	0.25%
2008	0.03%	34.50%	0.24%	2.61%	0.00%	62.29%	0.32%
2009	0.16%	36.18%	0.21%	2.32%	0.00%	60.66%	0.47%
2010	0.06%	38.71%	0.24%	1.98%	0.00%	58.14%	0.86%
2011	0.07%	45.97%	0.18%	2.57%	0.00%	50.17%	1.03%
2012	0.97%	43.28%	0.10%	1.90%	0.05%	47.83%	5.88%
2013	1.28%	45.08%	0.00%	3.06%	0.04%	48.61%	1.93%
2014	0.32%	40.23%	0.00%	4.37%	0.05%	54.30%	0.74%
2015	0.57%	37.09%	0.00%	1.23%	0.00%	52.94%	8.16%
2016	0.76%	48.09%	0.00%	0.46%	0.00%	48.05%	2.64%

Извор: Табела бр. 36.

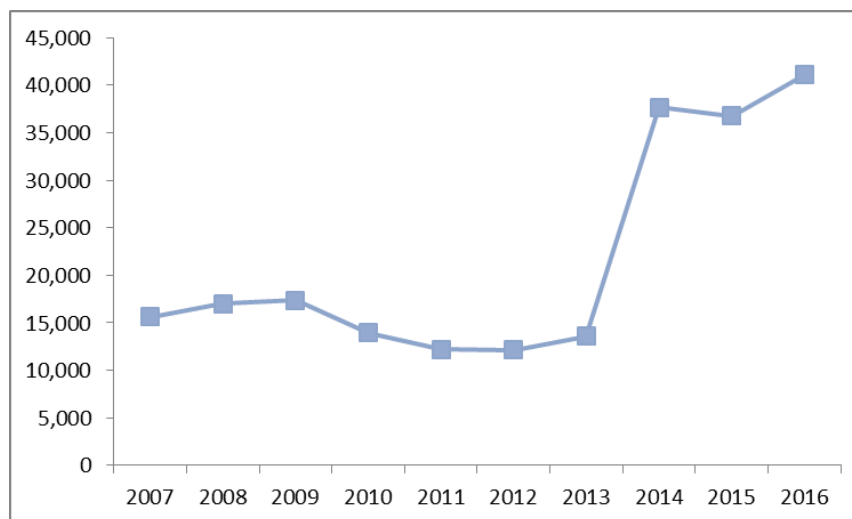
Као што је већ наглашено, до појаве светске економске кризе, субвенције су биле најзаступљенији инструмент доделе државне помоћи. Њихово учешће у структури државне помоћи у Француској је у 2007. години износило 48,74%. Међутим, од 2008. године пореске олакшице добијају примат, па су у тој години чиниле 62.29% примењених инструмената. Оправдање за овај заокрет међу инструментима, може се наћи у чињеници да су у време светске економске кризе финансијска средства била оскудна, и да су се креатори економске политике одлучили за инструмент којим се утиче на приходовну страну, радије него на увећање расхода.

4.3. Карактеристике трансфера са економским циљем у Немачкој

У јавним финансијама Немачке, у односу на почетак посматраног периода државна помоћ је повећана за 163%. Наиме, са нивоа од 15,607 милиона евра у 2007. години, државна помоћ у 2016. години достигла је ниво од 41,056 милиона евра. Просечно годишње релативно повећање државне помоћи у Немачкој износи 11,35%. Кретање расхода на име државне помоћи приказано је на Графикону бр. 16.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Графикон бр. 16. Кретање државне помоћи у Немачкој

Извор: Табела бр.4.

Овакво кретање државне помоћи у Немачкој најбоље осликава функција параболног тренда, чији је облик

$$Y_t = 15.101,325 + 2,834,885x + 804,47x^2$$

Када се посматра структура државне помоћи, у 2009. години државна помоћ у Немачкој је порасла због повећања издвајања на име хоризонталне државне помоћи која је тада достигла 14,406 милиона евра. Након тога, хоризонтална државна помоћ прикључила се негативном тренду секторске државне помоћи, све до 2013. године када долази до наглог повећања трансфера на име државне помоћи, пре свега због повећања хоризонталне помоћи. С обзиром да секторска помоћ није имала наглих варијација у посматраном периоду, средства државне помоћи варијала су због промена у издвајању средстава на име хоризонталне државне помоћи.

Табела бр. 38. Структура државне помоћи у Немачкој

Година	Укупна државна помоћ	Хоризонтална помоћ	Секторска помоћ
2007	15,607	11,991	3,616
2008	17,001	13,589	3,413
2009	17,373	14,406	2,967
2010	13,953	11,074	2,879

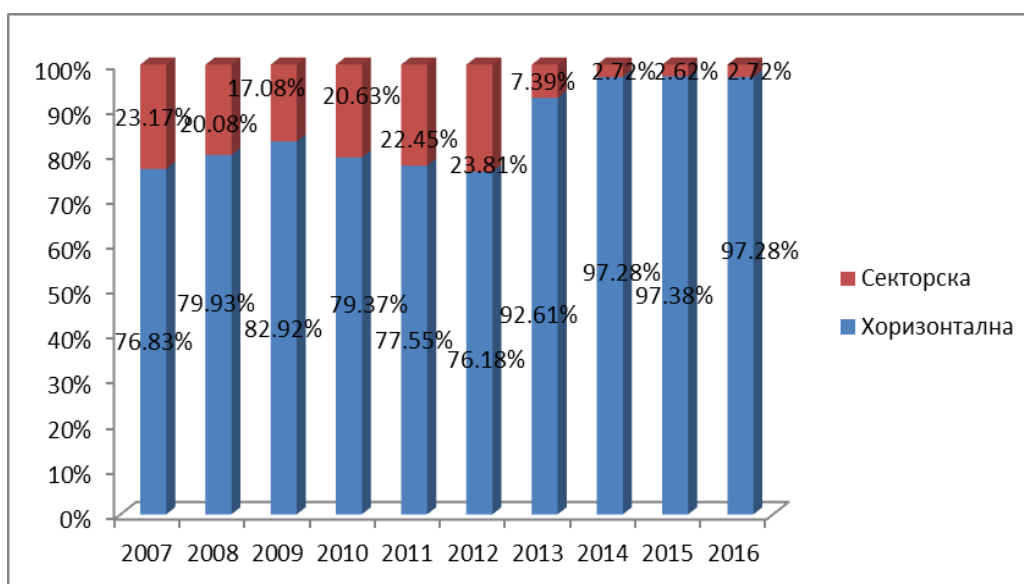
РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Година	Укупна државна помоћ	Хоризонтална помоћ	Секторска помоћ
2011	12,213	9,471	2,742
2012	12,137	9,246	2,890
2013	13,606	12600.3	1,006
2014	37,674	36648.7	1,025
2015	36,762	35799.5	963
2016	41,056	39939.8	1,116

Извор: European Commission (2017), „Overview of State aid expenditure by category of aid“, Belgium²⁵

У структури државне помоћи учешће секторске помоћи до 2012. године износило је 23,81%, да би након тога дошло до његовог смањења, на рачун хоризонталне помоћи (Графикон бр. 17).

Графикон бр. 17. Релативна структура државне помоћи у Немачкој

Извор: Табела бр. 37.

Средства додељена на бази хоризонталне помоћи су већа, али за сагледавање трансфера у јавним финансијама су јако битна и издвајања на име секторске државне помоћи. Структуру издвајања секторске помоћи у највећој мери чине средства издвојена за

²⁵ http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/index_en.html (20.01.2018.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

угаљ, пољопривреду и саобраћај. Међутим, и издвајања за бродоградњу су такође знатно увећана. (*State aid Scoreboard 2017, Germany*).

Изненадни пораст државне помоћи током 2008. године и 2009. године, као и 2013. године уследио је као брза државна интервенција у периоду нестабилности тржишта. Повећана су издвајања на име хоризонталне државне помоћи, а секторска помоћ постепено се смањивала.

Табела бр. 39. Структура државне помоћи у Немачкој према инструментима

Год.	Учешће у капиталу	Субвенције	Гаранције	Повољни кредити	Пореске олакшице	Други инструменти
2007	29.08	6,424.31	120.37	545.87	8,432.21	0
2008	58.9	8,110.51	109.03	1,231.58	7,367.71	0
2009	25.36	9,515.23	65.39	315.55	7,323.48	7.42
2010	36.6	7,741.02	88.39	156.62	5,777.69	11.19
2011	25.19	7,320.64	119.41	236.39	4,373.97	34.64
2012	25.29	6,238.38	213.1	344.05	5,003.81	47.25
2013	33.20	5,928.80	1,346.30	179.90	5,112.10	0.00
2014	35.40	24,908.90	11,464.30	190.90	10,037.50	11.80
2015	32.60	26,323.0	7.40	190.70	9,217.80	28.10
2016	26.20	29,634.10	8.70	158.30	10,057.20	55.40

Извор: ec.europa.eu/eurostat http://www.usgovernmentspending.com/federal_deficit_percent_gdp²⁶

У јавним финансијама Немачке пореске олакшице и субвенције представљају најзначајније инструменте, при чему субвенције постају најзаступљенији инструмент од 2008. године, од када пореске олакшице престају да доминирају. Своје учешће у структури државне помоћи значајно су повећале и гаранције, које су у 2007. године износиле 120.37 милиона евра, а у 2013. години значајно порасле на 11,464.30 милиона евра (Табела бр. 39).

²⁶ http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/index_en.html (20.01.2018.)

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Њихово учешће у структури државне помоћи је тако порасло на 24,58%, пре свега на рачун смањења учешћа пореских олакшица.

Табела бр. 40. Релативна структура државне помоћи у Немачкој

Год.	Учешће у капиталу	Субвенције	Гаранције	Повољни кредити	Пореске олакшице	Други инструменти
2007	0.19%	41.31%	0.77%	3.51%	54.22%	0.00%
2008	0.35%	48.05%	0.65%	7.30%	43.65%	0.00%
2009	0.15%	55.15%	0.38%	1.83%	42.45%	0.04%
2010	0.26%	56.05%	0.64%	1.13%	41.83%	0.08%
2011	0.21%	60.45%	0.99%	1.95%	36.12%	0.29%
2012	0.21%	52.55%	1.79%	2.90%	42.15%	0.40%
2013	0.26%	47.05%	10.68%	1.43%	40.57%	0.00%
2014	0.08%	53.40%	24.58%	0.41%	21.52%	0.03%
2015	0.09%	73.53%	0.02%	0.53%	25.75%	0.08%
2016	0.07%	74.20%	0.02%	0.40%	25.18%	0.14%

Извор: Табела бр. 39.

Немачка преферира субвенције као инструмент за спровођење политике области хране, пољопривреде и заштите потрошача. Разлог томе је чињеница да је пољопривреда осетљива област и потребна су јој подстицајна средства за функционисање процеса производње. Реализација пољопривредних производа везана је за одређени временски вегетациони период и државна помоћ је од великог значаја.

Са друге стране, у области: саобраћаја, подстицаја за стварање богатства, подстицаја комерцијалном послу- ефикасније су пореске олакшице. У питању су области у којима се држава труди да створи повољнију пословну климу, чиме ће створити боље услове за пословање привредних субјеката. Овај инструмент утиче на приходовну страну буџета, тј. утиче на смањење прихода на име пореза.

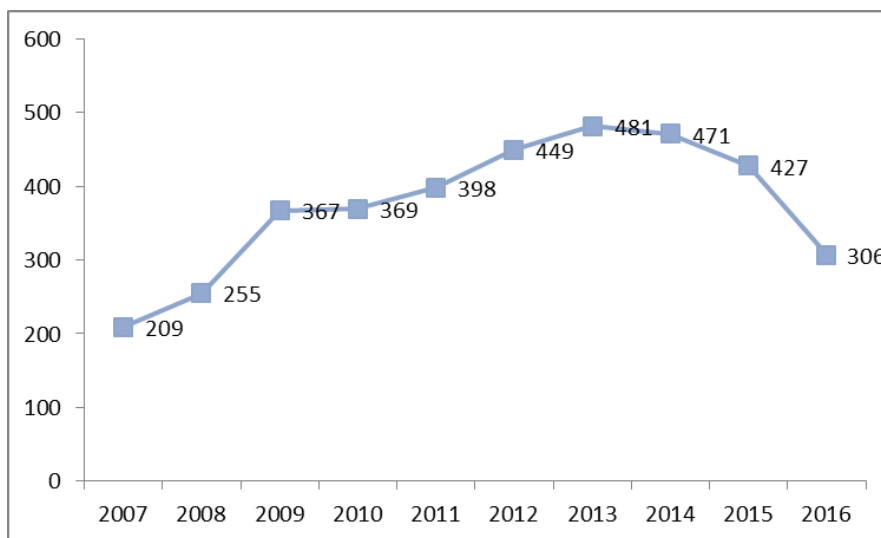
5. Искуства у примени трансфера са економским циљем у земљама у развоју

У земљама у развоју постоји велика потреба да држава улаже у инфраструктуру, здравство, образовање и остале облике инвестирања, али са друге стране, присутан је недостатак средстава из сопствених извора за покривање тих издатака. Тачније, порески приходи су ниски, јер су то земље са ниским нивоима дохотка. Додатни проблем представља учешће сиве економије, која умногоме ограничава и смањује капацитет ових земаља за генерисање већих пореских прихода.

5.1. Обележја система трансфера са економским циљем у Словенији

Трансфери са економским циљем у Словенији су у анализираном периоду константно расли све до 2013. године, када су достигли свој максимум (481 милиона евра). Након те године њихов износ се свке године смањивао да би у 2016. години спао на ниво од 306 милиона евра, што је за 46% више у односу на прву годину посматрања (Графикон бр. 18). Просечно годишње повећање ових буџетских расхода у посматраном периоду износило је 4,33%. Учешће ових трансфера у укупним јавним расходима Словеније је свој максимум достигло 2012. године (2,86%), да би у 2016. години било на нивоу почетног периода посматрања од 1,6%.

Графикон бр. 18. Кретање државне помоћи у Словенији

Извор: Табела бр. 4.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Кретање државне помоћи у Словенији у периоду 2007-2016. година најбоље апроксимира параболична функција тренда облика

$$Y_t=445,763+18,085x-8,795x^2$$

У структури државне помоћи доминира хоризонтална помоћ, која је и највише допринела овом увећању укупне државне помоћи, с обзиром да је са 110 милиона евра из 2007. године порасла на 412 милиона евра у 2014. години. Утицај увећања овог издатка од скоро 4 пута на повећање укупне државне помоћи, умањило је смањење секторске помоћи, (Табела бр. 41).

Табела бр. 41. Структура државне помоћи у Словенији

(У мил. евра)

Година	Укупна државна помоћ	Хоризонтална помоћ	Секторска помоћ
2007	209	110	98
2008	255	159	95
2009	367	263	105
2010	369	267	100
2011	398	266.1	131.9
2012	449	383	65
2013	481	419	62
2014	471	412	59
2015	427	н.п.	н.п.
2016	306	н.п.	н.п.

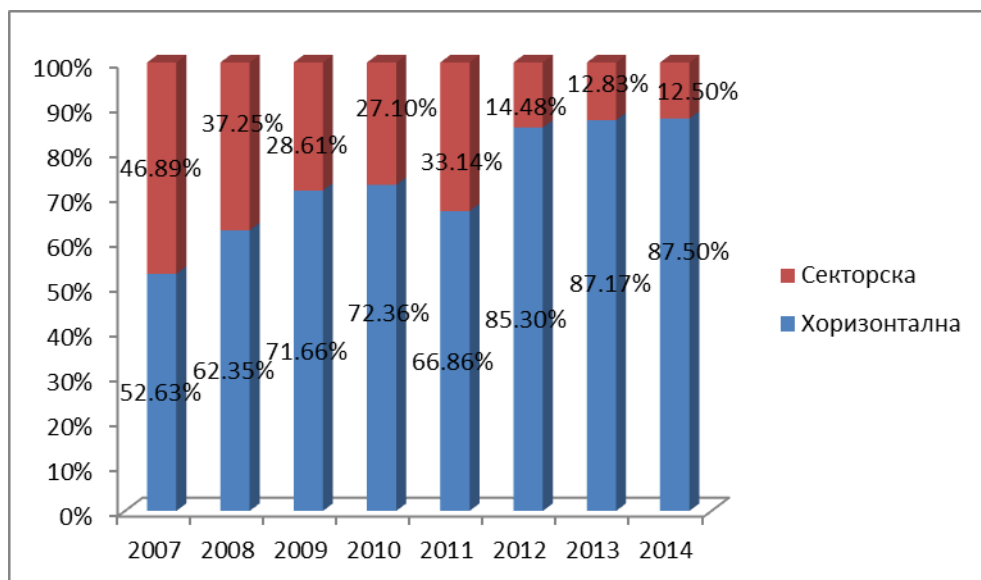
Извор:European Commission (2017), „Overview of State aid expenditure by category of aid“²⁷,

Најмањи износ хоризонталне државне помоћи додељен је 2007. године у износу од 109.8 милиона евра, док је најнижа секторска помоћ додељена 2012. године у износу од 59 милиона евра. Највећи износ хоризонталне државне помоћи додељен је 2014. године у износу од 412 милиона евра, а највећи износ секторске помоћи 2011. години у износу од 132 милиона евра.

²⁷ http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/index_en.html (20.01.2018.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Графикон бр. 19. Релативна структура државне помоћи у Словенији

Извор: Табела бр. 41.

Средства државне помоћи највише су додељена сектору пољопривреде, затим за угаљ и потом сектору саобраћаја, рибарству и аквакултури. Међутим, додељена средства пољопривреди имала су опадајући тренд у посматраном периоду, као и у осталим секторима. Једино је већих осцилација било у додељеним средствима сектору саобраћаја, када је након великог издвајања у 2009. години од 14.4 милиона евра, у 2012. години у потпуности елиминисана државна помоћ овом сектору.

Табела бр. 42. Структура секторске помоћи у Словенији

СЕКТОР	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Пољопривреда	79.1	76.6	74	75.6	68.4	58.8	61.75	58.84	4.86	5.50
Рибарство и аквакултура	0.4	0	0	0	0	0	0.00	0.00	0.00	0.00
Саобраћај	0.4	0	14.4	12.1	52.6	0	0.10	0.00	0.00	0.00
Угаљ	18.3	18.1	16.5	11.8	10.9	6.6	н.п	н.п	н.п	н.п

Извор: European Commission (2013), „Overview of State aid expenditure by category of aid“, Belgium²⁸

²⁸ https://ec.europa.eu/europeaid/funding/funding-instruments-programming/funding-instruments_en (10.03.2017.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Према структури инструмената државне помоћи (Табела бр. 42), најзаступљенији инструмент у јавним финансијама Словеније су субвенције, док се пореске олакшице примењују у знатно мањој мери. То указује на присуство слабе економије која у великој мери зависи од државне помоћи.

Табела бр. 43. Структура државне помоћи у Словенији према инструментима

(У мил. евра)

Год.	Учешће у капиталу	Субвенције	Гаранције	Повољни кредити	Пореске олакшице	Други инструменти
2007	0.06	149.74	0.09	1.02	2.52	56.00
2008	0.00	193.74	0.06	0.83	4.86	55.81
2009	0.00	290.31	0.03	2.57	17.93	56.17
2010	0.65	288.16	0.03	2.00	18.73	59.44
2011	2.05	331.79	0.13	1.30	6.04	56.63
2012	2.88	319.33	0.06	15.54	61.28	50.18
2013	2.20	301.40	35.00	4.20	76.70	61.71
2014	3.90	306.30	0.50	1.90	99.00	59.17
2015	102.30	213.90	0.50	2.20	103.70	4.83
2016	1.50	196.40	1.00	2.50	99.50	5.52

Извор: Министарство за финансије Словеније²⁹

У посматраном периоду субвенције, као доминантни инструмент државне помоћи, увећале су се за 31,5%, тј. са 149.74 милиона евра из 2007. године на 196,40 милиона евра у 2016. години. Највећи износ средстава на име субвенција у Словенији одобрен је 2011. године у висини од 331,79 милиона евра.

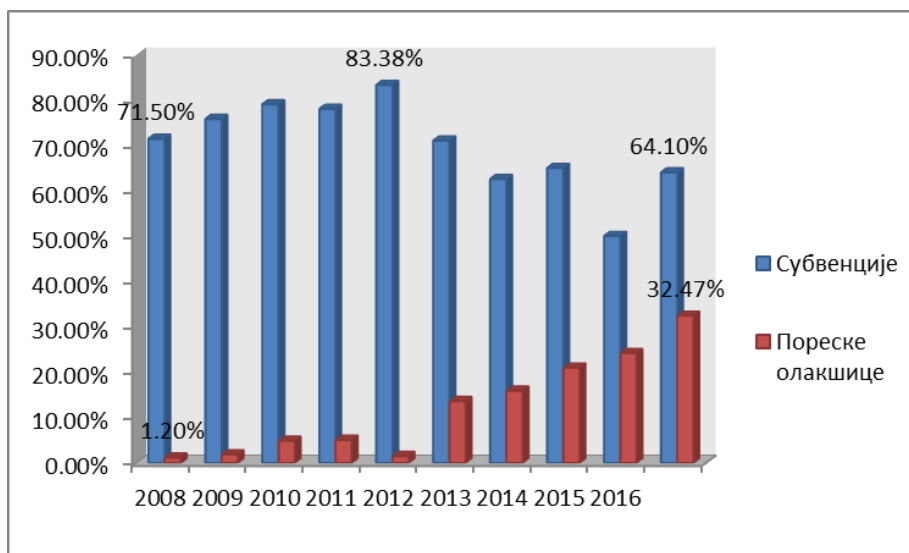
Пореске олакшице забележиле су знатно увећање, али је то ипак недовољно да се достигне износ субвенционисаних средстава. Овај инструмент државне помоћи је у првој

²⁹ <http://www.mf.gov.si/fileadmin/mf.gov.si/pageuploads> (25.06.2017.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

години посматрања био на нивоу 2,52 милиона евра, да би на крају посматраног периода достигао ниво од 99,5 милиона евра, што представља 40-гоструко увећање. У сваком случају, то је позитиван тренд и указује на то да привреда излази из кризе, а тиме и из потенцијалне сиве зоне. Уређенија економија ће своје позитивне ефекте испољавати и у наредном периоду, и тиме ће се надоместити претходно смањени јавни приходи због пореских олакшица.

Графикон бр. 20. Динамика релативног учешћа субвенција и пореских олакшица

Извор: Табела бр. 43.

Учешће субвенција у структури државне помоћи кретало се од 71.5% до 64.10%, при чему је највеће учешће остврено 2012. године (83,38%), а најмање учешће у 2015. години (50,04%). Иако се укупна секторска помоћ постепено смањивала, разлог новонастале ситуације је повећање учешћа пореских олакшица. Наиме, њихово учешће се кретало од 1.20% у 2007. години до 32,47% у 2016. години и на тај начин смањило учешће субвенција.

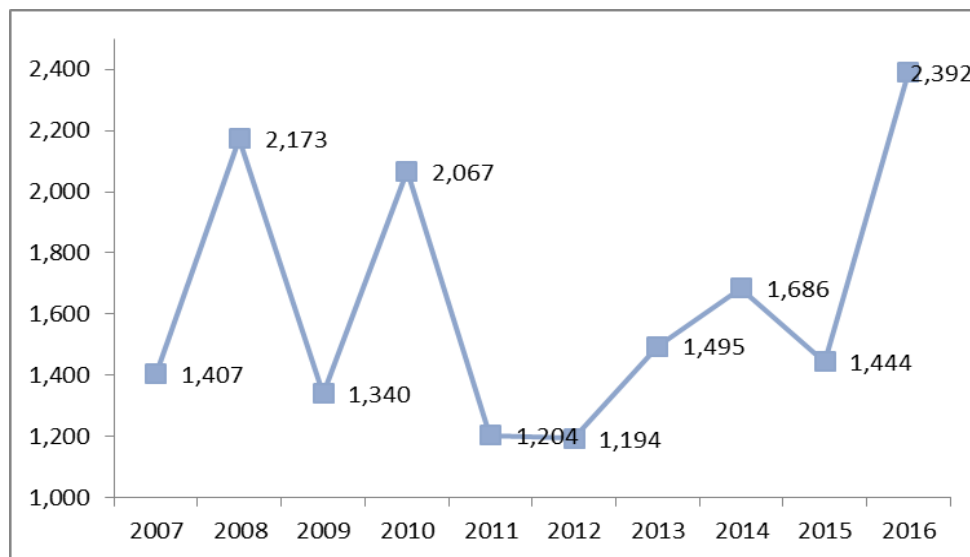
5.2. Улога и значај система трансфера са економским циљем у Мађарској

Кретање расхода на име државне помоћи у Мађарској карактеришу значајне осцилације, несвојствене ниједној до сада анализираној земљи. У првој години посматрања расходи на име државне помоћи били су на нивоу од 1407 милиона евра. Када је у питању

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

државна помоћ, најмање додељена средства била су 1,075 милиона евра, да би већ у наредној години били повећани на 2,173 милиона евра, што представља повећање за 102%. Одмах у следећој години ови расходи су поново смањени и то на ниво од 1,340 милиона евра (Графикон бр. 21). Стопа раста државне помоћи у целом посматраном периоду износи 6,07%.

Графикон бр. 21. Графички приказ кретања државне помоћи у Мађарској

Извор: Табела бр. 4.

Испитивањем тенденције у кретању државне помоћи, може се закључити да највише одговара параболични тренд, чији је функционални облик

$$Y_t = 1430,075 + 22,824x + 25,470x^2$$

Табела бр. 44. Структура државне помоћи

(У мил. евра)

Година	Хоризонтална	Секторска
2007	949	458
2008	1,887	286
2009	1,044	296
2010	1,665	402
2011	944	260

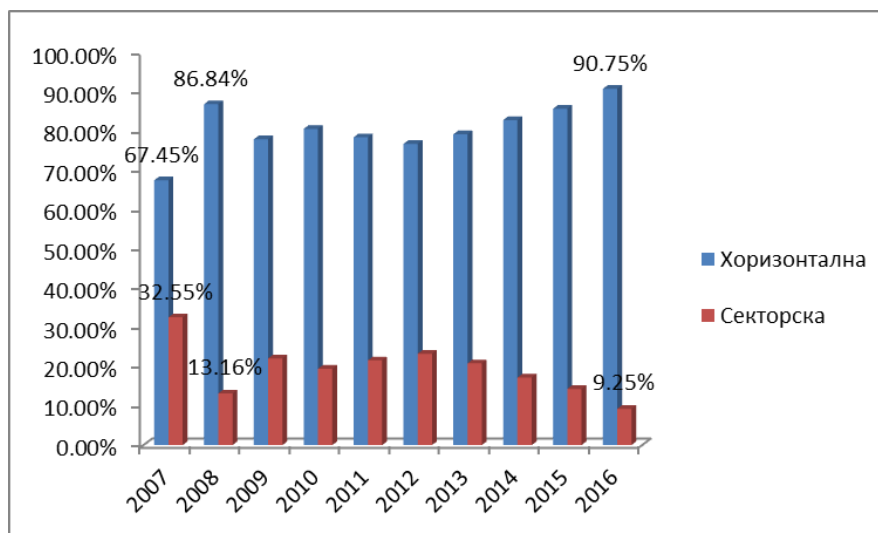
РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Година	Хоризонтална	Секторска
2012	916	278
2013	1,184	311
2014	1,395	290
2015	1,237	207
2016	2,171	221

Извор: European Commission (2017), „*Overview of State aid expenditure by category of aid*”³⁰

Већ поменуто повећање државне помоћи у 2008. години уследило је услед повећања хоризонталне државне помоћи, која је у тој години износила 1887 милиона евра, уз повећање у односу на претходну годину од скоро 99%. Од 2013. године креће константно повећање расхода на име хоризонталне помоћи, тако да ови расходи достижу максимум у 2016. години. Секторска помоћ, међутим, имала је бројне варијације, при чему је ипак израженија била тенденција опадања, па је секторска помоћ са нивоа од 458 милиона евра у 2007. години опала на 221 милион евра у 2016. години, што представља смањење за 60%.

Графикон бр. 22. Релативна структура државне помоћи у Мађарској

Извор: Табела бр. 44.

³⁰ http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/index_en.html (20.01.2018.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

У структури државне помоћи (Графикон бр. 22), учешће хоризонталне државне помоћи кретало се од 67,45% (уједно прва година посматрања и минимална вредност) до 90,75% (последња година посматрања, а уједно и максимална вредност). Са друге стране, најниже учешће секторске помоћи било је 2016. године (9,25%), а највише у првој години анализе (Табела бр. 44).

Приликом анализе секторске помоћи, на бази Табеле бр. 45 може се уочити да су издвајања сектору пољопривреде највећа, затим сектору саобраћаја и на крају. Оно што је заједничко свим врстама секторске државне помоћи је да су имале тенденцију опадања у посматраном периоду.

Табела бр. 45. Структура секторске помоћи

СЕКТОР	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Пољопривреда	325.9	221.1	224.4	197.6	237.3	254.5	286.10	238.10	151.40	177.90
Саобраћај	90.6	28.1	40.4	174.7	22.9	23.4	25.36	52.10	55.35	43.24
Угаљ	41.3	37.1	30.9	29.3	-	-	-	-	-	-

Извор: European Commission (2017), „*Overview of State aid expenditure by category*”³¹

Највише додељене државне помоћи сектору пољопривреде било је 2007. године у износу од 325.9 милиона евра, сектору саобраћаја 2010. године у износу од 174.7 милиона евра, а за угаљ у 2007. години у износу од 41.3 мил.евра. Процентуално учешће државне помоћи пољопривреди кретало се од 49.20% до 91.58%, сектору саобраћаја од 8.42% до 43.50%. Издвајања за угаљ достигла су 12.96% у 2008. години.

У јавним финансијама Мађарске у периоду од 2007. године до 2014. године највише су се примењивале субвенције, али није занемарљиво ни присуство пореских олакшица. Наиме, тренд пораста употребе имали су следећи инструменти: учешће у капиталу, субвенције и повољни кредити, док је употреба гаранција и пореских олакшица у 2016. години значајно смањена у односу на 2007. годину (са 695 на 147,58 милиона евра, тј. смањење за 79% (Табела бр. 46.).

³¹ http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/index_en.html (20.01.2018.)

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Табела бр. 46. Структура инструмената државне помоћи у Мађарској

Година	Учешће укапиталу	Субвенције	Гаранциј е	Повољни кредити	Пореске олакшице	Други инструменти
2007	5.98	616.12	87.98	0.89	695.53	0.23
2008	1.17	1,230.24	84.98	9.28	834.99	12.21
2009	17.78	855.60	14.74	36.36	683.05	20.84
2010	133.74	1,270.43	3.07	37.57	610.00	21.93
2011	7.05	629.73	0.42	8.83	521.43	21.46
2012	6.70	762.67	0.34	37.52	240.82	26.71
2013	9.46	934.22	1.16	10.71	239.54	0.00
2014	132.57	1,131.09	1.20	1.00	179.51	0.00
2015	102.25	1,063.18	0.12	6.90	119.12	0.00
2016	2.37	2,054.37	0.32	9.08	147.58	0.00

Извор: European Commission (2013), „Aid instruments“, State Aid control³²

На основу Табеле бр. 46. може се уочити да су субвенције доминирају почевши од 2008. године. Од осталих инструмената супротне трендове употребе имали су повољни кредити и гаранције, тј. повољни кредити су учествовали у додељивању средстава у износима од 0.89 милиона евра у 2007. години до 37.52 милиона евра у 2012. години.

Примену гаранција, у посматраном периоду карактерише пад са 87.98 милиона евра у 2007. години на 0.32 милиона евра у 2016. години (Табела бр. 46). Такво кретање гаранција указује на чињеницу да је због присуства негативних последица светске економске кризе, повећана нестабилност тржишта, и држава је у периоду након 2008. године смањила употребу гаранције као инструмента државне помоћи.

Учешће субвенција у примењеним инструментима у анализираном периоду значајно је порасло: у 2007. години износило је 43.80%, а у 2012. години чак 92.8%. Једно од оправдања повећане употребе субвенција, у 2010. години може се уочити анализом БДП-а. Наиме, 2008. година је година када су први пут у структури државне помоћи провладале

³² https://ec.europa.eu/europeaid/funding/funding-instruments-programming/funding-instruments_en (10.03.2017.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

субвенције и БДП је забележио своју максималну вредност од 108,122,520 милиона евра. Након тога БДП је нагло опао у 2009. години на 94,263,000 милиона евра, због чега је у 2010. години поново повећана употреба субвенција. Резултат овог потеза је стопирање опадања БДП-а и пораст у 2010. години на 98,826,000 милиона евра, а затим у 2011. години пораст на 101,370,089 милиона евра, што је приближно БДП-у од пре настанка кризе.

Табела бр. 47. Релативна структура инструмената државне помоћи у Мађарској

Година	Учешће у капиталу	Субвенције	Гаранције	Повољни кредити	Пореске олакшице	Други инструменти
2007	0.43%	43.80%	6.25%	0.06%	49.44%	0.02%
2008	0.05%	56.62%	3.91%	0.43%	38.43%	0.56%
2009	1.09%	52.54%	0.91%	2.23%	41.95%	1.28%
2010	6.44%	61.17%	0.15%	1.81%	29.37%	1.06%
2011	0.59%	52.97%	0.04%	0.74%	43.86%	1.80%
2012	0.62%	70.96%	0.03%	3.49%	22.41%	2.49%
2013	0.79%	78.17%	0.10%	0.90%	20.04%	0.00%
2014	9.17%	78.26%	0.08%	0.07%	12.42%	0.00%
2015	7.92%	82.32%	0.01%	0.53%	9.22%	0.00%
2016	0.11%	92.80%	0.01%	0.41%	6.67%	0.00%

Извор: Табела бр. 46.

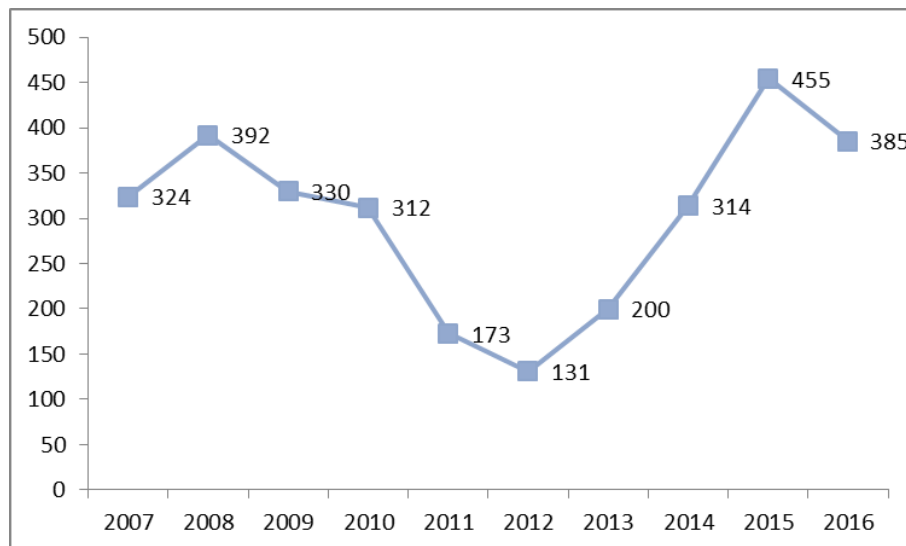
5.3. Главне одлике система трансфера са економским циљем у Словачкој

Укупни државни расходи Словачке забележили су велики пораст у анализираном периоду тј. са 15,547 милиона евра у 2007. години порасли су на 33,684 милиона евра у 2016. години, при чему су свој максималан износ достигли 2015. години од 35,962 милиона евра. То је је тренд скоро идентичан тренду кретања државне помоћи у истом периоду, јер је укупна државна помоћ је у 2007. години износила 324 милиона евра, а 2016. године 385 милиона евра (Табела бр. 4). Година када су укупни државни расходи забележили максималну вредност односи се и на државну помоћ. Просечна годишња стопа раста

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

државне помоћи износи 1,93%, док је просечна стопа раста укупних државних расхода 8,09%

Графикон бр. 23. Динамика државне помоћи у Словачкој

Извор: Табела бр. 4.

Функција тренда која најбоље осликава кретање државне помоћи у Словачкој у периоду 2007-2016. година може се представити следећом релацијом

$$Y_t = 224,85 + 3,224x + 9,667x^2$$

На основу релације, евидентно је да кретање државне помоћи у посматраном периоду најбоље осликава функција параболичног тренда. Према оцењеним параметрима, просечна годишња вредност државне помоћи износила је око 224 милиона евра. Највећа маса државне помоћи била је у времену почетка светске економске кризе 2008. године, као и 2015. године. То се позитивно одразило на кретање БДП-а, који је са 56,242,000 милиона евра у 2007. години порастао на 66,003,000 милиона евра у 2008. години, као и у 2016. години када је БДП у односу на претходну годину повећан за 3,3%.

Када се посматра структура државне помоћи, може се уочити супротна тенденција у кретању, у смислу да хоризонтална државна помоћ има позитивну тенденцију, док секторска бележи негативну тенденцију. Најмање додељене хоризонталне помоћи било је 2012. године у износу од 100 милиона евра, а највише 2015. године у износу од 409 милиона евра. Секторска помоћ је са 123 милиона евра у 2007. години пала на 25 милиона евра 2016. године (Табела бр. 48).

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Табела бр. 48. Државна помоћ у Словачкој

(У мил. евра)

Година	Хоризонтална државна помоћ	Секторска државна помоћ	Стопа промене хоризонталне помоћи	Стопа промене секторске помоћи
2007	201	123	-	-
2008	262	131	30.35%	6.50%
2009	213	119	-18.70%	-9.16%
2010	243	69	14.08%	-42.02%
2011	156	11	-35.80%	-84.06%
2012	100	31	-35.90%	181.82%
2013	180	20	79.91%	-35.48%
2014	300	14	66.65%	-30.00%
2015	409	46	36.27%	228.57%
2016	360	25	-11.81%	-45.65%

Извор: European Commission (2017), „*Overview of State aid expenditure by category of aid*”³³

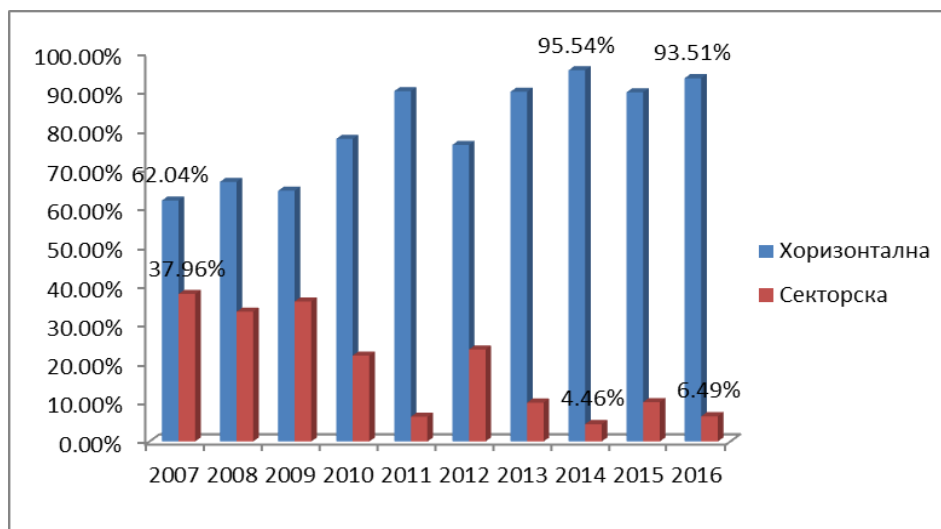
Када се анализира структура државне помоћи, и у Словачкој значајно место заузима хоризонтална државна помоћ. Њено учешће је варирано од 62.04% до 95.54%, тј. најмање учешће имала је 2007. године, а највеће 2014. године. Секторска помоћ је имала негативан тренд учешћа у укупној државној помоћи, с обзиром да је 2007. година обухватала чак 37.96% државне помоћи, а 2014. године свега 4.46%.

Анализирањем структуре издвајања секторске помоћи на бази Табеле бр. 48 може се уочити да су највеће варијације услед смањења додељене државне помоћи за челик. У 2007. години издвојено је 59.3 милиона евра овом сектору, а у 2012. години тај издатак је изостао.

³³ http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/index_en.html (20.01.2018.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Графикон бр. 24. Релативна структура државне помоћи у Словачкој

Извор: Табела бр. 48

Присутне су негативне тенденције и код осталих сектора, али код државне помоћи пољопривреди и саобраћају су оне већих размера, нарочито када је реч о државној помоћи саобраћају.

Табела бр. 49. Секторска помоћ у Словачкој

Сектор	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Пољопривреда	33.9	59	71.3	57.2	10.1	13	19.07	13.95	45.09	24.39
Саобраћај	24.8	23.8	22.8	6.7	0.4	17.5	0.7	0.18	0.45	0.43
Угаљ	4.1	4	5.5	5	0	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
Челик	59.3	43.7	18.9	0.1	0.1	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.

Извор: European Commission (2017), „Overview of State aid expenditure by category of aid”³⁴

Према подацима горње табеле, може се уочити да се структура секторске помоћи доста изменила од 2007. године до 2016. године. У 2007. години највеће учешће имао је челик са 48.57%, затим пољопривреда са 27.76%, саобраћај са 20.31% и угаљ са 3.36%. У 2012. години водеће место заузима сектор саобраћаја са 57.38%, затим следи пољопривреда

³⁴ http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/index_en.html (20.01.2018.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

која је задржала своје друго место са 42.62%. Сектори саобраћаја и пољопривреде су уједно и једини сектори којима су додељене државне помоћи у 2012. години, па надаље.

У структури државне помоћи према инструментима, доминантан инструмент јавних финансија Словачке представљају пореске олакшице, све до 2011. године, када долази до њиховог драстичног смањења. Тако да су, посматрајући период од 2007. године када су износиле 233.74 милиона евра, до 2016. године, када су износиле само 66.37 милиона евра, значајно смањене. Са друге стране, субвенције су до 2011. године имале цикличне осцилације, да би од 2013. године кренуо њихов константан раст, па су тако у односу на прву годину анализе, субвенције у последњој анализираној години повећане за 2014%.

Табела бр. 50. Структура државне помоћи према инструментима

(У мил. евра)

Врста	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Субвенције	89.19	116.8	111.5	133.26	108.86	63.57	111.76	235.54	337.63	280.13
Повољни кредити	0	0	0.77	0.12	0.07	0	0	0	0	0
Пореске олакшице	233.74	273.46	210.3	170.97	61.33	61.88	69.08	63.08	62.02	66.37
Др. INSTR.	0.62	jan.96	jul.81	jul.61	feb.73	maj.24	0.00	0.00	maj.44	jun.28

Извор: *ec.europa.eu/eurostat*³⁵

Према релативној структури (Табела бр. 51), учешће пореских олакшица у 2007. години износило је 72.24%, потом се смањивало и у 2016. години спало на 18,81%.

Табела бр. 51. Структура државне помоће према инструментима (у %)

Врста	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Субвенције	27.57	29.79	33.76	42.72	62.93	48.64	61.80	78.88	83.35	79.41
Повољни кредити	0.00	0.00	0.23	0.04	0.04	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Пореске олакшице	72.24	69.71	63.64	54.81	35.45	47.35	38.20	21.12	15.31	18.81
Др. INSTR.	0.19	0.50	2.36	2.44	1.58	4.01	0.00	0.00	1.34	1.78

Извор: Табела бр. 50.

³⁵ <http://www.usgovernmentspending.com> (10.07.2017.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Наиме, субвенције, као врста трансфера са економским циљем, од 2007. године имале су тенденцију раста и са 27.57%, њихово учешће је порасло на 79,41% у 2016. години. Учешће повољних кредита је било незнатно, а највеће је било 2009. године када је чинило 0.23% примењених инструмената.

За разлику од пореских олакшица које су имале значајније варијације, субвенције су у посматраном периоду имале уједначену примену, и у 2016. години су представљале најзначајнији инструмент јавних финансија. Максималан износ субвенција трансферисан је 2015. години у износу од 83,35 милиона евра. Већ наредне године долази до његовог смањења на 79,41 милиона евра, што је резултат стабилизационог програма пројекције владе до 2018. године, којим су предвиђена мања средства за ову врсту трансфера са економским циљем.

**III ТРАНСФЕРИ СА СОЦИЈАЛНОМ НАМЕНОМ КАО НАЈОБИМНИЈА
КОМПОНЕНТА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА**

Трансфери са социјалном наменом се састоје од новчаних накнада, непосредног пружања роба и услуга у натури, и пореских олакшица у социјалне сврхе. Бенефиције могу бити усмерене на домаћинства са ниским приходима, старије особе, особе са инвалидитетом, болесне, незапослене или младе особе. Да би се сматрала "социјалним", програми морају укључивати или прерасподелу ресурса у домаћинствима или обавезно учешће. Социјалне бенефиције су класификоване као јавне када су општа влада (централна, држава и локалне самоуправе, укључујући фондове социјалног осигурања) контролише релевантне финансијске токове. Сва социјална давања која нису обезбеђена од стране опште владе сматрају се приватним. Приватни трансфери између домаћинстава се не сматрају социјалним трансферима и нису укључени у анализу.

1. Волумен и структура расхода на име трансфера са социјалном наменом

Као и у случају трансфера са економским циљем, волумен и структура расхода на име трансфера са социјалном наменом биће анализирани најпре на нивоу Европске уније, а затим и по земљама које су укључене у анализу, а које су такође чланице Европске уније. У табели која следи приказана је динамика трансфера са социјалном наменом у Европској унији, њихово учешће у БДП-у, као и структура за коју су подаци доступни од 2012. године.

Табела бр. 52. Динамика и структура социјалних трансфера у ЕУ

Година	Укупни социјални трансфери	Учешће у БДП-у	Социјални трансфери у новцу	Социјални трансфери у натури	Учешће	
					Трансфери у новцу	Трансфери у натури
2007	2,400,158	18.50%	-	-	-	-
2008	2,480,354	19.00%	-	-	-	-
2009	2,597,440	21.10%	-	-	-	-
2010	2,695,083	21.00%	-	-	-	-

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Година	Укупни социјални трансфери	Учешће у БДП–у	Социјални трансфери у новцу	Социјални трансфери у натури	Учешће	
					Трансфери у новцу	Трансфери у натури
2011	2,736,614	20.70%	-	-	-	-
2012	2,829,340	21.00%	2,196,913	632,427	77.65%	22.35%
2013	2,881,956	21.20%	2,234,849	647,108	77.55%	22.45%
2014	2,963,538	21.10%	2,291,426	672,112	77.32%	22.68%
2015	3,073,408	20.80%	2,375,562	697,846	77.29%	22.71%
2016	3,108,259	20.80%	2,384,457	723,802	76.71%	23.29%

Извор: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>³⁶

Према израженој позитивној дугорочној тенденцији расхода на име трансфера са социјалном наменом, у посматраном периоду њихово кретање се може апроксимирати линеарном функцијом тренда, следећег израза:

$$Y_t = 2,776,615.04 + 78,837.05x$$

Према оцењеним параметрима, на нивоу Европске уније расходи на име трансфера са социјалном наменом повећавани су у просеку за 78,837 милиона евра. Просечна годишња стопа ових расхода износи 2,91%.

У циљу потпунијег сагледавања значаја расхода на име трансфера са социјалном наменом, као и чињенице колико ови расходи представљају оптерећење за буџет, у горњој табели је дат приказ процента БДП-а Европске уније који је захваћен овим расходима. Расходи на име трансфера са социјалном наменом захватају од 0,0185% до 0,021% БДП-а на нивоу Европске уније.

Расходи на име трансфера са социјалном наменом у анализираним развијеним земљама (САД, Француска и Немачка) и земљама у развоју приказани су у Табели бр. 52. У складу са чињеницом да су најјача светска економска сила и али и да су једна од земаља које имају највећи број становника, од посматраних земаља Сједињене Америчке Државе имају највеће расходе на име трансфера са социјалном наменом. У периоду од 2007. године до 2016. године ови трансфери су имали тренд пораста од 1,747,141 милиона евра до

³⁶ <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (10.07.2017.)

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

2,755,917 милиона евра. Затим следи Немачка која је такође имала пораст трансфера са 582,028 милиона евра из 2007. године на 754895 милиона евра у 2016. години. Издвајања у Француској према обиму су приближна издвајањима у Немачкој, и кретала су се од 440,085 милиона евра до 576,202 милиона евра у истом периоду.

Табела бр. 53. Укупни трансфери са социјалном наменом у развијеним земљама и
земљама у развоју

(У мил. евра)

Година	САД	Француска	Немачка	Словенија	Мађарска	Словачка
2007	1,747,141	443,085	582,028	5,624	18,290	9,144
2008	2,010,593	459,031	592,394	6,203	19,660	10,742
2009	2,267,550	483,503	624,836	6,631	17,735	12,335
2010	2,598,534	498,623	634,483	6,861	17,882	13,234
2011	2,685,876	512,849	633,852	7,136	18,037	13,214
2012	2,694,348	530,007	645,548	6,942	17,268	13,744
2013	2,788,643	545,082	666,407	6,947	17,267	14,098
2014	2,760,948	557,201	690,988	6,919	16,657	14,501
2015	2,684,639	565,885	722,320	7,019	16,675	14,960
2016	2,755,917	576,202	754,895	7,075	16,858	15,520

Извор:<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>³⁷

Када се анализирају земље у развоју, може се уочити да се једино у Мађарској трансфери са социјалном наменом смањују, и то са 18,290 милиона евра на 16,858 милиона евра у посматраном периоду. Мађарска је, иначе, прва међу посматраним земљама која је имала појачане трансфере у првим годинама светске економске кризе, а потом постепено опадање. У Словачкој је супротна ситуација, тј. трансфери са социјалном наменом имали су тренд раста и са 9,144 милиона евра из 2007. године повећани су на 15,520 милиона евра у 2016. години. У Словенији су расходи на име трансфера са социјалном наменом најнижи били 5,624 милиона евра 2007. године, а највиши 7,136 милиона евра 2011. године, да би у

³⁷ <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (10.07.2017.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

последњој години посматрања били на приближно истом нивоу и износили 7,075 милиона евра.

Као што је већ наглашено, ради потпунијег сагледавања колико су трансфери са социјалном наменом значајни за привредни систем посматраних земаља, а колико оптерећење за БДП, биће сагледано њихово учешће у БДП-у у периоду од 2007. године до 2016. године, на бази Табеле бр. 5 и Табеле бр. 52. Разлог за такво сагледавање значаја трансфера јесте чињеница да трансфери са социјалном наменом могу да буду високи, али ако је њихово учешће у БДП-у мало, они неће представљати велики терет јавним финансијама.

На бази Табеле бр. 53 може се закључити да иако су трансфери са социјалном наменом у САД-у највећи, када се сагледа њихово учешће у БДП-у, оно је међу најмањим учешћима посматраних земаља, тј. у 2007. години је износило свега 0.0178 % од БДП-а, што је приближно учешћу које су оствариле земље у развоју (Мађарска 0,0179%).

Табела бр. 54. Расходи на име трансфера са социјалном наменом у % БДП-а

Година	САД	Француска	Немачка	Словенија	Мађарска	Словачка
2007	17.80	22.80	23.20	16.00	17.90	16.30
2008	19.20	23.00	23.10	16.30	18.20	16.30
2009	22.60	24.90	25.40	18.30	18.80	19.30
2010	23.10	25.00	24.60	18.90	18.10	19.60
2011	22.40	24.90	23.40	19.30	17.80	18.70
2012	21.90	25.40	23.40	19.20	17.40	18.90
2013	23.00	25.80	23.60	19.20	16.90	19.00
2014	21.90	25.90	23.60	18.40	15.80	19.10
2015	19.30	25.80	23.70	18.10	15.10	19.00
2016	19.00	25.90	24.00	17.50	14.80	19.10
Просек	21.00	24.90	23.80	18.10	17.10	18.50

Извор: Табеле бр. 5 и 52.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

На основу просечних вредности учешћа расхода на име трансфера са социјалном наменом у БДП-у може се закључити да ови расходи у развијеном земљама захватају просечно од 21.00% (САД), до 24,9% (Француска) БДП-а. У Немачкој учешће расхода на име трансфера са социјалном наменом захвата 23,8% БДП-а, при чему је свој максимум достигло у периоду кризе када је износило 25,4%. У Француској учешће расхода на име трансфера са социјалном наменом константно расте, па је са 22,8% у 2007. години повећано на 25,90% у 2016. години.

У анализираним земљама у развоју просечно учешће расхода на име трансфера са социјалном наменом се креће од 17,10% (Мађарска) до 18,50% (Словачка). У Словенији ови трансфери захватају у просеку 18,10% БДП-а, при чему од 2013. године ово учешће константно опада. Мађарска има изражену негативну тенденцију и самих расхода на име трансфера и њиховог учешће у БДП-у, тако да је са максималног нивоа од 18,8% БДП-а у 2009. години ово учешће спало на ниво од 14,8% у 2016. години.

а) Трансфери са социјалном наменом у природи

Према међународном стандардима, па и доступним базама, трансфери са социјалном наменом се могу разврстати у две категорије:

-Трансфери са социјалном наменом у природи

-Трансфери са социјалном наменом у новцу

Највише социјалних давања у природи у посматраном периоду било је у САД-у, Немачкој и Француској и притом су имала тенденцију раста у односу на 2007. годину. Од земаља у развоју, Мађарска и Словачка имају приближна социјална давања, док Словенија има далеко најмања социјална давања у природи (Табела бр. 55).

Табела бр. 55. Социјална давања у природи у периоду 2007-2016. година

Год.	САД	Француска	Немачка	Словенија	Мађарска	Словачка
2007	590,726.0	106,621.8	179,076.3	662.0	2,891.8	2,452.7
2008	688,129.0	110,910.6	186,498.7	731.1	2,900.3	3,044.9
2009	793,974.0	112,153.0	197,326.1	791.0	2,631.1	3,285.5
2010	907,339.0	115,751.0	203,411.7	778.9	2,497.2	3,481.9

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Год.	САД	Француска	Немачка	Словенија	Мађарска	Словачка
2011	925,919.0	118,545.0	207,673.8	796.6	2,604.5	3,392.9
2012	925,012.0	121,672.0	215,270.0	757.1	2,239.5	3,501.5
2013	988,503.8	124,555.0	227,664.0	749.4	2,266.1	3,664.5
2014	н.п.	128,136.0	239,727.0	726.1	2,108.2	3,830.0
2015	н.п.	130,384.0	252,371.0	765.9	2,238.6	3,992.9
2016	н.п.	133,435.0	268,599.0	796.7	2,312.0	4,238.4

Извор: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>³⁸

Растући тренд социјалних давања у природи присутан је код већине земаља. Једино је у Мађарској забележено смањење трансфера 2016. години у односу на 2007. годину, што је у складу са чињеницом да су укупни трансфери са социјалном наменом смањени у посматаном периоду.

б) Трансфери са социјалном наменом у новцу

Као код социјалних давања у природи, тако су и социјална давања у новцу имала растући тренд у свим анализираним земљама, осим у Мађарској. Такође су највећа издвајања у САД, Немачкој и Француској, док су трансфери у Мађарској, Словачкој и Словенији мањег обима. Ако се посматра структура социјалних давања, може се уочити да су код свих посматраних земаља већа социјална давања у новцу у односу на социјална давања у природи.

Табела бр. 56. Социјална давања у новцу у периоду 2007-2016. година

Година	САД	Француска	Немачка	Словенија	Мађарска	Словачка
2007	1,156,415.0	336,463.2	402,951.7	4,962.3	15,398.5	6,690.8
2008	1,322,464.0	348,120.4	405,895.3	5,472.1	16,759.8	7,697.5
2009	1,473,576.0	371,350.0	427,509.9	5,840.1	15,103.9	9,049.2
2010	1,691,196.0	382,872.0	431,071.3	6,081.9	15,384.8	9,752.2
2011	1,759,958.0	394,304.0	426,178.2	6,339.8	15,432.3	9,820.8

³⁸ <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (10.07.2017.)

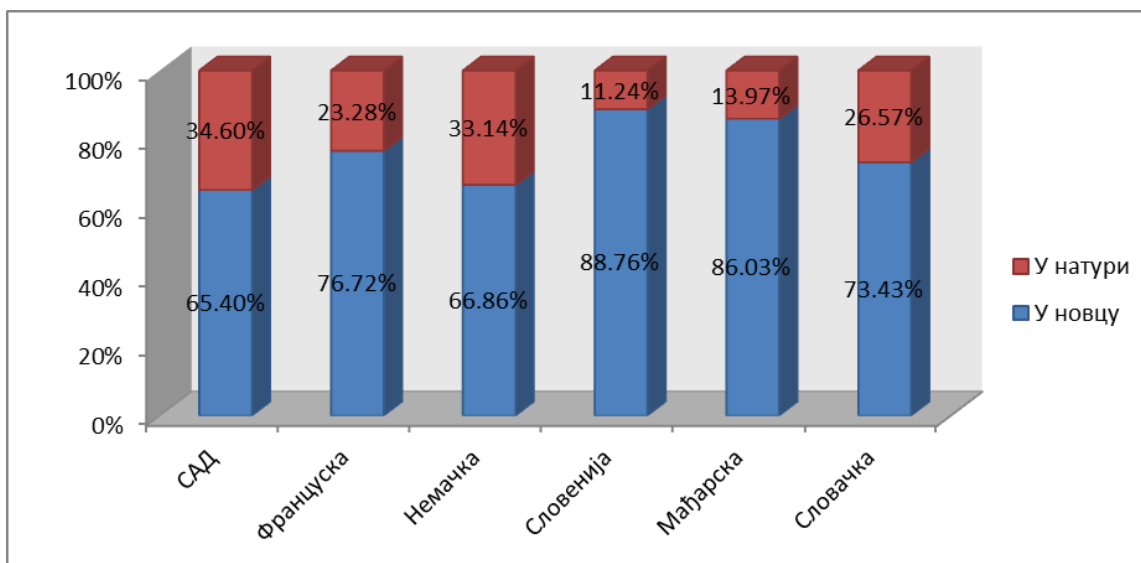
РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Година	САД	Француска	Немачка	Словенија	Мађарска	Словачка
2012	1,769,336.0	408,335.0	430,278.0	6,185.2	15,028.0	10,242.1
2013	1,800,138.9	420,527.0	438,743.0	6,197.7	15,000.6	10,433.3
2014	-	429,065.0	451,261.0	6,192.6	14,548.9	10,671.0
2015	-	435,501.0	469,949.0	6,253.0	14,436.4	10,967.3
2016	-	442,767.0	486,296.0	6,278.5	14,546.0	11,281.5

Извор: OECD (2017), „National Accounts of OECD Countries“, General Government Accounts³⁹

Компаративни приказ релативне структуре расхода на име трансфера са социјалном наменом у анализираним земљама дат је на Графикону бр. 25. Имајући у виду да се релативна структура расхода на име трансфера са социјалном наменом није значајн мењала у анализираним периоду, на графикону су приказане просечне вредности за посматрани период.

Графикон бр. 25. Релативна структура трансфера са социјалном наменом

Извор: Табеле бр. 55. и 56.

³⁹ <http://www.oecd.org/publications/national-accounts-of-oecd-countries-general-government-accounts-22215352.html> [29.11.2016.]

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Према подацима са графикона у развијеним земљама је учешће социјалних давања у природи знатно веће у односу на земље у развоју. САД и Немачка имају идентичну структуру трансфера са социјалном наменом, где социјална давања у природи захватају од 33 до 34% укупних трансфера са социјалном наменом. У Француској је структура нешто другачија, јер је учешће социјалних давања у природи знатно мање и износи 23,28%, док социјална давања у новцу захватају 76,72% трансфера са социјалном наменом. Слична структура је и у Словачкој, која припада групи земаља у развоју. У Словенији је учешће социјалних давања у природи далеко најмање и износи 11,24%, док је у Мађарској то учешће нешто више, па социјална давања у природи захватају скоро 14% трансфера са социјалном наменом.

2. Критеријуми за оцену издашности трансфера са социјалном наменом

2.1. Учешће трансфера са социјалном наменом у укупним буџетским расходима

Значај трансфера са социјалном наменом и њихово место у јавним финансијама, биће сагледани на бази анализе учешћа ових трансфера у укупним буџетским расходима. У периоду од 2007. године до 2016. године укупни расходи свих земаља имали су тренд раста, (Табела бр. 8). Кретање трансфера са социјалном наменом, осим у Мађарској, имало је тренд раста. Као што се може уочити из Табеле бр. 56 ови трансфери у САД и Немачкој представљају више од половине укупних буџетских трансфера, тако да је динамика укупних трансфера у знатној мери одређена динамиком расхода на име трансфера са социјалном наменом. Учешће трансфера са социјалном наменом у Француској и Словачкој изједначено је са њиховим учешћем на нивоу Европске уније. У Словенији и Мађарској учешће ових трансфера је знатно мање.

Табела бр. 57. Учешће трансфера са социјалном наменом у буџетским расходима

Година	ЕУ	САД	Француска	Немачка	Словенија	Мађарска	Словачка
2007	41.55%	50.09%	43.60%	54.09%	37.92%	35.93%	44.74%
2008	41.23%	50.56%	43.40%	53.07%	37.26%	37.43%	44.06%
2009	42.32%	52.80%	43.93%	53.38%	38.03%	37.36%	43.70%

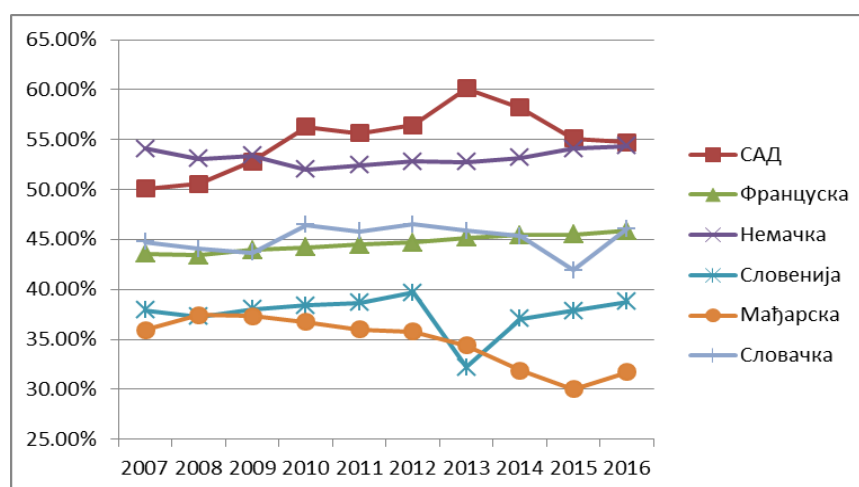
**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Година	ЕУ	САД	Француска	Немачка	Словенија	Мађарска	Словачка
2010	42.29%	56.30%	44.20%	52.04%	38.42%	36.75%	46.47%
2011	42.86%	55.63%	44.50%	52.45%	38.68%	36.00%	45.84%
2012	43.13%	56.43%	44.70%	52.84%	39.66%	35.80%	46.53%
2013	43.81%	60.11%	45.17%	52.76%	32.21%	34.40%	45.87%
2014	44.13%	58.21%	45.46%	53.20%	37.09%	31.87%	45.34%
2015	44.33%	55.10%	45.51%	54.11%	37.86%	30.01%	41.91%
2016	45.15%	54.72%	45.86%	54.37%	38.79%	31.75%	46.08%
Просек	43.08%	54.99%	44.63%	53.23%	37.59%	34.73%	45.05%

Извор: Табеле бр. 8 и 52.

На основу просечних вредности учешћа трансфера са социјалном наменом у буџетским расходима може се уочити да је највеће просечно учешће ових трансфера у САД, где износи 54,99%. Приближно једнако учешће је и у Немачкој и износи 53,23%. У Француској и Словачкој је учешће трансфера са социјалном наменом незнатно веће од просечног нивоа Европске уније. У Словенији и Мађарској просечно учешће трансфера са социјалном наменом износи 37,59% и 34,73%, респективно. Динамика учешћа трансфера са социјалном наменом у укупним буџетским расходима приказана је на Графикону бр. 26.

Графикон бр. 26. Динамика учешћа трансфера са социјалном наменом у укупним
буџетским расходима

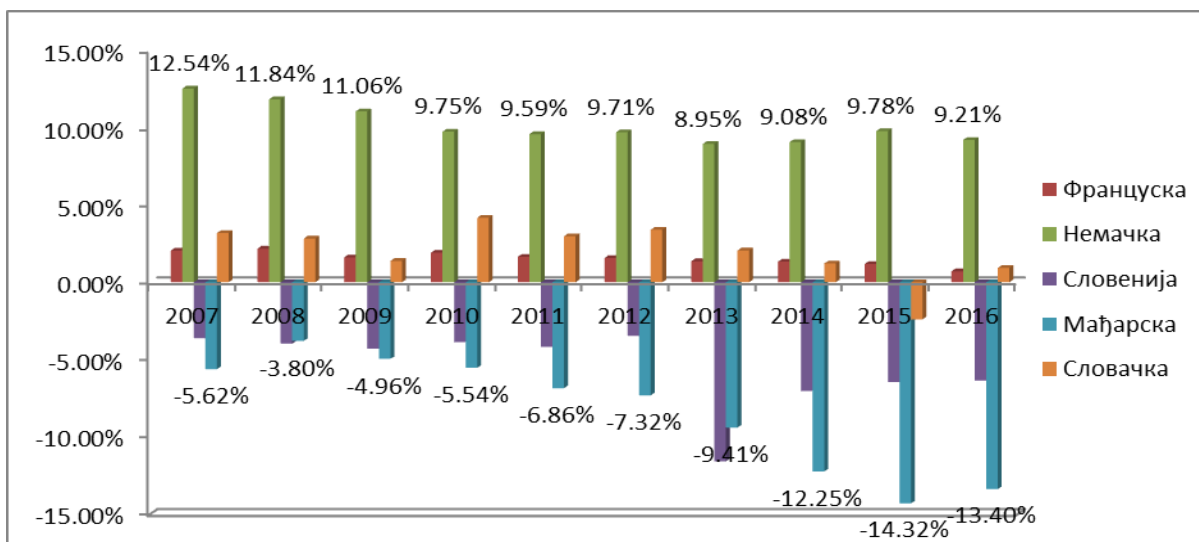

Извор: Табела бр. 57.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

На основу приказане динамике учешћа трансфера са социјалном наменом у буџетским расходима може се уочити да су највеће осцилације у учешћу карактеристичне за САД. Уз константан раст ови трансфери су у 2013. години достигли учешће од 60%. У Мађарској учешће ових трансфера константно опада све до 2015. године, када достиже свој минимум од 30%. У Словенији је учешће трансфера са социјалном наменом у укупним буџетским трансферима нагло опало на 32%, али је након тога наставило са повећањем.

Графикон бр. 27. Одступања од просека ЕУ

Извор: Табела бр. 57.

Имајући у виду да су све анализирани земље изузев САД, чланице Европске уније, како би се анализа употпунила на Графикону бр. 27 приказано је одступање учешћа трансфера са социјалном наменом у буџетским расходима у појединим земљама од просечног учешћа на нивоу Европске уније. Са графикона се може уочити да је највеће одступање у Немачкој. Ово одступање се константно смањује, па је од 12,54% смањено на 9,21%. Испод просечног нивоа Европске уније учешће трансфера са социјалном наменом уочава се у Словенији и Мађарској, и у 2015. години у Словачкој.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

2.2. Учешће трансфера са социјалном наменом у укупним трансферима

Трансфери са социјалном наменом, као доминантна категорија трансфера, и њихово учешће у укупним трансферима, најпре ће бити разматрани на нивоу Европске уније, а затим и за групе развијених и земаља у развоју. Преглед номиналних износа трансфера, њиховог учешћа у укупним трансферима, као и динамике тог учешћа, дат је у табели која следи.

Табела бр. 58. Учешће социјалних трансфера у укупним трансферима ЕУ

Година	Социјални	Укупно	Учешће у укупним трансферима	Промена учешћа
2007	2,400,158.30	2,807,414.40	85.49%	-
2008	2,480,354.00	2,904,191.10	85.41%	-0.32%
2009	2,597,440.20	2,985,877.40	86.99%	1.09%
2010	2,695,083.40	3,109,003.90	86.69%	-0.03%
2011	2,736,614.10	3,183,036.00	85.97%	0.57%
2012	2,829,339.50	3,282,508.90	86.19%	0.27%
2013	2,881,956.10	3,313,948.10	86.96%	0.68%
2014	2,963,538.30	3,415,616.20	86.76%	0.31%
2015	3,073,407.90	3,506,151.00	87.66%	0.20%
2016	3,108,258.60	3,525,591.20	88.16%	0.82%

Извор: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>⁴⁰

Расходи на име трансфера са социјалном наменом у укупним трансферима на нивоу Европске уније крећу се од 85,49% у 2007. години до 88,16% у 2017. години, уз константно повећање, изузев у 2008. години и 2010. години. У посматраном периоду просечно учешће ових трансфера у укупним трансферима износи 86,3%.

⁴⁰ <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (10.07.2017.)

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Учешће трансфера са социјалном наменом у укупним трансферима у анализираним развијеним земљама и земљама у развоју приказано је у следећој табели.

Табела бр. 59. Учешће трансфера са социјалном наменом у укупним трансферима

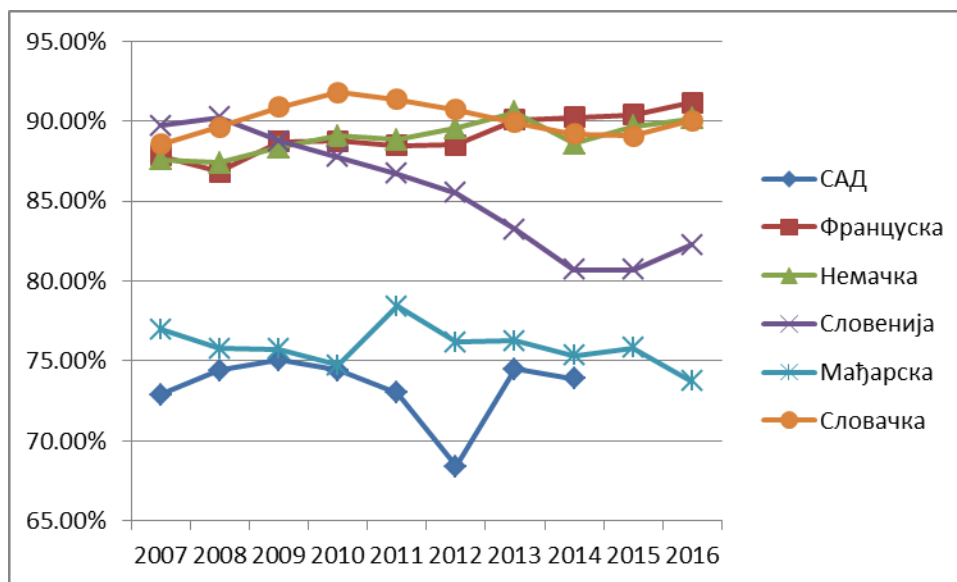
Година	САД	Француска	Немачка	Словенија	Мађарска	Словачка
2007	72.91%	87.83%	87.57%	89.70%	76.97%	88.56%
2008	74.42%	86.83%	87.39%	90.24%	75.77%	89.63%
2009	75.06%	88.69%	88.36%	88.74%	75.75%	90.86%
2010	74.40%	88.75%	89.08%	87.73%	74.72%	91.77%
2011	73.03%	88.45%	88.83%	86.69%	78.40%	91.36%
2012	68.41%	88.51%	89.56%	85.48%	76.17%	90.69%
2013	74.51%	90.05%	90.54%	83.22%	76.25%	89.90%
2014	73.89%	90.24%	88.57%	80.70%	75.35%	89.20%
2015	-	90.40%	89.67%	80.70%	75.83%	89.08%
2016	-	91.15%	90.13%	82.26%	73.75%	90.02%
Просек	73.33%	89.09%	88.97%	85.55%	75.89%	90.11%

Извор: Табеле бр.11 и 52.

Према горњој табели учешће трансфера са социјалном наменом у укупним трансферима најмање је у САД-у и креће се од 68% до 74,5%, уз просечан ниво у периоду 2007-2014. година од 73,33%. Након САД, по просечном учешћу од 75,89% следи Мађарска. У овој земљи трансфери са социјалном наменом учествују у укупним трансферима у распону од 73,75% до 78,4%. У Француској трансфери са социјалном наменом учествују у укупним трансферима у распону од 87,83% до 91,15%, уз просечно учешће у посматраном периоду од 89,09%. У Немачкој је просечно учешће трансфера са социјалном наменом на приближно истом нивоу и износи 88,97%. У Словенији је нешто мање просечно учешће и износи 85,55%. Најмањи део укупних трансфера трансфери са социјалном наменом захватају у Мађарској, где је просечно учешће 75,89%.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Графикон бр. 28. Учешће трансфера са социјалном наменом у укупним трансферима

Извор: Табела бр. 59.

Динамика учешћа трансфера са социјалном наменом у укупним трансферима, приказана на Графикону бр. 28 указује на чињеницу да Француска, Немачка и Словачка у посматраном периоду имају уједначену динамику. У Словенији учешће трансфера са социјалном наменом констатно опада све до 2014. године, када достиже минимум од 80%.

3. Дејство трансфера са социјалном наменом на кључне макроекономске варијабле

3.1. Утицај трансфера са социјалном наменом на стопу раста БДП-а

У савременој литератури могу се издвојити два супротна става о ефектима расхода на име трансфера са социјалном наменом на привредни раст. С једне стране, примена социјалних програма може спречити људе да раде. Због пада обима посла у привреди, ниво производње и, у неким околностима, ниво капиталних инвестиција, а самим тим и раст се може смањити. С друге стране, трансфери на име социјалне заштите могу позитивно допринети економском расту у самом старту примене социјалних програма. Наиме, од самог почетка појединци су осигурани од ризика од болести и незапослености и због тога

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

постају продуктивнији и мотивисани за рад (Arjona, Ladaikue и Pearson, 2002, стр. 119-139). Ова два различита става остављају врата отворена места за расправе о томе да ли су трансфери на име социјалне заштите трошак или инвестиција.

Резултати истраживања (Furseri, 2012, стр. 129–152) указују на то да социјални трансфери имају значајан ефекат на производњу. Конкретно, у наведеном истраживању је установљено да пораст од 1% социјалне потрошње повећава БДП за око 0,1 процентуалног поена, који, с обзиром на учешће социјалних издатака у БДП, одговара мултипликатору од око 0,6. Ефекат је већи у периодима озбиљних рецесија. Међу категоријама социјалних трансфера, здравствено осигурање и осигурање у случају незапослености проузрокују већи ефекат на привредну активност.

Међузависност између варијација у висини трансфера са социјалном наменом и стопе раста БДП-а, као показатеља привредног раста на нивоу Европске уније и изабраних земаља испитана је израчунавањем Спирмановог коефицијента корелације. Обим трансфера са социјалном наменом дат је у Табели бр. 54, а стопе раста БДП-а у Табели бр. 14. При израчунавању коефицијента примењен је исти принцип као и у случају трансфера са економским циљем (корелација са заостајањем од једне године). Израчунате вредности овог коефицијента, заједно са реализованим нивоом значајности приказане су у табели која следи.

Табела бр. 60. Међузависност између трансфера са социјалном наменом
и стопа раста БДП-а

Територија	Вредност коефицијента	Реализовани ниво значајности
ЕУ	0,500	0,170
САД	0,667	0,050
Француска	0,345	0,364
Немачка	0,301	0,431
Словенија	-0,075	0,847
Мађарска	-0,833	0,050
Словачка	-0,050	0,898

Извор: Самостална израчунавања аутора у SPSS-у

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

На основу резултата приказаних у горњој табели може се уочити да на нивоу ЕУ и изабраних развијених земаља постоји директна међузависност између реализованих трансфера са социјалном наменом и стопе раста БДП-а, јер су израчунате вредности коефицијената позитивне. Највећи степен међузависности остварен је у САД, где вредност коефицијента корелације износи 0,667. Овакав смер међузависности иде у прилог претходно поменутом ставу да трансфери са социјалном наменом представљају инвестицију, чији се позитивни ефекти јављају у наредном периоду.

За разлику од развијених земаља, у земљама у развоју вредности коефицијента корелације између трансфера са социјалном наменом и стопе раста БДП-а су негативне, што указује на индиректну међузависност ове две варијабле. Највећи степен индиректне међузависности, према вредностима коефицијента, је у Мађарској (-0,833). У овој земљи трансфери са социјалном наменом су константно опадали, а стопе раста БДП-а углавном биле позитивне, а нарочито након 2012. године. Тако да се у овом случају не може говорити о позитивном ефекту трансфера са социјалном наменом на привредни раст мерен стопом раста БДП-а.

3.2. Консеквенце трансфера са социјалном наменом на стопу незапослености

Трансфери са социјалном наменом садрже и осигурање у случају незапослености, па је очигледно да између ових трансфера и стопе незапослености постоји јака међузависност. Финансијска криза, која је започела 2008. године, довела је до социјалне кризе која је погоршавала здравствене услове становника широм Европе са нарочито тешким последицама за земље у развоју, због конјукције рецесије и строге политике штедње. Незапосленост, посматрана на нивоу појединца, има не само материјалне ефекте, већ и психолошке. Наиме, Урбанос и Гонзалес (2015, стр. 175–184) са подацима из Националног шпанског здравственог истраживања 2011-2012. године (Урбанос, Гонзалес, 2015) указују на чињеницу да незапосленост негативно утиче на ментално здравља, а да овај ефекат повећава дуже трајање трајања незапослености. Социоекономски услови и смањење породичних прихода, по њима, повезани су са лошим здравственим индикаторима. Како структура трансфера са социјалном наменом обухвата и здравствено осигурање, отуда још један разлог за постојање јаке међузависности између ових трансфера и стопе

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

незапослености. Стопе незапослености у ЕУ и у анализираним земљама приказане су у Табели бр. 18.

Табела бр. 61. Међузависност између трансфера са социјалном наменом
и стопе сиромаштва

Територија	Вредност коефицијента	Реализовани ниво значајности
ЕУ	0,233	0,546
САД	-0,383	0,308
Француска	0,879	0,002
Немачка	-0,967	0,001
Словенија	0,667	0,050
Мађарска	0,487	0,183
Словачка	-0,167	0,667

Извор: Самостална израчунавања аутора у SPSS-у

Добијени резултати, приказани у горњој табели, доводе до закључка да у САД, Немачкој и Словачкој постоји индиректна међузависност између трансфера са социјалном наменом и стопе незапослености, при чему је интензитет међузависности највећи у Немачкој (-0,967), затим у САД (-0,383), а најслабији у Словачкој (-0,167). За разлику од ових земаља, у осталим анализираним земљама, па и на нивоу ЕУ, постоји директна међузависности између осцилација у висини трансфера са социјалном наменом и стопе незапослености. У Француској је та међузависност најјача и статистички значајна (вредност коефицијента износи 0,879, а реализована значајност 0,002).

3.3. Ефекти трансфера са социјалном наменом на стопу инфлације

На почетку светске економске кризе (2007-2009. године), социјални трансфери били су главни фактор који доприноси стабилизацији дохотка домаћинстава, али је ефекат социјалних трансфера током времена слаби, јер ови трансфери нису дизајнирани тако да могу да издрже продужену рецесију. Чињеница је да инфлација значајно утиче на одлуке државе о јавним расходима, па самим тим и трансферима са социјалном наменом.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Анализом кретања стопе инфлације (Табела бр. 21) увиђа се да је у анализираним земљама највиша стопа инфлације била у време светске економске кризе и да је највиша стопа инфлације карактеристична за Мађарску, где је са нивоа од 5,4% у 2007. години сведена на 1,7% у 2016. години. Словачка, која припада земљама у развоју, у посматраном периоду бележи најниже стопе инфлације, па чак у три посматране године и благу дефлацију. На нивоу Европске уније, стопа инфлације је у анализираном периоду, са 3,71% у 2008. години сведена на 0,24% у 2016. години. Буџетски расходи на име трансфера са социјалном наменом су у анализираном периоду имали тенденцију раста, осим, као што је наглашено, у Мађарској. Међузависност између осцилација у висини трансфера са социјалном наменом испитана је и у овом случају помоћу Спирмановог коефицијента корелације. Израчунате вредности овог коефицијента по земљама и за Европску унију приказане су у следећој табели.

Табела бр. 62. Међузависност између трансфера са социјалном наменом
и стопе инфлације

Територија	Вредност коефицијента	Реализовани ниво значајности
ЕУ	-0,767	0,016
САД	-0,067	0,864
Француска	-0,427	0,252
Немачка	0,582	0,100
Словенија	-0,650	0,058
Мађарска	0,782	0,013
Словачка	-0,387	0,304

Извор: Самостална израчунавања аутора у SPSS-у

На основу приказаних резултата, вредности коефицијента корелације за већину земаља, као и за ЕУ, указују на индиректну међузависност између трансфера са социјалном наменом и стопе инфлације, што упућује на могућност позитивног ефекта ових трансфера на инфлацију, у смислу да повећање трансфера са социјалном наменом има за последицу смањење стопе инфлације. Најјачи степен међузависности између трансфера са социјалном наменом и стопе инфлације постоји на нивоу ЕУ (-0,767), затим у Словенији (-0,650), а

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

након тога у Француској (-0,427). У Мађарској и Немачкој осцилације у висини трансфера са социјалном наменом су у директној међузависности са осцилацијама стопа инфлације, на шта упућују позитивне вредности израчунатих коефицијената корелације. У Мађарској је степен усклађености осцилација врло висок, судећи према вредности коефицијента која износи 0,782. Овакав смер слагања као резултат је и очекиван, јер је у Мађарској забележено највеће смањење стопе инфлације у посматраном периоду, а уједно је Мађарска једина земља у којој су расходи на име трансфера са социјалном наменом имали негативну тенденцију у посматраном временском периоду.

3.4. Импликације трансфера са социјалном наменом на јавни дуг

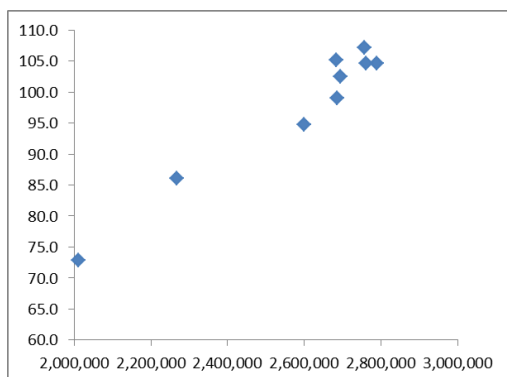
Стручњаци из области јавних финансија сматрају да су већи расходи на име трансфера са социјалном наменом обично повезани са већим јавним дугом, док док већи јавни дуг утиче има за последицу смањење расхода на име трансфера са социјалном наменом. Оправдано је, међутим, спекулисати да већи јавни дуг може допринети повећању расхода на име трансфера са социјалном наменом, док се током рецесије јављају фискални дефицити, који обично стварају већу потражњу за социјалним расходима.

Истраживање спроведено на 13 земаља ОЕСД-а идентификовало је динамички однос између трансфера са социјалном наменом и јавног дуга. Иако већи трансфери са социјалном наменом повећавају јавни дуг, повратни ефекат јавног дуга на трансфере са социјалном наменом је неизвесан. У овом истраживању аутори су потврдили да већи јавни дуг утиче на смањење трансфера са социјалном наменом.

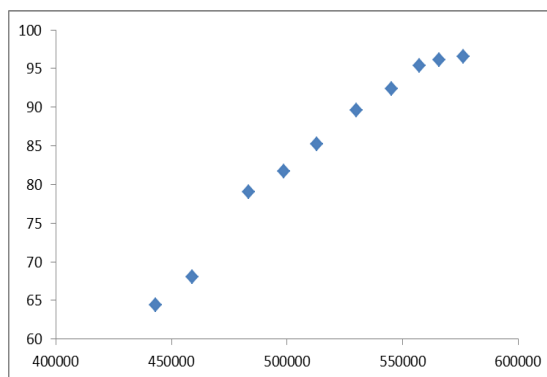
Јавни дуг у анализираним земљама, у номиналном износу и као проценат БДП-а, приказан је у Табели бр 26. На Графикону бр. 29 дати су дијаграми распрешености на основу којих се може идентификовати смер слагања између трансфера са социјалном наменом и јавног дуга у анализираним земљама.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

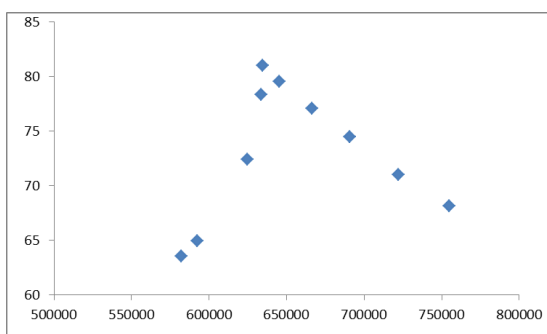
Графикон бр. 29. Дијаграми распршености

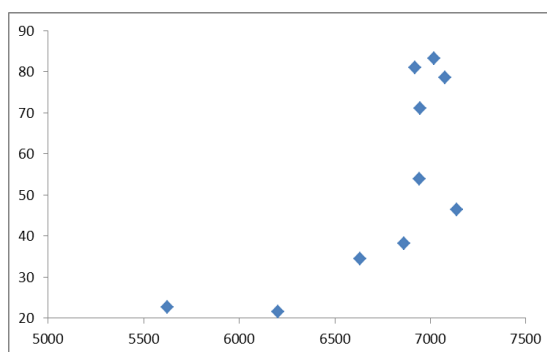
а) САД

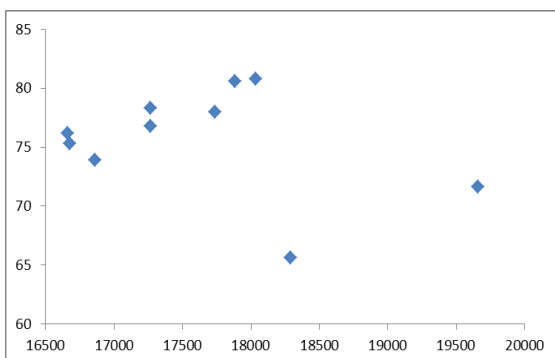
б) Француска

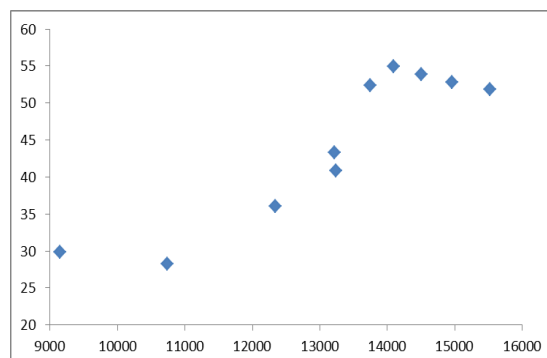
в) Немачка

г) Словенија

д) Мађарска

ђ) Словачка

На основу распореда тачака на дијаграмима распршености може се закључити да у већини посматраних земаља постоји директно слагање између висине трансфера са социјалном наменом и јавног дуга, изузев када је у питању Немачка и Мађарска.

Међузависност између висине трансфера са социјалном наменом и јавног дуга, изражена преко вредности коефицијента корелације приказана је у следећој табели.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Табела бр. 63. Међузависност између трансфера са социјалном наменом и јавног дуга

Територија	Вредност коефицијента	Реализовани ниво значајности
ЕУ	0,983	0,001
САД	0,817	0,007
Француска	1,000	0,000
Немачка	0,600	0,088
Словенија	0,733	0,025
Мађарска	-0,817	0,007
Словачка	0,983	0,001

Извор: Самостална израчунавања аутора у SPSS-у

На основу израчунатих вредности коефицијената корелације, може се уочити да између трансфера са социјалном наменом и јавног дуга постоји директна међузависност у већини анализираних земаља осим у Мађарској. У Француској се та међузависност, по интензитету може окарактерисати као детерминистичка, јер је вредност коефицијента корелације једнака 1. По интензитету међузависности даље следи Словачка (0,983), па САД (0,817), затим Словенија (0,733), па на крају Немачка (0,600). Једино у Мађарској постоји индиректна међузависност између трансфера са социјалним наменама и јавног дуга израженог у % БДП-а, јер је вредност коефицијента корелације -0,817.

3.5. Детерминисаност буџетског дефицита величином трансфера са социјалном наменом

Као и у случају јавног дуга, повећање трансфера са социјалном наменом у текућој години изазива повећање буџетског дефицита, па је и за очекивати да између трансфера са социјалном наменом и буџетског дефицита постоји директна међузависност. Подаци о буџетском дефициту анализираних земаља приказани су у Табели бр. 28. На основу тих података и података о кретању расхода на име трансфера са социјалном наменом у периоду од 2007. године до 2016. године израчунати су одговарајући коефицијенти корелације. Добијене вредности приказане су у табели која следи.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Табела бр. 64. Међузависност између трансфера са социјалном наменом
и буџетског дефицита

Територија	Вредност коефицијента	Реализовани ниво значајности
ЕУ	0,517	0,154
САД	0,783	0,013
Француска	0,400	0,286
Немачка	0,817	0,007
Словенија	-0,067	0,865
Мађарска	-0,700	0,036
Словачка	0,450	0,224

Извор: Самостална израчунавања аутора у SPSS-у

Претходна претпоставка о постојању директне међузависности између расхода на име трансфера са социјалном наменом и буџетског дефицита потврђена је у већини анализираних земаља, јер су израчунате вредности коефицијента корелације позитивне. Највећи интензитет директне међузависности постоји у Немачкој (0,817), затим у САД (0,783). Најслабији интензитет директног слагања у варијацијама трансфера са социјалном наменом и буџетског дефицита карактеристичан је за Француску. Мађарска и Словенија су земље код којих је утврђена индиректна међузависност између трансфера са социјалном наменом и буџетског дефицита. За Словенију се, собзиром на врло малу вредност коефицијента корелације (-0,067), може закључити да међузависност између трансфера са социјалном наменом и буџетског дефицита готово и да не постоји. У Мађарској вредност коефицијента корелације износи -0,700 и истовремено се ради о статистички значајној вредности (реализовани ниво значајности је 0,036). Треба имати у виду тенденцију у кретању трансфера са социјалном наменом, која је у овој земљи негативна, и осцилације у кретању буџетског дефицита које су у овој најмање уочљиве. Наиме, просечна вредност буџетског дефицита у Мађарској у периоду 2007-2016. година износи -3,84% БДП, уз врло мале осцилације.

3.6. Деловање трансфера са социјалном наменом на стопу сиромаштва

Сиромаштво се данас најчешће сагледава као мултидимензионални концепт. Димензије које су идентификоване као значајне за разумевање и концептуализацију појма сиромаштва су материјални стандард (доходак, потрошња и имовина), здравље, образовање, активности појединца (укључујући и рад), политички утицај, социјални контакти и везе, животна средина и несигурност (економска и физичка) (Stiglitz, Sen, & Fitoussi, 2009). Мултидимензионалност се јасно огледа и у свеобухватним званичним дефиницијама које су прихватиле Европска унија и Уједињене нације.

Сагледавање животног стандарда појединаца се углавном и даље усресређује само на материјалну димензију и на њено мерење, превасходно у оквиру концепта апсолутног или релативног сиромаштва. Апсолутно сиромаштво представља немогућност да се задовоље базичне, минималне потребе, док релативно сиромаштво подразумева немогућност да се оствари животни стандард који је одговарајући у односу на друштво у коме појединац живи.

Бавећи се питањима сиромаштва у неразвијеним и мање развијеним земљама, и Светска банка дефинише апсолутно сиромаштво као немогућност да се оствари минимални животни стандард, а за процене користи методологију „*трошкова базичних потреба*” (World Bank, 1990). За земље у развоју најзначајнија компонента линије сиромаштва су расходи за храну који су довољни да се задовоље препоручене калоријске потребе. На ове расходе се онда додају и расходи за друге минималне потребе (Ravallion, 1992).

Најважнији индикатори у оквиру концепта апсолутног сиромаштва, а који нису ексклузивно везани само за апсолутно сиромаштво јесу (Матковић, 2014) :

- стопа сиромаштва,
- јаз (дубина) сиромаштва и
- оштрина сиромаштва.

Стопа сиромаштва– *HCR (Head Count Ratio)* показује удео појединаца у друштву који не могу да задовоље основне потребе и чији је доходак/потрошња испод прага (линије) сиромаштва. Линија апсолутног сиромаштва се у основи утврђује на основу нутриционистичког минимума и структуре потрошње најсиромашнијих домаћинстава.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Уобичајено, линија се у одређеном временском тренутку фиксира и индексира са индексом потрошачких цена. Стопа сиромаштва се израчунава по следећој формули (Томић, 2007):

$$HCR = \frac{HC}{N}$$

Где је:

HC – број сиромашних,

N- укупан број становника

Стопе сиромаштва на нивоу Европске уније и у анализираним земљама, израчунате према горе наведеној формули, приказане су у табели која следи.

Табела бр. 65. Стопе сиромаштва на нивоу ЕУ и у анализираним земљама

Година	ЕУ	САД	Француска	Немачка	Словенија	Мађарска	Словачка
2007	23.1	12.5	19	20.6	17.1	29.4	24.9
2008	23.7	13.2	18.5	20.1	18.5	28.2	23.4
2009	23.3	14.3	18.5	20	17.1	29.6	23.3
2010	23.8	15.1	19.2	19.7	18.3	29.9	25
2011	24.3	15	19.3	19.9	19.3	31.5	25.8
2012	24.8	15	19.1	19.6	19.6	33.5	26.3
2013	24.6	14.8	18.1	20.3	20.4	34.8	24.9
2014	24.4	14.8	18.5	20.6	20.4	31.8	23.4
2015	23.8	13.5	17.7	20	19.2	28.2	25.5
2016	23.5	12.7	18.2	19.7	18.4	26.3	24.8

Извор: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>⁴¹

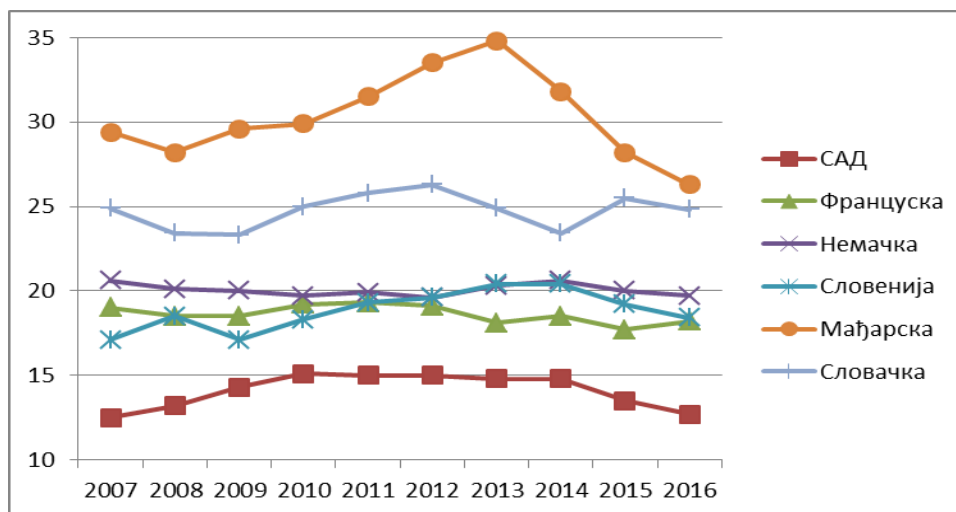
Према вредностима стопа сиромаштва, приказаним у горњој табели, на нивоу ЕУ стопа сиромаштва се креће у распону од 23,1% у 2007. години до 24,8% у 2012. години. Најнижу стопу сиромаштва има САД, где се учешће сиромашних у укупном броју становника креће у распону од 12,5% у 2007. години до 15,1% у 2010. години. Највећа стопа

⁴¹ <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (10.07.2017.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

сиромаштва од свих анализираних земаља испољава се у Мађарској и то у распону од 26,3% (2016.) до 34,8% у 2013. години.

Графикон бр. 30. Стопе сиромаштва у анализираним земљама

Извор: Табела бр. 65.

Према динамици стопа сиромаштва, највеће осцилације, а као што је већ уочено, и највећа стопа сиромаштва је у Мађарској. У овој земљи је стопа сиромаштва константно расла до 2013. године, а након тога се смањује, тако да је у 2016. години мало виша у односу на просек ЕУ. Најмање осцилације у стопама сиромаштва могу се уочити у Француској, Немачкој и Словенији.

Трансфери са социјалном наменом управо имају за циљ смањење степена сиромаштва. Усклађеност, тј. међузависност осцилација у стопама сиромаштва и трансфера са социјалном наменом на нивоу ЕУ и у анализираним земљама, измерена помоћу Спирмановог коефицијента корелације приказана је у следећој табели:

Табела бр. 66. Међузависност између трансфера са социјалном наменом
и стопе сиромаштва

Територија	Вредност коефицијента	Реализовани ниво значајности
ЕУ	0,226	0,559
САД	0,067	0,864

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Територија	Вредност коефицијента	Реализовани ниво значајности
Француска	-0,559	0,117
Немачка	0,034	0,332
Словенија	0,561	0,116
Мађарска	0,159	0,683
Словачка	0,218	0,574

Извор: Самостална израчунавања аутора у SPSS-у

Све вредности коефицијената корелације, изузев код Француске, указују на директну међузависност између осцилација у трансферима са социјалном наменом и стопе сиромаштва. Имајући у виду да су ови трансфери у свим анализираним земљама, изузев у Мађарској, имали тенденцију раста, може се закључити да је изостао њихов позитиван утицај на стопу сиромаштва. Позитиван утицај ових трансфера на стопу сиромаштва може се наслутити само у Француској, јер је вредност коефицијента корелације негативна (-0,559) и указује на индиректну везу између трансфера са социјалном наменом и стопе сиромаштва, тј. позитиван утицај трансфера са социјалном наменом на смањење стопе сиромаштва.

4. Искуства у примени трансфера са социјалном наменом у развијеним земљама

4.1. Перформансе система трансфера са социјалном наменом у САД

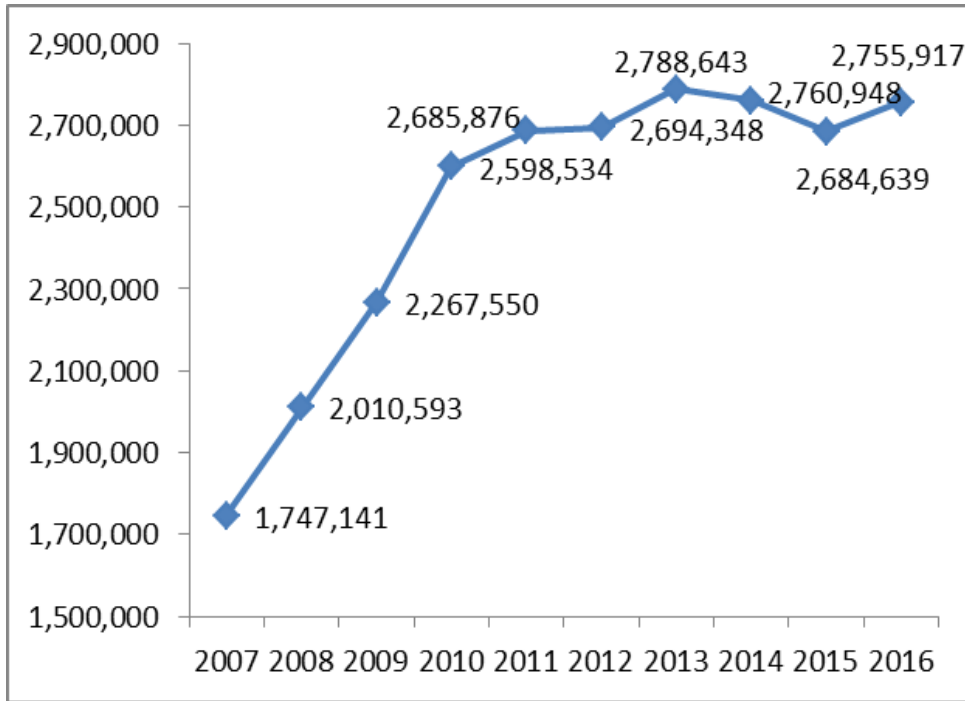
Трансфери у САД су у анализираном периоду имали изражен тренд раста, изузев у 2015. години, тако да је њихов обим у 2016. години у односу на 2007. годину био већи за 57,7%. Према израженој динамици, кретање ових трансфера најбоље осликава функција параболног тренда, чија је оцењена линија:

$$Y_t = 2,696,359.873 + 102,079.358x - 23,871.637x^2$$

Држава је у посматраном периоду, према резултатима, повећавала обим ових трансфера у просеку за 5,19%. Кретање трансфера са социјалном наменом у САД приказано је на Графикону бр. 31.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Графикон бр. 31. Кретање трансфера са социјалном наменом у САД

Извор: Табела бр. 52.

Трансфери за социјалне намене у САД усмерени су на: пензијско осигурање, осигурање у случају инвалидитета, пензије на железници, помоћ у случају незапослености, *Medicare* и *Medicaid*. *Medicare* је државни програм здравственог осигурања за: особе које су старије од 65 година, одређене млађе особе са инвалидитетом, особе са *End-Stage Renal Disease* (стална бубрежна инсуфицијенција која захтева дијализу или трансплантацију, понекад се зове ESRD). *Medicaid* је програм који помаже у здравственим трошковима особама са ограниченим приходима и средствима. Овај програм такође нуди погодности које обично не покрива *Medicare*, као што је кућна нега и услуге личне неге. Номинални износи наведених програма у периоду 2007-2014.године (за који су доступни подаци) приказани су у табели која следи.

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Табела бр. 67. Структура социјалног осигурања у САД

(У мил. евра)

Година	Пензијско осигурање	Инвалидско осигурање	Пензије у железници	Помоћ у случају незапослености	<i>Medicare</i>	<i>Medicaid</i>
2007	327,719	66,110	3,954	22,517	294,943	129,254
2008	359,665	74,360	4,306	30,828	322,798	142,997
2009	390,654	80,399	2,828	83,345	346,325	174,617
2010	433,289	92,814	4,858	118,932	390,146	204,983
2011	460,293	99,347	4,981	91,659	431,436	212,491
2012	478,449	102,861	5,114	69,932	416,587	189,856
2013	483,768	101,592	5,231	49,496	423,318	192,439
2014	511,125	103,700	5,396	44,384	438,093	222,795

Извор: Office of Management and Budget, Historical Tables: Table 11.3 Outlays for payments for individuals by category and major program: 1940–2019, The White House Washington⁴²

Трансфери на име пензијског осигурања у периоду од 2007.године до 2014. године порасли су за 56%, тј. са 327,719 милиона евра на 511,125 милиона евра. Трансфери инвалидског осигурања порасли су 57%, тј. са 66,110 милиона евра на 103,700 милиона евра. Када су у питању трансфери на име пензија у железници, код њих је остварен најмањи раст у односу на остале трансфере и он износи 36%. Највећи пораст забележили су трансфери у случају незапослености од 97%, порастом трансфера са 22,517 милиона евра из 2007. године на 44,384 милиона евра у 2014. години. Раст од 48% забележили су „*Medicare*“ трансфери социјалног осигурања, порастом са 294,943 милиона евра на 438,093 милиона евра. Док су „*Medicaid*“ трансфери социјалне помоћи порасли за 72%, са 129,254 милиона евра на 222,795 милиона евра.

⁴² <http://www.whitehouse.gov/omb/budget/historicals> (05.07.2017.)

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

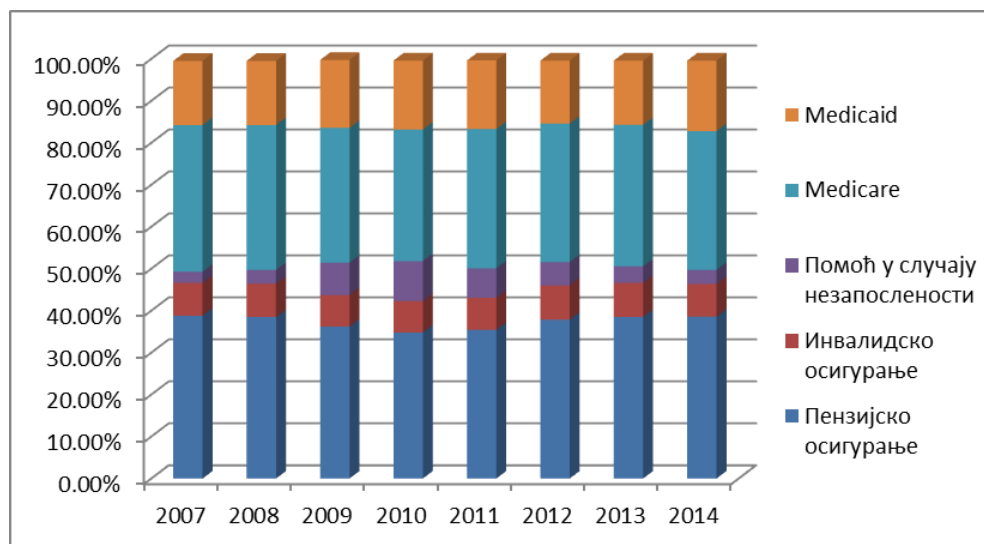
Табела бр. 68. Динамика социјалног осигурања у САД

Година	Пензијско осигурање	Инвалидско осигурање	Пензије у железници	Помоћ у случају незапослености	Medicare	Medicaid
2008	9.75%	12.48%	8.90%	36.91%	9.44%	10.63%
2009	8.62%	8.12%	-34.32%	170.35%	7.29%	22.11%
2010	10.91%	15.44%	71.78%	42.70%	12.65%	17.39%
2011	6.23%	7.04%	2.53%	-22.93%	10.58%	3.66%
2012	3.94%	3.54%	2.67%	-23.70%	-3.44%	-10.65%
2013	1.11%	-1.23%	2.29%	-29.22%	1.62%	1.36%
2014	5.65%	2.07%	3.15%	-10.33%	3.49%	15.77%
2014/2007	55.96%	56.86%	36.47%	97.11%	48.53%	72.37%
Просек	6.60%	6.78%	8.14%	23.40%	5.95%	8.61%

Извор: Израчунато према Табели бр.67.

У принципу, све врсте трансфера са социјалном наменом у САД-у имале су растући тренд, при чему су највећи раст од 97% забележили трансфери у случају незапослености, код којих је просечно годишње повећање износило 23,4%. Најмањи раст од 36% забележили су трансфери пензија у железници, који су имали драстичан пад у 2009. години.

Графикон бр. 32. Релативна структура социјалних трансфера у САД

Извор: Табела бр. 67.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Структура трансфера са социјалном наменом у Сједињеним Америчким Државама у посматраном периоду није се доста мењала. Највеће учешће имали су трансфери пензијског осигурања, које се кретало од 34.80% до 38.81%, затим следе „Medicare“ трансфери са учешћем од 31.34% до 34.93%. „Medicaid“ трансфери кретали су се од 15.03% до 16.81% укупно трансферисаних средстава са социјалном наменом. Трансфери инвалидског осигурања имали су учешће од 7.45% до 8.15%, а највећи пораст учешћа забележили су трансфери у случају незапослености порастом са 2.67% на 9.55.

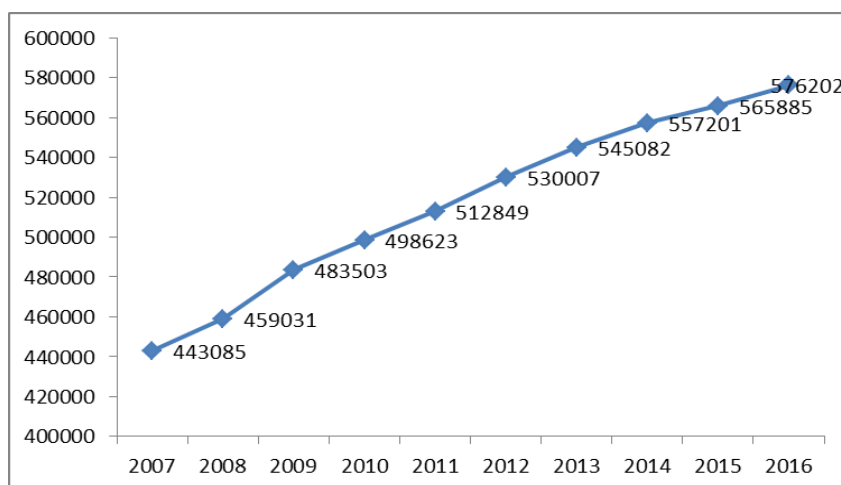
4.2. Специфичности система трансфера са социјалном наменом у Француској

Обавезно социјално осигурање у Француској обухвата: осигурање у случају болести, старосно осигурање, осигурање породице и осигурање у случају професионалне повреде и болести. Све ове врсте трансфера имале су растући тренд у периоду од 2007. године до 2016. године, што као резултат има пораст трансфера за социјалне намене од 30% у посматраном периоду. Кретање трансфера са социјалном наменом у Француској (Графикон бр. 33) најбоље осликава функција линеарног тренда:

$$Y_t = 517,146.80 + 14,976.10x$$

Према оцењеним параметрима функције тренда Француске је износ трансфера са социјалном наменом сваке године увећавала у просеку за 14,976 милиона евра. Ради упоредивости, просечно релативно увећање ових трансфера износи 2,19%.

Графикон бр. 33. Кретање трансфера са социјалном наменом у Француској

Извор: Табела бр. 52.

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Према структури трансфера за социјалном наменом у Француској (Табела бр. 69), осигурање у случају болести забележило је раст од 16% и са 173,400 милиона евра из 2007. године порасло на 201,100 милиона евра у 2016. години. Старосно осигурање забележило је раст од 36%, порастом са 172,100 милиона евра у 2007.години на 227,1000 милиона евра у 2016. години.

Табела бр. 69. Обавезно социјално осигурање у Француској

(У мил. евра)

Год.	Осигурање у случају болести	Старосно осигурање	Осигурање породице	Осигурање у случају професионалне повреде
2007	173,400	172,100	55,100	11,600
2008	175,400	175,600	57,100	12,200
2009	173,800	187,900	59,700	12,600
2010	176,500	194,100	53,500	12,600
2011	181,300	202,600	55,500	12,900
2012	180,400	202,600	54,400	13,400
2013	189,500	216,200	58,000	12,900
2014	194,100	221,000	59,200	13,300
2015	197,100	223,600	54,300	13,300
2016	201,100	227,100	49,700	13,400

Извор: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>⁴³

Раст од 15,52% остварило је осигурање у случају професионалне повреде и болести, порастом са 11,600 милиона евра у 2007.години на 13,400 милиона евра у 2016.години. У посматраном периоду, једино је осигурање породице забележило пад и то 9,8%, јер је са 55,100 милиона евра у 2007. години, сума ових трансфера смањена на 49,700 милиона евра у 2016. години. Ови трансфери су повећавани све до 2014. године, када су достигли свој максимум од 59,200 милиона евра.

⁴³ <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (10.07.2017.)

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Табела бр. 70. Динамика врста обавезног осигурања у Француској

Година	Осигурање у случају болести	Старосно осигурање	Осигурање породице	Осигурање у случају професионалне повреде
2008	1.15%	2.03%	3.63%	5.17%
2009	-0.91%	7.00%	4.55%	3.28%
2010	1.55%	3.30%	-10.39%	0.00%
2011	2.72%	4.38%	3.74%	2.38%
2012	-0.50%	0.00%	-1.98%	3.88%
2013	5.04%	6.71%	6.62%	-3.73%
2014	2.43%	2.22%	2.07%	3.10%
2015	1.55%	1.18%	-8.28%	0.00%
2016	2.03%	1.57%	-8.47%	0.75%
2016/2007	15.97%	31.96%	-9.80%	15.52%
Просек	1.67%	3.15%	-0.95%	1.65%

Извор: Израчунао према Табели бр. 69.

На почетку посматраног периода, 2007. године трансфери са социјалном наменом старосног осигурања и трансфери осигурања у случају болести били су приближни. Међутим, тренд раста трансфера социјалног осигурања био је већи, а трансфери осигурања у случају болести нису пратили тај тренд. По обиму потом следе трансфери осигурања породице, док су најмања издвајања била на основу осигурања у случају професионалне повреде и болести.

Табела бр. 71. Релативна структура обавезног осигурања у Француској

Год.	Осигурање у случају болести	Старосно осигурање	Осигурање породице	Осигурање у случају професионалне повреде
2007	42.07%	41.75%	13.37%	2.81%
2008	41.73%	41.78%	13.59%	2.90%
2009	40.05%	43.29%	13.76%	2.90%
2010	40.42%	44.45%	12.25%	2.89%

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Год.	Осигурање у случају болести	Старосно осигурање	Осигурање породице	Осигурање у случају професионалне повреде
2011	40.08%	44.79%	12.27%	2.85%
2012	40.02%	44.94%	12.07%	2.97%
2013	39.76%	45.36%	12.17%	2.71%
2014	39.81%	45.32%	12.14%	2.73%
2015	40.36%	45.79%	11.12%	2.72%
2016	40.93%	46.22%	10.12%	2.73%

Извор: Табела бр. 69.

У структури трансфера са социјалном наменом у Француској доминирају трансфери старосног и осигурања у случају болести. Наиме, највеће учешће имају трансфери старосног осигурања, затим трансфери осигурања у случају болести, трансфери осигурања породице, а најмање учешће имају трансфери осигурања у случају професионалне повреде и болести. У периоду од 2007. године до 2016. године учешће трансфера старосног осигурања у Француској кретало се од 41.75% до 45.79%. Приближна издвајања била су и на име трансфера у случају болести, која су имала учешће од 39.76% до 42.07% у укупним трансферима са социјалном наменом. Учешће осигурања породице опало је са 13,37% на 10,12%.

4.3. Карактеристике трансфера са социјалном наменом у Немачкој

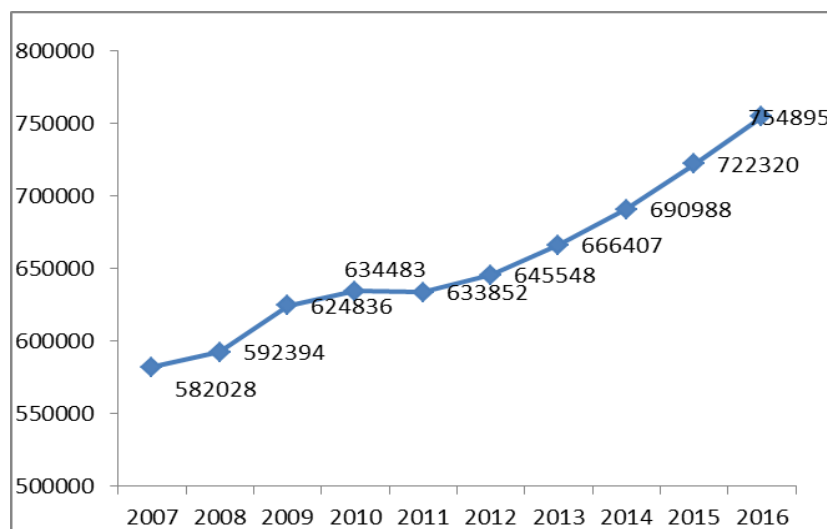
У структури трансфера са социјалном наменом у Немачкој, издвајају се: пензијско осигурање, здравствено осигурање и осигурање у случају незапослености. Пензијско осигурање регулисано је на федералном нивоу власти, а осигурање у случају незапослености на савезном нивоу власти. Кретање укупних трансфера са социјалном наменом у немачкој карактерише констатни раст, па су ови трансфери у посматраном периоду 2007-2016. година повећани за 29,7%. Функција тренда која апроксимира кретање трансфера са социјалном наменом у Немачкој је облика

$$Y_t = 644,935.35 + 17,597.05x.$$

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Ради се о линеарној функцији тренда, на основу које се може закључити да су трансфери са социјалном наменом у просеку сваке године повећавани за 17,597 милиона евра, што резултира стопу раста ових трансфера у висини од 2,93%.

Графикон бр. 34. Кретање трансфера са социјалном наменом у Немачкој

Извор: Табела бр. 52.

Подаци о структури трансфера, доступни су закључно са 2015. годином. У анализираном периоду трансфери на име здравственог и пензијског осигурања имали су растући тренд: пензијско осигурање порасло је 21,6%, са 226,754 милиона евра у 2007. години на 275,740 милиона евра у 2015. години. Трансфери на име здравственог осигурања порасли су за 52%, са 193,506 милиона евра у 2007. години на 294,167 милиона у 2015. години. Једино су трансфери на име осигурања у случају незапослености су у анализираном периоду смањени за 17,51%, са 37,631 милиона евра у 2007. години на 31,043 милиона евра у 2015. години (Табела бр. 70).

Табела бр. 72. Структура трансфера са социјалном наменом у Немачкој

(У мил. евра)

Година	Здравствено осигурање	Пензијско осигурање	Осигурање у случају незапослености
2007	193,506	226,754	37,631
2008	204,721	231,789	35,683

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Година	Здравствено осигурање	Пензијско осигурање	Осигурање у случају незапослености
2009	231,740	237,799	45,047
2010	238,576	242,484	42,328
2011	246,114	244,938	34,234
2012	255,430	250,318	31,480
2013	269,494	254,667	32,274
2014	281,613	263,399	31,760
2015	294,167	275,740	31,043

Извор: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>⁴⁴

Највеће просечно годишње повећање односи се на трансфере на име здравственог осигурања, који су у просеку сваке године повећани за 5,42%. Ови трансфери су у 2009. години имали највећи пораст (13,2%). Држава је својим мерама утицала да се трансфери на име пензијског осигурања сваке године повећавају у просеку за 2,48%. Ови трансфери не бележе значајне осцилације у посматраном периоду. Велике осцилације у трансферима за осигурање у случају болести утицале су да просечна годишња промена ових трансфера буде негативна, тј. указује на просечно годишње смањење ових трансфера за 1,68%. Ови трансфери су 2009. године повећани за 26,24% у односу на претходну годину, већ наредне године смањени за 6%, а 2011. године смањени за 19,12% у односу на 2010. годину.

Табела бр. 73. Динамика врсти осигурања у Немачкој

Година	Здравствено осигурање	Пензијско осигурање	Осигурање у случају незапослености
2008	5.80%	2.22%	-5.18%
2009	13.20%	2.59%	26.24%
2010	2.95%	1.97%	-6.04%
2011	3.16%	1.01%	-19.12%

⁴⁴ <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (10.07.2017.)

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Година	Здравствено осигурање	Пензијско осигурање	Осигурање у случају незапослености
2012	3.79%	2.20%	-8.04%
2013	5.51%	1.74%	2.52%
2014	4.50%	3.43%	-1.59%
2015	4.46%	4.69%	-2.26%
2015/2007	52.02%	21.60%	-17.51%
Просек	5.42%	2.48%	-1.68%

Извор: Израчунато према Табели бр. 70.

У структури трансфера са социјалном наменом у Немачкој, до 2010. године учешће трансфера за здравствено осигурање је било највеће, да би након тога преовладали трансфери за пензијско осигурање. Учешће трансфера за осигурање у случају незапослености смањено је, у складу са смањењем номиналног износа, са 8% на 5% у последњој анализираној години.

5. Искуства у примени трансфера са социјалном наменом у земљама у развоју

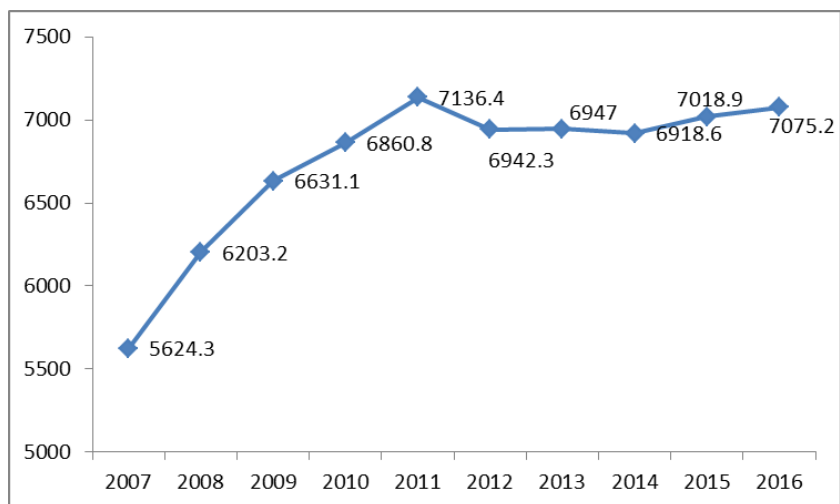
5.1. Обележја система трансфера са социјалном наменом у Словенији

Трансфери са социјалном наменом Словеније имали су растући тренд и обухватили су: трансфере услед болести и инвалидности, трансфере на име старосног осигурања и трансфере на име осигурања у случају незапослености. Укупан износ трансфера је са 5,624 милиона евра повећан на 7,075 милиона евра у 2016. години, што представља повећање за 25,8%. Оцењена функција тренда која се прилагођава емпиријским подацима има следећи облик:

$$Y_t = 7,005.99 + 122.48x - 32.75x^2$$

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Графикон бр. 35. Кретање трансфера на име социјалног осигурања у Словенији

Извор: Табела бр. 52.

У анализираном периоду, у оквиру трансфера са социјалном наменом, највећи пораст забележили су трансфери осигурања у случају незапослености од 68,42%, порастом трансфера са 147,2 милиона евра у 2007. години на 248 милиона евра у 2015. години, мада су ови трансфери свој максимум забележили 2013. године (303 милиона евра), али такон тога долази до њиховог смањења. Трансфери на име старосног осигурања су у посматраном периоду повећани за 34,18%, порастом трансфера са 2,832 милиона евра из 2007. године на 3,801 милион евра у 2016. години. Најмање релативно повећање од 27,2% остварено је у оквиру трансфера у случају болести и инвалидности, порастом трансфера са 2,307 милиона евра на 2,934 милиона евра.

Табела бр. 74. Облици обавезног осигурања у Словенији

Година	Болест и инвалидско осигурање	Старосно осигурање	Осигурање у случају незапослености
2007	2,306.8	2,832.5	147.2
2008	2,616.1	2,995.3	141.0
2009	2,765.9	3,256.3	208.8
2010	2,798.6	3,422.5	238.2
2011	2,804.6	3,557.6	291.4

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Година	Болест и инвалидско осигурање	Старосно осигурање	Осигурање у случају незапослености
2012	2,834.7	3,559.9	269.7
2013	2,708.7	3,709.8	302.7
2014	2,722.7	3,752.3	268.1
2015	2,934.0	3,800.8	247.9

Извор:<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>⁴⁵

Највеће учешће у укупним трансферима са социјалном наменом у Словенији захватају трансфери старосног осигурања, затим трансфери у случају болести и инвалидности и најмањи трансфери су у случају незапослености. Најумеренији раст имали су трансфери у случају болести и инвалидности, а највеће осцилације трансфери на име осигурања у случају незапослености.

Табела бр. 75. Динамика трансфера са социјалном наменом по врстама у Словенији

Година	Болест и инвалидско осигурање	Старосно осигурање	Осигурање у случају незапослености
2008	13.41%	5.75%	-4.20%
2009	5.73%	8.71%	48.09%
2010	1.18%	5.10%	14.06%
2011	0.21%	3.95%	22.31%
2012	1.07%	0.06%	-7.42%
2013	-4.44%	4.21%	12.23%
2014	0.52%	1.15%	-11.45%
2015	7.76%	1.29%	-7.52%
2015/2007	27.19%	34.18%	68.42%
Просек	3.18%	3.78%	8.26%

Извор: Табела бр. 71.

⁴⁵ ⁴⁵ <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (10.07.2017.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Константно највеће учешће у структури трансфера са социјалном наменом у Словенији имају трансфери на име старосног осигурања, и то учешће се креће од 52% до 56%. Учешће трансфера на име болести и инвалидитета креће се у интервалу од 40% до 45%. Најмање је учешће трансфера на име осигурања у случају незапослености које се креће у распону од 2% до 4%. У анализираном периоду се релативна структура трансфера са социјалном наменом у Словенији није значајно мењала. Као што се може уочити, доминантни трансфери јесу трансфери на име старосног осигурања, као и у случају САД-а, Француске и Немачке.

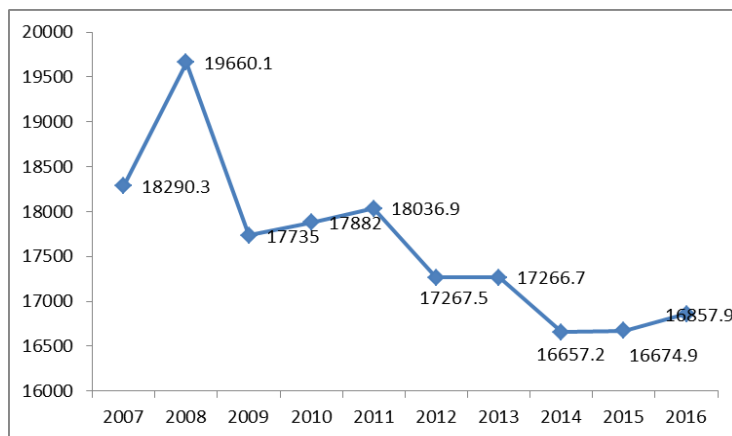
5.2. Улога и значај система трансфера са социјалном наменом у Мађарској

Трансфери са социјалном наменом у Мађарској су, за разлику од трансфера са социјалном наменом претходно посматраних земаља, имали негативан тренд у периоду од 2007. године до 2016. године. У анализираном периоду укупна сума ових трансфера је смањена са 18,290 милиона евра на 16,858 милиона евра, што представља смањење од 7,42%. Функција тренда која прати овакво кретање трансфера са социјалном наменом у Мађарској је следећег облика:

$$Y_t = 17,632.85 - 253.29x$$

Према оцењеној функцији тренда, просечно годишње смањење трансфера са социјалном наменом у анализираном периоду износи 253 милиона евра. То смањење у релативном изразу износи 0,9%.

Графикон бр. 36. Кретање трансфера са социјалном наменом у Мађарској

Извор: Табела бр. 52.

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

У структури трансфера за социјалне намене највећи обим имали су трансфери старосног осигурања, који су се кретали од 8,367 милиона евра у 2007.години до 9,539 милиона евра у 2015. години, што представља увећање од 14% (Табела бр. 73). Трансфери на име здравственог осигурања 2007.године износили су 5,705 милиона евра, а 2015. године 6,159 милиона евра, што је за 8% више.

Табела бр. 76. Структура трансфера за социјалне намене у Мађарској

Година	Здравствено осигурање	Старосно осигурање	Осигурање у случају незапослености
2007	5,705.1	8,367.3	762.1
2008	5,997.4	9,331.2	874.1
2009	5,258.7	8,275.7	874.8
2010	5,583.6	8,772.9	869.2
2011	5,503.8	9,155.6	799.2
2012	4,950.4	9,614.5	551.6
2013	4,988.0	9,694.1	489.7
2014	5,102.5	9,534.4	390.4
2015	6,159.1	9,539.1	349.1

Извор: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>⁴⁶

Трансфери на име осигурања у случају незапослености у периоду 2007-2015. године имају изражену негативну тенденцију. Износ ових трансфера је са 762 милиона евра у 2007. години спао на 349 милиона евра у 2015.години и тако забележио смањење од 54,19% (Табела бр. 74).

Табела бр. 77. Динамика врсти трансфера са социјалном наменом у Мађарској

Година	Здравствено осигурање	Старосно осигурање	Осигурање у случају незапослености
2008	5.12%	11.52%	14.70%
2009	-12.32%	-11.31%	0.08%

⁴⁶ ⁴⁶ <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (10.07.2017.)

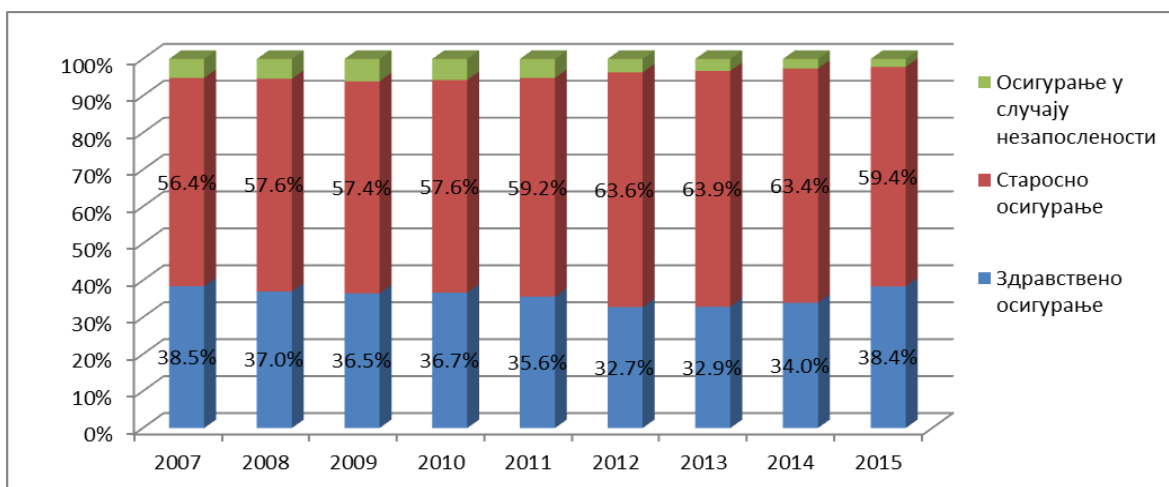
**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Година	Здравствено осигурање	Старосно осигурање	Осигурање у случају незапослености
2010	6.18%	6.01%	-0.64%
2011	-1.43%	4.36%	-8.05%
2012	-10.05%	5.01%	-30.99%
2013	0.76%	0.83%	-11.21%
2014	2.30%	-1.65%	-20.28%
2015	20.71%	0.05%	-10.58%
2015/2007	7.96%	14.00%	-54.19%
Просек	1.41%	1.85%	-8.37%

Извор: Табела бр. 73.

Трансфери за здравствено осигурање значајно су смањени 2009. године (12,32%) и 2012. године (-10,05%), али је зато 2015. године дошло до њиховог повећања за 20,71% у односу на 2014. годину. Мађарска је трансфере на име старосног осигурања значајно смањила 2009. године (-11,31%). Подсетимо, те године су значајно смањени и трансфери за здравствен осигурање, што евидентно представља последицу светске економске кризе. Осим у 2008. години, трансфери на име осигурања у су у свакој години смањивани. Највеће релативно смањење настало је 2012. године (-30,99%), када су значајно смањени и трансфери за здравствено осигурање.

Графикон бр. 37. Релативна структура трансфера са социјалном наменом у Мађарској

Извор: Табела бр. 74.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

У структури трансфера са социјалном наменом у Мађарској, највеће учешће имали су трансфери старосног осигурања, који су се кретали у распону од 56% до 64%, при чему су највеће учешће имали 2013. године, а најмање 2007. године. Учешће трансфера на име здравственог осигурања креће се у распону од 32,7% до 38,5%. Учешће трансфера на име осигурања у случају незапослености креће се од 3%-5%, из тенденцију опадања.

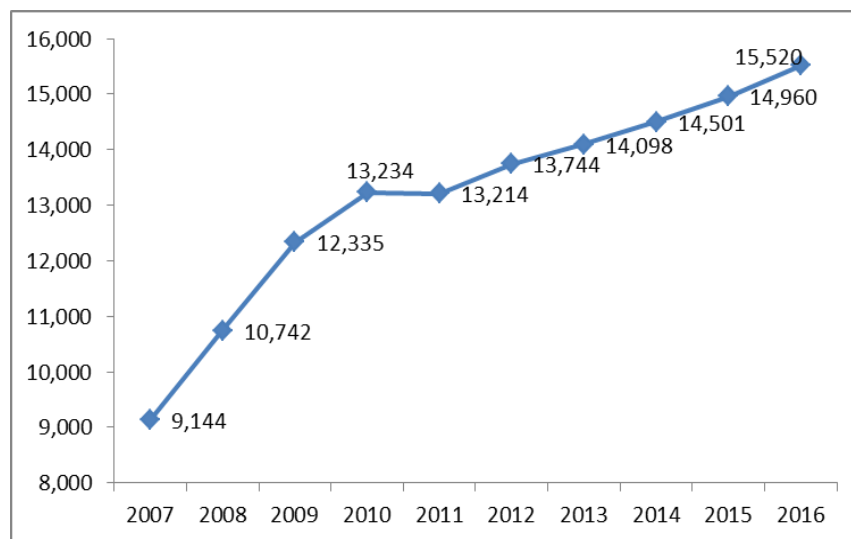
5.3. Главне одлике система трансфера са социјалном наменом у Словачкој

Трансфери социјалног осигурања у Словачкој имали су растући тренд у периоду од 2007. године до 2016. године и обухватили су трансфере: здравственог осигурања, старосног осигурања и осигурања у случају незапослености. Укупни трансфери са социјалном наменом су на крају анализирани периода (2016. године) достигли ниво од 15,520 милиона евра, што је за 69% више. Осцилације у кретању укупних трансфера са социјалном наменом у Словачкој утицале су на чињеницу да кретање ових трансфера у посматраном периоду карактерише линеарна функција тренда, која има следећи облик:

$$Y_t = 13,688.89 + 611.30x$$

Према оцењеној функцији линеарног тренда, држава је ове трансфере повећавала сваке године у просеку за 611 милиона евра. Исказано преко геометријске стопе раста, то смањење износи 6,09%

Графикон бр.38. Кретање трансфера са социјалном наменом у Словачкој

Извор: Табела бр. 52.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

У целом посматраном периоду у структури трансфера са социјалном наменом доминирају трансфери на име старосног осигурања. Ови трансфери се крећу у распону од 3,239 милиона евра до 5,706 милиона евра (Табела бр. 75). Након тога следе трансфери за здравствено осигурање, чија се сума кретала од 2.602 милиона евра на почетку анализираних периода, па до 4,372 милиона евра у 2015. години. Пораст су забележили и трансфери на име осигурања у случају незапослености који су од 307 милиона евра у 2007. години повећани на 407 милиона евра у 2015. години.

Табела бр. 78. Структура трансфера са социјалном наменом у Словачкој

(У мил. евра)

Година	Здравствено осигурање	Старосно осигурање	Осигурање у случају незапослености
2007	2,602.8	3,236.7	307.4
2008	3,268.3	3,719.7	389.4
2009	3,611.1	4,270.3	653.4
2010	3,657.1	4,480.7	655.6
2011	3,725.0	4,683.9	580.1
2012	3,875.5	4,950.4	512.0
2013	4,070.5	5,198.2	451.7
2014	4,224.1	5,538.7	397.1
2015	4,372.1	5,706.1	406.8

Извор: Извор:EUROSTAT DATABASE, Social protection expenditures⁴⁷

Према динамици, приказаној у Табели бр. 76, највеће релативно повећање у посматраном периоду остварили су трансфери на име старосног осигурања који су повећани за 76,29%. Након њих следе трансфери за здравствено осигурање са порастом од 68%, па трансфери за случај незапослености са порастом од 32,32%. У 2008. години и 2009. години све три врсте трансфера карактерише велико релативно повећање,

⁴⁷ <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (20.08.2017.)

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

поготово када се ради о трансферима за случај незапослености. Словачка је на име ових трансфера у 2008. години определила 27% више средстава него у 2007. години, а у 2009. години чак 67,8% више него у 2008. години, што указује на проблем незапослености у овом периоду.

Табела бр. 79. Динамика врсти трансфера са социјалном наменом у Словачкој

Година	Здравствено осигурање	Старосно осигурање	Осигурање у случају незапослености
2008	25.57%	14.92%	26.66%
2009	10.49%	14.80%	67.80%
2010	1.27%	4.93%	0.34%
2011	1.86%	4.53%	-11.52%
2012	4.04%	5.69%	-11.73%
2013	5.03%	5.00%	-11.78%
2014	3.77%	6.55%	-12.09%
2015	3.50%	3.02%	2.44%
2015/2007	67.97%	76.29%	32.32%
Просек	6.94%	7.43%	6.26%

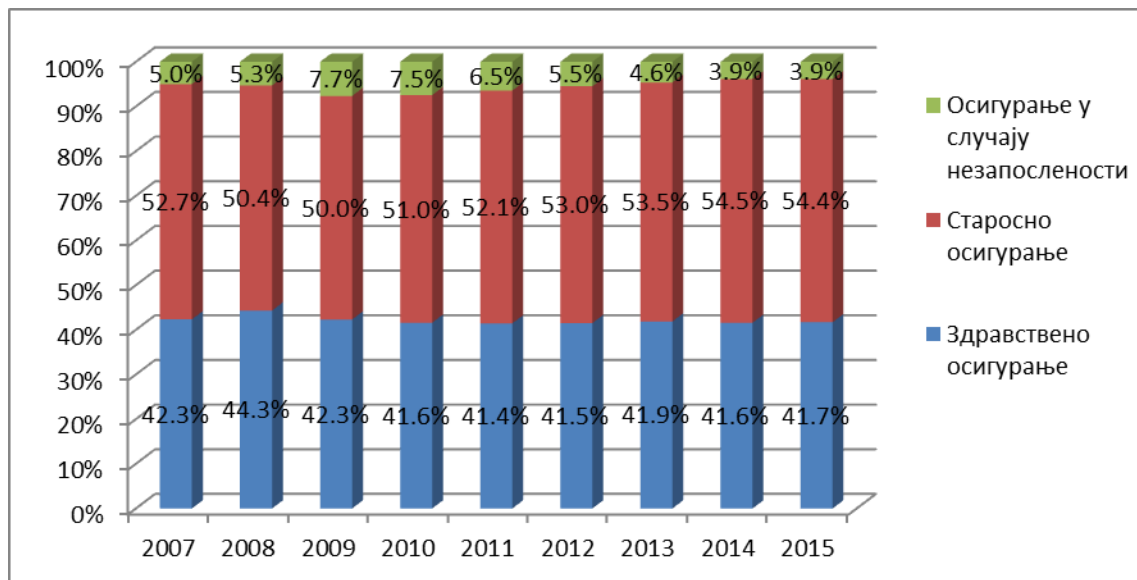
Извор: Табела бр. 52

У структури трансфера са социјалном наменом у Словачкој, као и у претходно анализираним земљама, највеће је учешће трансфера на име старосног осигурања, које се креће од 50% (2009. година) до 54,5% (2014. година). Трансфери за здравствено осигурање учествују са, у просеку 42% (Графикон бр. 39). Док се учешће трансфера за осигурање у случају незапослености креће од 7,7% (2009. година) до 3,9% (2015. година).

Смањење учешћа трансфера за осигурање у случају незапослености указује на чињеницу да у Словачкој незапосленост ниска. Међутим, можда су трансфери осигурања у случају незапослености ниски због релативно ниских накнада у случају незапослености. Због тога је за комплетну процену потребно сагледати и тренд стопе незапослености у посматраном периоду. Овај тренд је приказан у Табели бр. 18.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Графикон бр. 39. Релативна структура трансфера са социјалном наменом у Словачкој

Извор: Табела бр. 79.

Према тим подацима стопа незапослености у Словачкој је највиша у односу на све анализиране земље, али од 2012. године она има тенденцију опадања, па је са 14% незапосленост смањена на 9,6%.

IV КАМАТА НА ЈАВНИ ДУГ КАО ТРАНСФЕР СА РАСТУЋИМ ТРЕНДОМ

1. Волумен и структура расхода на име трансфера- камата на јавни дуг

Трансферни расходи су од великог значаја у укупним расходима буџета. У трансферне јавне расходе улази и камата на јавни дуг као историјски пратилац интерног (унутрашњег) и екстерног (инострани) задужења државе, односно јавног сектора.

Актуелни релативно високи (хронични и структурални) буџетски дефицити у земљама у развоју и индустријски развијеним земљама, услед кресања фискалних прихода и повећања јавних расхода, изнудили су пораст јавних дугова са растућим теретом каматних трошкова задужења државе. У том склопу, инострани дугови неминовно повлаче трансфер домаће акумулације и користи иностраних поверилаца, док домаћи дугови имплицирају повећање пореза будућих обвезника за износ камата. У целини посматрано, камате на јавни дуг, као трансферни расходи, бележе оптерећење садашњих и будућих буџета.

Као што проблем величине јавних расхода представља једно од крупнијих питања јавних финансија тако и проблем величине расхода на име трансфера камата на јавни дуг представља значајну одредницу укупних расхода сваког буџета. Разлог за такав став финансијске теорије је свакако у постојању чврсте повезаности расхода с приходима. Наиме, од величине расхода зависи износ прихода које треба прикупити. Са своје стране, обим прихода условљава обим расхода и круг и степен задовољења јавне потрошње. Таквим резоновањем може се поставити и питање да ли постоји неки минимум или максимум јавних расхода. Расходи за камате пројектовани су на основу кретања јавног дуга и процењених реалних каматних стопа.

Уз однос између каматне стопе и динамике привредног раста, за одрживост јавног дуга битна је и величина расхода за камате која оптерећује државни буџет. Стога је битно колики је удео расхода за камате у БДП-у. Волумен расхода на име трансфера- камата на јавни дуг је променљива категорија имајући у виду да зависи од неколико параметара као што је величина и структура јавног дуга, девизни курс, каматне стопе на међународном и домаћем тржишту и др. Ови параметри указују да је поред волумена и структуре камата на јавни дуг врло битан и очекивани смер промене каматних стопа. Висина тржишне

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

каматне стопе се разликује од земље до земље тако на пример у Европској унији, иако је заступљена иста валута у свим земљама, постоје разлике у каматним стопама. Ове разлике се заснивају на бонитету и вероватноћи враћања дуга. Од почетка новог миленијума у развијеним земљама се уочава тренд опадања каматних стопа. Захваљујући томе, просечан трошак камата је смањен, али то није могло да амортизује трошкове брзо растућег дуга.

Волумен и структура расхода на име трансфера- камата на јавни дуг указују на величину расхода по основи сервисирања јавног дуга а њихова величина утиче на укупно финансијско напрезање земље по основи сервисирања камате на јавни дуг. Имајући ово у виду врло је битно да кроз дуже раздобље стопа раста јавног дуга не буде већа од стопе раста БДП-а. У одређивању волумена трансфера камате на јавни дуг неопходно је измерити однос издатака за камате по јавном дугу у порезним приходима и укупним јавним издацима као и удео издатака за камате у БДП-у.

1.1. Структура трансфера отплате камате на јавни дуг према нивоима власти

Анализа структуре расхода на име трансфера - камата на јавни дуг према нивоима власти указује на волумен и тренд њиховог раста у зависности од развијености посматране земље. У оквиру анализе сагледаћемо како су трансфери на име отплате камате алоцирани на општем, централном и локалном нивоу. Из анализе кретања трансфера - камата на јавни дуг у одређеном временском периоду уочава се да постоји велика разлика у волумену трансфера - камата на јавни дуг у развијеним земљама (Америка, Француска и Немачка) и земаља у развоју (у анализи су представљене Словенија, Мађарска, Словачка и Србија). Код земаља у развоју је карактеристично да су знатно мањи трансфери на име камате пре избијања кризе 2008. године, а да су након кризе услед повећаног задуживања имали тренд раста (највећи тренд раста забележен је у Србији).

Трансфери на име камате посматраних земаља имали су различите трендове у периоду од 2007. године до 2016. године, при чему су трансфери САД-а били највећег обима са растућим трендом. Затим следе трансфери Немачке и Француске који нису имали велике осцилације. Када су у питању земље у развоју карактеристичан је пример Мађарске где се на име трансфера-камата на јавни дуг уочава опадајући тренд. Наиме, трансфери у Мађарској у 2016. години опали су за 11% у односу на трансфере из 2007. године.

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Табела бр. 80. Трансфери на име камате - општа влада

(У мил.евра)

Година	САД	Француска	Немачка	Словенија	Мађарска	Словачка
2007	351,106	51,071	66,994	437	4,067	857
2008	357,529	56,271	68,469	416	4,113	851
2009	369,021	46,642	64,962	474	4,337	911
2010	420,593	47,667	63,850	591	3,984	875
2011	465,199	53,628	67,500	698	3,765	1,076
2012	468,153	53,851	63,085	730	4,209	1,280
2013	560,740	47,941	56,010	920	3,882	1,384
2014	565,414	46,086	51,477	1,184	3,765	1,441
2015	565,090	44,453	46,441	1,251	3,871	1,379
2016	613,426	42,016	41,597	1,219	3,610	1,336

Извор: OECD (2013), „*National Accounts of OECD Countries*“, General Government Accounts⁴⁸, France ;EUROPEAN COMMISSION (2011), „*Assessment of the 2011 national reform programme and stability programme for: FRANCE, GERMANY, SLOVENIA, HUNGARY, SLOVAKIA*“, Brussels; IMF (2014), „*Gross domestic product*“, World Economic Outlook Database, Washington;

За разлику од Мађарске, у Словачкој су са 857 милиона евра из 2007. године трансфери порасли на 1,336 милиона евра у 2016. години. тј. за 56%. У Словенији је тај раст трансфера био већи и са 437 милиона евра из 2007. године порастао на 1219 милиона евра.

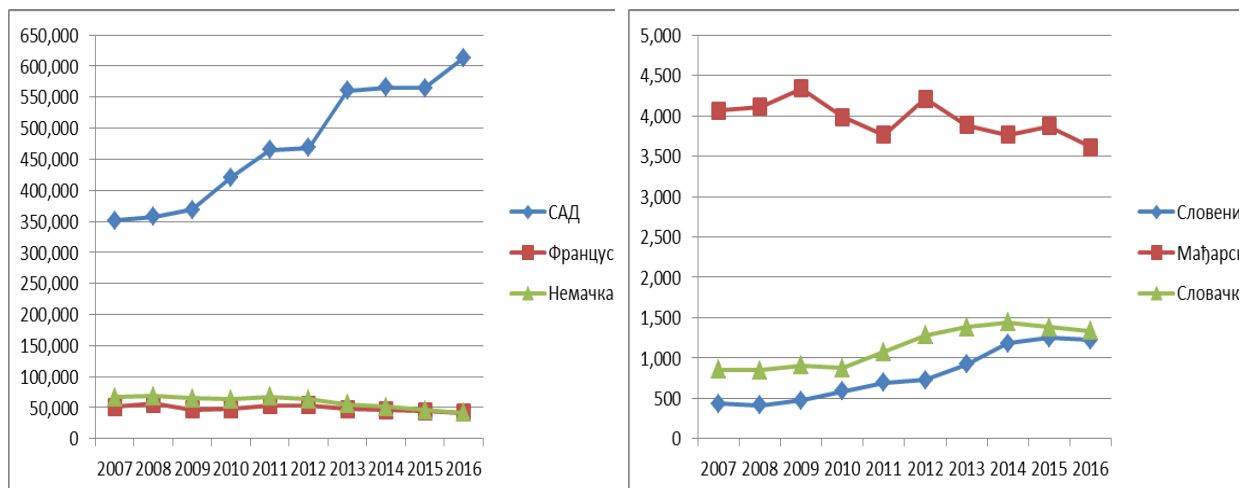
Ови подаци указују да је висина дуга у посматраним земљама достигла забрињавајуће размере. Разлози за повећано задуживање земаља у посматраном периоду се огледају у последицама велике економске и финансијске кризе 2008. године. У току кризе привредни системи били су изложени бројним факторима који су утицали на стагнацију привредних активности а што је за последицу имало неравнотежу у билансима буџета, пад БДП-а, већи дефицит и повећано задуживање, нарочито земаља у развоју. Повећано задуживање допринело је повећању нивоа дуга у свету а самим тим и пораста расхода на име камате, па

⁴⁸ <http://www.oecd.org/publications/national-accounts-of-oecd-countries-general-government-accounts->
(29.11.2016.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

се тако уочава варирање трансфера на име камате у јавним финансијама у складу са актуелним дешавањима. (Табела бр. 77). Варирање обима трансфера на име камате посматраних земаља у посматраном периоду утицало је на процентуално учешће трансфера на име камате у БДП-у.

Графикон бр. 40. Трансфери на име отплате камате - општа влада

а) Развијене земље

б) Земље у развоју

Извор: Табела бр. 77

Уколико се посматра волумен трансфера на име камате на нивоу опште владе у посматраном периоду може се уочити да су укупни трансфери на име камате били највећи у САД-у, а најнижи у Словенији (Табела бр. 80).

Слична ситуација је када су у питању трансфери на име отплате камате алоцирани на централном нивоу. Подаци о висини трансфера на име камата алоцираних на централном нивоу доступни су за период 2007-2014. година.

Табела бр. 81. Трансфери на име отплате камате - централна влада

(У мил. евра)

ЗЕМЉА	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
САД	276,032	275,370	245,952	285,671	326,297	318,500	367068	409414
Француска	41,817	45,078	39,265	41,836	45,919	45,401	40,773	39,529

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

ЗЕМЉА	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Немачка	40,340	41,382	39,208	36,937	40,610	37,376	32,686	30,306
Словенија	431	409	470	580	679	714	907	1,169
Мађарска	3,941	3,957	4,210	3,906	3,643	4,084	4,070	3,920
Словачка	831	820	888	859	1,039	1,245	1,353	1,418

Извор: OECD (2017), „National Accounts of OECD Countries“, General Government Accounts, France⁴⁹;

Највеће трансфере на централном нивоу на име отплате камате имале су САД, потом Француска и Немачка а затим Мађарска, док су трансфери осталих земаља били знатно мањи (Табела бр. 78). У оквиру посматраних земаља, сем САД-а и Немачке, највеће трансфере на име отплате камата имала је Француска, док су трансфери осталих земаља били знатно нижи.

Табела бр. 82. Трансфери на име отплате камате - локална влада

(У мил. евра)

ЗЕМЉА	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Француска	5,007	6,243	3,944	2,700	3,388	3,364	2,736	2,142
Немачка	5,303	5,209	4,795	4,963	4,906	4,767	4408	4032
Словенија	15	18	14	16	21	19	17	20
Мађарска	139	179	142	81	124	128	96	13
Словачка	35	39	32	27	37	37	31	34

Извор: OECD (2016), „National Accounts of OECD Countries“, General Government Accounts, France.

Код посматраних земаља на локалном нивоу, трансфери на име отплате камате су највећи у Немачкој, па у Француској, затим у Мађарској, затим у Словачкој, а најмањи у Словенији (Табела бр. 79.).

Колико волумен трансфера на име отплате камате представља стварно оптерећење привредном систему, уочићемо на бази анализе критеријума издашности и учешћа трансфера на име камате у БДП-у.

⁴⁹ <https://www.oecd-ilibrary.org/.../national-accounts-of-oecd-count>. [29.11.2016.]

2. Критеријуми за оцену издашности трансфера- камата на јавни дуг

Економска криза, инфлација и незапосленост у индустријски развијеним земљама и земљама у развоју условиле су раст јавних расхода у односу на друштвени производ, с једне стране, и промену структуре буџетских расхода по економским категоријама, с друге стране. У структури расхода централних буџета индустријски развијених земаља највише су порасли трансферни расходи (економски и социјални и интербуџетски) и расходи по основу камате на јавни дуг, који су по правилу, падали на терет тзв. капиталних јавних расхода и на личне расходе (плате) у оквиру текућих јавних расхода за добра и услуге.

У разматрању издашности трансфера за плаћање камата на јавни дуг треба узети у обзир способност земље да отплати камате као и која је то граница или зона високог ризика од кризе јавног дуга односно његовог редовног сервисирања. У том циљу критеријуме прикладне за одређивање издашности трансфера за плаћање камата на јавни дуг можемо посматрати кроз:

- однос камата и БДП-а (камате се стављају у однос са БДП-ом зато што порески приходи, из којих се сервисирају обавеза према дугу, зависе од нивоа БДП-а);
- удео издатака за камате у укупним издацима, овај критеријум показује који је део јавних издатака "резервисан" за обавезе отплате јавног дуга;
- учешће трансфера на име камате у укупним и консолидованим расходима;
- однос камата по јавном дугу и наплаћених пореза, а тај однос показује колико је терет камата покривен приходима од пореза.

Поред наведених, једна би могућност била поћи од односа новог задужења и БДП-а и односа камата и БДП-а. На основу тих показатеља може се сазнати прелази ли задужење државе њене издатке за плаћање камата, и колико износи тај вишак задужења који стоји на располагању за финансирање осталих расхода.

2.1. Учешће трансфера- камата на јавни дуг у укупним буџетским расходима

Када се говори о учешћу јавног дуга у БДП-у, потребно је имати у виду способност једне економије да издржи високе трошкове задуживања без негативних импликација на

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

економски раст. Тако Kumar и Woo (2010) истичу да повећање овог индикатора за 10% смањује потенцијални привредни раст за 0.17%. У анализи издашности трансфера камате на јавни дуг биће разматран његов квантитативни однос према БДП-у развијених земаља као и већ анализираних земаља у развоју. У оцени издашности велику улогу има величина БДП-а посматраних земаља као и стопа његовог раста.

Из анализе БДП-а посматраних земаља у периоду од 2007-2016. година уочава се тренд његовог раста (константан раст код Немачке) и са повременим осцилацијама код осталих земаља (Табела бр. 5). У Табели која следи дат је преглед учешћа трансфера на име отплата камата на јавни дуг у БДП-у анализираних земаља.

Табела бр. 83. Учешће камата на јавни дуг у БДП у периоду 2007-2016. година

Година	САД	Француска	Немачка	Словенија	Мађарска	Словачка
2007	3.58%	2.62%	2.67%	1.24%	3.98%	1.52%
2008	3.42%	2.82%	2.67%	1.10%	3.80%	1.29%
2009	3.68%	2.41%	2.64%	1.31%	4.60%	1.42%
2010	3.74%	2.39%	2.47%	1.63%	4.03%	1.29%
2011	3.88%	2.60%	2.50%	1.89%	3.72%	1.52%
2012	3.80%	2.58%	2.29%	2.02%	4.23%	1.76%
2013	4.62%	2.27%	1.98%	2.54%	3.81%	1.87%
2014	4.49%	2.15%	1.76%	3.15%	3.57%	1.89%
2015	4.05%	2.03%	1.53%	3.22%	3.50%	1.75%
2016	4.23%	1.89%	1.32%	3.02%	3.17%	1.65%

Извор: Табеле бр. 5 и 80.

У посматрању учешћа камате на јавни дуг у БДП-у може се закључити да су највеће учешће у БДП-у имали трансфери на име камате у Мађарској и САД-у, али и да је њихов тренд био различит. Наиме, у САД-у најмање учешће било је 2008.године и износило је 3,40% од БДП-а. Након тога, учешће ових трансфера имало је растући тренд, услед пораста трансфера на име камате, уз стабилнији раст БДП-а.

У Мађарској је учешће трансфера на име камате у БДП-у чешће варирало, и најмање је износило 2016.год.услед наглог пораста БДП-а. Иначе трансфери на име камате имали

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

су благо опадајући тренд, али њихово учешће у БДП-у је расло због смањења БДП-а. Трансфери на име отплате камате у Немачкој и Француској имали су идентично учешће и тренд промена у посматраном периоду. У Немачкој је најмање учешће било у 2016. години, када је износило 1,32%, док је највеће учешће било 2007. године и 2008. године од 2,67%.

Трансфери на име камате у Француској нису бележили значајније осцилације, њихово учешће је било најмање 2016. године у износу од 1,89% , а највеће 2008. години у износу од 2,82%. Разлог опадања њиховог учешћа је већи утицај по основу повећања БДП-а, од промена у обиму трансфера на име камате.

Трансфери на име камате у Словенији кретали су се у распону од 1,10% у 2008. години до 3,22% у 2015. години. У Словачкој се учешће ових трансфера кретало у много ужем распону, од 1,29% у 2008. години и 2010. години, па до 1,9% у 2013. години и 2014. години.

Немачка је последњих година повећањем БДП-а и смањењем трансфера на име отплате камате створила повољнији однос учешћа камата на јавни дуг у БДП-у. Наиме, ефикасним располагањем средствима, Немачка је успела да не увећа свој јавни дуг, а тиме ни своје трансфере на име отплате камате. Тиме је смањено оптерећење јавних финансија, и створени су услови за нови циклус успешног функционисања привреде.

Квантитативно мерено највеће учешће трансфера на име камате у БДП-у имали су трансфери САД-а и Мађарске, затим Немачке и Француске, док Словачка бележи најмање учешће.

2.2. Учешће трансфера - камата на јавни дуг у консолидованим расходима

Један од врло значајних индикатора издашности је учешће трансфера на име отплате камате на јавни дуг у укупним јавним расходима. Табела бр. 8 показује да су се укупни расходи повећавали након кризе 2008. године. На повећање расхода утицало је и повећање нивоа задуживања посматраних земаља а самим тим и нужност издвајања на име камата на јавни дуг. Анализе показују да ако расходи за отплату камата расту мање интензивно од укупних јавних расхода, њихово се учешће у укупним расходима смањује. У Табели бр. 7 приказано је колико су заиста ови трансфери део расходне стране јавних финансија посматраних држава, јер представљају неодложан и константан издатак.

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Табела бр. 84. Учешће трансфера на име камате у укупним расходима

Година	САД	Француска	Немачка	Словенија	Мађарска	Словачка
2007	10.065%	5.026%	6.821%	3.379%	8.703%	5.512%
2008	8.990%	5.321%	6.010%	2.578%	7.629%	3.761%
2009	8.592%	4.238%	5.855%	2.988%	9.565%	3.602%
2010	9.112%	4.226%	5.377%	3.551%	8.324%	3.333%
2011	9.635%	4.657%	5.345%	3.816%	7.071%	3.777%
2012	9.804%	4.540%	5.437%	4.643%	9.111%	4.908%
2013	12.088%	3.978%	4.435%	4.266%	7.733%	4.503%
2014	11.922%	3.758%	3.963%	6.347%	7.205%	4.505%
2015	11.576%	3.573%	3.479%	6.748%	6.967%	3.865%
2016	12.067%	3.342%	2.996%	6.684%	6.799%	3.966%

Извор: Табеле бр. 8 и 77.

На основу горње табеле може се уочити да је учешће трансфера на име отплате камата у укупним расходима највеће у САД-у, где ови трансфери достижу износ од 12,088% (2013. година) у укупним расходима. Најмање учешће ових трансфера је у Словенији 2,578% (2008. година). У Француској и Немачкој трансфери на име отплате камата бележе константан пад у анализираном периоду.

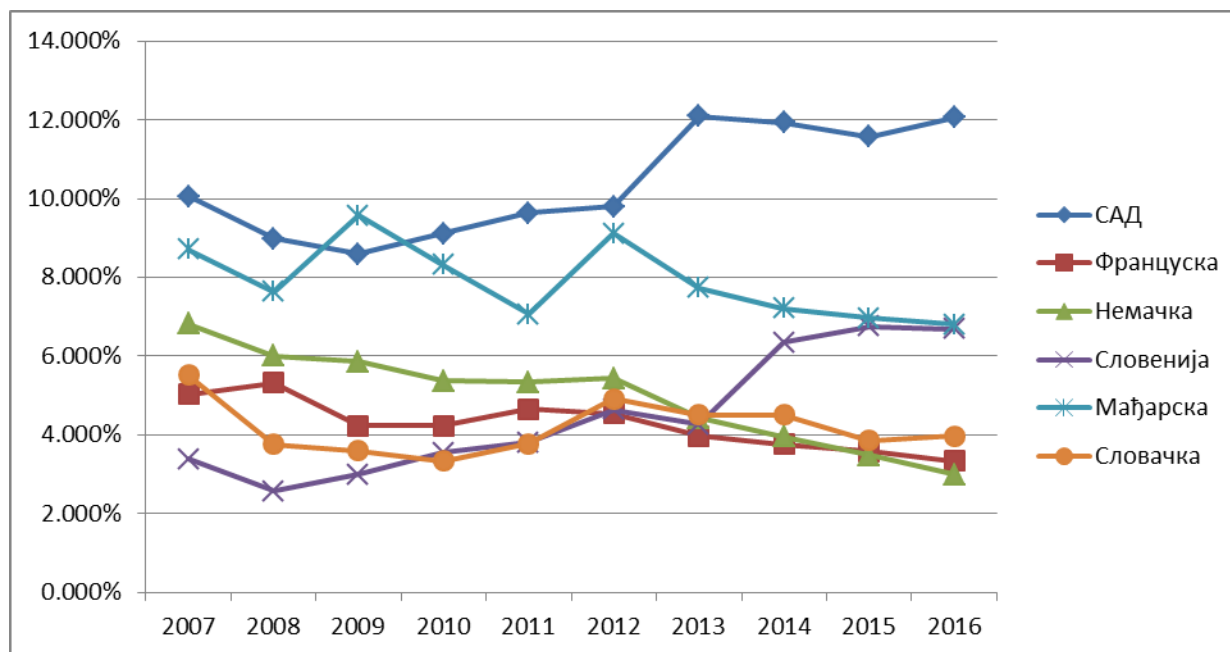
Наиме, учешће ових трансфера у укупним државним расходима у Француској је са 5,026% у 2007. години опало на 3,342%. У Немачкој је тај пад још уочљивији, јер је са 6,821% у 2007. години учешће трансфера на име отплата камата опало на 2,996% у 2016. години.

Паралелни приказ кретања учешћа трансфера на име отплата камата у укупним јавним расходима дат је на графикону бр. 41.

Као што се са графикана може уочити, учешће трансфера на име отплате камате у укупним јавним расходима варирало је током посматраног периода, и било је слично тренду учешћа трансфера на име камате у БДП-у.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Графикон бр. 41. Учешће трансфера на име камате у укупним јавним расходима

Извор: Табела бр. 84.

На промене учешћа трансфера на име отплате камате у укупним јавним расходима значајну улогу има структура јавног дуга као и модел финансирања дефицита посматраних земаља. Међутим није толико битна величина трансфера на име отплате камате колико је битан његов утицај на кључне макроекономске варијабле.

3. Дејство трансфера- камата на јавни дуг на кључне макроекономске варијабле

Као последица неравнотеже између повећања државних расхода и смањења планираних прихода буџета, јавља се буџетски дефицит, који се обично зове фискални дефицит. Уколико се дефицит финансира задуживањем у иностранству то узрокује и плаћање камата на дуг. Како би покрила разлику између својих расхода и прихода, односно дефицит, држава мора да се задужује што имплицира повећање расхода на име трансфера камате на јавни дуг. Расходи на име трансфера камате на јавни дуг су један од значајнијих фактора сталног раста јавног дуга. Непосредна последица повећања дуга јесте то што држава мора све више да плаћа камате а то је један од чинилаца који доприноси дефициту.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Финансирање дефицита доводи до мањих инвестиција и тиме, на дуги рок, до мање производње и потрошње. Смањење дефицита има супротан ефекат: оно омогућава смањење каматних стопа и подстиче инвестиције, чиме се подстиче привредни раст и побољшање животног стандарда у будућности.

Трансфери - камата на јавни дуг не делују непосредно на раст БДП-а, мада индиректно преко других макроекономских величина, имају врло значајна и разноврсна деловања на поједине макроекономске варијабле. У погледу величине утицаја камата на јавни дуг на остале макроекономске варијабле не постоји јединствен став економских теоретичара. Ставови се реазликују од тога да постоје једносмерене везе до зависности и узајамног деловања. Међутим, сасвим је сигурно да камате на јавни дуг утичу на повећање јавног дуга што последично, повећава расходе из буџета и дефицит, успорава економски раст, доводи до смањења акумулације капитала, узрокује инфлацију, повећава стопу незапослености, доводи до веће будуће дисторзије пореза, нарушава равнотежу тржишта и услед дужег неконтролисаног раста трансфера камата на јавни дуг може увести државу у дужничку кризу односно до немогућности државе да сервисира јавни дуг.

Ниво расхода за трансфере - камате на јавни дуг зависе од величине јавног дуга и од висине каматне стопе. Уколико расходи за отплату камата расту мање интензивно од укупних јавних расхода, њихов се удео у укупним јавним расходима смањује а самим тим и њихов утицај на поједине макроекономске варијабле (раст БДП-а, незапосленост, инфлацију, јавни дуг и дефицит). Од волумена и издашности трансфера камате на јавни дуг зависе и његове импликације на кључне макроекономске варијабле. Зависно од величине трансфера на име камата на јавни дуг може се анализирати какве то учинке има на кључне макроекономске величине у условима ограниченог буџета. У том смислу детаљно ће бити анализиран смер деловања камата на јавни дуг на фискални дефицит и јавни дуг као и на остале макроекономске величине: стопу раста бруто домаћег производа, стопу незапослености и стопу инфлације, како на нивоу Европске уније као целине, тако и на нивоу анализираних земаља.

3.1. Утицај трансфера- камата на јавни дуг на стопу раста БДП-а

Величина трансфера камата на јавни дуг зависи од нивоа задужености земље. Један од важнијих показатеља задужености земље је бруто домаћи производ (БДП), односно његова годишња промена, будући да се као показатељ задужености посматра кроз удео јавног дуга у БДП-у. Однос јавног дуга и бруто домаћег производа представља примарни индикатор степена задужености једне земље. Но, осим БДП-а важну улогу у кретању јавног дуга могу имати и каматне стопе на јавни дуг, чије промене имплицирају истосмерне промене удела дуга с варијабилном каматном стопом.

Као индикатор утицаја камате на јавни дуг на БДП користи се показатељ висине издатака за камате на јавни дуг у БДП-у. Погодност БДП-а, као референтне величине, је зато што приход од пореза из којих се мора подмирити текућа обавеза враћања дуга у значајној мери зависи од БДП-а. Поред тога битна је још и висина новог задужења и јавних издатака или стопа финансирања дугом која изражава удео јавних расхода који се финансирају нето задужењем, а која се стопа примењује посебно за потребе анализе конјунктурне политике, за удео новог дуга у БДП и за удео укупног дуга у БДП-у. Сваки од тих показатеља указује на једну димензију проблема задужености, а сви заједно указују на целовиту слику задужености неке земље. Са растом односа дуга према БДП-у расту и трошкови сервисирања дуга. Пример Србије показује да дуг од око 60% БДП-а имплицира расходе за камате од око 3% БДП-а.

Поједини теоретичари (неокласична теорија) сматрају да постоје одређене границе у расту трансфера - камата на јавни дуг. Однос раста трансфера - камата на јавни дуг (у домаћем бруто производу) и раста домаћег бруто производа је битно ограничење државног дуга. Ако је раст трансфера - камата на јавни дуг већи од стопе економског раста (негативан нето доток капитала у буџет, негативан нето пораст капитала за развој), за плаћање камата морају да се користе додатни порези или смање други државни издаци. У том случају долази до кумулирања расхода буџета и нових дугова за њихово покриће што за последицу има аутономни раст буџетских расхода и каматних трошкова. Учешће камата у домаћем бруто производу углавном је веће од стопа економског раста, што, по логици ствари, води кумулисању јавног дуга на бази каматног механизма.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Због кумулативног и узајамно подстицајног кретања камата и сталног раста дугова проблем камате на јавни дуг постаје огроман терет државама у наредним годинама отплате дуга, па тако камата на јавни дуг постаје највећи терет буџета. Кретање нивоа јавног дуга као и износ неопходног повећања пореза у будућности зависи од тога када се враћа јавни дуг као и од тога да ли се сервисира само камата или и главница. Да би се дуг стабилизовао тј. да се држи на константном нивоу, држава мора да оствари примарни суфицит који је једнак реалним трошковима сервисирања камата а да би се дуг смањио неопходно је да примарни суфицит буде већи од реалних трошкова сервисирања камата.

Раст јавног дуга негативно утиче на инвестиције односно на акумулацију капитала, као основну детерминанту нивоа БДП-а. У привреди чији реални БДП расте, однос јавног дуга према БДП-у је релевантнији показатељ него апсолутни ниво дуга. Раст реалног БДП-а, уз непромењене пореске стопе, генерише реални раст јавних прихода приближно за исти проценат као што је раст БДП-а. Раст реалног нивоа прихода олакшава терет сервисирања јавног дуга а самим тим и камата на јавни дуг у будућности. Однос камата на јавни дуг према БДП-у може се приказати кроз однос јавног дуга и БДП-а на следећи начин:

$$\frac{B_t}{Y_t} - \frac{B_{t-1}}{Y_{t-1}} = (r - g) \frac{B_{t-1}}{Y_{t-1}} + \frac{(G_t - T_t)}{Y_t} \quad (1)$$

где је са Y_t - означен реални домаћи производ, са r - реалне каматне стопе, g - стопа раста БДП-а, са B_t -јавни дуг, са G_t -јавни расходи (осим расхода за камате), а са T_t -јавни приходи. Из једначине (1) се види да учешће јавног дуга у БДП-у расте када расту каматне стопе и примарни дефицит($G_t - T_t$), а опада када расте БДП, чија је стопа раста означена са (g). Такође, ниво задужености у периоду t зависи од нивоа задужености у периоду $t-1$. Растући удео јавног дуга у БДП-у доводи до вероватног пораста расхода државе за плаћање камата. Та чињеница умањује шансе за привредни раст. Разлози су следећи:

- Финансирање отплате дуга новим задуживањем може, у крајњем случају, довести до експлозије дуга и кризе солвентности државе, јер ће повериоци, да би се осигурали од неплаћања, тражити и додатак на камату у облику премије ризика.

- Ако се дуг намерава финансирати смањењем осталих издатака, држава ће при смањењу издатака најпре посегнути за капиталним издацима који у структури државних издатака имају најизраженије позитивно деловање на раст.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

• Финансирање отплате дуга повећањем пореза доводи до неефикасности и дисторзија повезаних с вишом граничном стопом пореза.

Високи ниво јавног дуга узрокује високе издатке за камате на јавни дуг што може на неколико начина негативно утицати на средњорочни и дугорочни раст БДП-а. На пример, високи ниво јавног дуга може негативно утицати на акумулацију капитала и раст преко већих дугорочних каматних стопа, веће будуће дисторзије пореза, инфлације, и веће неизвесности по питању избора политике.

Високи ниво дуга ће вероватно да ограничи простор за контрацикличну фискалну политику, што може довести до веће нестабилности и даљег смањења раста.

У ситуацији с растућим унутрашњим дугом долази до тога да се дуг током времена акумулира а капитал се све више премешта, приватни капитал повећава неефективност узроковану опорезивањем и присиљава нацију да смањи потрошњу како би сервисирала своје обавезе по питању плаћања камата на јавни дуг. Како су порези повећани да би се платиле камате на дуг, негативни ефекти даље смањују БДП. Исто тако, повећање спољног дуга смањује БДП и повећава део БДП-а који мора бити издвојен за сервисирање камата и спољног дуга.

Прилагођавање тока дуга (*Stock Flow Adjustment – SFA*) зависи од много екстерних променљивих, углавном повезаних с тржишним кретањима, па се у годинама рецесије, осим остварења фискалног дефицита, активира и већи број обавеза (нпр. гаранција). Осим тога, присутна је депресијација домаће валуте, а држава је присиљена да докапитализује предузећа и банке у тешким временима. Такав расплет доводи до пораста прилагођавања тока јавног дуга, а самим тим и до његовог раста. Каматне стопе на тржиштима новца и капитала расту, што даље обара склоност штедњи и формирању нових капитала у приватном сектору, јер више камате на државне обвезнице „односе“ све слободне капитале са тржишта (*crowding effect*), тако да су инвестиције у приватном сектору угрожене, а тиме и развој привреде.

На основу истраживања историјских чињеница утврђено је да се земље, када пређу одређену висину јавног дуга (90% БДП-а према истраживању К. Rogoff и С. Reinhart, 2009), суочавају са оштрим смањењем стопе привредног раста. Истраживања ММФ-а, рађена у време последње економске кризе, утврдила су да у случају развијених земаља повећање удела јавног дуга у БДП-у за 10 процентних поена резултира повећањем активних камата

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

за 0,5 базних поена, смањењем активних стопа раста БДП-а за 0,2 процентна бода те смањењем удела инвестиција у БДП-у за 0,4 процентна поена.

Све наведено сугерише да превисока висина јавног дуга захтева хитно доношење стратегије управљања јавним дугом, која би дефинисала рокове и начине довођења дуга на одрживу путању. При таквом стању дуга и предвидивим кретањима, земља је изложена снажно израженим ризицима па је рањива на промене ситуације у околини, посебно повезано са врло вероватним растом каматних стопа у средњорочном периоду, променама у међувалутарним односима те изостанком снажнијег економског раста. Уз однос између каматне стопе и динамике привредног раста, за одрживост јавног дуга битна је и величина расхода за камате која оптерећује државни буџет. Висина трансфера камате на јавни дуг у БДП-у може бити и показатељ којим се могу назначити фискалне границе јавног дуга. Показатеље висине трансфера камате на јавни дуг можемо посматрати кроз:

1) Однос годишње обавезе по каматама и бруто домаћег производа - показује однос расхода по основи камата и прихода укупне економске активности у привреди земље дужника, односно колики постотак од економске активности треба одвајати за отплату камату. Ако се повећавају издаци за камате с обзиром на бруто домаћи производ, то значи да отплата обвеза по каматама из редовне привредне активности постаје све већи терет за домаћу економију.

2) Однос годишње обавезе по каматама и извоза робе и услуга - овај показатељ показује колики део прихода од извоза робе и услуга треба одвојити за плаћање камата на страни дуг. Тај показатељ заправо је мера трошка задуживања у иностранству и често се посматра за групу јако задужених земаља које репрограмирају своје дугове, будући да се камате обично не репрограмирају него само главница дуга. Вредност тог показатеља смањује се у условима кад је стопа раста извоза робе и услуга већа од просечне каматне стопе на страну задуживање.

Квантифицирање односа трансфера на име камата на јавни дуг и стопа раста БДП-а у анализираном периоду најпре је извршено израчунавањем коефицијента корелације. Као и у случају претходних врсти трансфера, и у овом случају су анализом обухваћени трансфери са временским заостајањем од једне године. Израчунати коефицијенти корелације приказани су у следећој табели:

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Табела бр. 85. Коefицијенти корелације између трансфера на име камата
и стопе раста БДП-а

Територија	Вредност коefицијента	Реализовани ниво значајности
ЕУ	-0,450	0,224
САД	0,550	0,125
Француска	-0,756	0,018
Немачка	-0,485	0,185
Словенија	0,351	0,354
Мађарска	-0,285	0,458
Словачка	0,083	0,831

Извор: Самостална израчунавања аутора у SPSS-у

На основу приказаних вредности у горњој табели може се уочити да најјаче инверзно између камата на јавни дуг и стопе раста БДП-а постоји у Француској (-0,756). Међутим, није код свих земаља забележено индиректно слагање између ових категорија. Наиме, у САД-у је слагање између осцилација у кретању трансфера на име камата на јавни дуг и стопе раста БДП-а директно (коefицијент корелације износи 0,55). Исти смер слагања, али слабијег интензитета забележен је и код Словеније (0,351) и Словачке (0,083).

3.2. Консеквенце трансфера- камата на јавни дуг на стопу незапослености

Из претходног разматрања утврђено је да постоји међузависност трансфера камата на јавни дуг и кретања стопе раста БДП-а која утиче на кретање стопе незапослености.

Инвестиције су управо компонента БДП-а која својим растом може да покрене опоравак економије и подиже њен производни капацитет. На инвестиционо одлучивање има утицаја висина трансфера камате на јавни дуг. Пораст трансфера - камате на јавни дуг смањује инвестиције и на тај начин доводи до пада домаћег производа, што онда даље смањује личну потрошњу и инвестиције. Другим речима, пад инвестиција доводи до већег пада домаћег производа путем учинка мултипликатора (Blanchard O. 2005., стр. 91). Ово можемо представити формулом:

$$Y = C+I+G, \dots \dots \dots (2)$$

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

где је Y - бруто домаћи производ, C - лична потрошња, I - инвестиције, G – јавна потрошња.

Најважнији фактори који утичу на инвестиције су бруто домаћи производ (Y) и каматна стопа (i). Стога се инвестиције могу представити као функција бруто домаћег производа и каматне стопе:

$$I = I(Y, i) \dots \dots \dots (3)$$

Једначина показује да инвестиције (I), зависе од производње односно стопе раста БДП-а (Y) и каматне стопе (i) чије повећање или смањење узрокује повећање или смањење трансфера камате на јавни дуг. У једначини се испред бруто домаћег производа (Y) може ставити знак плус који показује да пораст производње, односно БДП-а доводи до пораста инвестиција, док се испред каматне стопе (i) може ставити знак минус који показује да пораст каматне стопе доводи до пораста трансфера камате на јавни дуг и пада инвестиција.

Детаљни макроекономски показатељи указују да настанак или пораст издвајања за камате на јавни дуг доводи до повећања фискалног дефицита који мора нешто да "истисне", било инвестиције, било нето извоз. Уколико се ниво инвестиција и приватне штедње не мења, фискални дефицит тј. смањење штедње узрокује пад нето извоза. Уколико се ситуација у платном билансу не мења, као ни приватна штедња, тада долази до пада инвестиција.

До истискивања инвестиција долази из разлога што се буџетски дефицит не елиминише усклађивањем јавних расхода и јавних прихода, већ се недостајућа средства обезбеђују повећаним задуживањем државе на тржишту капитала. Повећана тражња за капиталом резултира у расту каматних стопа, што дестимулативно утиче на инвестиције приватног сектора (Ђуровић - Тодоровић, и Ђорђевић, 2010, стр. 378).

Квантифицирање односа трансфера на име камата на јавни дуг и стопе незапослености у Европској унији и анализираним земљама у периоду 2007-2016. година извршено је израчунавањем коефицијента корелације. Као и у случају претходних врсти трансфера, и у овом случају су анализом обухваћени трансфери са временским заостајањем од једне године. Израчунати коефицијенти корелације приказани су у следећој табели:

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Табела бр. 86. Коефицијенти корелације између трансфера на име камата
и стопе незапослености

Територија	Вредност коефицијента	Реализовани ниво значајности
ЕУ	0,733	0,025
САД	-0,617	0,077
Француска	-0,343	0,366
Немачка	0,900	0,001
Словенија	0,667	0,050
Мађарска	0,485	0,185
Словачка	0,750	0,020

Извор: Самостална израчунавања аутора у SPSS-у

Међузависност између трансфера на име камата на јавни дуг и стопе незапослености у анализираном периоду, а према резултатима горње табеле, у већини анализираних земаља, као и у Европској унији као целини је директна. Најјачи интензитет међузависности у анализираном периоду је измерен у Немачкој (0,900), а затим у Словачкој (0,485). Овај смер и степен међузависности у Немачкој резултат је константног смањења трансфера на име камата на јавни дуг и стопе незапослености у анализираном периоду, док је код Словачке ситуација обрнута. У овој земљи трансфери на име камата на јавни дуг бележе константно повећање, док стопа незапослености нема изражену тенденцију.

На основу приказаних вредности у горњој табели такође се може се уочити да индиректна међузависност између камата на јавни дуг и незапослености постоји у САД-у (-0,617) и Француској (-0,343). Као што је већ наглашено, трансфери на име камата у САД-у су константно расли у посматраном периоду, док се за стопу незапослености везују велике осцилације.

3.3. Ефекти трансфера- камата на јавни дуг на стопу инфлације

Индиректан утицај инфлације на висину дефицита и јавног дуга има одређене ефекте и на висину трансфера камате на јавни дуг. У случају да се креће значајно изнад таргетираних вредности, током процеса усклађивања релевантних каматних стопа, може

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

доћи до повећања каматних стопа на јавни дуг што узрокује повећање издвајања за трошак камате на јавни дуг. Инфлација, такође, утиче на редистрибуцију (прерасподелу) националног дохотка између различитих социјалних групација. Пораст учешћа опште или буџетске потрошње у расподели реалног националног дохотка по својој природи представља сталан извор инфлације, посебно кад се повећава потрошња употребљива за непривредне инвестиције, односно непроизводне расходе као што је камата на јавни дуг. Пораст опште потрошње, који се креће по годишњој стопи изнад пораста националног дохотка, посебно потенцира значај овог фактора као примарног фактора инфлације. Претерана буџетска потрошња доводи обавезно до аутономног стварања новца, јер, у крајњој линији, централна банка директно или индиректно финансира својим кредитима све облике претеране буџетске потрошње. То је типичан облик финансирања дефицита буџета из емисије новца централне банке.

Многи аутори сматрају да утицај фискалног дефицита на макроекономске величине зависи од начина финансирања дефицита. Искуства показују да искључиво кориштење било којег облика финансирања дефицита, посебно трајних и високих дефицита, доводи до макроекономске неравнотеже, која у дужем року успорава привредни раст (Easterly i Schmidt-Hebbel, 1994).

Најчешћи начин финансирања дефицита је задуживањем у иностранству. Међутим у случају када је држава неспособна да се више задужује у земљи и иностранству како би финансирала свој дефицит, због величине дефицита, јер су кредитори забринуте како држава неће бити у стању отплатити свој дуг у будућности, потенцијални кредитори почињу тражити од државе све више и више каматне стопе. Понекад страни кредитори одлучују прекинути позајмљивање појединој држави у потпуности. Као резултат држава се окреће све више другом извору финансирања – креирању новца. (Blanchard, 2005., стр. 491)

Финансирање дефицита емисијом новца готово неминовно доводи до инфлације, која повећава неизвесност, те доводи до опште нестабилности па тако дестимулише приватне инвестиције и искривљава алокацију ресурса, умањујући шансе за раст. Када се дефицит појави, он се делимично финансира из акумулације спољног дуга и делимично неким обликом веома дисторзивних пореза, на пример инфлаторни порез – сенјораж (енгл. *seignorage*). Основни узрок већине, ако не и свих, епизода високе инфлације и

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

хиперинфлације је потреба владе за добијањем прихода од штампања новца, позната под називом *seignorage* (Romer D., 2012., стр. 567-569).

Непроизводно трошење државе, посебно стварање буџетског дефицита и његово покриће емисијом новца, директно подстиче инфлацију, али не покреће економски раст и инвестиције приватног сектора. Ефекат инфлаторног деловања је двострук: државни расходи стварају диспропорцију на тржишту новца и робе, додатна емисија новца покрива непроизводне издатке државе, што ствара додатни раскорак на тржишту. Номинални раст јавног дуга и издвајања на име камата на јавни дуг директно подстиче инфлацију и потрошњу, али постоји и супротно деловање. Наиме, инфлација обезвређује масу средстава јавног дуга доводећи до његовог реалног пада. Исто тако инфлација обезвређује и масу плаћених камата на државне обвезнице, што отежава стварање нових зајмова – стимулираних каматном политиком. Енормни раст јавног дуга доводи до неравнотеже економских и финансијских односа. Коришћење примарног новца за финансирање државног буџета углавном у дужем временском периоду није смањивано (отплатама и гашењем новца и дугова). То је доводило до сталног раста дугова, емисије новца, камата на јавни дуг и поново нове емисије новца. Стална инфлација праћена новом емисијом води високој тражњи у односу на понуду.

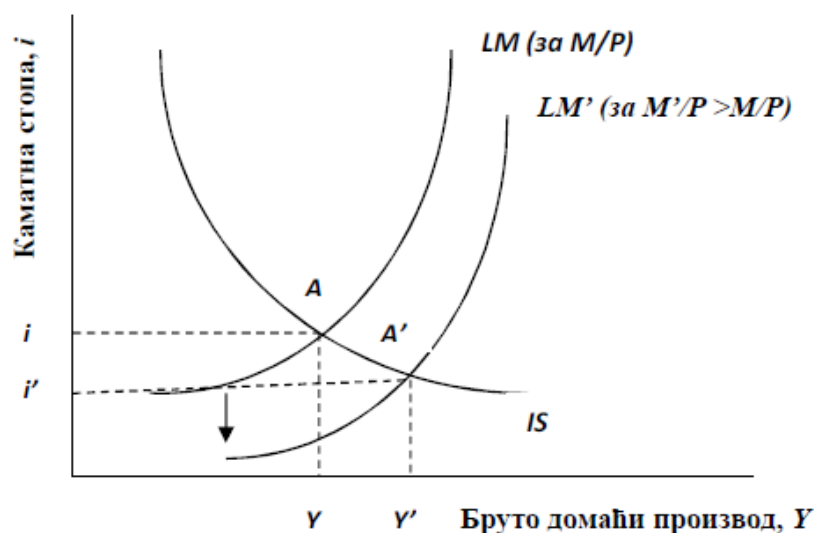
Ефекти преливања монетарне експанзије или повећане понуде новца на БДП и каматну стопу, презентује се кроз спецификацију кејнзијанског $IS-LM^{50}$ модела (енг. “*Investment equal Savings*) и LM (L —*liquidity*, а M —*money*). У циљу анализе утицаја повећања БДП-а на каматну стопу и тражњу за новцем претпоставља се да су доходак, каматне стопе и реална понуда и тражња за новцем у равнотежи у тачки A . Раст БДП-а имплицира померање са криве LM на криву LM' , уз дату каматну стопу (i) равнотежа се помера из тачке A у тачку A' . Повећање БДП-а прати раст реалне тражње за новцем са нивоа (M/P) на ниво (M'/P). Повећање бруто домаћег производа са Y на Y' уз дату реалну понуду новца (M/P) смањује каматну стопу са нивоа i на ниво i' , што се види на Графикону бр. 43.

⁵⁰Интерпретација $IS-LM$ модела у овом делу дисертације ослања се на Blanshard O., 2005., стр.90-102, 488-506; Samjuelson P., Nordhaus V., 2009., стр. 445-463.

$IS-LM$ модел затворене привреде представља водећу интерпретацију кејнзијанске теорије. Развио га је J. Hicks у раду из 1937.године. У том раду Hicks је извршио упоредну анализу Кејнсовог економског учења и економске мисли класичних економиста. За тај рад Hicks је касније добио Нобелову награду.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Графикон бр. 42. Ефекти монетарне експанзије (повећање понуде новца) на БДП и
каматну стопу

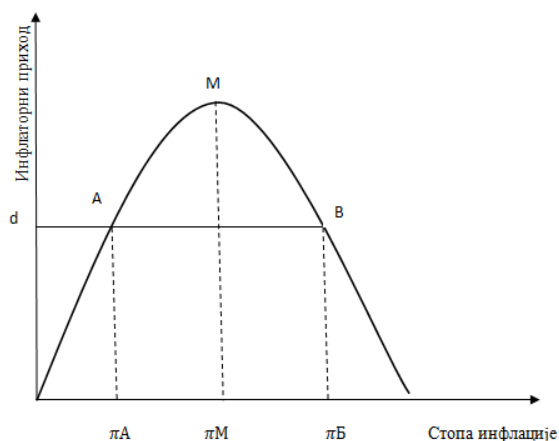

Извор: Blanchard, O., 2005., стр. 101.

Монетарна експанзија доводи до вишег БДП-а и ниже каматне стопе. Уколико инфлација расте, повећава се и камата што поскупљује новац.

У разматрању односа прихода од инфлације и стопе инфлације користићемо Лаферову криву која се често користи у односу пореских прихода и пореске стопе што је приказано на Графикону бр.43.

Графикон бр. 43. Реални приход од инфлаторног пореза

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Уочава се да је при ниској инфлацији реална тражња готовине велика, а реални приход расте до тачке (π_A) и покрива део реалног дефицита (d). Ако инфлација настави да расте, расте и инфлаторни порез до тачке (M) у којој се инфлаторни приход максимира, а потом опада. Инфлаторна пореска стопа је висока, пореска основа је мала, а тиме и реална тражња готовине, јер су номиналне каматне стопе високе. Гафикон бр. 43 показује да постоје два нивоа инфлаторне равнотеже у тачки (А) и тачки (Б), с том разликом што је у тачки (Б) дошло до редуковања реалне новчане масе и власт мора исти инфлаторни приход убирати са вишом стопом инфлације, односно наставити са политиком штампања новца. Ако држава настави са штампањем новца, односно инфлацијом, бржи раст новца и већа инфлација смањују пореску основу више него што повећавају пореску стопу, а то значи да држава не може неограничено штампати новац. Ово указује на то да инфлација умањује реалне приходе државе, чинећи проблем дефицита све тежим. Сценарио да држава настави са интензивним убираним инфлаторног прихода преко максимума у тачки Б и стопи инфлације (π_M) је акцелерација стопе инфлације (убрзана стопа инфлације). Наставак финансирања буџетског дефицита на овај начин уводи привреду у зоне хиперинфлације кретањем инфлације дуж (x) осе док ће се инфлаторни приход смањивати. Из претходне анализе следи закључак да хиперинфлација умањује могућности државе за редовно сервисирање камате на јавни дуг.

Ако инфлација постане врло висока, буџетски дефицит уобичајено постаје већи. Делимично разлог за то лежи у чињеници да се прикупљање пореза одвија са временским помаком. Овај ефекат се је познат као Танзи-Оливер учинак. Како се порези прикупљају по основи старих номиналних доходака, њихова реална вредност опада с инфлацијом. Тако висока инфлација уобичајено смањује реалне приходе државе, чинећи проблем дефицита тежим. Државе често покушавају да успоре инфлацију забрањивањем подизања цена производа предузећима која су у државном власништву, иако се њихови трошкови повећавају. Учинак тих мера на инфлацију је мали, јер се губитак тих предузећа финансира од стране државе што повећава фискални дефицит. Како се повећава фискални дефицит, тако се повећава и потреба за већим *seignorage*-ом, а тиме и потреба за све већим номиналним растом новца (Blanchard, 2005., стр. 498).

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Међузависност осцилација у висини трансфера на име отплате камата на јавни дуг и стопе инфлације у анализираним земљама у периоду 2007-2016. године, мерена Спирмановим коефицијентом корелације, приказана је у следећој табели:

Табела бр. 87. Коефицијенти корелације између трансфера на име камата
и стопе инфлације

Територија	Корак заостајања од 1 године		Корак заостајања од 2 године	
	Вредност коефицијента	Ниво значајности	Вредност коефицијента	Ниво значајности
ЕУ	-0,133	0,732	-0,619	0,102
САД	0,050	0,897	0,398	0,329
Француска	-0,008	0,983	-0,084	0,844
Немачка	-0,414	0,269	-0,265	0,526
Словенија	-0,417	0,265	-0,024	0,955
Мађарска	0,312	0,413	0,285	0,494
Словачка	-0,361	0,339	-0,229	0,586

Извор: Самостална израчунавања аутора у SPSS-у

Вредности коефицијената корелације, приказане у претходној табели упућују на закључак да је међузависност осцилација у висини трансфера на име отплате камата на јавни дуг и стопе инфлације у већини анализираних земаља индиректна, па и на нивоу Европске уније. Директна међузависност између ове две варијабле забележена је једино у САД-у и Мађарској. Поред тога степен усклађености варијација у висини трансфера на име камата на јавни дуг и осцилација у стопи инфлације је за Европску унију, САД и Француску израженији након периода од две године, што значи да се може претпоставити да ефекти ових трансфера долазе до изражаја након тог периода. У перостале четири земље (Немачка, Словенија, Мађарска и Словачка) интензитет међузависности је знатно јачи у случају временског заостајања од годину дана. Ово је нарочито уочљиво када се посматрају Словенија (-0,417 у поређењу са -0,024) и Немачка (-0,414 према -0,265).

3.4. Импликације трансфера - камата на јавни дуг на јавни дуг

Модерна држава, због врло развијених развојних, стабилизационих, социјално политичких функција које је преузела на себе мора користити јавни дуг као стални елемент у вршењу тих функција и задатака⁵¹. Дефицитарно финансирање путем јавног дуга значи и обавезу државе да, поред издвајања за отплату главнице дуга, издваја додатна средства на име трансфера камате на јавни дуг. Отплата камате на јавни дуг значи потребу трансферисања повећаног дела домаћих ресурса у иностранство, те, повезано с тим, нужност остваривања већег суфицита трговинске размене. Будући да тај вишак у размени може настати само у приватном сектору, држави ће бити потребни вишкови на домаћим фискалним рачунима, да би на неинфлаторан начин могла куповати страну валуту од приватног сектора ради отплате главнице и камате на јавни дуг. За то је држави, опет, потребно више пореза, што имплицира настанак нових порезних дисторзија. Проблем је још већи ако приватни сектор нема довољно стране валуте, односно ако је и он задужен.

Поред овог, импликације трансфера - камата на јавни дуг на јавни дуг зависе и од структуре јавног дуга која може бити: по институционалном обухвату (државни и јавни), по пореклу кредитора (унутрашњи и спољашњи-страни), по рочности (краткорочни, средњорочни, дугорочни), по структури валута (деномиран у домаћој валути, деномиран у иностранској валути), по структури каматне стопе (фиксна, варијабилна), по активности учешћа на тржишту (ликвидни и неликвидни, односно део дуга којим се активно учествује на финансијском тржишту и део дуга који се држи до доспећа), начина отплате јавног дуга (амортизациони или рентни односно да ли се сервисира само камата или и главница) и др.. Структура јавног дуга је пре свега значајна због минимизирања трошкова његовог сервисирања. Лоше структуриран дуг с аспекта доспећа, валуте или каматне стопе може бити показатељ настанка и развоја економске кризе (ММФ и Светска банка, 2003). Пример добро структурираног дуга би био дуг који је дугорочан, деноминиран у домаћој валути, с фиксном каматном стопом, којим се тргује на транспарентном и ефикасном домаћем тржишту капитала. Земља која у укупном дугу има високи ниво дуга у иностранској валути превише је изложена променама на финансијским тржиштима. Исто вреди и за високи ниво

⁵¹ John F. Due: *Government Finance, An Economics Analysis*, Homewood, Illinois, 1959.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

дуга с променљивом каматном стопом. Земља са слабом структуром дуга осетљива је на тржишне шокове и кризу ликвидности која се обично прелива и на приватни сектор.

Механизам на који начин камате на јавни дуг делује на јавни дуг се може описати на следећи начин: Пораст јавног дуга доводи до пораста трансфера камате на јавни дуг, што има за последицу повећање дефицита а тиме посредно утиче на промену осталих макроекономских варијабли. Раст државног дуга је бржи од раста друштвеног производа, тако да се учешће дуга у друштвеном производу повећава, али и учешће камате на јавни дуг у друштвеном производу и националном дохотку.

Основни канали путем којих настају негативни учинци камате на јавни дуг на привредни раст су:

1. истискивање приватних инвестиција,
2. истискивање извоза,
3. пораст удела издатака за камате у укупној државној потрошњи,
4. сервисирање дуга које умањује шансе за раст,
5. финансијска нестабилност.

Висина јавног дуга, а самим тим и камате на јавни дуг има значајан утицај на економску активност земље. Разматрајући све ефекте камате на јавни дуг на привреду, високи ниво камате на јавни дуг доводи до пораста укупног јавног дуга који ће дугорочно, смањити економски раст. Када влада троши више него што има прихода, мора да покрије разлику позајмицама. Тако се сваке године дефицит додаје на већ постојећи дуг. У супротном, када приход премаши потрошено, та позитивна разлика ће да отплати део дуга и чак да откупи назад део државних обвезница, тако да се укупан јавни дуг смањује. Приликом анализе дефицита и дуга битна је величина БДП-а као и ток приватне штедње. Узимање у обзир експанзије економских активности током времена је такође битан елемент у дугорочној анализи фискалног дефицита и јавног дуга (Friedman В. М., 2005.). Анализа кретања јавног дуга у односу на БДП, врши се декомпозицијом јавног дуга на основне токове који доприносе његовој промени. Битан чинилац дуга је камата на јавни дуг.

Међузависност камате на јавни дуг и јавног дуга могуће је представити методологијом чији је аутор (Blanchard 2005., стр. 555-556). У анализи се полази од једначине да је

$$V_t = (1+r)V_{t-1} + (G_t - T_t) \dots\dots\dots (4)$$

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

где је: B_t = јавни дуг, r = камате на јавни дуг, G_t = јавни расходи (осим наканде за камате), T_t = јавни приходи, $G_t - T_t$ = примарни дефицит у времену (t).

Овакав прорачун користи се код сваке привреде у којој БДП реално расте, а за формулу вреди да је ниво јавног дуга на крају периода t једнак стању јавног дуга на крају периода $t-1$ увећаног за износ реалних расхода за камате у времену t и износ примарног дефицита у периоду t . Из дате релације закључује се да повећање износа трансфера камате на јавни дуг повећава укупни јавни дуг и супротно повећање јавног дуга повећава износ камата на јавни дуг. Висок и растући јавни дуг увек са собом доноси висока издвајања за камате на јавни дуг што ствара потенцијалну или стварну финансијску нестабилност. Узрок финансијске нестабилности могу бити стварни притисци на монетарну политику (пораст новчане масе или пораст каматне стопе), промена психолошког односа привредних субјеката према тржиштима новца и капитала, и осетљивост домаће финансијске стабилности на промене каматних стопа на међународним тржиштима капитала (Tanzi i Fanizza, 1995). Када земље бележе брз раст или имају ниске каматне стопе на њихов дуг, оне могу да одржавају релативно висок ниво дуга.

Порастом јавног дуга трансфери камате по дугу расту знатно брже од раста дуга јер дуг постаје генератор властитог раста. Тако се данас сматра да расходи по каматама један од значајнијих фактора сталног раста јавног дуга што за последицу има одређене негативне ефекте на кључне макроекономске варијабле:

- Раст јавног дуга негативно утиче на инвестиције, односно на акумулацију капитала, као основну детерминанту нивоа БДП-а.

- Увођење високих пореских стопа са циљем да се сервисира нагомилани јавни дуг смањује међународну конкурентност земље, смањује инвестиције и успорава привредни раст.

Терет сервисирања јавног дуга и камате на јавни дуг додатно се може погоршати услед раста каматних стопа, депресијације домаће валуте, успоравања раста БДП-а и др. што се може илустровати симулацијама на основу једначине:

$$\frac{B_t}{Y_t} - \frac{B_{t-1}}{Y_{t-1}} = (r - g) \frac{B_{t-1}}{Y_{t-1}} + \frac{(G_t - T_t)}{Y_t} \quad (5)$$

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

где је: Y - бруто домаћи производ, B_t - јавни дуг, G_t - јавни расходи (осим наканде за камате), T_t - јавни приходи, r - камате на јавни дуг, g - реални раст БДП-а.

Једначина нам говори да ће пораст показатеља задужености бити већи:

- што је већа камата на јавни дуг,
- што је нижа стопа раста БДП-а,
- што је виши почетни показатељ задужености,
- што је виши ниво примарног дефицита и БДП-а.

Нека се претпоставља да у периоду t земља има високо учешће јавног дуга у БДП нпр. 100%, реална каматна стопа износи 4%, а реални раст БДП 2%. Из претходног следи да стабилан ниво јавног дуга у односу на БДП захтева да примарни суфицит износи 2% БДП-а.

$$\frac{B_t}{Y_t} - \frac{B_{t-1}}{Y_{t-1}} = (4\% - 2\%)*100\% + (-2\%) = 0\%$$

Уколико се реалне каматне стопе повећају на 7% тада одржавање непромењеног високог учешћа јавног дуга у БДП-у имплицира раст примарног суфицита са 2% на 5% БДП-а што је изузетно тешко изводљиво.

Ако је већи део јавног дуга изражен у иностраној валути, депресијација националне валуте смањује БДП изражен у иностраној валути, док дуг остаје непромењен услед чега расте учешће дуга у БДП-у. Ако под осталим непромењеним условима раст БДП-а падне са 2% на 0% одржање непромењеног нивоа односа дуга и БДП-а захтева да држава повећа примарни дефицит на око 4% БДП-а.

Претходно је врло тешко реализовати, а деловало би прорецесионо, стога се пре може очекивати да држава у случају пада БДП-а пређе на дефицит односно на додатно задуживање што води убрзаном расту односа дуга и БДП-а.

Знатно погоршање било ког од параметара који одређују однос дуга према БДП-у може довести до дужничке кризе односно до немогућности државе да сервисира јавни дуг и камате на јавни дуг. Земљи не прети дужничка криза све до оног момента докле успева да их ангажује толико рентабилно да њиховом употребом може да обезбеди акумулацију која ће бити довољна за враћање главнице и изнад тога добит која ће бити бар толика колико

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

износи камата на јавни дуг. Брзина раста годишњег задуживања (пораств дуга) често прелази стопу инфлације, али и стопу раста националног дохотка. Долази до појаве кумулирања дугова, односно уласка у нови дуг да би се могао отплатити стари, доспели дуг. Државни дуг односи све више штедње са тржишта капитала, али и трошења све већег дела друштвеног производа.

Због кумулативног и узајамно подстицајног кретања камата и сталног раста дугова проблем камате на јавни дуг постаје огроман терет буџета државе у следећих 15-20 година. Каматне стопе на тржиштима новца и капитала расту, што даље обара склоност штедњи и формирању нових капитала у приватном сектору, јер више камате на државне обвезнице „односе“ све слободне капитале са тржишта (crowding effect), тако да су инвестиције у приватном сектору угрожене, а тиме и развој привреде.

Валутна структура дуга такође има значајан утицај на издвајање за трансфере камате на јавни дуг. Уколико је већи део јавног дуга у иностраној валути неопходно је једначине (1), (3) и (4) кориговати тако да укључе ефекат промене курса. Ако је цео јавни дуг одређене земље у иностраној валути (што приближно одговара случају Србије) тада једначина (4) постаје:

$$V_t = (1+i_d)(1+r_E)V_{t-1} + (G_t - T_t) \dots\dots\dots(6)$$

где је са i_d - означена номинална каматна стопа у девизама, а са r_E - стопа промене номиналног девизног курса.

У случају да је фискални дефицит у периоду t једнак нули, а национална валута апрецира за 10% тада се јавни дуг исказан и трошкови камата исказани у домаћим ценама смањује за око 10%. Уколико под истим претпоставкама национална валута депресира за 10% тада се јавни дуг и трошкови камата исказани у домаћим ценама повећава за око 10%. Међутим, ако је део јавног дуга у домаћој, а део у иностраној валути тада би се користио пондерисани просек реалних домаћих каматних стопа и каматних стопа дефлационисаних променом курса. Уколико се у години t смање порези, а расходи остану непромењени, то ће за последицу имати појаву фискалног дефицита и раст јавног дуга.

Сервисирање јавног дуга, под осталим непромењеним условима (претпоставља се да се не смањују други расходи и да се на тај начин не ствара простор за враћање дуга без повећање пореза) захтева повећање пореза у будућности.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Кретање нивоа јавног дуга као и износ неопходног повећања пореза у будућности зависи од тога када се враћа јавни дуг као и од тога да ли се сервисира само камата или и главница. Из претходног следе закључци:

- фискални дефицити из прошлости одређују садашњи ниво јавног дуга,
- да би се дуг стабилизовао тј. да се држи на константном нивоу, држава мора да оствари примарни суфицит који је једнак реалним трошковима сервисирања камата
- да би се дуг смањено неопходно је да примарни суфицит буде већи од реалних трошкова камата,
- у привреди чији БДП реално расте релевантнији је однос јавног дуга према БДП него апсолутни ниво дуга у (еврима нпр.),
- раст реалног БДП-а, уз непромењене пореске стопе, генерише реални раст јавних прихода приближно за исти проценат као што је раст БДП-а,
- повећање дуга утиче да се расходи на име камата повећавају што указује на њихово узајамно дејство.

Задуживање државе аутоматски значи да ће доћи до раста државних расхода за покривање камата. Када би се ишло на отплату дуга новим задуживањем, то би могло довести до експанзије дуга и кризе солвентности државе. Јавни дуг се не може неограничено повећавати, постоји горња граница јавног задуживања и дефицита буџета. Она је одређена растом каматних оптерећења. Ако је каматна стопа већа од стопе економског раста (негативни нето доток капитала у буџет, негативан нето прираст капитала за развој) за плаћање камата морају да се користе додатни порези или да се смање државни издаци. Граница сталног (кумулативног) раста јавног дуга није достигнута све док се, без већих тешкоћа, плаћа камата на јавни дуг. Истовремено то зависи од формирања штедње на тржишту капитала.

С обзиром да висина јавног дуга и трошкова сервисирања камата јавног дуга има значајан утицај на економску активност земље, само његова строга контрола може обезбедити одржив економски раст. Како би држале јавни дуг на прихватљивом нивоу, у последњих неколико година многе земље су предузеле строге мере рестрикције потрошње.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Међутим, рестриктивне мере не смеју бити превише строге, како земље не би запале у дубоку рецесију. Дакле, неопходно је да свака земља пронађе неко средњорочно решење које ће допринети редуковању јавног дуга, али без смањења економског раста.

Превисок ниво јавног дуга у БДП-у и његово свођење на одржив ниво може се постићи, с једне стране, повећањем привредног раста (односно БДП-а), а с друге стране, деловањем на динамику и величину јавног дуга, односно комбинацијом оба. На динамику раста јавног дуга утиче много фактора (износ камата на јавни дуг, ефекат промене курса валуте, каматна стопа, и др.). Стандардни оквир за анализу одрживости полази од претпоставке да се износ дуга мења само за износ фискалног дефицита, тако да се промена дуга између два периода може изразити⁵²:

$$D_{t+1} - D_t = -B_t \dots \dots \dots (7)$$

где је D - стање дуга на крају периода (t), а $-B$ је фискални дефицит.

Да динамика раста јавног дуга зависи од раста износа камата на јавни дуг показује једначина у којој се динамика јавног дуга може изразити помоћу примарног дефицита на следећи начин:

$$D_{t+1} - D_t = iD_t \rightarrow d_{t+1}(1+g^n) = (1+i)d_t - b_t^p \dots \dots \dots (8)$$

где је i -просечна номинална каматна стопа, b_t^p - примарни резултат буџета, док је iD -износ плаћених камата на јавни дуг а g^n је (константна) стопа раста номиналног БДП-а. Једначина показује да повећање износа плаћених камата на јавни дуг повећава укупан јавни дуг. *Фискални аспект задуживања* могуће је сагледати кроз следеће стандардне показатеље (Brummerhoff, D., 1996., стр. 384):

- удео издатака за камате у пореским приходима R/T показује у којој је мери терет камата покривен пореским приходима;
- удео издатака за камате у укупним издацима R/G показује који је део јавних издатака "резервисан" за обавезе отплате јавног дуга;
- однос камата и БДП-а R/BDP (камате се стављају у однос са БДП-ом зато што порески приходи, из којих се сервисирају обавеза према дугу, зависе од нивоа БДП-а);

⁵²Главна референца за моделски приступ описан у овом делу рада је Mihaljek D., (2003.), стр 33-37

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

- однос новог задуживања и јавних издатака $\Delta D/G$ (стопа финансирања дугом) показује какве учинке у будућности имају јавни расходи односно колико они утичу на производни потенцијал;

- удео новог задужења $\Delta D/BDP$ (дакле, дефицита) у БДП-у; и
- удео укупног дуга у БДП-у (D/BDP).

Последња два показатеља најчешће су и најважнија, а уједно служе и за дефинисање критеријума за улазак у Европску монетарну унију (ЕМУ). Горе наведени критеријуми отварају питање да ли је неки од њих, и који, прикладан за одређивање границе јавног дуга, и где би та граница тада била.

Не постоје егзактне формуле за одређивање оптималног или одрживог нивоа јавног дуга. Међутим, постоје индикатори одрживости јавног дуга: однос дуга према БДП (Мастрихтски услов: дуг максимално 60% БДП), однос фискалног дефицита према БДП (Мастрихтски услов: дефицит максимално 3% БДП), однос издатака за камате према пореским приходима, јавним расходима или БДП-у, учешће прираста дуга према расходима и др.

3.4.1. Мастрихтски критеријуми о висини фискалног дефицита и јавног дуга

Према уговору из Мастрихта, државе морају задовољити четири критеријума конвергенције Европској монетарној унији (ЕМУ). Три критеријума су монетарна (ниска инфлација, стабилан девизни курс и ниске каматне стопе), а четврти је фискални критеријум. Такође, у оквиру смерница Пакта о стабилности и расту (енг. *Stability and Growth Pact*) помиње се фискални критеријум у функцији надгледања и контроле фискалних кретања. Фискални критеријум је имплементиран кроз два фискална индикатора, тј. кроз односе дефицита и дуга опште државе према БДП-у, чије су законске границе дефинисане фискалним правилима. Према томе критеријуму, да би нека земља могла приступити ЕМУ и Пакту за стабилност и раст, дефицит опште државе требао би да буде испод 3% БДП-а на годишњем нивоу. Опште фискално правило у вези са јавним дугом које све државе чланице ЕУ морају поштовати гласи да удео јавног дуга у БДП-у треба да буде испод границе од 60% БДП-а, а у случају да је изнад 60%, требало би да се смањује и

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

да се приближава граничној вредности „задовољавајућом брзином“ (Baldwin R., Wyplosz Ch., 2010., стр. 520-542).

Иако се чини да су референтне вредности фискалног дефицита и јавног дуга арбитрарно одређене, оне ипак следе одређену логику. Најпре, то су вредности дуга и дефицита близу просечних вредности у земљама Европске уније, у години кад је критеријум усвојен. Друго, између вредности 3% БДП-а за дефицит и 60% БДП-а за јавни дуг постоји повезаност. Наиме, ако се узме да је нормална дугорочна стопа раста БДП-а у Европској унији 3%, а инфлација 2%, следи да је номинална стопа раста 5%.

На основу услова одрживости, управо уз ту стопу раста номиналног БДП-а, јавни дуг од 60% БДП-а је компатибилан са дефицитом од 3% БДП-а.

Истраживањем provedеним на групи од 18 индустријских земаља и групи Г7, *Tanzi i Fanizza* (1995) показали су да је у раздобљу од 1970. године до 1993. године пораст удела јавног дуга у БДП-у у тим земљама узроковао пораст светских каматних стопа за више од 1,5 постотних поена. Другим речима, у наведеном је раздобљу у 18 индустријских земаља постотни пораст удела јавног дуга у БДП-у повећавао дугорочну каматну стопу за око 7 индексних поена. С обзиром да је наведено раздобље било раздобље непрестаног кумулирања дефицита у већини индустријских земаља, ти су се дефицити финансирани штедњом других земаља, узрокујући "истискивање" међународних размера и подижући светску реалну каматну стопу.

Кључни проблем отплате камате на јавни дуг, уколико се апстрахује међународно финансијско окружење, састоји се у третману извоза, односно његовом апсолутном кумулативном расту, као и повећању његове номиналне вредности. У циљу повећања извозних прихода и релаксације притисака по основу сервисирања камата, неопходно је повећати девизне приходе земље. Није проблем само у висини дуга, већ је питање да ли држава има јаку економију базирану на производњи и извозу у том циљу неопходно је генерисати сопствену акумулацију, подићи привреду и индустрију.

Испитивањем међузависности камата на јавни дуг и јавног дуга у анализираним земљама у периоду 2007-2016. година добијени су резултати приказани у табели која следи:

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Табела бр. 88. Коefицијенти корелације између трансфера на име камата и јавног дуга

Територија	Јавни дуг у номиналном износу		Јавни дуг као % БДП	
	Вредност коefицијента	Ниво значајности	Вредност коefицијента	Ниво значајности
ЕУ	0,333	0,381	0,700	0,036
САД	0,983	0,001	0,820	0,007
Француска	-0,550	0,125	-0,550	0,125
Немачка	-0,350	0,356	0,300	0,433
Словенија	0,967	0,001	0,933	0,001
Мађарска	-0,251	0,515	0,285	0,458
Словачка	0,917	0,001	0,817	0,007

Извор: Самостална израчунавања у SPSS-у

Посматрањем вредности израчунатих коefицијента корелације између трансфера камата на јавни дуг и јавног дуга (у номиналном износу и као % БДП-а) може се уочити следеће:

-Најјачи степен међузависности између камата на јавни дуг и јавног дуга у номиналном износу постоји у анализираном периоду забележен је у САД, а када се анализира међузависност са учешћем јавног дуга у БДП-у најјачи степен слагања се односи на Словенију.

-Камате на јавни дуг су у директној међузависности са јавним дугом у номиналном износу у наредној години у ЕУ, САД, Словенији и Словачкој, док се индиректна међузависност везује за Француску, Немачку и Мађарску.

-У Француској, Немачкој и Мађарској камате на јавни дуг бележе инверзно слагање са јавним дугом у номиналном износу у наредној години, док је то слагање у Немачкој и Мађарској директно када се посматра учешће јавног дуга у БДП-у.

3.5. Детерминисаност буџетског дефицита величином трансфера камата на јавни дуг

Пораст дефицита у државном буџету тражи нове нето позајмице на тржишту капитала или код емисионе банке (Štiglic, 2007, str. 787). У случају да се дефицит финансира задуживањем то имплицира и расходе на име трансфера камате на јавни дуг.

Директна веза дефицита и камата на јавни дуг уочава се већ у могућим узроцима настанка дефицита. Досадашња искуства показују да фискални дефицити могу настати услед високих инвестирања владе, дефицита јавних предузећа, субвенција, политике цена којом се тежило ублажавању ефеката шокова на потрошњу, опадања прихода од опорезивања због повећане инфлације или подстицајних услова за приватне инвестиције, али и великих плаћања по основу камата на јавни дуг. С друге стране детерминисаност буџетског дефицита може имати посредне везе са величином трансфера камата на јавни дуг које се могу успоставити преко других економских величина (каматне стопе, инвестиција, штедње, потрошње, инфлације, нето извоза и незапослености).

Директне везе дефицита и камата на јавни дуг, као и посредне везе које се могу успоставити преко других величина варирају у предзнаку а утврђивање међусобних односа отежава постојање ендегености и двосмерних односа. Утицај трансфера камате на јавни дуг на дефицит текућег рачуна може бити последица прилива капитала који ће индуковати раст БДП-а, а исто тако може бити последица кумулирања страног дуга. Однос дефицита и камата на јавни дуг има утицај и на остале макроекономске варијабле (раст БДП-а, незапосленост, инфлацију, јавни дуг, инвестиције, величину дефицита и др.) што је показала анализа у претходним питањима ове дисертације. Пораст буџетског дефицита смањује могућности за бржи раст БДП-а и самим тим повећава издатке на име трансфера камате на јавни дуг. Да би се јавни дуг спустио до жељеног нивоа, буџетски дефицит мора да се смањи на ниво испод 3% БДП-а.

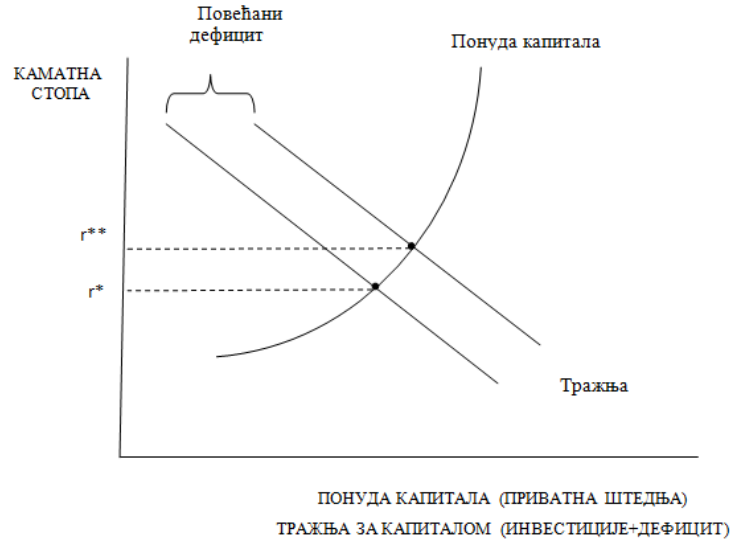
Величина трансфера камата на јавни дуг у директној је зависности од каматне стопе на тржишту капитала, односно повећање каматне стопе повећава износ трансфера камате на јавни дуг. Иако нема усаглашеног става о томе на који начин дефицит и јавни дуг делују на каматну стопу, често се сматра да је управо утицај дефицита на пораст каматне стопе

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

канал путем којег дефицит делује на привредни раст, умањујући склоност за привредне активности осетљиве на промене каматне стопе (инвестиције, нето извоз).

У циљу вернијег приказивања везе између дефицита и његовог раста и сагледавања његовог утицаја на каматне стопе, у нашу анализу ћемо увести сложенији IS-LM модел.

Графикон бр. 44. Крива понуде и тражње за средствима (капиталом)

Извор: Штиглиц, 2007, стр. 794

IS-LM модел синтетички приказује однос између каматне стопе и висине дефицита. Веза између дефицита и каматне стопе је једноставна ако држава позајмљује више новца каматне стопе расту. Са Графикона бр. 44 се уочава да када држава недостајућа средства обезбеђује повећаним задуживањем на тржишту капитала повећава се тражња за капиталом што резултира у расту каматних стопа а самим тим и трансфери за камате на јавни дуг расту. Веће задуживање од стране државе помера криву тражње удесно и доводи до виших каматних стопа. Када су каматне стопе више, фирме су мање спремне да инвестирају. Уз мање инвестиције мањи је и привредни раст и БДП. Каже се да задуживање од стране државе *истискује* приватне инвестиције. Са дијаграма се може закључити да већи дефицит повећава тражњу за капиталом што доводи до виших каматних стопа и мањих инвестиција.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Најједноставнија дефиниција фискалног дефицита је да он представља брзину промене залиха јавног дуга. Стопа промене стања реалног јавног дуга једнака је разлици између јавне потрошње и јавних прихода, плус реалне камате на дуг. То јест,

$$\dot{D}(t) = [G(t) - T(t)] + r(t)D(t), \dots \dots \dots (9)$$

где је $r(t)$ реална каматна стопа у времену t .

По дефиницији, реална каматна стопа једнака је номиналној каматној стопи увећаној за инфлацију. Израз у загради на десној страни једначине (9) се назива *примарни дефицит*.

При томе, има се у виду да је примарни дефицит често бољи начин да се оцени како фискална политика у датом тренутку доприноси буџетском ограничењу владе него укупан дефицит. Разлог томе је што примарни резултат, или разлика између укупних прихода и расхода умањених за издатке на камате, даје јаснију слику о буџетској позицији на коју фискална политика може утицати. Наиме, на издатке на камате битно утичу стохастичка кретања на међународним финансијским тржиштима, а будући да укупни дефицит укључује резултирајуће, често значајне, промене у издацима на камате, он може да замагли слику о потребном опсегу фискалне консолидације.

Постоје два разлога због којих фискални дефицит може да подигне номиналне каматне стопе. Прво, приватна штедња се не повећава за исти износ за који се смањује фискални дефицит кроз уштеде и нема компензационог прилива страног капитала. Ове релације можемо представити формулом:

Буџетски дефицит у години (t) једнак је:

$$D_t = rV_{t-1} + (G_t - T_t) \dots \dots \dots (10)$$

где је са D_t означен буџетски дефицит, са r реалне каматне стопе, са V_{t-1} јавни дуг, са G_t јавни расходи (осим расхода за камате), а са T_t јавни приходи. Први члан (rV_{t-1}) једначине (10) изражава реалне трошкове камата по основу сервисирања јавног дуга, а други члан ($G_t - T_t$) је примарни дефицит.

Расходи државе G_t и приходи државе T_t су умањени за трансфере, али то не утиче на фискални дефицит. У званичним подацима о буџетском дефициту трошкови камата су укључени у расходе G_t . Трошкови камата у претходној једначини су исказани у реалном изразу t_j . из њих је искључен ефекат инфлације.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Званични подаци, који су усаглашени са државном финансијском статистиком - GFS (*Government Finance Statistics*), заснивају се на принципу готовинског тока, укључују номиналне расходе за камате:

$$D_t(z_{van}) = iB_{t-1} + (G_t - T_t) \dots\dots\dots (11)$$

Међутим фискални дефицит исказан према званичној методологији не изражава прецизно промене реалног нивоа јавног дуга: нпр. ако је у години (t) званични дефицит једнак 0, а инфлација износи 10% реални ниво дуга на крају године (t) је смањен за $(1/(1+0,1)-1)*100=9,1\%$, а то званични дефицит не показује. Да би дефицит мерио промене реалног нивоа јавног дуга неопходно је од једначине 11 одузети ефекат инфлације на јавни дуг (πB_{t-1}):

$$D_t = iB_{t-1} + (G_t - T_t) - \pi B_{t-1} = (i - \pi) B_{t-1} + (G_t - T_t) = r B_{t-1} + (G_t - T_t) \dots\dots\dots (12)$$

Полазећи од једначине 10 веза између промене реалног нивоа јавног дуга и фискалног дефицита може се исказати једначином:

$$D_t = B_t - B_{t-1} = rB_{t-1} + (G_t - T_t) \dots\dots\dots (13)$$

Према којој је промена реалног нивоа јавног дуга у години (t) једнака фискалном дефициту у години (t) или општије:

- ниво јавног дуга на крају године t једнак је збиру фискалних дефицита у годинама t-1, t-2,

У складу са једначином 13 ниво јавног дуга на крају периода (t) једнак је стању јавног дуга на крају периода t-1 увећаном за износ реалних расхода за камате у периоду (t), и износ примарног дефицита у периоду (t):

$$D_t = B_t - B_{t-1} = rB_{t-1} + (G_t - T_t) \dots\dots\dots (14)$$

У одређеним околностима веза између јавног дуга и фискалног дефицита може бити нарушена, као нпр.:

- значајан део фискалног дефицита се финансира из некредитних извора (приходи од приватизације, донације и др.),

- значајног отписа јавног дуга,

- преузимањем приватних дугова од стране државе и др.

Међутим, све ове околности су спорадичне и привремене. Такође уколико је већи део јавног дуга у страниој валути неопходно је једначине (12), (13) и (14) кориговати тако да укључе ефекат промене курса.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Ако је већи део јавног дуга изражен у иностраној валути (тренутно у Републици Србији 76% укупног јавног дуга), депресијација националне валуте смањује БДП изражен у иностраној валути, док дуг остаје непромењен услед чега расте учешће јавног дуга у БДП-у.

Ако под осталим непромењеним условима раст БДП-а падне са 2% на 0% одржавање непромењеног нивоа јавног дуга и дефицита захтева да држава повећа примарни суфицит са 1% БДП-а на око 3% БДП-а, али и да смањи главницу дуга за око 2% БДП-а. Претходно је врло тешко реализовати, а и деловало би проречесионо. Стога се пре може очекивати да држава у случају пада БДП-а пређе на дефицит односно на додатно задуживање што води убрзаном расту односа дуга и БДП-а. Знатно погоршање било ког од параметара који одређују однос дуга према БДП-у (примарни биланс, каматне стопе и пад БДП-а) може довести до дужничке кризе односно до немогућности државе да сервисира камате на јавни дуг. Када се држава задужује у иностранству тада је будућа генерација оптерећена отплатом камата и главнице у иностранству па се њени ресурси који би се могли употребити у земљи, смањују у односу према ситуацији када се финансира порезима.

Детерминисаност буџетског дефицита величином трансфера камате на јавни дуг треба посматрати у контексту конкретне фискалне политике и мера на којима она почива.

Огромни буџетски дефицити држава, који се крећу преко 90% домаћег бруто производа, уз високе реалне камате на тржишту капитала, доводе до поскупљења кредита за приватне зајмотражиоце. Држава све више користи новац и штедњу (порезима) за покриће дефицита, а то доводи до даљег раста буџетских дефицита и камата на јавни дуг. Индиректно, то утиче на кризу развоја многих грана производње, успоравање темпа раста, пораста незапослености у привреди (уз раст непроизводног запошљавања у државном сектору), чиме се слаби доходна страна буџета (порези на доходак и добит). Круг се затвара, али уз ново задуживање државе и стални раст јавног дуга и камата на јавни дуг.

Што је већи степен задужености то је потребан већи буџетски суфицит који се може постићи повећањем буџетских прихода или смањењем расхода и субвенција. Државни буџет мора бити солвентан, а то зависи од висине укупних расположивих прихода државе, висине јавне потрошње и висине јавног дуга и издвајања на име камата на јавни дуг.

Ова зависност се може преставити једначином уз претпоставке да су стопа раста реалног БДП-а (g) и стопа промене дефлатора БДП-а (B) константне, тако да је $g^n = (g+B)$,

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

где је g^n - (константна) стопа раста номиналног БДП-а. Овај израз дефинише фискални резултат који је потребно остварити да би се стабилизовао удео дуга у БДП-у:

$$b^* = -d (g + \pi) \dots\dots\dots(15)$$

где је b^* - "одржив" тј. "стабилизирајући" ниво фискалног дефицита (као проценат БДП-а). Параметри g и π су потенцијалне стопе раста и инфлације, респективно, које се очекују у склопу разумних средњорочних економских предвиђања. У пракси се услови фискалне одрживости чешће изражавају помоћу примарног уместо укупног фискалног дефицита, као што је претходно образложено. Израз (15) је први показатељ на који је потребно обраћати пажњу у анализи одрживости јавног дуга ($b^* = -d (g + B)$). Када дуг јавног сектора расте, тј. када остварени дефицит ($-b$) надмашује дефицит потребан за стабилизовање јавног дуга ($-b^*$), разлика између b^* и b показује колики је фискални напор потребан да би се ниво дуга d стабилизовао. Каматне стопе су укључене и у критеријум одрживости изражен формулом јер остварени дефицит укључује издатке на камате: када порасту каматне стопе и укупни дефицит $-b$, повећава се разлика између b^* и b , па је потребан већи напор да се стабилизује d . До немогућности сервисирања дуга или пада солвентности једне земље може доћи због континуираног повећања јавног или приватног дуга. Земља је солвентна у мери у којој је у могућности да измири своје обавезе по основу спољног дуга или докле год су финансијски приливи већи од обавеза за сервисирање дуга. У случају несолвентности држава може увести рестрикције због спречавања одлива капитала и смањења девизних резерви. Несолвентност приватног сектора утиче на смањење прилива капитала и пада укупног рејтинга државе.

Расходи државе на име трансфера камате на јавни дуг постају све значајнији генератор фискалног дефицита. Без заустављања раста јавног дуга, фискални дефицит би у наредном периоду могао да постане самогенеришући, услед раста нивоа задужениости и последичних погоршања услова задуживања (раста каматних стопа).

Међузависност расхода државе на име трансфера камате на јавни дуг и буџетског дефицита у периоду 2007-2016. година у земљама које су обухваћене анализом испитана је и у овом случају корелационом анализом. Вредности Спирмановог коефицијента корелације по земљама и у Европској унији приказане су у следећој табели.

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Табела бр. 89. Коефицијенти корелације између трансфера на име камата
и буџетског дефицита

Територија	Буџетски дефицит у номиналном износу		Буџетски дефицит као % БДП	
	Вредност коефицијента	Ниво значајности	Вредност коефицијента	Ниво значајности
ЕУ	0,017	0,966	0,000	-
САД	0,783	0,013	0,817	0,007
Француска	-0,400	0,286	-0,400	0,286
Немачка	-0,733	0,025	-0,733	0,025
Словенија	-0,017	0,966	-0,017	0,966
Мађарска	-0,711	0,032	-0,678	0,045
Словачка	0,367	0,332	0,450	0,224

Извор: Самостална израчунавања у SPSS-у

У већини анализираних земаља, према показатељима приказаним у горњој табели, постоји индиректна међузависност између трансфера на име камата на јавни дуг и буџетског дефицита, како у номиналном износу тако и његовог учешћа у БДП-у. Највећи интензитет слагања у посматраном периоду уочава се у Немачкој (-0,733) и Мађарској (-0,711), док је најслабији у Словенији (-0,017).

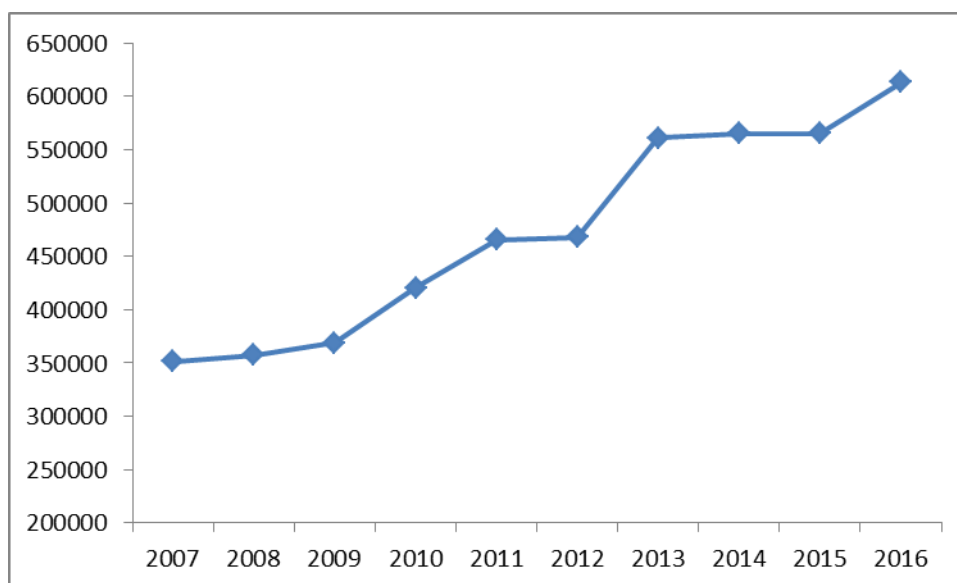
Директна међузависности између трансфера на име камата на јавни дуг и буџетског дефицита постоји у САД, Словачкој и Европској унији. Степен међузависности је највиши у САД (0,783). Међузависност између ове две варијабле је још израженија када се узме у обзир буџетски дефицит изражен као % БДП-а (0,817). Умерена директна међузависност карактерише однос трансфера на име камата на јавни дуг и буџетског дефицита у номиналном износу (0,367) и као % БДП-а (0,450). Може се рећи да на нивоу Европске уније као целине не постоји међузависност између расхода на име трансфера за камате у текућој години и оствареног буџетског дефицита у наредној години (0,017).

4. Искуства у примени трансфера- камата на јавни дуг у развијеним земљама

4.1. Перформансе система трансфера- камата на јавни дуг у САД

У САД-у се трансфери на име камате посматрају према подели на: камату појединцима и предузетницима, и камату усмерену осталим кредиторима. Кретање камата на јавни дуг на нивоу опште владе у периоду 2007-2016. приказано је на Графикону бр. 45.

Графикон бр. 45. Кретање трансфера на име камата на јавни дуг у САД- у
у периоду 2007-2016. године

Извор: Табела бр. 80.

На основу графикана и испитивањем дугорочне тенденције у кретању камата на јавни дуг у САД-у, може се закључити да кретање трансфера на име камата у посматраном периоду најбоље апроксимира линеарна функција тренда која се може представити следећом релацијом:

$$Y_t = 472,983.72 + 31,631.31x,$$

При чему просечан ниво трансфера на име камата на јавни дуг у посматраном периоду износи 472,983,72 милиона евра, а просечно годишње повећање ових трансфера износи

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

31,631.31 милиона евра. Трансфери на име камата на јавни дуг у САД-у су у периоду 2007-2016. година сваке године у просеку повећавани за 6,39%.

На основу расположивих података о структури трансфера на име камата на јавни дуг, приказаних у Табели бр. 87 може се видети да су у САД-у трансфери на име камате појединцима и предузетницима доминантна врста трансфера на свим нивоима власти. Онису имали и растући тренд, за разлику од камате осталим кредиторима, који су се знатно смањили до 2013. године.

Табела бр. 90. Врсте трансфера на име отплате камате у САД-у

(У мил. евра)

НИВО ВЛАСТИ	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Општа влада:	280,919	295,541	251,914	291,125	335,549	478,630	452,832
1. појединцима и предузетницима	169,446	177,268	151,705	188,096	232,999	408,154	385,106
2. остатку света	111,473	118,273	100,209	103,029	102,550	70,476	67,726
Федерална влада:	209,249	223,910	186,917	211,468	251,082	318,733	300,486
1. појединцима и предузетницима	97,776	105,637	86,708	108,439	148,532	248,257	232,760
2. остатку света	111,473	118,273	100,209	103,029	102,550	70,476	67,726
Државна и локална влада:	71,670	71,631	64,997	79,657	84,467	159,897	152,346
1. појединцима и предузетницима	71,670	71,631	64,997	79,657	84,467	159,897	152,346
2. остатку света	0	0	0	0	0	0	0

Извор: The Bureau of Economic Analysis (2007-2013), „*Government Current Receipts and Expenditures*“, Survey of current business, U.S. Census Bureau Washington

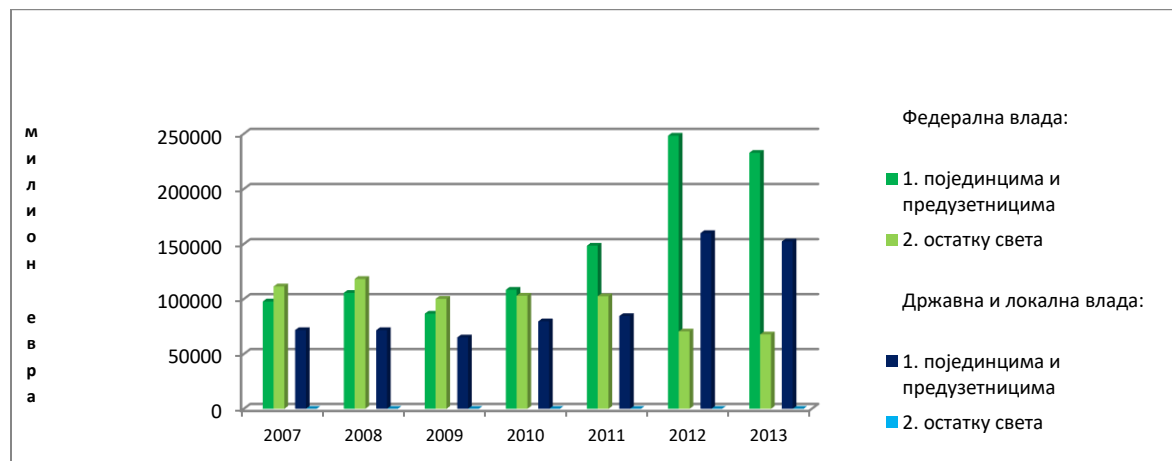
Графичким приказом ових трансфера, видимо да су 2012. године и 2013. године највећи трансфери били на нивоу федерације, на име отплате камате појединцима и предузетницима. Такође у тим годинама ти трансфери били су високи и на нивоу државне

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

и локалне владе, што значи да је порасла задуженост САД-а. Трансфери осталим кредиторима јављали су се само на федералном нивоу, и нису имали великих осцилација.

У САД-у након наглог пораста трансфера на име отплате камате 2012. године, присутан је тренд благог опадања ових трансфера, па су још увек на високом нивоу.

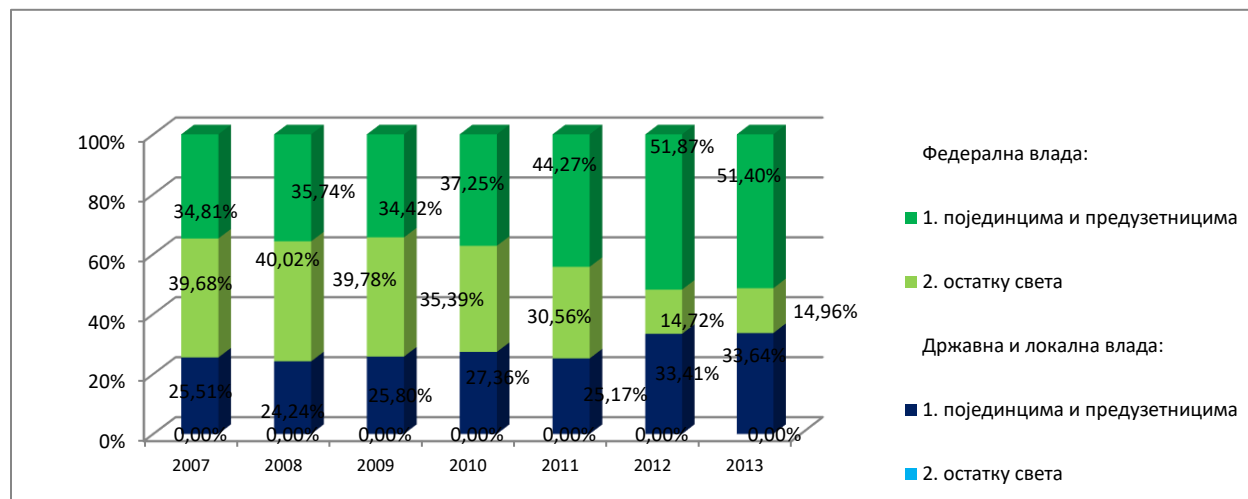
Графикон бр.46. Камата на јавни дуг САД према врсти и нивоу власти

Извор: The Bureau of Economic Analysis (2007-2013), „*Government Current Receipts and Expenditures*“, Survey of current business, U.S. Census Bureau Washington

Појединци и предузетници су константно главни кредитори на свим нивоима власти, док су промене у трансферима 2013. године изражајније на нивоу федералне владе, у односу на промене на државном и локалном нивоу.

Графикон бр.47. Структура камате на јавни дуг САД

Извор: The Bureau of Economic Analysis (2007-2013), „*Government Current Receipts and Expenditures*“, Survey of current business, U.S. Census Bureau Washington

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

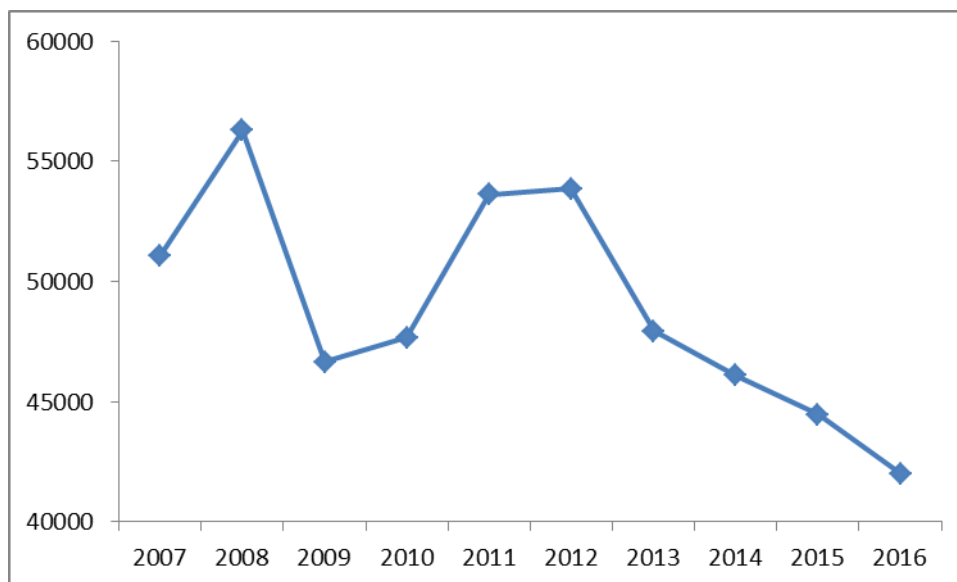
Трансфери на име отплате камате кредиторима који нису ни појединци, ни предузетници Трансфери на име отплате камате кредиторима који нису ни појединци, ни предузетници трансферисани су са федералног нивоа и њихово учешће се временом смањивало. Највеће учешће имали су 2008. године од 40.02%, а најмање учешће 2013. године од 14.96%. Трансфери на име отплате камате појединцима и предузетницима регулисани су на федералном, државном и локалном нивоу.

Укупни трансфери отплате камате на јавни дуг су 2016. години знатно су порасли у односу на 2007. годину, тј. за 74,7%. Ово је констатација са негативним ефектом, која све више оптерећује систем јавних финансија, и тиме утиче на потенцијално смањење државних активности услед смањених средстава.

4.2. Специфичности система трансфера- камата на јавни дуг у Француској

Динамику јавних расхода на име камата за јавни ду у Француској константне осцилације, али се генерално може закључити да се у периоду 2007-2016. година уочава тенденција њиховог смањења, што се може уочити и на Графикону бр. 48.

Графикон бр. 48. Графички приказ кретања расхода на име камата на јавни дуг
Француској

Извор: Табела бр. 80.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Анализом тенденције у кретању трансфера на име камата у Француској, закључено је да ово кретање најбоље апроксимира линеарна функција тренда следећег облика:

$$Y_t = 48,962.60 - 1,005.79x$$

Према оцењеним параметрима тренда, трансфери на име камата су се у Француској у посматраном периоду смањивали у просеку за 1,005,790 евра годишње, тј. за 2,14%. У Француској се трансфери на име отплате камате сагледавају на бази поделе на камату на преносиве и на непреносиве хартије од вредности (ХОВ). Доминантни су трансфери на име камате на преносиве хартије од вредности, при чему њихова карактеристика преносивости показује предност у односу на непреносиве хартије од вредности у случају презадужености земље. Учешће камате на непреносиве ХОВ је занемарљиво константно опада тако да је њихов обим са 3 милиона евра у 2007. години пао на 1 милион евра у 2016. години.

Табела бр. 91. Структура трансфера на име камате у Француској

Година	На преносиве ХОВ	На непреносиве ХОВ	Укупно	Промена
2007	51,068	3	51,071	-
2008	56,269	2	56,271	10.18%
2009	46,640	2	46,642	-17.11%
2010	47,666	1	47,667	2.20%
2011	53,627	1	53,628	12.51%
2012	53,850	1	53,851	0.42%
2013	47,940	1	47,941	-10.97%
2014	46,085	1	46,086	-3.87%
2015	44,452	1	44,453	-3.54%
2016	42,015	1	42,016	-5.48%

Извор: Ministère de l'Économie et des Finances (2007-2012) , „Charges d'intérêts“ , Le compte général de l'État, République Française; Commission des finances, de l'économie générale et du contrôle budgétaire (2013), „Projet de loi de finances pour 2014: Tableau de comparaison, par titre et catégorie, des crédits proposés pour 2014 à ceux votés pour 2013“, République Française⁵³

⁵³Доступно на: http://www.performance-publique.budget.gouv.fr/sites/performance_publique/files/farandole/ressources/medias/documents/ressources/2014/PLF2014/PLF2014.pdf [24.05.2014.]

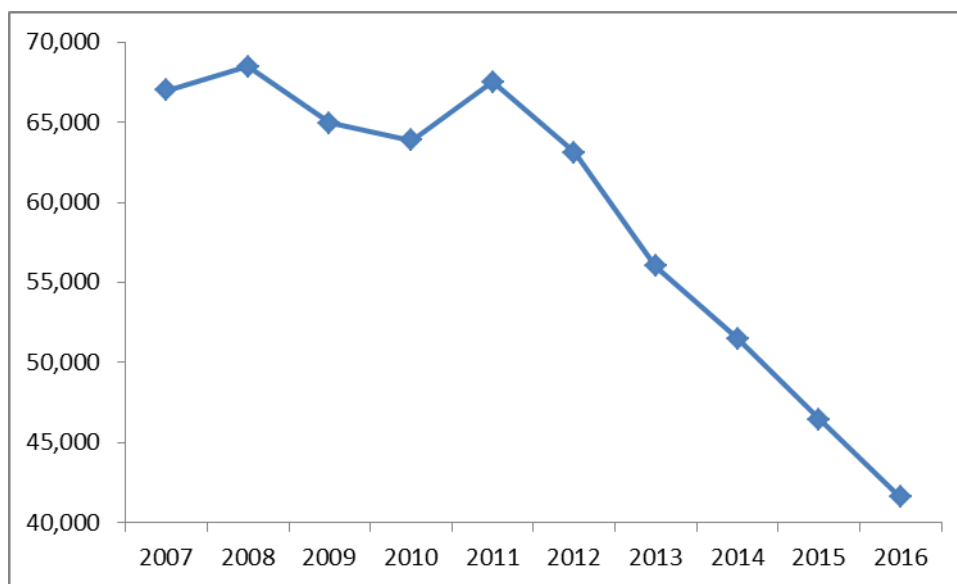
РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Највећи износ трансфера на име отплате камате на преносиве хартије од вредности достигнут је 2008. године у обиму од 56,269 милиона евра, а најмањи 2014. године у обиму од 42,015 милиона евра.

4.3. Карактеристике трансфера- камата на јавни дуг у Немачкој

У Немачкој, као и у Србији, трансфери на име отплате камате на јавни дуг посматрају се као трансфери на име камате на унутрашњи и спољни дуг. Кретање укупног износа трансфера – камата на јавни дуг у овој земљи у периоду 2007-2016. године (Графикон бр. 49) карактеришу умерене осцилације до 2011. године, да би након тога уследило константно смањење ове врсте трансфера.

Графикон бр. 49. Графички приказ динамике трансфера – камата на јавни дуг у
Немачкој

Извор: Табела бр. 80.

На основу утврђивања дугорочне тенденције, може се закључити да кретање трансфера – камата на јавни дуг у посматраном периоду карактерише параболна (квадратна) функција тренда следећег облика:

$$Y_t = 62,694.53 - 2,897.75x - 443.15x^2$$

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Геометријска стопа раста трансфера – камата на јавни дуг која указује на просечну годишњу промену ове врсте трансфера у посматраном периоду износи -5,16%, тј. расходи на име камата су се у периоду 2007-2016. године смањивали за 5,16% у просеку.

У структури трансфера - камате на јавни дуг доминирају камате на унутрашњи дуг. Учешће камата на спољни дуг је занемарљиво и, поред тога, из године у годину се смањивало. Овај податак је јако битан, с обзиром да спољни дуг и сви издаци везани за измиривање обавеза по њему, укључујући и камату, представља одлив акумулације привреде једне земље. На бази тога, Немачка има повољну структуру камате и у погледу врста и у погледу тренда промена.

Табела бр. 92. Структура трансфера на име камата у Немачкој

(У мил. динара)

Година	Камата на унутрашњи дуг	Камата на спољни дуг	Укупно	Промена
2007	66,990.36	3.64	66,994.00	
2008	68,466.18	2.82	68,469.00	2.20%
2009	64,959.95	2.05	64,962.00	-5.12%
2010	63,847.97	2.03	63,850.00	-1.71%
2011	67,500.00	0.00	67,500.00	5.72%
2012	63,085.00	0.00	63,085.00	-6.54%
2013	56,010.00	0.00	56,010.00	-11.22%
2014	51,477.00	0.00	51,477.00	-8.09%
2015	46,441.00	0.00	46,441.00	-9.78%
2016	41,597.00	0.00	41,597.00	-10.43%

Извор: Haushaltsgesetz (2007-2014), „Gesetz über die Feststellung des Bundeshaushaltsplans für das Haushaltsjahr 2007-2014“, Berlin, Bundesrepublik Deutschland

Измиривање обавеза у вези спољног дуга је приоритет од стране државе у случају презадужености, јер од тога зависи углед државе на светској сцени. На бази тога би зависило и евентуално будуће задуживање, што личи на зачарани круг ако се држава константно суочава са мањком финансијских средстава.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

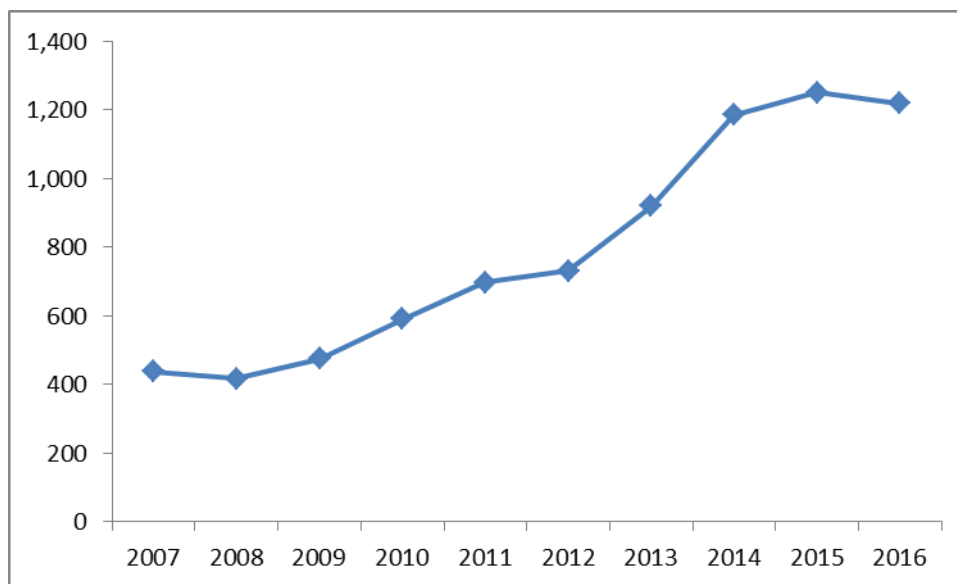
За разлику од ситуације у САД-у, у Немачкој су се укупни трансфери отплате камате на јавни дуг смањили са 66,990.36 милиона евра из 2007. године на 41,597 милиона евра у 2014. години, што је за 38% мање у односу на трансфере из 2007. године. Ово је још један податак, поред престанка издвајања средстава на име трансфера камате на спољни дуг, који иде у прилог позитивном дејству на јавне финансије и привредни систем Немачке.

5. Искуства у примени трансфера- камата на јавни дуг у земљама у развоју

5.1. Обележја система трансфера- камата на јавни дуг у Словенији

Динамика трансфера – камата на јавни дуг у Словенији је слична ситуацији у САД-у, због великог пораста укупних трансфера на име камате на јавни дуг. Међутим, привреда Словеније није истог степена развијености и овај пораст ће јој бити веће оптерећење, него привреди САД-а. Путања кретања трансфера – камата на јавни дуг у периоду 2007-2016. година приказана је на следећем графикону.

Графикон бр. 50. Кретање трансфера – камата на јавни дуг у Словенији
у периоду 2007-2016. година

Извор: Табела бр. 80.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Кретање трансфера – камата на јавни дуг у анализираном периоду најбоље описује линеарна функција тренда, облика

$$Y_t = 792.01 + 105.77x$$

Вредности оцењених параметара линеарног тренда упућују на закључак да су се трансфери на име камата на јавни дуг у анализираном периоду годишње повећавали у просеку за 105.77 милиона евра. Релативна просечна годишња промена ових трансфера у посматраном периоду износи 12.07%.

Трансфери отплате камате на унутрашњи дуг порасли су са 337 милиона евра у 2007. години на 1158 милиона евра у 2016. години, што је за 243% више. За разлику од њих, трансфери камата на спољни дуг забележили су пад са 103 милиона евра из 2007. године на 61 милион евра у 2016. години, што је за 42% мање.

Табела бр. 93. Врсте трансфера на име отплате камате у Словенији

(У мил. евра)

Врста камате:	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Камата на унутрашњи дуг	334	252	193	479	616	679	865	1,116	1,182	1,158
Камата на спољни дуг	103	164	283	112	83	51	54	68	69	61
Укупно:	437	416	474	591	698	730	920	1,184	1,251	1,219

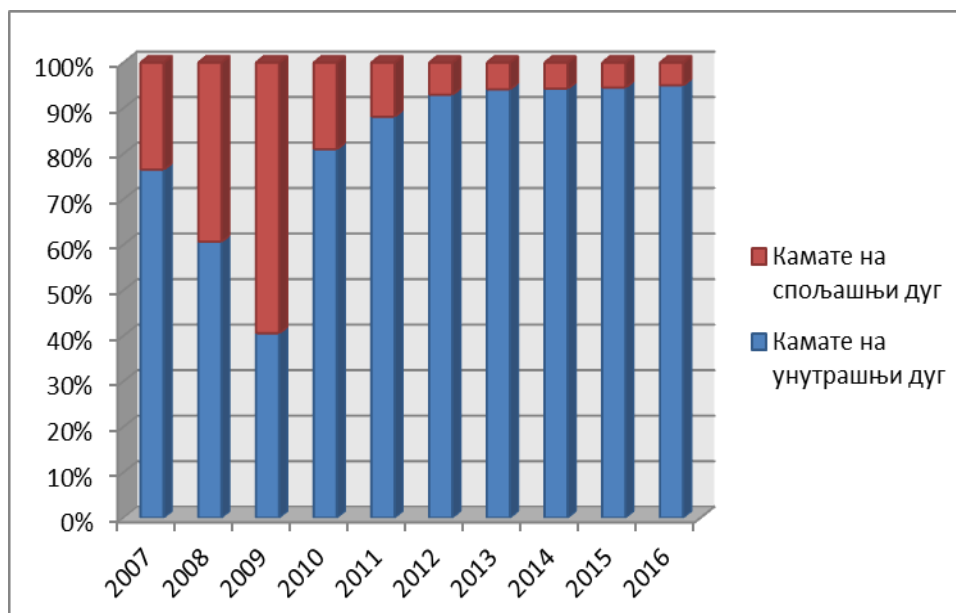
Извор: „Proračun Republike Slovenije za leto 2007-2016“, Ministarstvo za finance, Republika Slovenija

Варијабилно кретање трансфера условило је честе варијације учешћа врста трансфера у укупним трансферима камате на јавни дуг, па су трансфери камата на унутрашњи јавни дуг имали учешће од 40.56% из 2009. године до чак 94.5% учешћа у 2016. години.

Друга врста трансфера имала је знатно мање учешће и оно се кретало од 5.5% до 59.44%, при чему је најмање учешће било 2016. години, а највеће 2009. године (Графикон бр. 52)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Графикон бр. 51. Графички приказ структуре камата на јавни дуг

Извор: Табела бр. 93.

Ако се посматра кретање укупних трансфера отплате камате на јавни дуг, они су порасли са 437 милиона евра у 2007. години на 1219 милиона евра у 2016. години, што је за 178% више.

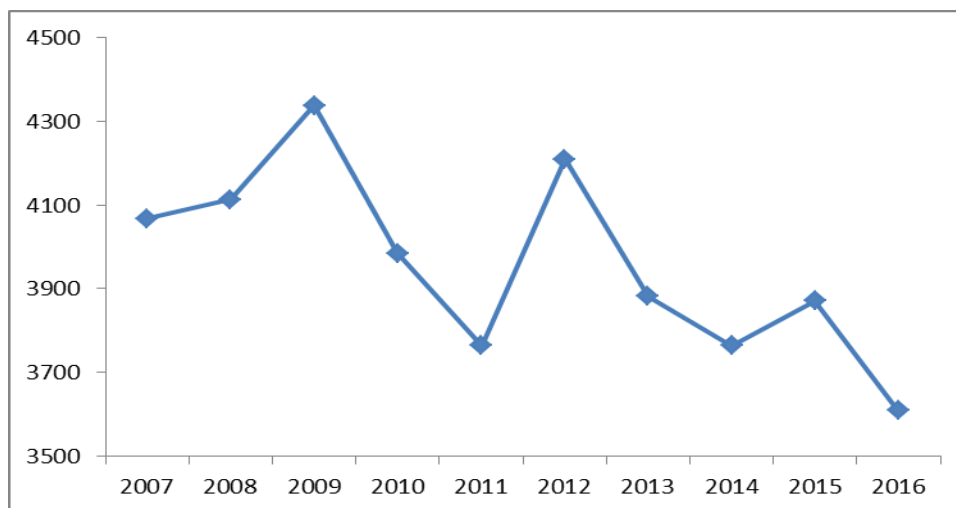
Ово је иначе и највећи пораст ове врсте трансфера посматраних земаља, с обзиром да су једино и трансфери у САД-у забележили раст од 74,7%. Ово је забрињавајући податак за привреду Словеније, с обзиром да је њен бруто домаћи производ имао циклично кретање.

5.2. Улога и значај система трансфера - камата на јавни дуг у Мађарској

Трансфери отплате камате на јавни дуг Мађарске су у периоду 2007-2012. године бележили цикличне варијације у смислу повећања и смањења, да би након 2012. године ови трансфери бележили констатно смањење. Линија кретања ових трансфера приказана је на графикону који следи.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Графикон бр. 52. Кретање трансфера – камата на јавни дуг у Мађарској

Извор: Табела бр. 80.

Овакво кретање трансфера – камата на јавни дуг у Мађарској најбоље осликава функција линеарног тренда која се може приказати следећом релацијом:

$$Y_t = 3,960.31 - 51.69x$$

Према оцењеној функцији тренда, и поред осцилаторног кретања, трансфери – камате на јавни дуг су се у просеку годишње смањивали за 51,69 милион евра. Процентуално просечно годишње смањење ових трансфера у анализираном периоду износи 1,32%. Највеће повећање ове врсте трансфера у Мађарској забележено је 2012. године, када су се трансфери на име камата повећали за 11,79% у односу на претходну годину (Табела бр. 77). С друге стране, највеће релативно смањење ових трансфера остварено је 2010. године, када су камате на јавни дуг смањене за 8,14% у односу на претходну годину. Подаци о структури трансфера на име камата на јавни дуг у Мађарској из расположивих извора доступни су само до 2012. године.

Табела бр. 94. Структура трансфера – камата на јавни дуг у Мађарској

(У мил. евра)

Година	Камате на унутрашњи дуг	Камате на спољни дуг	Укупно	Стопа промене
2007	3,306	761	4,067	
2008	3,403	710	4,113	1.13%

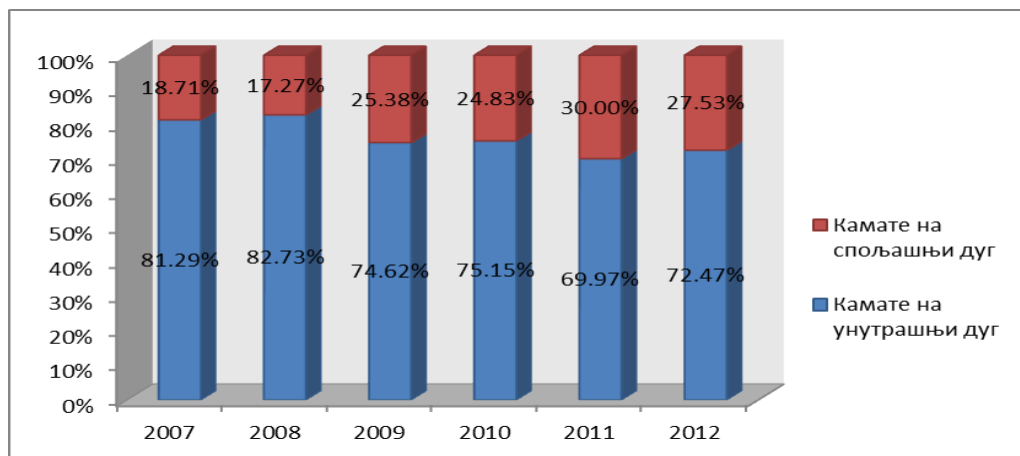
**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Година	Кamate на унутрашњи дуг	Кamate на спољни дуг	Укупно	Стопа промене
2009	3,236	1,101	4,337	5.45%
2010	2,994	989	3,984	-8.14%
2011	2,634	1,130	3,765	-5.50%
2012	3,050	1,159	4,209	11.79%
2013	-	-	3,882	-7.77%
2014			3,765	-3.01%
2015			3,871	2.82%
2016			3,610	-6.75%

Извор: EUROSTAT DATABASE⁵⁴

У структури трансфера – камата на јавни дуг, за период за које је могуће прикупити податке, доминирају камате на унутрашњи дуг. Оне се крећу од 2,634 милиона евра у 2011. години до 3,403 милиона евра у 2008. години. У истој години камате на спољни су на најнижем нивоу (710 милиона евра). Након те године трансфери на име камата на спољни дуг повећани су на 1,101 милион евра, што представља повећање за 55%. Релативна структура трансфера на име камата на јавни дуг приказана је Графиконом бр. 53.

Графикон бр. 53. Релативна структура камата на јавни дуг у Мађарској

Извор: Табела бр. 94.

⁵⁴ <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (20.08.2017)

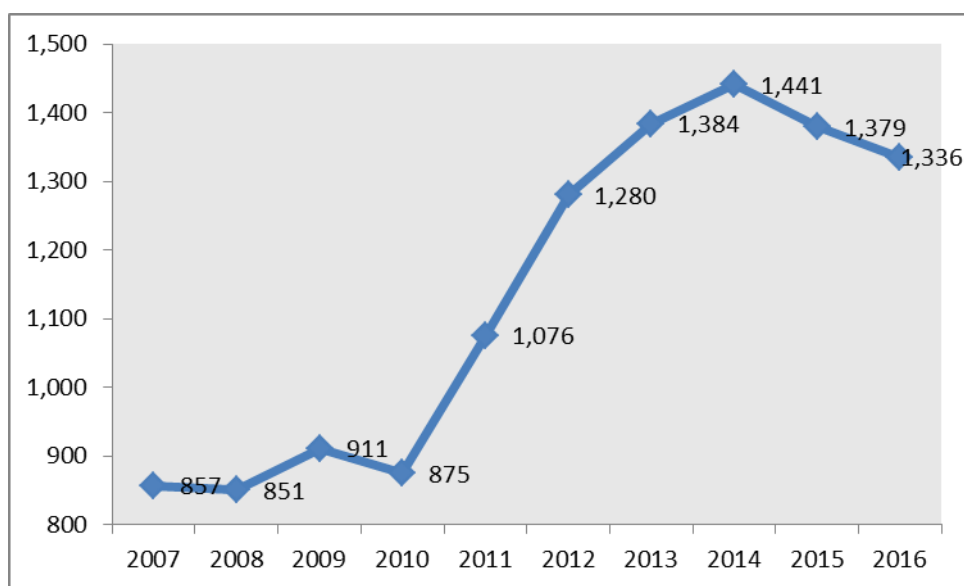
РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Повећање учешћа трансфера на име камате на спољни дуг представља погоршање структуре трансфера камата на јавни дуг. Међутим, своју доминантну позицију задржали су трансфери камата на унутрашњи дуг чије се учешће креће од 69.97% до 82.73%.

5.3. Главне одлике система трансфера - камата на јавни дуг у Словачкој

Словачка је још једна земља која је забележила висок ниво повећања укупних трансфера отплате камате на јавни дуг. Са нивоа од 857 милиона евра у 2007. години, ови трансфери су достигли висину од 1,336 милиона евра у 2016. години, што представља повећање за 56%. Максималан износ трансфера на име камата на јавни дуг у Словачкој забележен је у 2014. години када су ови трансфери износи 1,441 милиона евра.

Графикон бр. 54. Кретање камата на јавни дуг у Словачкој

Извор: Табела бр.80.

Испитивањем тенденције у кретању трансфера на име камате на јавни дуг у Словачкој, дошло се до закључка да кретање ових трансфера у анализираном периоду најбоље апроксимира параболична функција тренда, чији је оцењени облик:

$$Y_t = 1,168.25 + 75.08x - 3.54x^2$$

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

На овакав облик функције утицале су најпре благе осцилације у висини ових трансфера у периоду од 2007. године до 2010. године. Након тога, долази до наглог повећања ових трансфера и константног раста све до 2014. године, да би након тога износ ових трансфера у Словачкој почео да се смањује. Просечна годишња промена трансфера на име отплата камата на јавни дуг у анализираном периоду износи 5,05%.

Као и у случају претходно анализираних земља, у структури ових трансфера могуће је уочити две врсте камата (камате на унутрашњи дуг и камате на спољни дуг). Учешће ове две категорије у структури укупних трансфера у периоду 2007-2014. година приказано је у табели која следи.

Табела бр. 95. Релативна структура трансфера на име камата на јавни дуг у Словачкој

Година	Камате на унутрашњи дуг	Камате на спољни дуг	Промена учешћа
2007	72.87%	27.13%	
2008	67.94%	32.06%	-4.93%
2009	65.99%	34.01%	-1.95%
2010	57.30%	42.70%	-8.68%
2011	54.36%	45.64%	-2.94%
2012	59.92%	40.08%	5.56%
2013	65.80%	34.20%	5.88%
2014	70.75%	29.25%	4.95%

Извор: EUROSTAT DATABASE⁵⁵,

Учешће камата на унутрашњи дуг у структури укупних трансфера на име камата креће се од 54,36% (у 2011. години), до 72,87% (у првој години анализе). Максимално учешће трансфера на име камата на унутрашњи дуг, као што је већ наглашено, забележено је у 2007. години и од тада оно константно опада све до 2011. године. У том периоду расте учешће трансфера на име камата на спољни дуг, које је са 27,13% у 2007. години порасло на 45,64% у 2011. години. Од 2012. године уочава се супротна тенденција, учешће камата на спољни дуг у структури трансфера почиње да се смањује у корист камата на унутрашњи дуг, а истовремено се смањују и укупни трансфери на име отплата камата у Словачкој.

⁵⁵ <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (20.08.2017)

**6. Компаративна анализа значаја трансфера- камата на јавни дуг у развијеним
и земљама у развоју**

Трансфери камате на јавни дуг развијених и земаља у развоју имали су различит значај на економије тих земаља. Анализу утицаја ових трансфера на економије посматраних земаља биће извршена кроз однос учешћа камата на јавни дуг у домаћем бруто производу (БДП-у). Овај однос зависи од неколико фактора од којих су најзначајнији: величина БДП-а, висина и структура јавног дуга и други фактори као што су девизни курс и каматне стопе на међународном и домаћем тржишту.

Величина економије мери се вредношћу оствареног бруто домаћег производа БДП-а. Државни буџети развијених земаља су већи (као удео у БДП-у), и на расходној страни више троше на трансфере, а приходна страна је у функцији личне и социјалне сигурности. У земљама у развоју трансфери су обично мали и највећи део јавне потрошње представља потрошња на робе и услуге и зараде јавног сектора.

Главни показатељ успешности државне економије се посматра кроз учешће дуга у БДП-у. Нижи проценат учешћа дуга у БДП-у показује да држава производи довољно да може враћати дугове а самим тим и сервисирати камате на јавни дуг, а виши проценат да дугови постају веће оптерећење држави и повећавају издатке за камате на јавни дуг. Учешће дуга у БДП-у тј. однос дуга и величине економије, показује могућности прикупљања прихода од пореза и самим тим могућност сервисирања дуга и камате на јавни дуг. Анализа величине државног дуга значајна је за праћење солвентности владе (државе). Влада (држава) је солвентна ако редовно може да измирује доспеле обавезе из оствареног суфицита.

Иако се проблем високог нивоа јавног дуга везује углавном за неразвијене земље и земље у развоју, пракса је показала да овај проблем могу имати и развијене земље. Према подацима „The Economist“, глобални јавни дуг у свету 2014. године је износио око 53,318 трилиона долара, док је током маја 2015. године износио око 56,015 трилиона долара (The Economist, 2015). У укупном глобалном јавном дугу значајно учествују и развијене земље. Према подацима Међународног монетарног фонда јавни дуг у развијеним земљама света је порастао на највиши ниво од Другог светског рата, јер се владе тих земаља боре са ниским привредним растом и дефлацијом.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Земље у развоју су у бољем стању, пошто је њихов дуг од 50-80 % БДП-а, али њихове потребе константо расту и многе државе су суочене са великим изазовима, међу којима је изузетно висок буџетски дефицит. Висок буџетски дефицит узрокује додатно задуживање а веће задуживање захтева веће издвајање на име камата што отежава владама издвајање додатних средстава за подстицање привредног раста.

Раст дуга у свету је посебно убрзан након економске кризе 2008 и 2009. године када су државе спашавале властиту економију и посрнули банкарски систем. Последице се осећају и данас у већини земаља и многим секторима привређивања.

Код земаља у развоју економска криза је оставила веће последице. Повећање задужености, која је последица вишегодишњих неравнотежа у билансима текућих трансакција, земаља у развоју јавља се као нормална последица њиховог привредног развоја односно пада производње, инвестиција и запослености па тиме и политичке и друштвене конфронтације на глобалном нивоу, али и на нивоу националних економија што дестабилизује положај и интегритет бројних земаља. Како би што пре оживеле своју привреду, земље у развоју формулишу активну развојну политику коју карактерише бржи раст домаће потрошње од производње (неравнотежа домаће агрегатне понуде и потражње) што резултира порастом задужења у иностранству. Анализа показује да је заједничка карактеристика готово свих земаља у развоју пораст задужења у иностранству и зависност о иностраној акумулацији у финансирању инвестиција.

Поред тога земље у развоју карактерише висок *country risk* што последично подиже не само цену капитала за задуживање државе него и каматне стопе кредитирања. Те околности утичу на кумулирање ризика враћања дуга али утичу негативно и на конкурентност привреде, запосленост, извоз и БДП. Ова чињеница компликује позицију буџета и платнобилансну позицију земље на начин да расте потреба за додатним задуживањем како би се сервисирала јавна потрошња и доспели спољни дуг што за последицу има повећање трансфера камате на јавни дуг.

Високи јавни дуг земаља у развоју акумулисан у периоду позитивних перформанси светске трговине и ниских каматних стопа, само је убрзан општом светском економском кризом и скоком каматних стопа које су достигле ниво на којем плаћање по основи камата на укупни дуг релативно превазилази годишњи пораст националног дохотка. Изражене у реалним терминима те стопе (камате) превазилазе стопе раста производње.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Нискоакумулативне и инвестиционо недовољно ефикасне земље у развоју очигледно нису у стању да у релативно кратком року амортизују овакве спољне шокове, па су отказивања и немогућност отплате дуга логична последица.

Просечне каматне стопе представљају битну одлику структуре јавног дуга. Од почетка новог миленијума у развијеним земљама се уочава тренд опадања каматних стопа. Овај тренд је још уочљивији након светске економске кризе. Захваљујући томе, просечан трошак камата на јавни дуг је смањен, али без обзира на смањење каматних стопа то није утицало на смањење трансфера камате на јавни дуг и није могло да амортизује трошкове брзо растућег дуга, што је карактеристика земаља у развоју. Ниске каматне стопе су значиле и ниске трошкове сервисирања државног дуга, али са поновним повећањем каматних стопа многе државе ће се наћи у проблемима.

Битан фактор који утиче на однос учешћа камата на јавни дуг у домаћем бруто производу (БДП-у) је и структура јавног дуга. Разлика у структури јавног дуга развијених и земаља у развоју је што је већина поверилаца код развијених земаља унутар граница државе (на пример САД-67,4 одсто). Исто тако у структури јавног дуга развијене земље ЕУ и САД имају смањен валутни ризик због јединствене валуте. Чињеница да због квалитетнијих институција, дубљег и ликвиднијег финансијског тржишта, разноврсније реалне економије, и способности (могућности) да се издају обвезнице у сопственој валути, дефицит текућег рачуна знатно лакше је одржавати у развијеним земљама⁵⁶. (Николић, 2010)

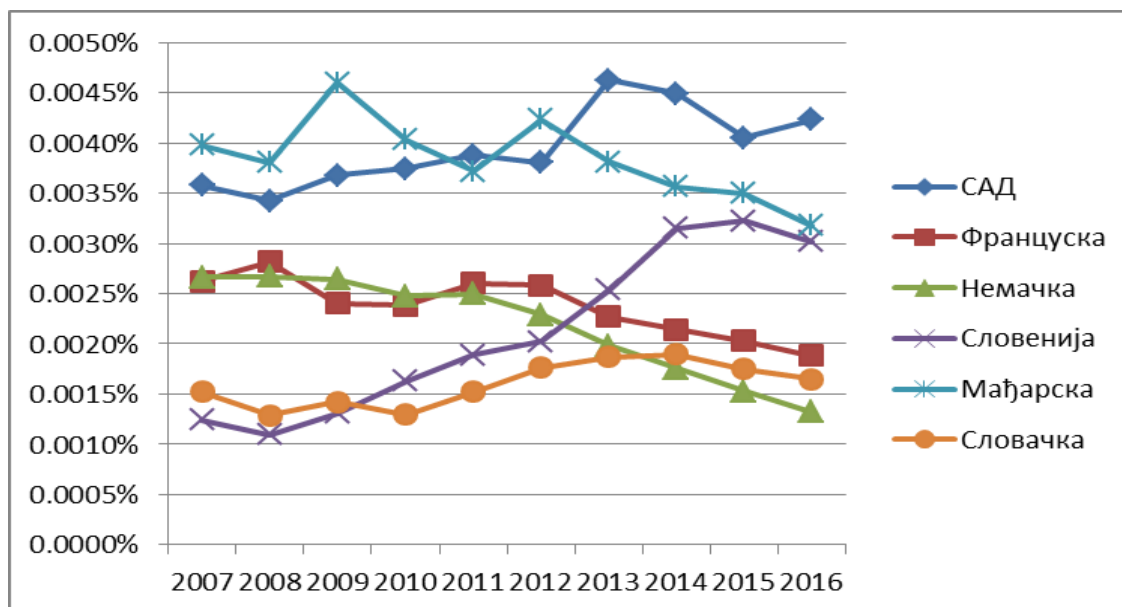
Последњих година приметно је да економије развијених земаља а и земаља у развоју постепено излазе из рецесије што се одразило и на повећање стопе раста БДП-а. Ова чињеница је утицала да се битније не промени ниво учешћа издвајања на име трансфера камата на јавни дуг у БДП-у што се може уочити са Графикона бр. 56.

На овом графикону дат је компаративни приказ учешћа трансфера на име камата на јавни дуг развијених и земаља у развоју у периоду 2007-2016. године.

⁵⁶Николић, Г. (2010). Показатељи спољнотрговинске размене Србије са Европском унијом и светом. Београд: Република Србија, Завод за уџбенике

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Графикон бр. 55. Учешће трансфера на име камата у БДП-у

Извор: OECD (2013), „*National Accounts of OECD Countries*“, General Government Accounts⁵⁷, France ;EUROPEAN COMMISSION (2011), „*Assessment of the 2011 national reform programme and stability programme for: FRANCE, GERMANY, SLOVENIA, HUNGARY, SLOVAKIA*“, Brussels; IMF (2014), „*Gross domestic product*“, World Economic Outlook Database, Washington;

Са графикана се може уочити да у свим анализираним земљама учешће камата на јавни дуг опада након 2014. године. Највеће повећање учешћа ових трансфера у БДП-у односи се на Словенију, која уједно и бележи највеће повећање номиналног износа трансфера на име камата на јавни дуг.

Ниво трансфера камате на јавни дуг највеће промене имао код земаља у развоју због повећаног задуживања, пораста каматних стопа на светском тржишту од стране америчке Управе федералних резерви (ФЕД) и промене курса долара. Монетарна политика развијених земаља, а посебно САД-а као водеће економије света, у највећој мери детерминише стабилност светског финансијског система не само због кључне позиције долара у овом систему већ и због снажне америчке привреде (која је и основа оваквом

⁵⁷ <http://www.oecd.org/publications/national-accounts-of-oecd-countries-general-government-accounts->
[29.11.2016.]

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

положају долара) и у коју финансијски свет има готово неограничено поверење. Монетарна и фискална политика САД-а битно делује на укупни износ тражње управо преко политике померања позиција долара.

Огромни буџетски дефицит САД-а изазвао је раст каматних стопа и консеквентно померање курса долара, који превазилази конкурентну позицију САД. Из наведеног је јасно да је аутономна монетарна политика САД у циљу финансирања буџетског дефицита довела до померања односа на међународном тржишту капитала. Иако је повећање каматних стопа искључиво право америчке владе, такав потез је кључна варијабла за глобалну економију. Скоро нулте каматне стопе су биле најважнији фактор у глобалној економији током протеклих десет година. Ниске камате су промениле цену новца, диктирале камате на штедњу, омогућиле владама држава да позајмљују огромне суме новца и помериле границе глобалне трговине.

Дефицит најразвијенијих земаља света досеже забрињавајући ниво што има директне последице на земље у развоју. Као основа ове анализе узето је кретање каматних стопа на америчком финансијском тржишту, због доминантног положаја САД и долара у међународним токовима капитала. Ово је потврђено последњом променом кретања каматних стопа на међународним финансијским тржиштима 2016. године од стране америчке Управе федералних резерви (ФЕД). Ова институција је 2015. године подигла каматне стопе за четврт поена у распону од 0,25 до 0,5 процената након седам година рекордно ниског нивоа.

На кретање трансфера камата на јавни дуг земаља у развоју посебан утицај има однос долара и евра. Тако је, на пример, неизвесност у погледу будућег курса монетарне политике у Европској унији и САД довела до новог јачања долара у односу на евро од 3,6 одсто у новембру 2015. године, и последичног раста јавног дуга Србије за око 300 милиона евра.

Земље у развоју, са уласком у зони високе задужености, све се више суочавају са проблемима отплате дуга доводећи до смањења привредног развоја, односно ниске стопе раста БДП-а. Проблем сервисирања дуга све се више доводи у питање и због смањене глобалне привредне активности, чиме је смањен извоз како развијених тако и оних земаља у транзицији. Након застоја у отплати дуга приватни капитал се повукао из земаља у развоју, уступивши место међународним финансијским институцијама, пре свих Светској банци.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Један од основних реалних извора, поред страних директних инвестиција и портфолио инвестиција за финансирање задужености јесте висока стопа извоза. Ове земље поред својих слабих привредних система, и са недовољно искуства у функционисању савременог светског тржишта суочавају се са проблемима ниског извоза генеришући задуживање. Овако убрзани раст задуживања и пре свега неадекватно каналисање инвестиција, у јавној и личној потрошњи, доводи до пораста цена новог задуживања, чиме се само наставља један зачарани круг где се свако наредно задуживање нејчешће односи на финансирање дефицита и отплата камата на јавни дуг. Опоравак развијених земаља САД и земаља еврозоне након економске кризе значи да ће се више окретати ка новим инвестиционим дестинацијама и одливу капитала ка земљама у развоју, што може имати позитивне ефекте на земље у развоју, јер ће стимулисати привредни раст на обе стране.

У ПЕРФОРМАНСЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

1. Положај трансфера у јавним расходима у Републици Србији

Јавне финансије у Републици Србији погоршале су се у последњих неколико година као резултат дејства више проблема, насталих због:

- а) пада прихода упркос повећању пореских стопа,
- б) континуираног раста већ неодрживо високе обавезне потрошње, посебно плата у јавном сектору и пензија,
- в) проширене државне помоћи јавним предузећима у виду директне субвенције или гаранције задуживања,
- г) трошкова решавања проблематичних државних банака (ИМФ, 2010).

Према Програму реформе управљања јавним финансијама од стране Владе Републике Србије, фундаментални циљ огледа се у постизању одрживог буџета и мањим коефицијентом дуга у односу на БДП. Испуњење овог циља може се реализовати преко подршке фискалној и макроекономској стабилности, развоја адекватног система и праксе управљања јавним финансијама, повећане ефикасности у управљању јавним ресурсима и унапређења ефикасности пружања услуга, као и веће транспарентност јавних средстава и одговорности (Министарство финансија, 2015).

Јавни расходи се данас појављују у функцији поспешивања привредног развоја и утицаја на стабилизацију привредних токова. За оцену ефеката јавних расхода на привреду није битан само проценат издвајања из друштвеног производа односно националног дохотка. Изузетно је значајно и то у које сврхе се троше средства које држава прибави. Уколико држава значајна средства из буџета улаже у привреду, и то у неким секторима којису изузетно значајни за привредни развој и већа издвајања из националног дохотка, не би се могло штетно репродуковати. Са друге стране, трошење средстава на непродуктивне потребе, које могу бити чак и штетне заграђане, може негативно да утиче, иако се издваја мањи проценат за јавне потребе (Исаиловић, 2015)

Трансферни јавни расходи се карактеришу тиме што се њима не стварају нова економска добра, нити се њима увећава друштвени производ. Они врше само прерасподелу

већ оствареног друштвеног производа, тако што преносе (трансферишу) финансијска средства од једног дела популације или привреде дугом делу популације или привреде. Типичан пример трансферних јавних расхода представљају исплате социјалне помоћи, помоћ незапосленим, пензије, субвенције и камате државним зајмовима.

2. Позиција и значај појединих врста трансфера у систему трансфера у јавним финансијама у Републици Србији

2.1. Улога трансфера са економским циљем у Републици Србији

Државна помоћ представља стварни или потенцијални јавни расход, или умањено остварење јавног прихода, којим корисник државне помоћи стиче повољнији положај на тржишту у односу на конкуренте, чиме се нарушава или постоји опасност од нарушавања конкуренције на тржишту

Од осталих општих мера економске политике, које се примењују на све привредне субјекте и секторе у једној држави, као што су опште фискалне мере, опште смањење пореских или каматних стопа и сл., државну помоћ разликује селективност. (Извештај о државној помоћи). Државна помоћ омогућава њеном кориснику, тј. привредном субјекту стицање повољнијег положаја на тржишту у односу на конкуренте, који он не би могао да оствари из свог текућег пословања да није користио ту државну помоћ. На тај начин, јавља се опасност да се наруши конкуренција на тржишту.

Осим додељивања државне помоћи у виду субвенција, повољнијих кредита, пореских подстицаја, издавања гаранција и сл, државна помоћ постоји и у следећим случајевима:

- Када одређени привредни субјект купује или изнајмљује земљиште у јавном власништву по нижој цени од тржишне,
- Када одређени привредни субјект продаје земљиште држави по цени вишој од тржишне,
- Када одређени привредни субјект ужива привилеговани приступ инфраструктури без плаћања накнаде.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Посебна категорија државне помоћи под називом *De minimis* државна помоћ (државна помоћ мале вредности) прати се одвојено од осталих државних помоћи. Ова помоћ се може доделити за било коју намену, осим за, набавку друмских теретних возила у привредним субјектима који обављају услуге превоза терета, подстицање извоза, односно за успостављање и функционисање дистрибутивне мреже или за друге текуће расходе повезане са извозном делатношћу, давање предности домаћим производима у односу на увозне производе. Ова државна помоћ може да се додели појединачном привредном субјекту у висини до 23.000.000,00 динара, а у сектору друмског саобраћаја у висини до 11.500.000,00 динара, у било ком периоду у току три узастопне фискалне године. (Извештај о додељеној државној помоћи).

2.1.1. Место трансфера са економским циљем у БДП-у, консолидованим расходима, укупним буџетским расходима и укупним трансферима у Републици Србији

У анализи трансфера са економским циљем најпре ће бити разматрано учешће државне помоћи у БДП-у Републике Србије у периоду 2007-2016. година. БДП Републике Србије у анализираном периоду приказан је у следећој табели.

Табела бр. 96. Кретање БДП-а Републике Србије у периоду 2007-2016. година

Година	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
БДП (мил. евра)	29,125	34,259	31,511	28,504	31,143	29,933	31,981	33,059	33,491	34,142
Промена	-	5,134	-2,748	-3,007	2,639	-1,210	2,048	1,078	432	651
Стопа раста	5,9	5,4	-3,1	0,6	1,4	-1,0	2,6	-1,8	0,8	2,8

Извор: IMF, World Outlook Database, October 2017⁵⁸; Министарство финансија, *Извештај о државној помоћи 2007-2016. година.*

⁵⁸ <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/02/weodata/index.aspx> (20.03.2017.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

БДП Републике Србије је у посматраном периоду бележио велике осцилације, да би након 2011. године константно растао. На крају посматраног периода БДП Републике Србије био је за 17,23% већи у односу на почетни период.

Како би се анализирано учешће државне помоћи у структури БДП-а, у наредној табели биће приказано кретање државне помоћи Републике Србије у периоду 2007-2016. година. Поред апсолутних износа биће приказане и стопе промене државне помоћи, као и само учешће државне помоћи у БДП-у.

Табела бр. 97. Државна помоћ у Републици Србији

Година	Државна помоћ (мил евра)	Стопа промене	Учешће државне помоћи у БДП (%)	Промена
2007	599	-	2.06	-
2008	657	9.68%	1.92	-0.14
2009	721	9.74%	2.29	0.37
2010	754	4.58%	2.65	0.36
2011	809	7.29%	2.6	-0.05
2012	778	-3.83%	2.6	0
2013	720	-7.46%	2.25	-0.35
2014	904	25.56%	2.73	0.48
2015	863	-4.54%	2.58	-0.15
2016	767	-11.12%	2.25	-0.33

Извор: Министарство финансија Републике Србије „Извештај о додељеној државној помоћи у Републици Србији“, 2007-2016⁵⁹.

Према подацима о кретању државне помоћи у анализираном периоду, може се уочити да је државна помоћ константно расла до 2011. године, када се са 599 милиона евра повећана на 809 милиона евра. Након тога, у 2012. години и 2013. години државна помоћ пада на одобрени износ од 720 милиона евра. У 2014. години уследио је велики релативни

⁵⁹ <http://www.mfin.gov.rs/pages/issue.php?id=1568> и <http://www.kkdp.gov.rs/lat/izvestaji.php> (25.06.2017.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

раст државне помоћи од 25,56%, па је реализована државна помоћ у Републици Србији достигла свој максимални ниво од 902 милиона евра. Након овог периода, износ реализоване државне помоћи поново почиње да опада. У последњој години анализе (2016. година), реализована државна помоћ је за 28% била већа у односу на прву годину посматрања.

Трансфери на име државне помоћи захватају око 2% БДП-а Републике Србије. Тачније учешће државне помоћи у БДП-у кретало се у интервалу од 1,92% (2008. година) до 2,73% (2014. година).

Табела бр. 98. Кретање укупних буџетских расхода у периоду 2007-2016. година

Година	Укупни буџетски расходи (мил. евра)	Промена	Учешће државне помоћи у укупним буџетским расходима
2007	13,089	-	4.58%
2008	14,912	13.93%	4.41%
2009	13,497	-9.49%	5.34%
2010	13,215	-2.09%	5.71%
2011	14,330	8.44%	5.65%
2012	14,345	0.10%	5.42%
2013	15,469	7.84%	4.65%
2014	16,017	3.54%	5.64%
2015	15,273	-4.65%	5.65%
2016	15,430	1.03%	4.97%
Просек	-	2.07%	5.27%

Извор: Министарство финансија Републике Србије „Извештај о додељеној државној помоћи у Републици Србији“, 2007-2016⁶⁰.

Укупни државни расходи у јавним финансијама Србије имали су незнатно циклично кретање у периоду од 2007. године до 2012. године за разлику од расхода на име државне помоћи који су имали нагли скок у 2008. и 2009. години, а нарочито у 2014. години. Наиме, државни расходи су свој максимум достигли 2014. године када су износили 16,017 милиона

⁶⁰ <http://www.mfin.gov.rs/pages/issue.php?id=1568> и <http://www.kkdp.gov.rs/lat/izvestaji.php> (25.06.2017.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

евра, а најмањи износ имали су на почетку посматраног периода, тј. 2007. године и износили су 13,089 милиона евра. Буџетски расходи су у анализираном периоду бележили просечно годишње повећање од 2,07%.

Учешће државне помоћи у буџетским расходима константно је расло све до 2010. године, па је 4,58% колико је износило у 2007. години дошло на ниво од на 5.71%, када је и остварено максимално учешће. Интересантно је истаћи да то је максимално учешће резултат повећања државне помоћи у тој години и смањења укупних буџетских расхода. Поређењем са анализираним земљама закључује се да је учешће државне помоћи у буџетским расходима у Републици Србији знатно веће у односу на све европске земље.

Укупни јавни трансфери, као што је већ наглашено, поред трансфера са економским циљем у себи садрже и трансфере са социјалном наменом и трансфере на име камата. Номинални износ свих врсти трансфера у Републици Србији у периоду 2007-2016, година, приказан је у табели која следи.

Табела бр. 99. Структура укупних трансфера по врстама

(У мил. евра)

Година	Државна помоћ	Трансфери са социјалном наменом	Трансфери на име камата	Укупни трансфери
2007	599	5117	185	5901
2008	657	6098	156	6911
2009	721	5400	204	6325
2010	754	5629	283	6666
2011	809	5973	383	7165
2012	778	5768	549	7095
2013	720	6078	772	7570
2014	904	5939	934	7777
2015	863	5880	1035	7778
2016	767	5794	1034	7596

Извор: Министарство финансија Републике Србије, *Извештај о додељеној државној помоћи у Републици Србији, 2007-2016. Билетни јавних финансија бр. 160, Консолидовани биланс државе.*⁶¹

⁶¹ <http://www.mfin.gov.rs/pages/issue.php?id=1568> (приступљено 25.06.2017.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Према Табели бр. 96, очигледно највеће учешће у укупним трансферима имају трансфери са социјалном наменом, што је у складу са анализама везаним за анализиране развијене земље у земље у развоју. Према номиналним износима, трансфери са економским циљем су превазилазили трансфере на име камата све до 2012. године, да би након те године трансфера на име камата били знатно повећани.

Табела бр. 100. Кретање учешћа државне помоћи у укупним трансферима

Година	Државна помоћ	Промена
2007	10.15%	-
2008	9.51%	-0.64%
2009	11.40%	1.89%
2010	11.31%	-0.09%
2011	11.29%	-0.02%
2012	10.97%	-0.33%
2013	9.51%	-1.45%
2014	11.62%	2.11%
2015	11.10%	-0.53%
2016	10.10%	-1.00%
Просек:	10.70%	

Извор: Табела бр. 97 и бр. 99.

Учешће трансфера са економским циљем у анализираном периоду креће се од 9,51% (2008. године и 2013. године) до 11,62% (2014. године). Просечно учешће трансфера са економским циљем у укупним трансферима у анализираном периоду износи 10,7%. Учешће ових трансфера у укупним трансферима није показивало значајне осцилације у анализираном периоду, осим у 2014. години када је повећање износа државне помоћи утицало да учешће трансфера са социјалном наменом повећа за 2,11%.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

2.1.2. Структура трансфера са економским циљем у Републици Србији

При разматрању структуре трансфера са економским циљем поћи ће се од кретања државне помоћи и њене структуре у периоду 2007-2016. година. Подаци о државној помоћи дати су у следећој табели.

Табела бр. 101. Структура државне помоћи

Година	Државна помоћ у (мил. евра)			Релативно учешће у укупној државној помоћи у %		
	Хоризонтална помоћ	Секторска помоћ	Регионална помоћ			
				Хоризонталне	Секторске	Регионалне
2007	455	117	26	75.96%	19.53%	4.34%
2008	448	169	40	68.19%	25.72%	6.09%
2009	564	1245	32	78.22%	172.68%	4.44%
2010	156	141	231	20.69%	18.70%	30.64%
2011	132	179	332	16.32%	22.13%	41.04%
2012	106	171	279	13.62%	21.98%	35.86%
2013	42	159	287	5.83%	22.08%	39.86%
2014	253.9	214.3	155.5	28.09%	23.71%	17.20%
2015	305.9	113.8	258.5	35.45%	13.19%	29.95%
2016	249.4	97	218	32.52%	12.65%	28.42%

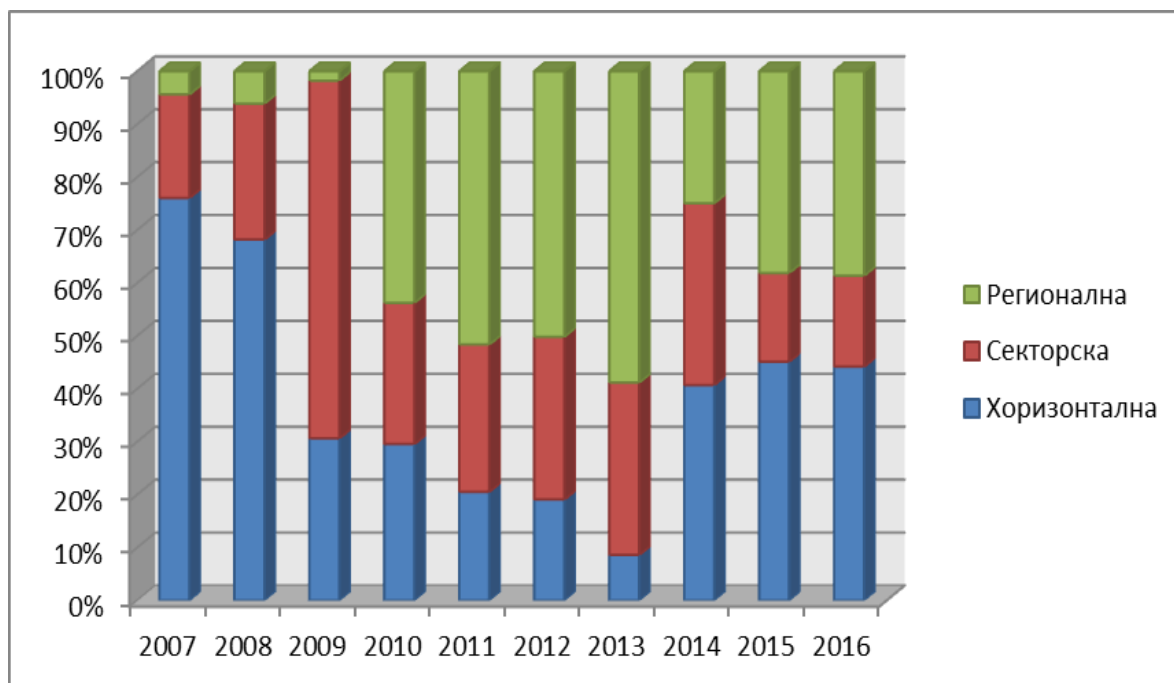
Извор: Министарство финансија Републике Србије, „Извештај о додељеној државној помоћи у Републици Србији“, 2007-2016⁶².

У структури државне помоћи дошло је до драстичних промена у посматраном периоду. Наиме, у 2007. години најзаступљенија је била хоризонтална државна помоћ са учешћем од 75.96%, затим секторска помоћ са 19.53% и на крају регионална државна помоћ са 4,34%. Међутим, у 2016. години највеће и даље је највеће учешће хоризонталне помоћи, али знатно мање и износи 32,52%, затим следи регионална помоћ са учешћем од 28,42% и на крају секторска помоћ са 12,65% учешћа. Релативна структура државне помоћи приказана је на следећем графикону.

⁶² <http://www.mfin.gov.rs/pages/issue.php?id=1568> и <http://www.kkdp.gov.rs/lat/izvestaji.php> (25.06.2017.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Графикон бр. 56. Реалтивна структура државне помоћи

Извор: Табела бр. 98.

Секторска помоћ у Републици Србији усмерена је, пре свега, ка рударству, саобраћају, туризму, пољопривреди, индустрији и услугама. Структура секторске помоћи у Републици Србији у анализираном периоду приказана је у следећој табели.

Табела бр. 102. Структура секторске помоћи у Републици Србији

(У мил. евра)

Година	Рударство	Саобраћај	Туризам	Пољопривреда	Индустр. и услуге	Остали сектори
2007	18.17	91.36	4.77	-	-	3.7
2008	20.88	125.37	3.4	287.74	608.33	5.85
2009	17.89	100.6	0.79	154.69	681.33	2.92
2010	20.15	117.54	-	219.68	516.06	-
2011	21.21	153.3	-	161.39	626.51	-
2012	28.46	141.41	-	221.23	552.69	-
2013	38	120.6	-	232.1	487.9	-

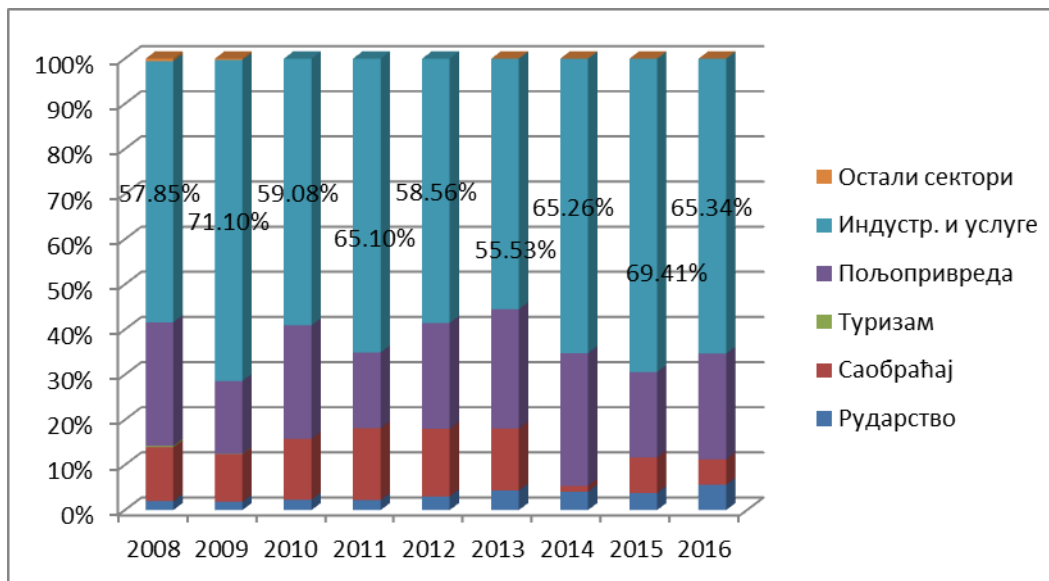
РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Година	Рударство	Саобраћај	Туризам	Пољопривреда	Индустр. и услуге	Остали сектори
2014	39	12	-	281	623.7	-
2015	37	76.8	-	185	678	-
2016	48.5	48.3	-	202.6	564.4	-

Извор: Министарство финансија Републике Србије „Извештај о додељеној државној помоћи у Републици Србији“, 2007-2016⁶³.

Ако се посматра структура секторске помоћи у номиналним износима, може се уочити да видимо да су највећа издвајања државне помоћи у Србији за сектор индустрије и услуга, затим за пољопривреду и саобраћај, док су издвајања за сектор рударства и туризма у знатно мањем обиму. Приликом извештавања о додељеној државној помоћи у Србији, сектор пољопривреде и сектор индустрије и услуга нису били обухваћени извештајем у 2007. години. Приказ релативне структуре секторске помоћи дат је на графикону који следи.

Графикон бр. 57. Релативна структура секторске помоћи

Извор: Табела бр.102

⁶³ ⁶³ <http://www.mfin.gov.rs/pages/issue.php?id=1568> и <http://www.kkdp.gov.rs/lat/izvestaji.php> (25.06.2017.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

С обзиром да су субвенције најзаступљенији инструмент и притом постоји велика зависност издавања на име државне помоћи и кретања БДП-а у посматраном периоду, за сваку државу је врло битан пажљив одабир инструмената јавних финансија које ће омогућити да привредни систем ефикасно функционише и онда када износ трансферисаних субвенција не буде био у довољном обиму.

Табела бр. 103. Инструменти државне помоћи у Републици Србији

Година	Субвенције	Порески подстицаји	Повољни кредити	Остали инструменти	Гаранције
2007	389.81	195.83	136.78	0	0
2008	283.29	178.26	142.79	0	0
2009	273.9	325.07	107.66	0	0
2010	512.46	185.4	54.8	0	1.6
2011	472.90	248.1	76.5	22.9	11.7
2012	464.73	253.3	0	0	59.03
2013	458.07	232.6	29.3	0	0
2014	731	91	31.14	0.6	51
2015	440	204.5	21.06	123.5	74
2016	455	202	3.75	87	2.2

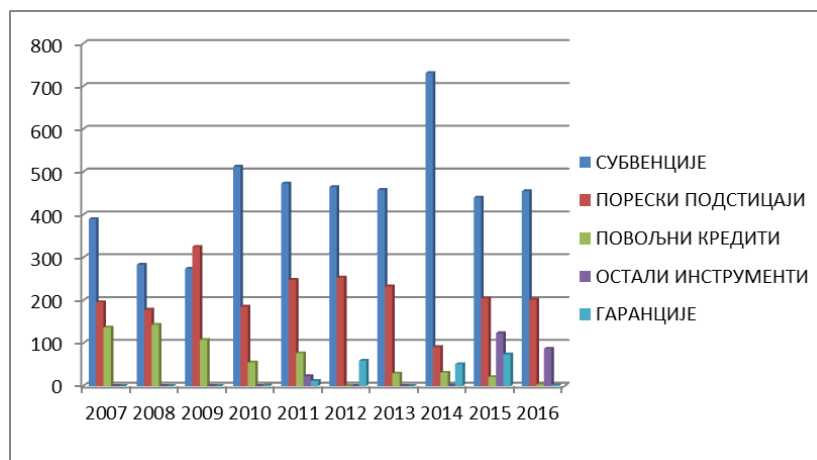
Извор: Министарство финансија Републике Србије „Извештај о додељеној државној помоћи у Републици Србији“, 2007-2016⁶⁴.

У структури инструмената државне помоћи доминирају субвенције. Њихов номинални износ је са 389 милиона евра у 2007. години достигао свој маскимум од 734 милиона евра у 2014. години. Поред субвенција у посматраном периоду, знатно су заступљене и пореске олакшице тј. порески подстицаји, који су своју највећу вредност забележили у 2009. години, када су износили 325 милиона евра и у тој години превазишли субвенције. Динамика инструмената државне помоћи приказана је и на Графикону бр. 59.

⁶⁴ ⁶⁴ <http://www.mfin.gov.rs/pages/issue.php?id=1568> и <http://www.kkdp.gov.rs/lat/izvestaji.php> (25.06.2017.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Графикон бр. 58. Динамика инструмената државне помоћи

Извор: Табела бр. 103.

Иако у првом плану, пореске олакшице делују као „узалуд изгубљен потенцијални јавни приход“, њихова улога се ту не завршава. Оне су као „мамац“ који треба да привуче што већи број привредних субјеката, који ће своје пословање у будућности наставити у складу са регуларним функционисањем привреде сваке земље. Међутим, пореске олакшице су привредним субјектима мање значајне од субвенција, будући да преко субвенција субјекти директно добијају финансијска средства која могу одмах да се користе. За државу Србију је много значајан податак што је у анализираном периоду дошло до значајне примене пореских олакшица.

2.1.3. Утицај трансфера са економским циљем на кључне макроекономске варијабле у Републици Србији

Захваљујући правовременој државној интервенцији у периоду настанка светске економске кризе, повећањем државне помоћи у 2008. и 2009. години, БДП је забележио нагли скок у 2008. год. када је са 29,125,000 милиона евра из 2007. године повећан на 34,259,000 милиона евра у 2008. години (Табела бр. 96). Овај податак је значајан из више разлога, а најбитније је да постоји позитивна веза између додељених средстава државне помоћи и пораста БДП-а. То је знак да се средства ефикасно употребљавају и представљају основу за даље јачање привреде. Међутим, у 2009. и 2010. години лагано опада БДП, али

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

не испод нивоа од пре настанка кризе, да би у 2011. години поново уследио скок приближно велики као у 2008. години. Тај скок је такође директно повезан са повећањем државне помоћи у 2011. години. Наиме, повећање државне помоћи за 7,29% БДП-а Републике Србије се повећао на 31,143,000 милиона евра, што представља раст за 2,639,000 милиона евра, тј. повећање за 9,25%. На основу оваквих резултата може се закључити да се уз помоћ инструмената јавних финансија може потпомогнути привреда једне земље, при чему су ефекти директно видљиви, али је забрињавајућа велика зависност привреде од средстава додељене државне помоћи.

Поред евидентног позитивног утицаја на раст БДП-а, трансфери са економским циљем своје дејство рефлектују и на остале врло битне макроекономске варијабле, као што је стопа незапослености, стопа инфлације, јавни дуг итд. Методологијом која је у претходном делу докторске дисертације била примењена на анализиране развијене земље и земље у развоју, и у овом делу ће бити испитана међузависност између државне помоћи изабраних показатеља привредног развоја. Биће израчунати одговарајући коефицијенти корелације са кораком заостајања од годину дана. Вредности ових показатеља приказане су у табели која следи.

Табела бр. 104. Кретање изабраних макроекономских варијабли
у периоду 2007-2016. година

Година	Стопа раста БДП	Стопа незапослености	Стопа инфлације	Буџетски дефицит (%БДП)	ЈД (% БДП-а)
2007	5.9	18.8	8.2	-0.89	29.9
2008	5.4	14.4	10.6	-1.89	28.3
2009	-3.1	16.9	8.3	-3.64	32.8
2010	0.6	20	5	-3.69	41.8
2011	1.4	23.6	9.6	-4.14	45.4
2012	-1	24.6	6.3	-6.76	56.2
2013	2.6	23	5.4	-5.31	59.6
2014	-1.8	19.9	2.7	-6.23	70.4

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Година	Стопа раста БДП	Стопа незапослености	Стопа инфлације	Буџетски дефицит (%БДП)	ЈД (% БДП-а)
2015	0.8	18.2	2.7	-3.61	74.7
2016	2.8	15.9	2.1	-1.21	71.9
Просек	1.36	19.53	6.09	-3.737	51.1

Извор:IMF, *World Economic Outlook Database, October 2017*⁶⁵

Као што се може уочити у Табели бр. 101, БДП-а у анализираном периоду бележи велике осцилације, креће се од -3,1% (2009. година) до 5,9% (2007. година). Просечна стопа раста БДП у анализираном периоду је 1,36%.

Стопа незапослености у Републици Србији такође показује велике осцилације, али не неку изражену дугорочну тенденцију. Ова стопа се креће од 14,4% (2008. године) до 24,6% (2012. година). Просечна стопа незапослености у Републици Србији у посматраном периоду је 19,53%.

Кретање стопе инфлације у Републици Србији карактерише тенденција опадања у посматраном периоду. Ова стопа је са 10,6% у 2008. години пала на 2,1% у 2016. години.

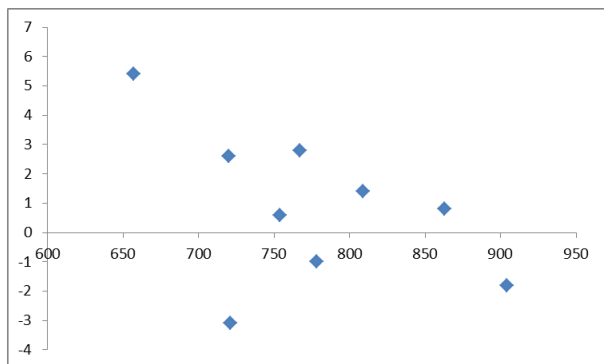
Буџетски дефицит у посматраном периоду карактеришу велике осцилације, али без неке изражене тенденције. Највећа негативна разлика између прихода и расхода буџета остварена је 2012. године, када је буџетски дефицит био на нивоу од 6,76% БДП-а. Активним мерама фискалне политике у последњих неколико година буџетски дефицит је сведен на 1,21% БДП-а.

Јавни дуг представља „болну тачку“ Републике Србије, с обзиром на последице које за собом повлачи, а и на његово кретање у анализираном периоду. Наиме, јавни дуг је са 29,9% БДП-а у 2007. години повећан на 71,9% БДП-а у 2016. години, што представља више него двоструко увећање.

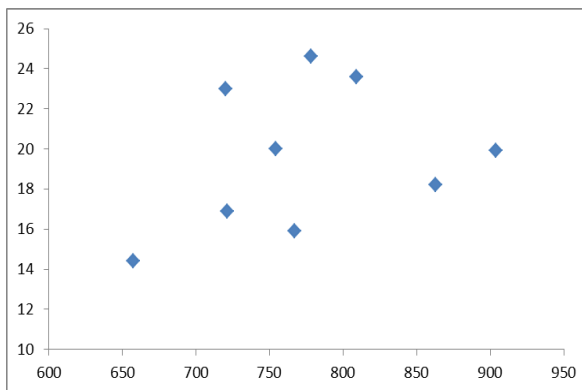
⁶⁵ <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/02/weodata/index.aspx> (преузето 20.03.2017.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

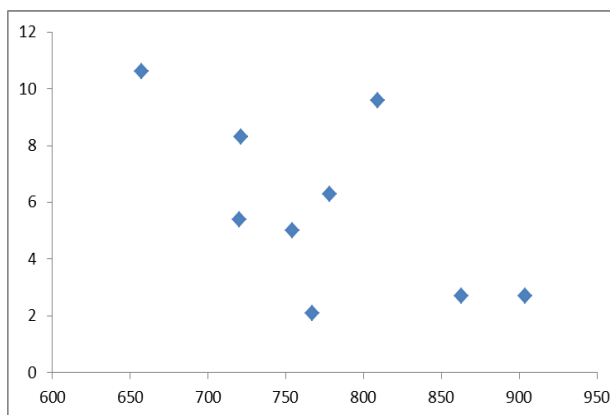
Графикон бр. 59. Слагање варијација државне помоћи и макроекономских варијабли

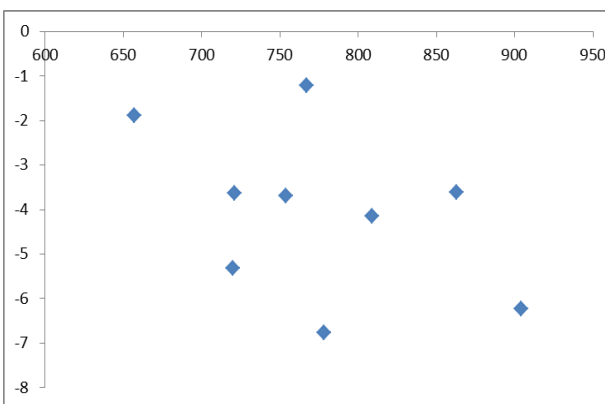
а) Стопа раста БПД-а

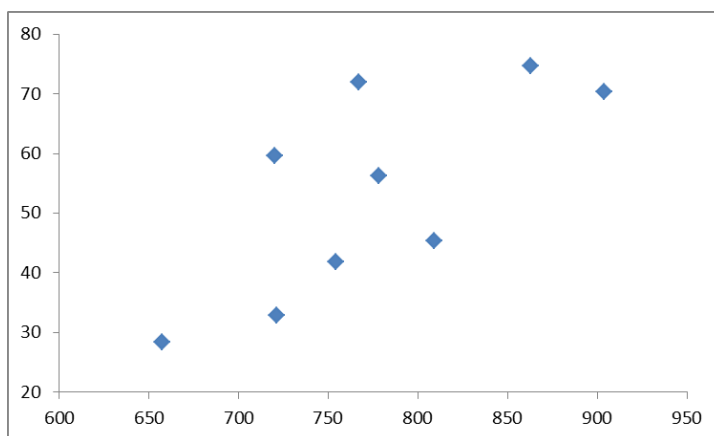
б) Стопа незапослености

в) Стопа инфлације

г) Буџетски дефицит

д) Јавни дуг

Извор: Табеле бр. Табела бр. 100 и бр. 104.

На основу распореда тачака на дијаграмима распршености може се наслутити да је кретање државне помоћи директно корелисано са стопом незапослености и јавним дугом.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Индириктна корелисаност се може наслутити између државне помоћи и стопе раста БДП-а, као и стопе инфлације. Вредности коефицијената између трансфера на име државне помоћи и изабраних макроекономских варијабли приказане су у следећој табели:

Табела бр. 105. Вредности коефицијената корелације

Макроекономска варијабла	Вредност коефицијента	Ниво значајности
Стопа раста БДП-а	0,167	0,668
Стопа незапослености	0,300	0,433
Стопа инфлације	-0,603	0,086
Буџетски дефицит	0,017	0,966
Јавни дуг	0,817	0,007

Извор: Израчунавања аутора

Вредности коефицијента корелације, када се узме у обзир заостајање од једне године, указују да постоји директна међузависност између државне помоћи и свих изабраних макрoваријабли, изузев стопе инфлације. Највећи степен директне међузависности постоји између државне помоћи и јавног дуга. Овај смер међузависности указује на позитиван утицај повећања државне помоћи на кретање изабраних макрoваријабли, осим у случају стопе инфлације где би услед повећања државне помоћи стопа инфлације опадала.

2.2. Значај трансфера са социјалним циљем у Републици Србији

Трансфери са социјалном наменом, иако су различито формулисани социјалном политиком сваке државе, представљају државну подршку становништву када им је помоћ најпотребнија: у случају болести, незапослености и старости. Али могло би се рећи да су „мач са две оштрице“, јер са једне стране пружају социјалну сигурност, а са друге стране могу да оптерете систем функционисања јавних финансија толико да постану претња попут „вртлога“.

У таквој ситуацији, због карактеристика обавезности обавезног социјалног осигурања, потребно је наћи најбоље решење, које ће обухватити све врсте трансфера, одржати социјални мир али и одрживост јавних финансија. У складу са чињеницом, да је

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

свака земља специфична на свој начин, претходним анализама сагледани су примењени системи социјалног осигурања земаља различитог степена развијености. Бројни су фактори који су утицали на њихово дефинисање, али најбитније од свега је да се уз помоћ овог система реалокације средстава обезбеди државна интервенција, која ће вратити социјалну сигурност привредном систему, али неће угрозити своју економску одрживост.

2.2.1. Место трансфера са социјалном наменом у БДП-у, консолидованим расходима, укупним буџетским расходима и укупним трансферима у Републици Србији

Трансфери са социјалном наменом представљају најзначајнију компоненту државних трансфера у свакој од претходно анализираних земаља, па и у Србији. Учешће ових трансфера у БДП-у Републике Србије, као и динамика тог учешћа приказани су у Табели бр. 103.

Табела бр. 106. Учешће трансфера са социјалном наменом у БДП-у Републике Србије

Година	Трансфери са социјалном наменом (мил. евра)	% БДП-а	Промена
2007	5,117	17.57	
2008	6,098	17.8	0.23
2009	5,400	17.14	-0.66
2010	5,629	19.75	2.61
2011	5,973	19.18	-0.57
2012	5,768	19.27	0.09
2013	6,078	19.01	-0.26
2014	5,939	17.97	-1.04
2015	5,880	17.56	-0.41
2016	5,794	16.97	-0.59

Извор: Министарство финансија, Консолидовани билан⁶⁶с.

⁶⁶ <http://www.mfin.gov.rs/pages/issue.php?id=1568> (25.06.2017.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

У анализираном периоду трансфери са социјалном наменом у Републици Србији захватили су од 16,97 % БДП-а (2016. година) до 19,75% (2010. година). Износ ових трансфера у Републици Србији се, почевши од 2013. године, када је достигао своју максималну вредност, констатно смањује, тако да се паралелно са тим смањује и њихово учешће у БДП-у.

Преглед учешћа трансфера са социјалном наменом дат је на основу података из Табеле бр. 95 и Табеле бр. 96. На први поглед се може уочити да ови трансфери захватају врло велики део буџетских расхода, јер се њихово учешће у анализираном периоду кретало од 37,08% (2014. година) до 42,59% (2010. година).

Табела бр. 107. Учешће у укупним буџетским расходима

Година	Релативно учешће	Промена
2007	39.09%	
2008	40.89%	1.80%
2009	40.01%	-0.89%
2010	42.59%	2.59%
2011	41.68%	-0.91%
2012	40.21%	-1.47%
2013	39.29%	-0.92%
2014	37.08%	-2.21%
2015	38.50%	1.42%
2016	37.55%	-0.95%

Извор: Табела бр. 98 и 99.

У првој години посматрања учешће трансфера са социјалном наменом у буџетским расходима износило је 39,09% и исто се повећавало све до 2011. године, када започиње негативна тенденција у њиховом кретању, па са 42,59% учешће трансфера са социјалном наменом пада на ниво од 37,55%. Просечно учешће трансфера са социјалном наменом у буџетским расходима у посматраном периоду износи 39,69%. Ако се овај податак упореди са претходно анализираним развијеним земљама и земљама у развоју, може се закључити да је учешће трансфера са социјалном наменом у буџетским расходима у Републици Србији

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

најприближније учешћу у Словенији, где износи 37,43%. Од анализираних земаља, једино је у Мађарској мање ово учешће и оно износи око 34%.

Табела бр. 108. Учешће у трансфера са социјалном наменом у укупним државним трансферима

Година	Релативно учешће	Промена
2007	86.71%	-
2008	88.24%	1.52%
2009	85.37%	-2.86%
2010	84.44%	-0.93%
2011	83.36%	-1.08%
2012	81.30%	-2.07%
2013	80.29%	-1.01%
2014	76.37%	-3.92%
2015	75.60%	-0.77%
2016	76.28%	0.68%

Извор: Табела бр. 99.

На основу података о кретању укупних трансфера приказаних у Табели бр. 99, израчунато је учешће трансфера са социјалном наменом у укупним трансферима у Републици Србији. Из резултата који су приказани у горњој табели може се уочити да се учешће ових трансфера у укупним државним трансферима кретало од 88,24% (2008. година) до 76,28% (2016. година). Оно што се такође може уочити јесте да учешће трансфера са социјалном наменом у укупним трансферима показује изражену негативну тенденцију у целом посматраном периоду. Просечно учешће трансфера са социјалном наменом у укупним трансферима у анализираном периоду износи 81,8%. Поређењем са учешћем у земљама које су биле предмет анализе, може се закључити да је учешће трансфера са социјалном наменом у укупним трансферима у Србији нешто мање од учешћа у Словенији (85,55%), а веће од учешћа у Мађарској (75,89%).

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

2.2.2. Структура трансфера са социјалном наменом у Републици Србији

Трансфери са социјалном наменом у Србији имали су варијабилно кретање, али су у укупном износу порасли 13,24% до краја посматраног периода (Табела бр. 106). Растући тренд имали су трансфери на име пензија и остали трансфери домаћинствима, док су трансфери накнада незапосленим лицима имали пад мањег интензитета и нису имали већи утицај на тренд укупних трансфера. Тренд трансфера накнада за боловање варирао је током времена и у последњој години посматрања био већи за 33% у односу на почетни период.

Табела бр. 109. Трансфери са социјалном наменом по категоријама

(У мил. евра)

Год.	Пензије	Накнаде незапосленим лицима	Накнаде за боловања	Социјална помоћ	Остали трансфери домаћинствима	Укупно
2007	3,249	184	62	1,470	152	5,117
2008	4,063	205	75	1,532	223	6,098
2009	3,764	188	66	1,185	197	5,400
2010	3,829	212	66	1,325	196	5,629
2011	4,147	172	62	1,373	219	5,973
2012	4,187	122	62	1,113	284	5,768
2013	4,400	132	63	1,251	232	6,078
2014	4,330	107	75	1,199	228	5,939
2015	4,060	104	81	1,375	260	5,880
2016	4,011	80	83	1,273	347	5,794

Извор: Билтен Јавних финансија бр. 160“ (2017), Министарство финансија Републике Србије, Београд;

„Консолидовани биланс државе у периоду 2007-2016. године“ Макроекономски и фискални подаци,

Министарство финансија Републике Србије⁶⁷

⁶⁷ <http://www.mfin.gov.rs/pages/issue.php?id=1568> (25.06.2017.)

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Трансфери на име пензија у Србији имају највећи обим, а свој максимални износ од 4,400 милиона евра достигли су 2013. године. Знатно мањи трансфери били су на име накнаде незапосленим лицима и накнаде за боловања. Ситуација у Србији је идентична ситуацији у Словачкој.

Табела бр. 110. Динамика трансфера са социјалном наменом
у периоду 2007-2016. година

Год.	Пензије	Накнаде незапосленим лицима	Накнаде за боловања	Социјална помоћ	Остали трансфери домаћинствима	Укупни трансфери
2008	25.08%	11.71%	19.27%	4.22%	46.76%	19.18%
2009	-7.37%	-8.37%	-11.75%	-22.61%	-11.98%	-11.45%
2010	1.74%	13.01%	0.05%	11.75%	-0.15%	4.24%
2011	8.30%	-18.88%	-6.08%	3.64%	11.50%	6.12%
2012	0.97%	-29.37%	1.13%	-18.93%	29.58%	-3.43%
2013	5.08%	8.28%	1.49%	12.40%	-18.28%	5.37%
2014	-1.59%	-18.55%	17.84%	-4.18%	-1.50%	-2.28%
2015	-6.24%	-3.30%	7.81%	14.74%	14.03%	-0.99%
2016	-1.20%	-23.29%	3.39%	-7.42%	33.15%	-1.46%
Просек	2.75%	-7.64%	3.68%	-0.71%	11.46%	1.70%
2016/2007	23.48%	-56.64%	33.34%	-13.38%	127.78%	13.24%

Извор: Табела бр. 109.

Анализом динамике трансфера са социјалном наменом може се уочити да су само пензије и остали трансфери домаћинствима забележили раст у анализираном периоду. Издаци за пензије су се сваке године повећавала у просеку за 2,75%, што је довеле до повећања од 23,48% у 2016. години у односу на 2007. годину. Остали трансфери домаћинствима су имали још израженију динамику, па су у последњој години анализе били већи за 127,78% у односу на прву годину. У анализираном периоду највише су се смањиле накнаде незапосленим лицима (-56,4%), уз просечно смањење од 7,64% годишње.

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Табела бр. 111. Релативна структура трансфера са социјалном наменом
у Републици Србији

Година	Пензије	Накнаде незапосленим лицима	Накнаде за боловања	Социјална помоћ	Остали трансфери домаћинствима
2007	63.49%	3.59%	1.22%	28.72%	2.97%
2008	66.63%	3.37%	1.22%	25.12%	3.66%
2009	69.71%	3.48%	1.22%	21.95%	3.64%
2010	68.03%	3.78%	1.17%	23.54%	3.49%
2011	69.43%	2.89%	1.03%	22.98%	3.66%
2012	72.59%	2.11%	1.08%	19.29%	4.92%
2013	72.39%	2.17%	1.04%	20.58%	3.81%
2014	72.91%	1.81%	1.26%	20.18%	3.84%
2015	69.05%	1.77%	1.37%	23.39%	4.43%
2016	69.23%	1.37%	1.44%	21.97%	5.98%

Извор: Табела бр. 109.

Као и код већине посматраних земаља и у Србији су трансфери највећег обима управо трансфери на име пензија. Њихово учешће се креће од 63,49% у 2007. години до 72,59% у 2012. години. У Словачкој и Србији трансфери осталих врсти социјалног осигурања су незнатног износа, док је нешто блажа разлика доминантног трансфера према осталим трансферима у: Немачкој, Словенији и Мађарској. У САД-у и Француској сложенија је ситуација због присуства доминације две врсте трансфера, уз умерена издвајања на име осталих трансфера.

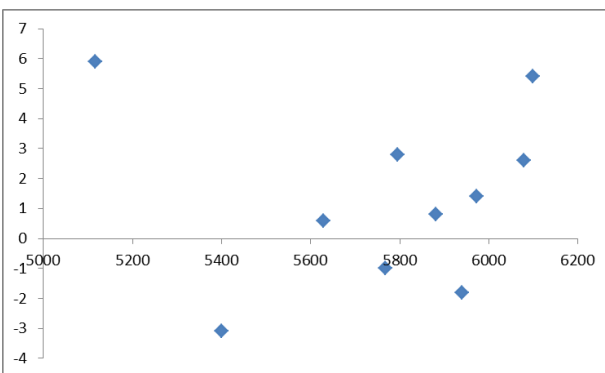
**2.2.3. Дејство трансфера са социјалном наменом на кључне макроекономске
варијабле у Републици Србији**

У анализирању утицаја трансфера са социјалном наменом на кључне макроекономске варијабле биће примењена иста методологија као и у претходним анализама, с том разликом што ће овде бити укључена и стопа сиромаштва, имајући у виду саму сврху

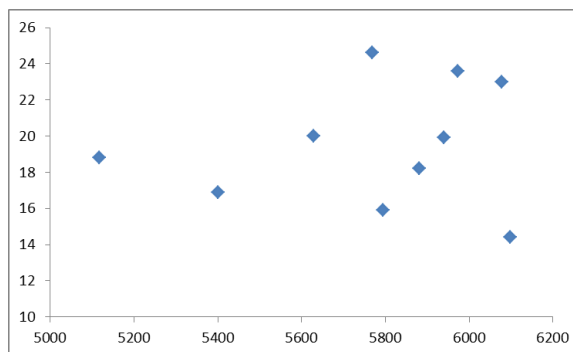
РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

трансфера са социјалном наменом. Усклађеност у варијацијама варијабли укључених у анализу основ је за дефинисање могућег утицаја и његову оцену, па ће из тог разлога најпре бити приказани дијаграми распршености.

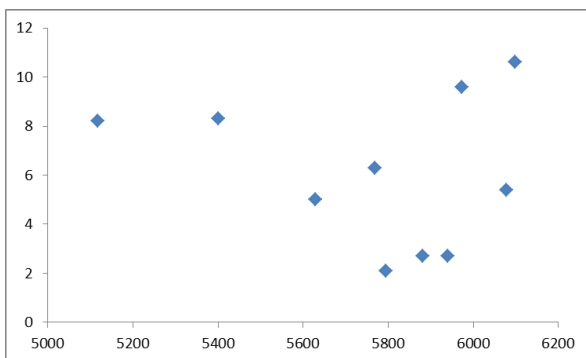
Графикон бр. 60. Дијаграми распршености – трансфери са социјалном наменом и
макроекономске варијабле

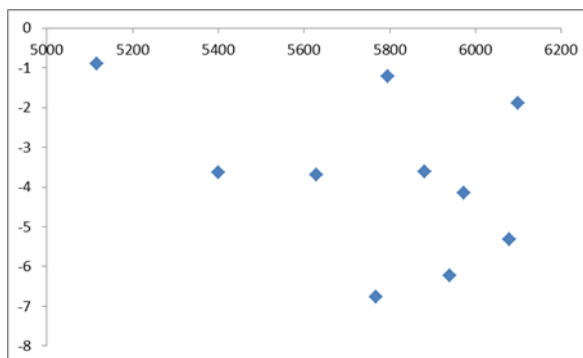
а) Стопа раста БДП-а

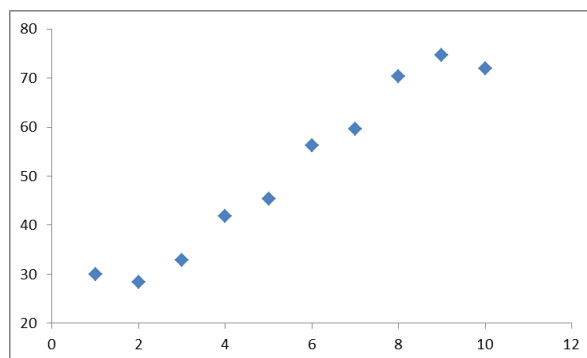
б) Стопа незапослености

в) Стопа инфлације

г) Буџетски дефицит

д) Јавни дуг

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Међузависност осцилација између трансфера са социјалном наменом и макроекономских варијабли измерена је помоћу Спирмановог коефицијента корелације, чије су вредности дате у табели која следи.

Табела бр. 112. Вредности коефицијената корелације

Макроекономска варијабла	Вредност коефицијента	Ниво значајности
Стопа раста БДП-а	-0,767	0,016
Стопа незапослености	0,067	0,865
Стопа инфлације	-0,318	0,404
Буџетски дефицит	-0,317	0,406
Јавни дуг	0,350	0,356

Извор: Самостална израчунавања аутора

Према вредностима коефицијента корелације може се закључити да су трансфери са социјалном наменом негативно корелисани са свим изабраним макроекономским варијаблама, осим са стопом незапослености (коефицијент корелације износи 0,067). То указује да би, при оцени утицаја трансфера са социјалном наменом на макроекономске варијабле, повећање трансфера са социјалном наменом имало за последицу смањење стопе раста БДП-а, стопе инфлације, буџетског дефицита и јавног дуга. Највећи степен индиректне међузависности варијација постоји између трансфера са социјалном наменом и стопе раста БДП-а (-0,767).

2.3. Камата на јавни дуг у Републици Србији

Анализом трансфера на име камате на јавни дуг могуће је утврдити да ли је посматрана земља успела да пронађе начин финансирања који не доводи до додатног задуживања. На издатке за камате, осим висине и структуре јавног дуга утичу и фактори као што су девизни курс и каматне стопе на међународном тржишту. Када се анализира структура ових трансфера првенствено се говори о:

- Отплатама камата на домаће кредите,
- Отплатама камата на иностране кредите,

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

- Отплатама камата по основу активирања гаранција,
- Пратећим трошковима задуживања.

2.3.1. Место трансфера на име камате на јавни дуг у БДП-у, консолидованим расходима, укупним буџетским расходима и укупним трансферима у Републици Србији

Кретање расхода за трансфере на име камате на јавни дуг условљено је планом отплате главнице и камате на дуг. Камате се највећим делом исплаћују из републичког буџета. Камате су током протеклих година значајно повећале свој удео у укупним расходима. Ово је последица како растућих потреба за задуживањем, тако и валутне структуре дуга и каматних стопа. Крајем 2016. и почетком 2017. године дошло је до стабилизације јавног дуга и смањења његовог учешћа у БДП-у, што, заједно са повољнијим условима на финансијском тржишту, има утицаја на смањење учешћа расхода за камате.

Питање одрживости сервисирања јавног дуга је сложено питање и захтева комплексан аналитички приступ. Тренутни однос дуга према БДП-у важан је показатељ који упућује на неопходност да се потражи одговор на питање одрживости, али није пресудан за сам одговор. Тај одговор зависи од утицаја низа чинилаца у оквиру текуће економске и развојне политике.

Табела бр. 113. Учешће трансфера на име камата у БДП-у Републике Србије

Година	Трансфери на име камата (мил. евра)	Учешће у БДП-у (%)	Промена
2007	185	0.64	-
2008	156	0.46	-0.18
2009	204	0.65	0.192
2010	283	0.99	0.346
2011	383	1.23	0.237
2012	549	1.83	0.604
2013	772	2.41	0.58

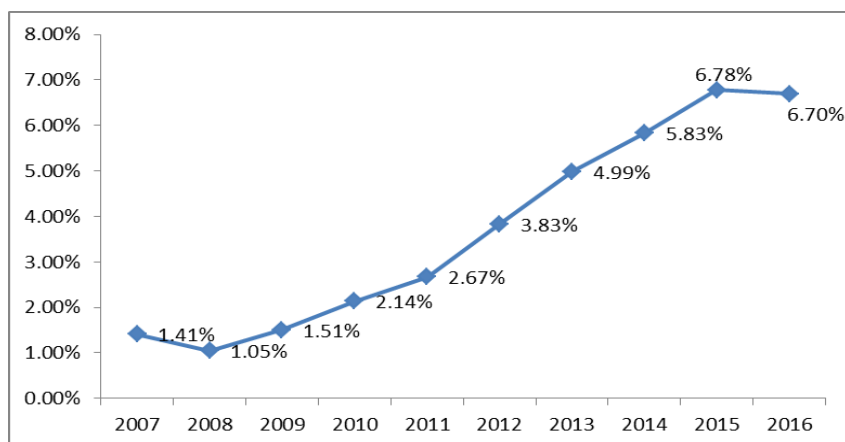
**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Година	Трансфери на име камата (мил. евра)	Учешће у БДП-у (%)	Промена
2014	934	2.83	0.411
2015	1,035	3.09	0.265
2016	1,034	3.03	-0.06

Извор: Табеле бр. 96 и бр. 99.

Учешће трансфера на име камата у БДП-у је у посматраном периоду након минималне вредности у 2008. години од 0,46%, константно расло па је у 2015. години достигло ниво од чак 3,09% БДП-а, што при расту БДП-а од 1% чини велико напрезање за државу и прети да је уведе у зону високог ризика од кризе јавног дуга.

Графикон бр. 61. Учешће трансфера на име камата у укупним буџетским расходима

Извор: Табеле бр. 98 и бр. 99.

На основу података о кретању трансфера на име камата, као и буџетских расхода, у периоду 2007-2016. година, добијени су подаци о учешћу трансфера на име камата у укупним буџетским расходима, приказани Графиконом бр. 61. Учешће трансфера на име камата у буџетским расходима има јако изражену тенденцију раста, јер се креће од 1,41% у 2007. години до 6,70% у 2016. години. Минимално учешће трансфера на име камата у буџетским расходима остварено је 2008. године (1,05%).

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

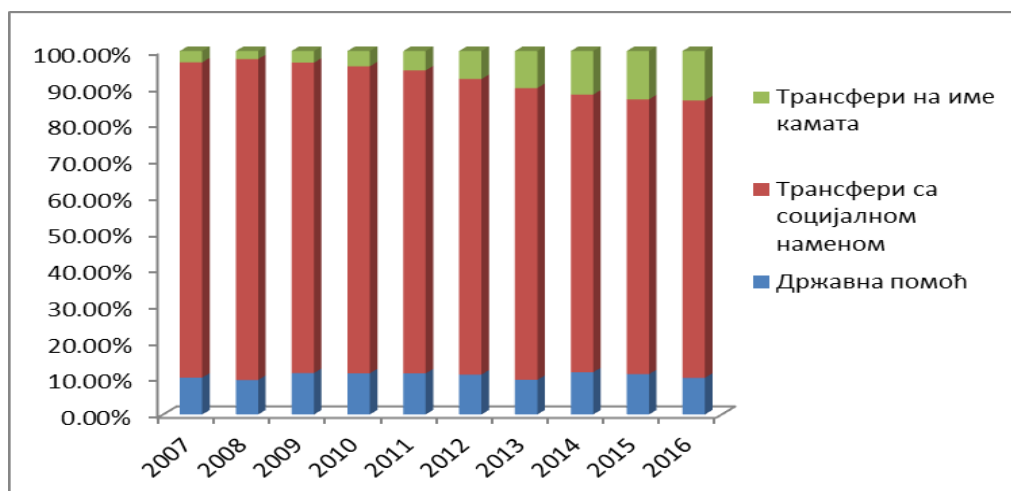
Табела бр. 114. Релативна структура укупних трансфера

Година	Државна помоћ	Трансфери са социјалном наменом	Трансфери на име камата
2007	10.15%	86.71%	3.14%
2008	9.51%	88.24%	2.26%
2009	11.40%	85.37%	3.23%
2010	11.31%	84.44%	4.25%
2011	11.29%	83.36%	5.35%
2012	10.97%	81.30%	7.74%
2013	9.51%	80.29%	10.20%
2014	11.62%	76.37%	12.01%
2015	11.10%	75.60%	13.30%
2016	10.10%	76.28%	13.62%

Извор: Табела бр. 99.

Учешће трансфера на име отплата камата у Републици Србији се у анализираном периоду кретало од 3,14% у првој години посматрања, до 13,62% у последњој години. Изражена тенденција раста карактеристична је за кретање учешћа трансфера на име камата у укупним трансферима. Тај раст учешћа је нарочито изражен након 2012. године.

Графикон бр. 62. Графички приказ структуре укупних трансфера

Извор: Табела бр. 114.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Са графикана се може уочити доминација трансфера са социјалном наменом у структури укупних трансфера Републике Србије, која у периоду од 2012. године слаби на уштрб повећања учешћа трансфера на име камата. Учешће државне помоћи у структури укупних трансфера, као што се и са графикана може уочити је стабилно, без изражених осцилација, у целом посматраном периоду.

2.3.2. Структура камате на јавни дуг у Републици Србији

Расходи на име отплате камата бележе значајан раст сваке године с обзиром на брзи раст јавног дуга и потребу за финансирањем инфраструктурних пројеката кредитима међународних финансијских институција. Највећи део јавног дуга Републике Србије (71,7%) је са фиксном каматном стопом, док се на варијабилну каматну стопу односи 28,3% укупног јавног дуга. У структури трансфера на име камата, отплата камата по основу активираних гаранција се сматра релативно новом категоријом сагледава се од 2006. године.

Као и код већине земаља, и у Србији су порасли укупни трансфери камата на јавни дуг у периоду од 2007. године до 2016. године. Највећи допринос томе дало је повећање трансфера камате на спољни дуг са 150 милиона евра на 452 милиона евра, што је за преко 200% више у односу на ову категорију трансфера у 2007. години. Новина у односу на претходне анализе је да се у структури камате на јавни дуг Србије сагледава и отплата камате по основу активираних гаранција. Међутим, раст осталих врста био је мањи у односу на раст трансфера камате по спољном дугу. Највеће повећање свих врста трансфера на име камате уследило је почев од 2012. године.

Табела бр. 115. Структура трансфера на име камата у Републици Србији

Година	Камата на унутрашњи дуг	Камата на спољни дуг	Отплате камата по основу активираних гаранција	Укупни трансфери на име камата
2007	29	150	6	185
2008	11	125	20	156

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Година	Камата на унутрашњи дуг	Камата на спољни дуг	Отплате камата по основу активираних гаранција	Укупни трансфери на име камата
2009	54	126	24	204
2010	105	156	22	283
2011	179	179	25	383
2012	281	234	34	549
2013	402	314	56	772
2014	482	381	71	934
2015	522	452	61	1,035
2016	534	452	49	1,034

Извор: „Билтен Јавних финансија бр. 160“ (2017), Министарство финансија Републике Србије, Београд⁶⁸;

Укупни трансфери на име камате забележили су у 2016. години били више од пет пута већи у односу на ниво у 2007. години, што је резултат драстичног повећања камата на унутрашњи дуг. Динамика појединачних врста трансфера на име камата у посматраном периоду приказан је у табели која следи.

Табела бр. 116. Динамика трансфера на име камата у периоду 2007-2016. година

Година	Камата на унутрашњи дуг	Камата на спољни дуг	Отплате камата по основу активираних гаранција	Укупни трансфери на име камата
2008	-62.07%	-16.67%	233.33%	-15.68%
2009	390.91%	0.80%	20.00%	30.77%
2010	94.44%	23.81%	-8.33%	38.73%
2011	70.48%	14.74%	13.64%	35.34%
2012	56.98%	30.73%	36.00%	43.34%
2013	43.06%	34.19%	64.71%	40.62%
2014	19.87%	21.27%	27.04%	20.96%

⁶⁸ <http://www.mfin.gov.rs/pages/issue.php?id=1568> (25.06.2017.)

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Година	Камата на унутрашњи дуг	Камата на спољни дуг	Отплате камата по основу активираних гаранција	Укупни трансфери на име камата
2015	8.32%	18.58%	-13.82%	10.82%
2016	2.24%	0.08%	-20.14%	-0.03%
Просечно	69.36%	14.17%	39.16%	22.76%

Извор: Табела бр. 115.

Према резултатима претходне табеле, најмање осцилације имали су трансфери на име отплате камате на спољни дуг, који су се годишње повећавали у просеку за 14,17%. Највеће повећање, као што је већ наглашено имале су камате на унутрашњи дуг. Ова врста трансфера је у 2009. години повећана за чак 390% у односу на претходну годину.

Табела бр. 117. Релативна структура трансфера на име камата у Републици Србији

Година	Камата на унутрашњи дуг	Камата на спољни дуг	Отплате камата по основу активираних гаранција
2007	15.68%	81.08%	3.24%
2008	7.05%	80.13%	12.82%
2009	26.47%	61.76%	11.76%
2010	37.10%	55.12%	7.77%
2011	46.74%	46.74%	6.53%
2012	51.18%	42.62%	6.19%
2013	52.07%	40.67%	7.25%
2014	51.60%	40.78%	7.62%
2015	50.44%	43.63%	5.93%
2016	51.59%	43.68%	4.73%

Извор: Табела бр. 115.

Као што се може уочити из Табеле бр. 117 у периоду 2003-2010. године највеће учешће у структури трансфера по основу камата имали су трансфери по основу отплате

камате на иностране кредите, што је последица задуживања код међународних финансијских институција, а ради финансирања инфраструктурних пројеката. Од 2011. године примат у структури трансфера на име камата преузимају камате на унутрашњи дуг, чије учешће у наредним годинама константно расте и у 2016. години ова врста трансфера захвата више од половине трансфера на име отплате камата.

2.3.3. Утицај камате на јавни дуг на кључне макроекономске варијабле у Републици Србији

Због уочених тенденција у структури трансфера отплате камате на јавни дуг, потребно је приказати потенцијални утицај државних активности усмерених на покриће буџетског дефицита, јер ако држава прикупља средства емитовањем обвезница ради покрића буџетског дефицита, она повлачи финансијска средства са тржишта. У том случају доћи ће до антиинфлационих ефеката, јер је дошло до тезаурације штедње. Међутим, на тај начин се смањује понуда новца, која и при не промењеној тражњи, доводи до неравнотеже на финансијском тржишту. Последица ових активности је повећање каматне стопе, као цене капитала на финансијском тржишту, услед чега расту и трошкови финансирања пословања привредних субјеката. Погоршани су услови пословања, услед чега долази до појаве ефекта „истискивања приватних инвестиција“.

У случају када би држава своје обавезе финансирала задуживањем код централне банке примарном емисијом новца јавио би се инфлаторни ефекат. У овом случају за разлику од претходне ситуације дошло би до пораста цена свих фактора производње, а не само цене капитала. То би такође довело до ефекта „истискивања инвестиција“. Због тога најпожељније би било да се ефикасном употребом трансфера са економским циљем ојача привреда, која ће обезбедити потенцијалне буџетске приходе. На тај начин ублажиће се стање дефицита у буџету, и избећи ново задуживање, које би само додатно погоршало услове привређивања повећањем трошкова пословања привредних субјеката или би довело до „истискивања“ нових потенцијалних инвестиција.

Висок ниво јавног дуга у претходним годинама, као и тенденције раста у будућности забрињава. Посебно због тога што раст јавног дуга условљава раст каматних стопа. Због високог степена интеграције финансијских тржишта у свету, фискални дефицит земље

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

обично је финансиран средствима штедње других земаља. Према томе, буџетски дефицит сваке земље има утицај а на каматне стопе на светским финансијским тржиштима. Ако повећање јавне потрошње није привремено, финансирање повећава учешће јавног дуга у националном дохотку. Раст ратца дуг/брutto национални производ детерминисан је стопом реалног раста, каматном стопом којом се обрачунава дуг и величином примарног вишка (разлика измену државних производа и бескаматне потрошње).

Повећање коефицијента односа измену државног дуга и бруто домаћег производа, у условима растућих каматних стопа проузрокује негативне импликације на обим и структуру активности државе, при чему повећање у исплатама камата на јавни дуг мора имати за последицу: већи фискални дефицит, већи ниво опорезивања и смањивање јавне потрошње. Главно објашњење за раст дефицита и повећање учешћа дуга у бруто друштвеном производу лежи у брзом повећању државних трансфера. Доминантна компонента ових трансфера је социјално осигурање које тражи све веће финансијске изворе, већи број корисника пензија и повећан износ реалне пензије по пензионеру. Државе које повећавају свој дуг да би избегле нагла прилагођавања стопа опорезивања буџетској потрошњи на кратак рок биће приморане да повећају порезе да би могле да сервисирају повећане камате на дуги рок.

Може се закључити да ће увећање јавног дуга, са пратећим повећањем каматних стопа, временом утицати на повећање коефицијента односа пореза, као и на промене у структури јавне потрошње, док би се државно инвестирање прогресивно смањивало путем повећања износа исплата на име камате. Висока камата привлачи повериоца. Међутим, чим се за то стекну услови држава конвертује зајам и тиме фактички снижава камату. Висока камата погодује економски јачим слојевима, али представља терет за економски слабије субјекте који морају да снесу повећано опорезивање у време отплате дуга. Осим тога висока каматна стопа на државни зајам подиже на више тржишну каматну стопу што може да изазове рецесивне и инфлаторне токове у националној економији. Са друге стране, ниска каматна стопа није довољно стимулативна за повериоца. Обично је ниска каматна стопа карактеристична за државне зајмове због пореске снаге која стоји и за државе као зајмодавца. Међутим, изражено ниска камата најчешће је везана за емисију испод паритета, а то значи да је ефективан дуг државе већи од стварно примљених средстава на име зајма. То ће у време отплате представљати терет за пореске обвезнике.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Као и код претходних врсти трансфера, међузависност између трансфера на име камата и кључних макроекономских варијабли испитана је израчунавањем Спирмановог коефицијента корелације са кораком заостајања од једне године. Израчунате вредности коефицијента приказане су у табели која следи.

Табела бр. 118. Вредности коефицијената корелације

Макроекономска варијабла	Вредност коефицијента	Ниво значајности
Стопа раста БДП-а	0,217	0,576
Стопа незапослености	0,033	0,932
Стопа инфлације	-0,828	0,006
Буџетски дефицит	0,033	0,932
Јавни дуг	0,967	0,001

Извор: Самостална израчунавања аутора

Осцилације у кретању трансфера на име камата су у директној међузависности са изабраним макроекономским варијаблама, осим са стопом инфлације. Највећи степен међузависности постоји између трансфера на име камата и јавног дуга (коефицијент корелације износи 0,967), што је и за очекивати, јер је висина трансфера на име камата у одређеном делу детерминисана висином јавног дуга. Знак коефицијента корелације између трансфера на име камата и стопе инфлације указује чињеницу да, када би се одговарајућим регресионим моделом, оцењивао ефекат повећања трансфера на име камата на стопу инфлације, за резултат би имао смањење стопе инфлације.

3. Предлог мера за унапређење система трансфера у Републици Србији

Структуру трансфера у Републици Србији карактерише доминантно учешће трансфера са социјалном наменом, што је својствено и анализираним развијеним земљама и земљама у развоју. Просечно учешће трансфера са социјалном наменом у укупним трансферима у анализираним периоду износи 81,8%, са тенденцијом смањења од 2008. године. Компаративном анализом са претходно приказаним земљама може се закључити да је учешће социјалних трансфера Србији нешто мање од учешћа у Словенији (85,55%) ,а

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

веће од учешћа у Мађарској (75,89%). У структури ових трансфера доминирају пензије са приближно 70% и социјална помоћ са безмало 23%. Према номиналним износима, трансфери са економским циљем су превазилазили трансфере на име камата све до 2012. године и достизали 11% укупних трансфера, да би након те године трансфери на име камата били знатно повећани. Учешће камата на јавни дуг у укупним трансферима је са 3% у 2007. години дошло до нивоа од преко 13% у 2016. години. До 2010. године највеће учешће у структури трансфера по основу камата имали су трансфери по основу отплате камате на иностране кредите, што је последица задуживања код међународних финансијских институција, а ради финансирања инфраструктурних пројеката. Од 2011. године примат у структури трансфера на име камата преузимају камате на унутрашњи дуг. Крајем 2016. и почетком 2017. године у Србији је дошло до стабилизације јавног дуга и смањења његовог учешћа у БДП-у са 74,9% у 2015. години на 61,5% у 2017. години. Овакво кретање јавног дуга Републике Србије, заједно са повољнијим условима на финансијском тржишту, има утицаја на смањење учешћа расхода за камате.

Циљ фискалне политике је да се у наредном дугорочном периоду финансирање обавља кроз емитовање углавном динарских хартија од вредности на домаћем тржишту. Тренутна ситуација, међутим упућује да ће велики део финансирања морати да се у наредном периоду обезбеди на међународном финансијском тржишту.

Фискални изазови који у наредном периоду стоје пред Републиком Србијом у циљу избегавања кризе су сасвим упоредиви са искуствима земаља у окружењу. Треба напоменути да су многе од њих у фискалну консолидацију кренуле са нивоом јавног дуга од око 15% БДП-а, док је дуг опште државе у Србији у претходном периоду достигао преко 70% БДП-а. То је додатно чинило Србију екстремно рањивом на потенцијалне шокове из екстерног окружења.

Смањење јавног дуга Србије у односу на БДП мора да остане приоритет фискалне политике, не само због тога што се тако повећава отпорност наше земље на неку будућу економску кризу, већ и зато што то позитивно делује на побољшање структуре буџетских расхода и на убрзање привредног раста. Наиме, смањењем јавног дуга смањују се и издаци државе за камате, које представљају најнепродуктивнији расходни облик. Државни расходи се на тај начин могу много продуктивније потрошити (на пример, за јавне инвестиције). Уз

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

то, смањење јавног дуга смањује се ризик земље и каматне стопе за задуживање приватног сектора, што подстицајно делује на њихово инвестирање и привредни раст.

Државне активности у наредном периоду такође треба усмерити на покриће буџетског дефицита, јер „фискални дефицит од 0,5% БДП-а смањује јавни дуг у односу на БДП-у за 2-2,5 п.п. годишње.“ (Фискални савет, *Мишљење на фискалну стратегију за 2018. годину са пројекцијама за 2019. и 2020. годину*, стр. 2). Уколико држава прикупља средства емитовањем обвезница ради покрића буџетског дефицита, она повлачи финансијска средства са тржишта. У том случају доћи ће до антиинфлационих ефеката, јер је дошло до тезаурације штедње. Међутим, на тај начин се смањује понуда новца, која и при непромењеној тражњи, доводи до неравнотеже на финансијском тржишту. Последица ових активности је повећање каматне стопе, као цене капитала на финансијском тржишту, услед чега расту и трошкови финансирања пословања привредних субјеката.

Активности монетарне политике Републике Србије би, због свега наведеног, требало усмерити на ефикасну употребу трансфера са економским циљем, како би се на тај начин ојачала привреда, која ће обезбедити потенцијалне буџетске приходе. Један од великих структурних проблема јавних финансија Србије јесу превисока издвајања за субвенције, а премала издвајања за капиталне инвестиције. У наредном периоду предвиђено је смањење субвенција са 2,4% БДП-а у 2017. на 2,2% БДП-а у 2020. години, уз благи раст капиталних расхода и то са 3% БДП-а на 3,6% БДП-а (Влада Републике Србије, *Фискална стратегија за 2018. годину са пројекцијама за 2019. и 2020. годину*).

Смањењу расхода за субвенције допринело би доследно спровођење мера усмерених на реструктурирање јавних предузећа (рационализација броја запослених, повећање степена наплате и сл.). Поред тога, не би требало повећавати подстицаје за стране инвеститоре, већ их задржати на постојећем нивоу, што би уз планирано повећање БДП-а довело до постепеног пада учешћа ових расхода у БДП-у. Истовремено са смањивањем субвенција, потребно је да капитални издаци опште државе порасту у истом износу. Тај раст је објективно остварив, јер постоје пројекти и одобрена средства, али и објективне потребе за снажним растом капиталних расхода државе. На тај начин ублажиће се стање дефицита у буџету, и избећи ново задуживање, које би само додатно погоршало услове привређивања повећањем трошкова пословања привредних субјеката или би довело до „истискивања“ нових потенцијалних инвестиција.

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

У наредном периоду, већи проблем ће представљати краткорочна ликвидност, имајући у виду велике обавезе које доспевају за наплату. Додатни проблем представљају мале, а у појединим годинама и негативне стопе раста БДП-а. Прави пут, који води ка поправљању стања екстерне солвентности и ликвидности било би даље повећање извоза робе и услуга. Истовремено, треба радити на адекватном коришћењу страних директних инвестиција.

Издвајања за плате и пензије захватају убедљиво највећи део јавних расхода, па су њихово добро планирање и контрола имају пресудан утицај на одрживост јавних финансија у средњем року. Зато је изузетно важно да у наредном периоду укупни расходи за пензије и плате у јавном сектору приближно прате раст БДП-а, тј. да се повећавају само у складу са растом економске снаге земље.

Уколико ове мере изостану, Република Србија би могла ући у зону презадужености. Ово стање може имати додатне негативне последице у виду снижавања кредитног рејтинга и отежаних услова задуживања на међународном тржишту (Мирковић и Кнежевић, 2013), што негативно делује на целокупну екстерну позицију Републике Србије.

ЗАКЉУЧАК

Трансфери представљају вид активне улоге државе усмерене на прерасподелу националног дохотка. Ефикасном и наменском употребом трансферисаних средстава остварују се циљеви политике јавних финансија и ствара повољна инвестициона клима, планирани ниво социјалне сигурности и развој привредног система у будућности. Са аспекта њихове намене и циља који се жели постићи трансферисаним средствима, разликују се трансфери са економским циљем, трансфери са социјалном наменом и трансфери отплате камате на јавни дуг. Систем алокације трансферисаних средстава зависи од степена развијености земље. Државни буџети развијених земаља су већи (као удео у БДП-у), и на расходној страни више троше на трансфере, а приходна страна је у функцији личне и социјалне сигурности. Имајући то у виду, посебно су анализирани волумен и структура трансфера, као њихова међузависност са кључним макроекономским варијаблама, у јавним финансијама развијених земаља (од којих су разматране САД, Француска и Немачка) и трансфери у земљама у развоју (у оквиру којих су анализиране Словенија, Мађарска и Словачка).

Трансфери са економским циљем обухватају широку лепезу инструмената – субвенције, учешће у капиталу, гаранције, повољне кредите, пореско одлагање, пореске олакшице и друге инструменте. Доминантни облици ових трансфера у свим анализираним земљама јесу субвенције и пореске олакшице, чије се кумулирано учешће у анализираним земљама креће у интервалу од 80% до 90%. Просечно учешће трансфера са економским циљем у БДП-у периоду од 2007. године до 2016. године у анализираним земљама мање је од 1% (изузев у САД, где прелази 3%), док је у земљама у развоју веће од 1% (осим у Словачкој где износи 0,43%). У већини анализираних земаља (осим у Мађарској) постоји директна међузависност између трансфера са економским циљем и стопе раста БДП-а. Изузев у Француској и Словенији, у свим осталим земљама постоји индиректна међузависност између осцилација у кретању трансфера са економским циљем и стопе раста незапослености. Највећи степен индиректне међузависности уочен је у Словачкој (-0,527), где је уједно и највећа стопа незапослености.

Све развијене и већина земаља у развоју имају умерену и ниску стопу инфлације. Просечна вредност годишње стопе инфлације у ЕУ у анализираном периоду свој максимум

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

је достигла 2008. године (3,71%), да би након те године дошло до њеног драстичног смањења (0,96%). Након тога, уследио је још један скок у 2011. години (3,08%), да би у годинама које следе просечна годишња стопа инфлације бележила константан пад и у 2016. години била на нивоу од 0,24%. Анализом кретања стопе инфлације увидело се да је у анализираним земљама највиша стопа инфлације била у време светске економске кризе, посебно код земаља у развоју, а да је последњих година сведена на ниво испод 3% што ствара повољне услове за раст БДП-а. Највиша стопа инфлације карактеристична је за Мађарску, где је са нивоа од 5,4% у 2007. години сведена на 1,7% у 2016. години. Словачка, која такође припада земљама у развоју, у посматраном периоду бележи најниже стопе инфлације, па чак у три посматране године и благу дефлацију. Корелационом анализом утврђено је да највећи степен индиректне међузависности у осцилацијама стопе инфлације и државне помоћи постоји у Словенији (-0,367) и Словачкој (-0,286). У САД се смер осцилација у висини трансфера на име државне помоћи поклапа са смером осцилација у стопама инфлације, па позитивна вредност коефицијента корелације указује на директну међузависност између ове две варијабле.

Подаци Светске банке говоре у прилог чињеници да се најразвијеније земље света константно задужују. На нивоу просека ЕУ, удео јавног дуга као проценат БДП-а је изнад 60%, а просечни дуг се на нивоу Европске уније до 2015. године као проценат БДП-а повећао за готово 15%, те не постоји тенденција смањења задуживања. Израчунавање непараметарског коефицијента корелације између трансфера са економским циљем и јавног дуга резултирало је закључком да у САД, Француској и Словенији постоји директна, док у Немачкој, Мађарској и Словачкој постоји инверзна међузависност. Највећи степен директне међузависности осцилација између трансфера са економским циљем и јавног дуга постоји у Француској (0,917), док је међузависност супротног смера најизраженија у Немачкој (-0,467).

Буџетски дефицит у земљама ЕУ достигао је свој максимум 2009. године и 2010. године. Након тога он почиње да се констатно смањује. Учешће буџетског дефицита у БДП-у прати осцилације у кретању буџетског дефицита у номиналном износу. У годинама економске кризе буџетски дефицит је захватао и преко 6% БДП-а.

Како су трансфери на име државне помоћи категорија буџетских расхода, евидентно је да њихово повећање има негативан утицај на повећање буџетског дефицита (повећава

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

буџетски дефицит). Међузависност између државне помоћи и буџетског дефицита у периоду 2007-2016. година у земљама ЕУ, мерена Спирмановим коефицијентом корелације је директна, али слабијег интензитета (коефицијент износи 0,297). Упоредним праћењем осцилација у кретању расхода на име државне помоћи и буџетског дефицита уочено је да у већини анализираних земаља (осим САД и Француске), као што је и очекивано, постоји индиректна међузависност. Највећи степен индиректне међузависности израчунат је за Словенију (-0,417), док је најмањи у Словачкој (-0,017), где се може рећи и да готово и да не постоји међузависност. Највећи интензитет директне међузависности везује се за САД (0,310).

Трансфери са социјалном наменом представљају доминантну врсту трансфера у јавним финансијама. Њихово учешће у укупним трансферима најмање је у САД-у и креће се од 68% до 74,5%, уз просечан ниво у периоду 2007-2014. година од 73,33%. Након САД, по просечном учешћу од 75,89% следи Мађарска. У овој земљи трансфери са социјалном наменом учествују у укупним трансферима у распону од 73,75% до 78,4%. Распон учешћа трансфера са социјалном наменом у укупним трансферима у Француској је од 87,83% до 91,15%, уз просечно учешће у посматраном периоду од 89,09%. У Немачкој је просечно учешће трансфера са социјалном наменом на приближно истом нивоу и износи 88,97%. У Словенији је просечно учешће нешто мање и износи 85,55%.

На основу просечних вредности учешћа трансфера са социјалном наменом у БДП-у може се закључити да ови расходи у развијеном земљама захватају преко 20%, док је њихово учешће у земљама у развоју испод 20%. У Немачкој учешће расхода на име трансфера са социјалном наменом захвата 23,8% БДП-а, при чему је свој максимум достигло у периоду кризе када је износило 25,4%. У Француској учешће расхода на име трансфера са социјалном наменом константно расте, па је са 22,8% у 2007. години повећано на 25,90% у 2016. години. Просечно учешће трансфера са социјалном наменом у БДП-у у Мађарској је 17,10%, у Словенији 18,10%, док је у Словачкој 18,50%. Мађарска има изражену негативну тенденцију и самих расхода на име трансфера и њиховог учешћа у БДП-у, тако да је са максималног нивоа од 18,8% БДП-а у 2009. години ово учешће спало на ниво од 14,8% у 2016. години.

На нивоу ЕУ и изабраних развијених земаља постоји директна међузависност између реализованих трансфера са социјалном наменом и стопе раста БДП-а, јер су израчунате

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

вредности коефицијената позитивне. Овакав смер међузависности иде у прилог ставу да трансфери са социјалном наменом представљају инвестицију, чији се позитивни ефекти јављају у наредном периоду. За разлику од развијених земаља, у земљама у развоју вредности коефицијента корелације између трансфера са социјалном наменом и стопе раста БДП-а су негативне, што указује на индиректну међузависност ове две варијабле, тако да се у овом случају не може говорити о позитивном ефекту трансфера са социјалном наменом на привредни раст мерен стопом раста БДП-а.

Трансфери са социјалном наменом садрже и осигурање у случају незапослености, па је очигледно да између ових трансфера и стопе незапослености постоји јака међузависност. Добијени резултати доводе до закључка да у САД, Немачкој и Словачкој постоји индиректна међузависност између трансфера са социјалном наменом и стопе незапослености, при чему је интензитет међузависности највећи у Немачкој (-0,967), затим у САД (-0,383), а најслабији у Словачкој (-0,167). За разлику од ових земаља, у осталим анализираним земљама, па и на нивоу ЕУ, постоји директна међузависност између осцилација у висини трансфера са социјалном наменом и стопе незапослености.

Анализом међузависности трансфера са социјалном наменом и стопе инфлације израчунати коефицијенти корелације за већину земаља, као и за ЕУ, указују на индиректну међузависност између трансфера са социјалном наменом и стопе инфлације, што упућује на могућност позитивног ефекта ових трансфера на инфлацију, у смислу да повећање трансфера са социјалном наменом има за последицу смањење стопе инфлације. У Мађарској и Немачкој осцилације у висини трансфера са социјалном наменом су у директној међузависности са осцилацијама стопа инфлације. Овакав смер слагања као резултат је и очекиван, јер је у Мађарској забележено највеће смањење стопе инфлације у посматраном периоду, а уједно је Мађарска једина земља у којој су расходи на име трансфера са социјалном наменом имали негативну тенденцију у посматраном временском периоду.

Трансфери са социјалном наменом имају за циљ и смањење степена сиромаштва. У развијеним земљама стопа сиромаштва је испод 20%, при чему је најнижа у САД. У анализираним земљама у развоју стопа сиромаштва прелази 20%, изузев у Словенији где је у 2016. години износила 18,4%. Према добијеним резултатима може се закључити да је у

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

анализираним земљама, осим у Француској, изостао позитиван утицај трансфера са социјалном наменом на стопу сиромаштва.

Камата на јавни дуг је једна од најстаријих врста трансфера која је повезана са задуживањем државе и директно утиче на креирање фискалне политике земље. Трансфери на име камате на јавни дуг сагледани су као одлив средстава привреда развијених и земаља у развоју услед отплате камате на домаћи и спољни јавни дуг, и услед отплате камате по основу активираних гаранција државе. На основу анализе кретања камата на јавни дуг у посматраном временском периоду може се закључити постоји велика разлика у волумену камата на јавни дуг у развијеним земљама и земљама у развоју. Ови трансфери су у анализираним земљама бележили различите трендове у периоду од 2007. године до 2016. године, при чему су трансфери САД-а били највећег обима са растућим трендом. Затим следе трансфери Немачке и Француске који нису имали велике осцилације. Земље у развоју карактеришу знатно мањи трансфери на име камате пре избијања кризе 2008. године, а након кризе, услед повећаног задуживања, ови трансфери имају тренд раста. Изузетак је Мађарска, где је уочен опадајући тренд, тако да су ови трансфери у Мађарској у 2016. години опали за 11% у односу на трансфере из 2007. године. Камате на јавни дуг развијених и земаља у развоју имале су различит значај за економије тих земаља. Анализа утицаја ових трансфера на економије посматраних земаља извршена је кроз однос учешћа камата на јавни дуг у домаћем бруто производу (БДП-у). Овај однос зависи од неколико фактора од којих су најзначајнији: величина БДП-а, висина и структура јавног дуга и други фактори као што су девизни курс и каматне стопе на међународном и домаћем тржишту. У посматрању учешћа камате на јавни дуг у БДП-у може се закључити да су највеће учешће у БДП-у имали трансфери на име камате у Мађарској и САД-у, али и да је њихов тренд био различит. Наиме, у САД-у најмање учешће било је 2008. године и износило је 3,40% од БДП-а. Након тога, учешће ових трансфера имало је растући тренд, услед пораста трансфера на име камате, уз стабилнији раст БДП-а. У Мађарској је учешће трансфера на име камате у БДП-у чешће варијало, и најмање је износило 2016. Године услед наглог пораста БДП-а. Међузависност између трансфера на име камата на јавни дуг и стопе незапослености у анализираном периоду, у већини анализираних земаља, као и у Европској унији као целини, је директна. Индиректна међузависност између камата на јавни дуг и незапослености постоји у САД-у (-0,617) и Француској (-0,343). Овако висок степен индиректне

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

међузависности, последица је чињенице да су трансфери на име камата у САД-у константно расли у посматраном периоду, док се за стопу незапослености везују велике осцилације. Са друге стране, међузависност осцилација у висини трансфера на име отплате камата на јавни дуг и стопе инфлације у већини анализираних земаља је индиректна, па и на нивоу Европске уније. Директна међузависност између кретања камата на јавни дуг и стопе инфлације забележена је једино у САД-у и Мађарској, за које се везује највеће учешће камата на јавни дуг у БДП-у.

Расходи државе на име трансфера камате на јавни дуг постају све значајнији генератор фискалног дефицита. Без заустављања раста јавног дуга, фискални дефицит би у наредном периоду могао да постане самогенеришући, услед раста нивоа задужениости и последичних погоршања услова задуживања (раста каматних стопа). Међутим, у већини анализираних земаља постоји индиректна међузависност између трансфера на име камата на јавни дуг и буџетског дефицита, како у номиналном износу тако и његовог учешћа у БДП-у. Највећи интензитет слагања у посматраном периоду уочен је у Немачкој (-0,733) и Мађарској (-0,711), док је најслабији у Словенији (-0,017).

Добијени резултати регресионе и корелационе анализе примењене у овој дисертацији, тј. регресиони коефицијетни и коефицијенти корелације између појединачних врста трансфера и кључних макроекономских варијабли, потврђују полазну хипотезу да трансфери представљају значајан и ефикасан инструмент фискалне политике којима се утиче на економска и социјална кретања у земљи. Поред тога, потврђена је и хипотеза да су обим и структура трансфера значајно детерминисани нивоом економског развоја земље, јер је анализа учешћа трансфера по врстама у БДП-у анализираних земаља резултирала закључком да између развијених и земаља у развоју постоје разлике, као и хипотеза да су ефекти употребе трансфера у јавним финансијама хетерогени, тј. да постоји разлика између развијених и земаља у развоју.

У структури трансфера у Републици Србији, као и осталим анализираним земљама доминирају трансфери са социјалном наменом са просечним учешћем у анализираном периоду које износи 81,8%. Након тога следе трансфери на име државне помоћи (10,7%) и на крају камате на јавни дуг са просечним учешћем од 7,51%. Доминација трансфера са социјалном наменом у структури укупних трансфера Републике Србије од 2012. године слаби на уштрб повећања учешћа трансфера на име камата, чије је учешће од 3,14% у првој

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

години посматрања повећано на 13,62% у последњој години. У оквиру ових трансфера, у периоду 2003-2010. Године највеће учешће имали су трансфери по основу отплате камате на иностране кредите, што је последица задуживања код међународних финансијских институција, а ради финансирања инфраструктурних пројеката. Од 2011. године примат преузимају камате на унутрашњи дуг, чије учешће константно расте и у 2016. години ова врста трансфера захвата више од половине трансфера на име отплате камата. Новина у односу на остале анализирани земље огледа се у чињеници да је у структури камате на јавни дуг Србије сагледана и отплата камате по основу активираних гаранција.

Учешће државне помоћи у структури укупних трансфера у Србији је стабилно, без изражених осцилација у целом посматраном периоду. У структури инструмената државне помоћи доминирају субвенције. Поред субвенција у посматраном периоду, знатно су заступљене и пореске олакшице тј. порески подстицаји, који су своју највећу вредност забележили у 2009. години, када су износили 325 милиона евра и у тој години превазишли субвенције. Вредности коефицијента корелације, када се узме у обзир заостајање од једне године, указују да у Србији постоји директна међузависност између државне помоћи и свих изабраних макрoваријабли, изузев стопе инфлације. Овакав смер међузависности указује на позитиван утицај повећања државне помоћи на кретање изабраних макрoваријабли, осим у случају стопе инфлације где би услед повећања државне помоћи стопа инфлације опадала. Највећи степен директне међузависности постоји између државне помоћи и јавног дуга.

Као и код већине посматраних земаља и у Србији су у оквиру трансфера са социјалном наменом управо највећег обима трансфери на име пензија. Њихово учешће се креће од 63,49% у 2007. години до 72,59% у 2012. години. У Србији, као и у Словачкој, трансфери осталих врсти социјалног осигурања су незнатног износа, док је нешто блажа разлика доминантног трансфера према осталим трансферима у Немачкој, Словенији и Мађарској. Трансфери са социјалном наменом у Србији негативно су корелисани са свим изабраним макрoекономским варијаблама, осим са стопом незапослености (коефицијент корелације износи 0,067). То указује да би, при оцени утицаја трансфера са социјалном наменом на макрoекономске варијабле, повећање трансфера са социјалном наменом имало за последицу смањење стопе раста БДП-а, стопе инфлације, буџетског дефицита и јавног дуга.

Кретање расхода за камате у Србији у значајној мери умањује ефекте уштеда постигнутим на другим позицијама, и њихово смањење, као најнепродуктивнијег

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

расходног облика, треба бити приоритет у наредном периоду. Имајући у виду уочене тенденције у обиму и структури трансфера на име отплате камата на јавни дуг, неопходно је државне активности усмерити на покриће буџетског дефицита. Добијени резултати, указују да је систем трансфера у Републици Србији неадекватан и да би га требало значајно унапредити. У том смислу, активности монетарне политике Републике Србије би требало усмерити на ефикасну употребу трансфера са економским циљем, како би се ојачала привреда, која ће обезбедити потенцијалне буџетске приходе. На тај начин ублажиће се стање дефицита у буџету и избећи ново задуживање, које би само додатно погоршало услове привређивања путем повећања трошкова пословања привредних субјеката, или би онемогућило нове потенцијалне инвестиције.

ЛИТЕРАТУРА

1. Adam C., Bevan D., 2005., *Fiscal deficits and growth in developing countries*, Journal of Public Economics 89, pp. 571-597.
2. Aguiar M.A., Amador M., 2011., *Fiscal Policy in Debt Constrained Economies*, NBER Working Paper No. 17457.
3. Aisen A., Veiga J., 2005., *The Political Economy of Seignorage*, International Monetary Found WP/05/175.
4. Aisen, Ari, and David Hauner, 2008., *Budget Deficits and Interest Rates: A Fresh Perspective*, IMF Working Paper 08/42 (Washington: IMF).
5. Államadósság Kezelő Központ, 2012., *A központi költségvetés bruttó kamatkiadásainak és kamatbevételeinek alakulása*, Magyar. Доступно на: <http://www.akk.hu/object.ae4aceb-80dc-4f70-ab3d-ef0ed5ec3e1c.ivy> [25.04.2016]
6. Alesina A., Perotti R., 1994., *The Political Economy of Budget Deficits*, International Monetary Fund WP/94/85.
7. Alesina A., Perotti R., 1996., *Fiscal adjustments in OECD countries: composition and macroeconomic effects*, National Bureau of Economic Research, Working Paper 5730, Cambridge.
8. Arjona, R., Ladaique M., Pearson, M., 2003., *Canadian Public Policy / Analyse de Politiques*, Vol. 29, Supplement: *The Linkages between Economic Growth and Inequality*. pp. S119-S139.
9. Bailey S., 2002., *Public Sector Economics – Theory, Policy and Practice*, Palgrave, New York.
10. Barro R., 1979., *On the Determination of the Public Debt*, Journal of Political Economy, Volume 87, Issue 5, Part 1, pp. 940-971.
11. Baldwin, R., Wyplosz, Ch., 2010., *Ekonomija evropskih integracija*, Data status, Beograd.
12. Barro, R., 1990., *Government spending in a simple model of endogenous growth*, Journal of Political Economy, No. 98, 103-125.
13. Билтен Јавних финансија, више бројева, Министарство финансија Републике Србије, Београд.
14. Blanchard O., 2005., *Макроекономија*, Mate, Zagreb.

15. Blanchard, O., 2005., *European Unemployment: The Evolution Of Facts And Ideas*, Working Paper, <http://www.nber.org/papers/w11750.pdf> (приступљено 22.04.2017.)
16. Bruce N., 2001., *Public Finance and American Economy*, Addison Wesley, New York.
17. Bruck T., Zwiener R., 2004., *Fiscal Policy Rules for Stabilisation and Growth: A Simulation Analysis of Deficit and Expenditure Targets in a Monetary Union*, German Institute for Economic Research, Discussion Papers 427, Berlin.
18. Brummerhoff D., 2000., *Javne financije*, Mate, Zagreb.
19. Buchanan J.M., Musgrave R.A., 2001., *Public finance and Public Choice*, MIT Press, Cambridge.
20. Burman L., Phaup M., 2011., *Tax expenditures, the size and efficiency of government, and implications for budget reform*, NBER Working Paper 17268, Cambridge, <http://www.nber.org/papers/w17268> [17.04.2017]
21. Campos E., Pradhan S., 1999., *Budgetary Institutions and Expenditure Outcomes*, The World Bank, Working Paper 1646.
22. Cavlo, G.A., 1988., *Servicing the Public Debt: The Role of Expectations*, American Economic Review, vol.78(4), pp. 647-61.
23. Coccozza E., Colabella A., Spadafora F., 2011., *The impact of the global crisis on South-Eastern Europe*, IMF Working Paper WP/11/300.
24. Coenen G., Erceg C., Freedman C., Furceri D., Kumhof M., Lalonde R., Laxton D., Lindé J., Mourougane A., Muir D., Mursula S., Resende C., Roberts J., Roeger W., Snudden S., Trabandt M., Jan in 't Veld, .,2010., *Effects of Fiscal Stimulus in Structural Models*, IMF Working Paper WP/10/73.
25. Combes J.L., Saadi-Sedik T., 2006., *How Does Trade Openness Influence Budget Deficits in Developing Countries?*, IMF WP/06/3.
26. Dewachiter H., Toffano P., 2012., *Fiscal Activism and the Cost of Debt Financing*, International Journal of Finance and Economics No.17, pp.14-22.
27. Drautzburg T., Uhig Hl, 2011., *Fiscal Stimulus and Distortionary Taxation*, NBER Working Paper 17111, <http://www.nber.org/papers/w17111>.
28. Due, J. F., 1959., *Government Finance, An Economics Analysis.*, Illinois: Homewood.
29. Ђуровић-Тодоровић, Ј., Ђорђевић, М., 2010., *Јавне финансије*, Ниш: Економски факултет.

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

30. Ђуровић-Тодоровић, Ј., Јовановић М., Крстић Б., 2006., *Монетарни и фискални менаџмент*, Економски факултет Ниш.
31. Ђуровић-Тодоровић, Ј., Ђорђевић, М., Томић З., 2016., *Обим и структура трансфера са економским циљем-компаративна анализа*, Нови економист, Бијељина.
32. Esping-Andersen, G., 1990., *The three worlds of welfare capitalism*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
33. Easterly, W., Schmidt-Hebbel, K., 1994., *Public sector deficits and macroeconomic performance*, Washington, D.C.: The World Bank.
34. Easterly W., Rebelo, S., 1993., *Fiscal Policy and Economic Growth: an empirical investigation*, NBER Working Papers no. 4499, Cambridge.
35. Elmendorf D., Mankiw G., 1988., *Government Debt*, NBER Working Paper 6470, <http://www.nber.org/papers/w6470> (преузето 12.12.2017.)
36. Eslava M., 2011., *The Political Economy of Fiscal Deficits: A Survey*, Journal of Economic Surveys, Vol.25, No.4, pp. 645-673.
37. EUROSTAT DATABASE, *Social protection expenditures*, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (преузето 20.08.2017.)
38. EUROSTAT DATABASE, *Government revenue, expenditure and main aggregates*, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (преузето 10.07.2017.)
39. EUROSTAT DATABASE, *Employment and activity by sex and age - annual data*, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsi_emp_a&lang=en (преузето 14.06.2017.)
40. European Commission, 2011., *Assessment of the 2011 national reform programme and stability programme for: FRANCE, GERMANY, SLOVENIA, HUNGARY, SLOVAKIA*, Brussels; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014H0729%2811%29> (преузето 22.02.2018.)
41. European Commission, *State Aid Scoreboard 2017*, http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/index_en.html (преузето 20.01.2018.)
42. European Commission, 2017., *Overview of State aid expenditure by category of aid*, Belgium, http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/index_en.html (преузето 20.01.2018.)

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

43. European Commission, 2013., „*Aid instruments*“, State Aid control, https://ec.europa.eu/europeaid/funding/funding-instruments-programming/funding-instruments_en (преузето 10.03.2017.)
44. Fanizza D., Tanzi, V., 1995., *Fiscal Deficit and Public Debt in Industrial Countries, 1970-1994*. <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/30/Fiscal-Deficit-and-Public-Debt-in-Industrial-Countries-1970-1994-113>
45. Folster, S., Henrekson, M., 2001., *Growth effects of government expenditure and taxation in rich countries*, European Economic Review, No. 45, 1501-1520.
46. Favero G., Giavazzi F., 2007., *Debt and the Effects of Fiscal Policy*, NBER, Working Paper 12822, Cambridge.
47. Fisher, S., Sahay, R., 2000., *The Transition Economies After Ten Years*, IMF Working Paper 00/30.
48. Friedman, B., 2005., *The Moral Consequences of Economic Growth*, Knopf.
49. Freedman Sh., Kumhof M., Laxton D., Lee J., 2009., *The Case for Global Fiscal Stimulus*, IMF Staf Position Note, 09/03.
50. Fridman B. M., 2005., *Deficits and Debt In the Short and Long Run*, Working Paper 11630, National Bureau of economic research, Cambridge <http://www.nber.org/papers/w11630>
51. Furceri, D., Zdzienicka, A., 2012., *The Effects of Social Spending on Economic Activity: Empirical Evidence from a Panel of OECD Countries*, Fiscal Studies, 33(1):129–152. <https://ideas.repec.org/p/pramprapa/30356.html> [21.11.2016.]
52. Ghosh A. R., Kim J.I., Mendoza E.G., Ostry D.J., Quershi S.M., 2011., *Fiscal Fatigue, Fiscal Space and Debt Sustainability in Advanced Economies*, NBER Working Paper 16782, <http://www.nber.org/papers/w16782> [30.11.2016.]
53. Gros, D., Steinherr A., 2007., *Economic Transition in Central and Eastern Europe*, Planting the Seeds, MIT Press, Cambridge.
54. Grilli, V., Masciandaro, D., Tabellini, G., 1991., *Political and Monetary Institutions and Public Financial Policies in the Industrial Countries*, *Economic Policy*, vol.6, No.13, pp. 342-392.
55. Hernandez-Cata E., 2004., *Investment, Growth, and Budget Deficit Ceilings – A Review of the Issues*, www.g24.org/TGM/ehc0904.pdf. [26.10.2016.]

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

56. Haushaltsgesetz (2007-2016), *Gesetz über die Feststellung des Bundeshaushaltsplans für das Haushaltsjahr 2007-2014*, Berlin, Bundesrepublik Deutschland .
57. International Monetary Fund (IMF), *The State of Public Finances Cross-Country Fiscal Monitor: November 2009.*, IMF Staff Position Note No. 09/25.
58. International Monetary Fund, 2009a, *Companion Paper—The State of Public Finances: Outlook and Medium-Term Policies After the 2008 Crisis*, (Washington), <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2009/030609a.pdf> [13.12.2017.]
59. International Monetary Fund, 2009b, *The Implications of the Global Financial Crisis for Low-Income Countries*, Washington.
60. IMF (2017), *Gross domestic product*, World Economic Outlook Database, Washington, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/02/weodata/index.aspx> (преузето 20.03.2017.)
61. IMF, (2017), *General Government Gross Debt*, World Economic Outlook Database, Washington; <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/02/weodata/index.aspx> (преузето 20.03.2017.)
62. Исаиловић, З., 2013., *Јавне финансије и финансијско право*, Косовска Митровица: Правни факултет.
63. „*Издакци за социалне прејемке програмов социалне заштите 2007-2016*“, Словенија.
64. Izvorski I. V. Kahkonen S., 2008., *Public Expenditure policies in Southeast Europe*, World Bank, Washington.
65. Јовановић, М., Крстић Б., Ристић Ж., Живковић А., 2001., *Монетарни и фискални менаџмент*, Економски факултет Ниш, Ниш.
66. Јовановић, С., Миловановић, С., Мандић, Ј., Јововић, С., 2015., *Системи здравствене заштите у Србији*, Енграми, 37(1): 75-82.
67. Kaldor N., 1939., *Welfare Propositions of Economics and Interpersonal Comparisons of Utility*, Economic Journal 49.
68. Kandil, M., Morsy H., may 2010., *Fiscal Stimulus and Credibility in Emerging Countries*, IMF Working Paper WP/10/123.
69. Kancelária Rady pre rozpočtovú zodpovednosť, 2013., „*Základné ukazovatele verejných financií*“, Bilancia verejnej správy, Slovensko. Доступно на: <http://www.rozpocovarada.sk/svk/rozpocet/143/zakladne-ukazovatele-verejnych-financii> [21.04.2017.]

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

70. Комисија за контролу државне помоћи (2007-2016), *Извештај о додељеној државној помоћи у Републици Србији*, Министарство финансија Републике Србије.
71. Комисија Европске заједнице, *Уговор о функционисању Европске уније, Treaty on the Functioning of the European Union – TFEU*. <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT> (приступљено 25.05.2017.)
72. Központi Statisztikai Hivatal (2013), *Társadalmi juttatások, A társadalmi haladás mutatószámrendszere*, Magyar. Доступно на: http://www.ksh.hu/thm/2/indi2_9_1.html [21.04.2017.]
73. *Консолидовани биланс државе у периоду 2005-2016. године*, Макроекономски и фискални подаци, Министарство финансија Републике Србије. Доступно на: <http://www.mfin.gov.rs/pages/article.php?id=7161> [28.11.2017.]
74. Kumar M., Woo J., 2010., *Public Debt and Growth*, IMF Working Paper 10/174. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2010/wp10174.pdf> [21.11.2016.]
75. Kumar S., 2009., *Fiscal and Monetary Policy During Downturns: Evidence from the G7*, IMF, WP/09/50. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2009/wp0950.pdf> [18.11.2016.]
76. Kumhof M., Laxton, D., October 2009., *Fiscal Deficits and Current Account Deficits*, IMF Working Paper No. 09/237.
77. Лојаница, Н., Крстић, А., 2016., *Утицај државних издатака на привредни раст Србије*, Мегатренд Ревизија, 13(2):1-16.
78. *LOI de financement de la sécurité sociale 2007-2016*, Ministère de l'économie et des finances, Ministère des affaires sociales et de la santé, République Française.
79. Луковић, В., 2008., *Економија јавног сектора – јавне финансије*, Београд: Висока струковна школа за предузетништво.
80. Матковић Г., 2014., *Мерење сиромаштва, теоријски концепт, стање и препоруке за Републику Србију*, Београд:Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва и Влада Републике Србије.
81. Мијатовић, Б., 2009., *Увод: Сиромаштво и просперитет*, У: Б. Беговић, Г. Матковић, Б. Мијатовић, & Д. Поповић, *Од сиромаштва ка просперитету: Тржишна решења за привредни раст* (стр. 11-31). Београд: Службени гласник и CLDS.
82. Mihaljek D., 2003., *Analiza održivosti javnog i vanjskog duga Hrvatske pomoću standardnih financijskih pokazatelja, Privredna kretanja i ekonomska politika*, 13 (97).

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

83. Министарство финансија, *Извештај о додељеној државној помоћи у Републици Србији у 2012. години*, http://www.kkdp.gov.rs/doc/izvestaji/Izvestaj%20o%20dodeljenoj%20drzavnoj%20pomoci%20u%20Republici%20Srbiji%20u%202012_.pdf (приступљено 25.06.2017.)
84. Министарство за финансије Словеније, <http://www.mf.gov.si/fileadmin/mf.gov.si/pageuploads> (25.06.2017.)
85. Министарство финансија Републике Србије, *Макроекономски и фискални подаци, Консолидовани биланс државе у периоду 2007-2016. године*, <http://www.mfin.gov.rs/pages/issue.php?id=1568> (приступљено 25.06.2017.)
86. Министарство финансија, *Билтен јавних финансија бр. 160*, <http://www.mfin.gov.rs/pages/issue.php?id=1568> (приступљено 25.06.2017.)
87. Министарство финансија, *Извештај о додељеној државној помоћи у Републици Србији, 2009,2012,2015,2016. година* <http://www.kkdp.gov.rs/lat/izvestaji.php> [21.11.2016.]
88. Мирковић, В., & Кнежевић, М., 2013., *Дуг Републике Србије као препрека економском расту у 2013. години. Институционалне промене као детерминанта привредног развоја Србије у 2013. години*, Крагујевац, Економски факултет у Крагујевцу.
89. Mourmouras, A., Rangazas P., 2008., *Fiscal Policy and Economic Development*, IMF, Working Paper 08/155.
90. Musgrave, R. A., Musgrave, P.V., 1973., *Теорија јавних финансија*, Научна књига, Београд.
91. Nakamura E., Steinsson J., september 2011., *Fiscal Stimulus in a Monetary Union: Evidence from U.S. Regions*, NBER, Working Paper 17391, <http://www.nber.org/papers/w17391> [26.10.2016.]
92. Oh H., Reis R., february 2011., *Targeted Transfers and the Fiscal Response to the Great Recession*, NBER Working Paper 16775, <http://www.nber.org/papers/w16775>. [29.10.2016.]
93. *Office of Management and Budget, Outlays for payments for individuals by category and major program: 1940–2019*, The White House Washington. <http://www.whitehouse.gov/omb/budget/historicals> (приступљено 05.07.2017.)
94. OECD (2013), *National Accounts of OECD Countries, General Government Accounts*, France; <http://www.oecd.org/publications/national-accounts-of-oecd-countries-general-government-accounts-22215352.html> [29.11.2016.]

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

95. Personal Responsibility and Work Opportunity Act (PRWORA), 1996., <https://www.centreforpublicimpact.org/.../personal-responsibility>, [12.11.2017.]
96. Петковић Д., Ђуровић-Тодоровић Ј., Проле Ј., 2014., *Динамика обима и структуре камата на јавни дуг Републике Србије*, Економика, Економски факултет у Нишу: 253-262
97. „Proračun Republike Slovenije za leto 2007-2016“, Ministrstvo za finance, Republika Slovenija.
98. Ravallion, M., 1992., *Poverty comparisons: a guide to concepts and methods. Living standards measurement study (LSMS) working paper*; no. LSM 88. Washington, DC: The World Bank. Living standards measurement study (LSMS) working paper (no. LSM 88).
99. Ravallion, M., Chen, S., & Sangruala, P., 2008. , *A Dollar a Day revisited*, The World Bank, Economic Review, 23 (2), pp. 163–184.
100. Reinhart C., Rogoff K., 2011., *A Decade of Debt*, NBER Working Paper 16827, Cambridge, <http://www.nber.org/papers/w16827> [17.11.2016.]
101. Reinhart, C. M., Rogoff, S.K., 2009., *This Time Is Different: Eight Centuries of Financial Folly*.
102. Ристић Ж. , Комазец С., 2011. , *Монетарне и јавне финансије*, Институт за финансије и развој, Београд
103. Rosen, H., 2007., *Public Finance*, 7th edition, Princeton University.
104. Rosen, H. S., 2007., *Javne financije*, Institut za javne financije, Zagreb
105. Rosen H.S., Gayer T., 2010., *Public Finance*, McGraw Hill, New York.
106. Републички завод за статистику, 2008., *Студија о животном стандарду: Србија 2002-2007.*, Београд.
107. Републички завод за статистику, 2012., *Сиромаштво у Републици Србији 2008-2010.*, Београд.
108. *Rozpočet výdavkov za kapitolu Všeobecná pokladničná správa na rok 2007-2014 podľa programovej klasifikácie*, Ministerstvo financií Slovenská Republika.
109. Romer, D. C., 2012., *Fiscal Policy In The Crisis: Lessons And Policy Implications*, <https://eml.berkeley.edu/~cromer/Lectures/Lessons%20for%20Fiscal%20Policy.pdf> [11.09.2017.]
110. Rowntree, S., 1902., *Poverty: A Study of Town Life*, (Third edition ed.). London: Macmillan

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

- 111.Samuelson P., Nordhaus V., 2010., *Economics*, McGraw-Hill, New York.
- 112.Sterwart F., Brown G., Cobham A., 2009., *The implications of Horizontal and Vertical Inequalities for Tax and Expenditure Policies*, CRISE Working Paper No.65, University of Oxford.
- 113.Stiglitz J., 2000., *Economics of the public sector*, 3rd ed., W.W. Norton & Company, New York.
- 114.Stiglitz, J., 2007., *Rich Countries, Poor People?* <https://doi.org/10.1111/j.1540-5842.2007.00856.x> [11.10.2016.]
- 115.Stiglitz, J., Sen, A., & Fitoussi, J.P., 2009., *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*.
- 116.Švaljek, S., 2000., *Fiskalni deficit i javni dug: politika, teorija i empirija*, doktorska disertacija, Ekonomski fakultet, Zagreb.
- 117.Тасић Т., 1997., *Монетарне и јавне финансије*. Београд: ПП Проинком.
- 118.Tanzi, D. Fanizza V., 1995., *Fiscal Deficit and Public Debt in Industrial Countries, 1970–1994*. IMF Working Paper WP/95/49
- 119.Томић В., 2007., *Сиромаштво и социјална искљученост – основне дефиниције и индикатори*, Социолошка луча, 1(2): 149-166.
- 120.Townsend, P., 2006., *What is Poverty? An historical perspective. Poverty In Focus* , pp. 5-7.
- 121.Тркља, Р., Дашић, Б., Тркља, М., 2015., *Буџет Републике Србије-преглед прихода и расхода*. Економски факултет у Нишу, Ниш <http://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/1452-4457/2015/1452-44571502043T.pdf> [05.02.2017.]
- 122.The Bureau of Economic Analysis (2007-2013), *Government Current Receipts and Expenditures*, Survey of current business, U.S. Census Bureau Washington, <https://fred.stlouisfed.org/categories/107> [29.10.2017.]
- 123.*The Economist*, www.economistgroup.com/pdfs/Annual_Report_2015_FINAL.pdf (14.12.2016.)
- 124.U.S. CENSUS BUREAU (2007-2012), „*Federal Aid to States*“ U.S. Department of Commerce Economics and Statistics Administration. <https://es.scribd.com/document/217684731/2013-Economic-Report-of-the-President> (29.10.2017.)

РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

125. U.S. CENSUS BUREAU (2007-2016), *Federal Aid to States*, U.S. Department of Commerce Economics and Statistics Administration, <https://catalog.data.gov/dataset/federal-aid-to-states> (12.12.2017.)
126. Urbanos, R., González, B., 2015., *The influence of the economic crisis on the association between unemployment and health: an empirical analysis for Spain*. Eur J HealthEcon. 16(2):175–184.
127. Walker, R., 2011., *The Setting of National Poverty Targets. Synthesis Report Peer Review in Social Protection and Social Inclusion*. Dublin: European Commission Employment, Social Affairs and Inclusion.
128. World Bank, *Sistem of National Accounts 2008*. <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/sna2008.pdf> (приступљено 20.02.2017.)
129. World Development Indicators, <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=World-Development-Indicators> (приступљено 25.07.2017.)
130. Working Papers 2731, National Bureau of Economic Research

Закони и Уредбе:

1. Закону о буџетском систему Србије ("Службени гласник РС", бр. 54/2009, 73/2010,
2. Закон о буџету Републике Србије ("Сл. гласник РС", више бројева), Министарство финансија.
3. Закон о јавном дугу, ("Службени гласник РС", бр. 61/2005, 107/2009 и 78/2011).
4. Закон о контроли државне помоћи, ("Сл. гласник РС", бр. 51/2009)
5. Уредба о правилима за доделу државне помоћи ("Сл. гласник РС", бр. 13/2010, 100/2011, 91/2012, 37/2013 и 97/2013)
6. Уредба о начину и поступку пријављивања државне помоћи ("Сл. гласник РС", бр. 101/2010, 101/2011, 93/2012, 62/2013, 63/2013 –исп. и 108/2013)

Интернет странице:

1. База података *OECD*-а, <http://stats.oecd.org/>
2. База података Европске комисије, *Eurostat*
3. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database
4. База података Фонда за развој економске науке, публикација Квартални

**РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА
ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

5. монитор, <http://www.fren.org.rs/qm>
6. База података ММФ-а, <http://www.imf.org/external/data.htm>
7. Public Sector Debt Statistic Guide, <http://www.tffs.org/PSDStoc.htm>

БИОГРАФИЈА

Драгана Петковић је рођена 01.10.1983. године у Нишу. Завршила је гимназију „Бора Станковић“ у Нишу, смер друштвено језички. Школске 2003/2004 године је уписала Економски факултет у Нишу, смер финансијски менаџмент. Дипломирала је 20.11.2006. године као први студент у генерацији са просечном оценом 8,02. Након завршених основних студија, 2009. године уписала је мастер студије на Економском факултету у Нишу, а мастер рад из предмета Управљање ризицима у осигурању, на тему: “Стратегије избегавања специфичних ризика туроператера“ одбранила је 21.06.2011. године. Докторске студије на Економском факултету у Нишу, смер макроекономија уписује 2011. године.

У радном односу је од 2006. године, ангажована као економиста, на менаџерским позицијама малих и средњих предузећа. Од 2014. године до 2016. године била је запослена у ЈП „НИШСТАН“ Ниш на радном месту - Помоћник директора за комерцијалне послове.

Од 2016. године до данас ради у Студентском културном центру Ниш, као директор.

Објавила је четири рада из научне области *финансијска теорија и политика*. Члан је пројектног тима „SIM KEY“, који је на такмичењу НАЈБОЉА ТЕХНОЛОШКА ИНОВАЦИЈА (у организацији Министарства првосвете, науке и технолошког развоја) освојио прву награду. Регистрована је као консултант у BAS програму за EBRD.

Поседује неопходне информатичке вештине за коришћење програма из пакета MsOffice, SQL, Corel Draw и Интернет сервиса. Одлично познаје енглески и француски језик.

Живи у Нишу и мајка је двоје деце.

Универзитет у Нишу
Економски факултет

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ

Изјављујем да је докторска дисертација, под насловом **РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**, која је одбрањена на Економском факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да ову дисертацију, ни у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци, који су у вези са ауторством и добијањем академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада, и то у каталогу Библиотеке, Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Нишу, као и у публикацијама Универзитета у Нишу.

У Нишу, 29/05/2018. године

Аутор дисертације Драгана, Раде, Петковић

Потпис аутора дисертације _____

Универзитет у Нишу
Економски факултет

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА
ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ**

Име и презиме аутора: Драгана, Раде, Петковић

Наслов дисертације: **РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ
ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ _**

Ментор: Проф. др Јадранка Ђуровић-Тодоровић, Универзитет у Нишу, Економски
факултет Ниш

Изјављујем да је штампани облик моје докторске дисертације истоветан
електронском облику, који сам предао/ла за уношење у Дигитални репозиторијум
Универзитета у Нишу.

У Нишу, 29/05/2018. године

Потпис аутора дисертације _____

Универзитет у Нишу
Економски факултет

ИЗЈАВА О КОРИШЋЕЊУ

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Никола Тесла“ да, у Дигитални репозиторијум Универзитета у Нишу, унесе моју докторску дисертацију, под насловом: **РЕПЕРКУСИЈЕ СИСТЕМА ТРАНСФЕРА У ЈАВНИМ ФИНАНСИЈАМА НА ИЗАБРАНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ..**

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском облику, погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију, унету у Дигитални репозиторијум Универзитета у Нишу, могу користити сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons), за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство (CC BY)
2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде (CC BY-NC-ND)
4. Ауторство – некомерцијално – делили под истим условима (CC BY-NC-SA)
5. Ауторство – без прераде (CC BY-ND)
6. Ауторство – делили под истим условима (CC BY-SA)

(Молимо да подвучете само једну од шест понуђених лиценци; опис лиценци дат је у наставку текста).

У Нишу, 29/05/2018. године

Аутор дисертације Драгана, Раде, Петковић

Потпис аутора дисертације _____